

Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»

Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Євтушенко Світлана Валеріївна

УДК 338.45

ДИСЕРТАЦІЯ

Регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі

Спеціальність 08.00.03 – Економіка та управління
національним господарством
Економічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів імають посилання на відповідне джерело

_____ С.В. Євтушенко
(підпис)

Науковий керівник – Лаптев Сергій Михайлович, кандидат економічних наук,
професор

Київ – 2017

АНОТАЦІЯ

Свтушенко С.В. Регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» (Економічні науки). – ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Київ, 2017.

В умовах загострення світової економічної кризи, техніко-технологічного відставання від розвинених країн, поглиблення політичних та соціальних конфліктів, жорсткості міжнародної конкуренції, нестабільності українського законодавства, корупції та інших ризиків ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності національної економіки є оптимізація інвестиційної безпеки галузей національного господарства.

Метою даного дисертаційного дослідження є удосконалення організаційно-економічного забезпечення та інструментарію регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі. Для реалізації поставленої мети було вирішено 7 завдань, що дозволило отримати нові або такі, що характеризуються новизною, результати.

Завдяки проведеному аналізу *вперше* розроблено структурно-системні засади формування програмно-проектного механізму регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі на основі матриць інвестиційної безпеки галузі та індикаторної моделі оцінювання інвестиційної безпеки випуску книжкової продукції, які пов'язані між собою як загальний підхід (матриця) та інструмент деталізації оцінки впливу загроз інвестиційної безпеки (модель оцінювання). Структурно механізм регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі складається з трьох підсистем: оцінки стану інвестиційної безпеки, ресурсного забезпечення та програмно-проектної, що дає можливість, з одного боку, забезпечити своєчасне реагування на загрози, а з іншого – використати переваги проектного підходу, що полягають у фокусуванні

на конкретних цілях та результатах, оптимізації ресурсів та часу, отриманні синергічних ефектів.

Вдосконалено класифікацію загроз інвестиційної безпеки галузі, яка дозволяє комплексно врахувати вплив конкурентного середовища галузі. В складі загроз інвестиційної безпеки галузі доцільно виділяти загрози, обумовлені впливом п'яти конкурентних сил: 1) загрози від наявної конкуренції в галузі; 2) загрози від покупців; 3) загрози від постачальників; 4) загрози від входження нових конкурентів; 5) загрози від товарів-замінників. Графічно вплив загроз на стан інвестиційної безпеки галузі відображає п'ятикутник загроз.

За результатами дослідження **набули подальшого розвитку** методологічні засади функціонування моделі видавничо-поліграфічної галузі, яка відображає взаємодію між підсистемами (авторського, видавничого, поліграфічного елементів) в процесі створення видавничої продукції, узгодження економічних інтересів зазначених підсистем та зовнішнього середовища в умовах динамічної множинності входів та виходів системи, що дало можливість комплексного врахування взаємодії елементів внутрішнього та зовнішнього середовища. Центральне місце у системі видавничо-поліграфічної галузі належить видавничій підсистемі, на замовлення якої працюють як авторська, так і поліграфічна підсистема. Запропоноване розуміння системи видавничо-поліграфічної галузі ґрунтується на розповсюдженому в західних країнах розгляді поліграфічних підприємств як стадії видавничого процесу.

Діагностика рівня інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі протягом 2012-2015 років за ресурсно-функціональним та прибутковим підходом виявила критично-низький рівень інвестиційної безпеки підприємств видавничої справи та поліграфічної діяльності. Протягом досліджуваного періоду середня рентабельність операційної діяльності підприємств видавничої справи становила - 3,8%, відбулося зниження часток капітальних інвестицій у первісній вартості основних засобів та у чистому доході. З 2012 по 2015 рік середня рентабельність операційної діяльності підприємств поліграфічної діяльності зафіксована на рівні 1,3%, середня частка капітальних інвестицій у первісній вартості основних засобів

становила лише 3,5%. Річна додана вартість на одного зайнятого у видавничій справі та поліграфічній діяльності на порядок нижче ніж в розвинених країнах світу.

Протягом останніх десяти років у видавничо-поліграфічній галузі кризова ситуація склалась у книговидавництві, на що вказує зниження обсягів випуску книг у 2015 році до 0,85 книги на душу населення за умови випуску лівової частки навчально-методичної літератури, критичного згортання кількості книжкових магазинів, слабкого фінансування державою соціально-значущих видань. Завдяки дослідженню факторів інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі **дістала подальший розвиток** ідентифікація загроз книговидання та книгодрукування. На базі ідентифікованих загроз **вперше** було розроблено індикаторну модель оцінювання інвестиційної безпеки підприємств книговидання та книгодрукування, за допомогою якої протягом 2012-2015 років діагностовано рівень інвестиційної безпеки 0,25.

Для діагностики рівня інвестиційної безпеки, **вперше** запропоновано матриці інвестиційної безпеки галузі, які дозволяють врахувати ступінь реалізації основних економічних інтересів суб'єктів галузі в інвестиційній сфері: отримання достатнього рівня прибутковості та забезпечення нормальних відтворювальних процесів в довгостроковому періоді. Детермінантами матриці інвестиційної безпеки галузі є рентабельність операційної діяльності та частка інвестицій в основний капітал у первісній вартості основного капіталу. Оцінка інвестиційної безпеки підприємств видавничої справи та поліграфічної діяльності за допомогою матриці інвестиційної безпеки довела критично низький рівень інвестиційної безпеки протягом 2012-2015 років.

Для запобігання впливу основних загроз інвестиційної безпеки обґрунтовано необхідність реалізації 6 проектів у програму регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі на внутрішньому ринку: 1) проект встановлення твердих цін на книжкову продукцію; 2) проект компенсації орендної плати для книжкових магазинів; 3) проект боротьби з електронним піратством; 4) проект створення інформаційно-бібліотечних центрів; 5) проект

“Молодіжний літературний таланти року”; 6) проект інформаційного забезпечення суб’єктів видавничо-поліграфічної галузі. Концептуально, в державну програму регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі на міжнародному ринку включено п’ять проектів: 1) проект компенсації книжковим видавництвам витрат на переклад міжнародних видань; 2) проект пільгового кредитування міжнародних книжкових видань; 3) проект запуску книговидавничої ТНК; 4) проект туристично-видавничого кластеру у Львівській області; 5) проект освітньо-видавничих кластерів у Києві та Харкові. Запровадження програмно-проектного механізму регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі передбачає вдосконалення нормативно-правового забезпечення в частині прийняття закону про тверду ціну, захисту авторського та суміжних прав на електронні видання, компенсації книжковим магазинам мінімальної орендної плати приміщень, відшкодування вітчизняним видавництвам витрат на переклад контенту з іноземних мов українською мовою та з української мови іноземними мовами, надання українським видавництвам пільгових кредитів на фінансування міжнародних видавничих проектів.

У результаті проведеного дослідження **вдосконалено** змістовне наповнення системи категорій інвестиційної безпеки шляхом розмежування її рівнів, а саме: безпеки підприємства, безпеки галузі, безпеки національного господарства та необхідності врахування узгодження економічних інтересів суб’єктів інвестиційної діяльності та відповідності внутрішньому та зовнішньому середовищу. Виходячи з того, що за критерієм видів господарської діяльності економічну безпеку підприємства можна поділити на операційну, інвестиційну та фінансову, доцільно в складі економічної безпеки галузі також виокремлювати три складові: операційну, інвестиційну та фінансову. Інвестиційна безпека галузі визначає стан економічної безпеки підприємств галузі як суб’єктів інвестиційної діяльності в довгостроковому періоді. Інвестиційну безпеку галузі, за якісними характеристиками, можна трактувати як стан довгострокової захищеності економічних інтересів господарюючих суб’єктів галузі в інвестиційній сфері від загроз, за якого в довгостроковому періоді не відбувається переходу в кризовий

стан, який характеризується збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності та порушенням відтворювальних процесів в галузі. За кількісними характеристиками, інвестиційна безпека галузі – це міра довгострокової збалансованості економічних інтересів господарюючих суб'єктів галузі в інвестиційній сфері та відповідності внутрішньому та зовнішньому середовищу, за якої в довгостроковому періоді не відбувається переходу в кризовий стан, який характеризується збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності та порушенням відтворювальних процесів в галузі.

За результатами проведеного дослідження **вдосконалено** алгоритм оцінки інтегрального рівня інвестиційної безпеки національного господарства на основі продуктивного методу, що забезпечило більшу точність та об'єктивність оцінювання з огляду на врахування суперечливої взаємодії галузей у функціонуванні національного господарства. Продуктивний метод дозволяє врахувати як рівень інвестиційної безпеки окремих галузей, так і достатність продуктивності галузей національного господарства.

Аналіз державного регулювання інвестиційної безпеки галузі виявив необхідність запровадження ефективних галузевих програмно-проектних механізмів, які дозволять врахувати специфічність загроз та структури галузі для подолання причин, які провокують кризові явища, а не на боротьбу з їх наслідками, концентрувати основні зусилля на розробці системних критеріїв і граничних значень показників стану інвестиційної безпеки галузі, а також елементах моніторингу забезпечення утримання значень цих показників на достатньому, з точки зору інвестиційної безпеки, рівні.

В результаті дослідження **дістали подальший розвиток** методичні підходи визначення часткового показника економічної безпеки підприємства шляхом обґрунтування нової формули розрахунку, яка є відношенням відверненого збитку за мінусом витрат, направлених на протидію загрозам, до витрат, спрямованих проти загроз, що сприяє більш об'єктивній оцінці інтегрального показника інвестиційної безпеки підприємства та галузі.

За результатами дослідження опубліковано 17 наукових праць загальним обсягом 5,6 д. а., в тому числі 8 – у наукових фахових виданнях, серед яких 4 зареєстровано у міжнародних наукометричних базах, 2 статті в інших виданнях та 7 робіт апробаційного характеру.

Ключові слова: інвестиційна безпека галузі, загрози, механізм регулювання інвестиційної безпеки, матриця інвестиційної безпеки галузі, індикаторна модель інвестиційної безпеки.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ

1. Євтушенко С. В. Оцінка та регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі / С. В. Євтушенко // Вчені записки Університету «КРОК». – 2017. – № 46. – С. 43-49.

2. Євтушенко С. В. Механізм регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі / С. В. Євтушенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – №14. – С. 55-60.

3. Євтушенко С. В. Оцінка інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі як ключовий фактор її регулювання / С. В. Євтушенко // Економіка та держава. – 2017. – №7. – С. 104-108.

4. Євтушенко С. В. Економічна безпека видавничо-поліграфічної галузі України / С. В. Євтушенко // 25 років розвитку економіки: уроки минулого, виклики майбутнього: матеріали міжвузівської студентської конференції, (Київ, 13 квітня 2017 р.), Університет економіки та права «КРОК»: Київ, 2017. – С. 74-82.

5. Євтушенко С. В. Регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі / С. В. Євтушенко // Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення: збірник тез доповідей, (Тернопіль, 12 липня 2017 р.). – Тернопіль. – 2017. – 136 с. – С.71-76.

6. Євтушенко С. В. Інвестиційна безпека підприємства як фактор забезпечення його конкурентоспроможності в довгостроковому періоді / С. В. Євтушенко // Вчені записки Університету «КРОК». – 2016. – №43. – С. 99-107.

7. Євтушенко С. В. Система економічної безпеки підприємства / С. В. Євтушенко // Вчені записки університету «КРОК», 2012. – №29. – С. 110-118.
8. Євтушенко С. В. Конкурентно-релевантні ануїтети в оптимізації інвестиційної безпеки книжкової друкарні / С. В. Євтушенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – №24. – С. 68-71.
9. Інноваційна засади та виміри стратегічного розвитку підприємств України: колективна монографія / [І.Л. Петрова, З.М. Борисенко, Н.І. Дишлюк та ін.]; під ред. І.Л. Петрової. – Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2012. – 355 с. – С. 236-247.
10. Євтушенко С. В. Проектна концепція інвестиційної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / С. В. Євтушенко. – Електронні данні. – Київ: Національний авіаційний університет. – 2012. – URL: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/Fly/article/view/2804> – Назва з екрана.
11. Євтушенко С. В. Інвестиційна безпека розвитку форм організації виробництва / С. В. Євтушенко // Актуальні питання економічної науки на сучасному етапі: матеріали економічної наукової інтернет-конференції, (Тернопіль, 17 лютого 2012 р.). – Тернопіль, 2012. – 172 с. – С. 157-159.
12. Євтушенко С. В. Конкурентно-релевантні ануїтети в прогнозуванні інвестиційної безпеки книжкової друкарні / С. В. Євтушенко // Міжнародна конференція з проблем видавничо-поліграфічної галузі: тези доповідей, (Київ, 21 березня 2012 р.), ПАТ «Укр НДІ спеціальних видів друку»: Київ, 2012 – С. 30-32.
13. Євтушенко С. В. Формалізація оцінки економічної безпеки в інвестуванні технічного розвитку підприємства / С. В. Євтушенко // Вчені записки Університету «КРОК». – 2011. – №27. – С. 90-96.
14. Євтушенко С. В. Комбінаторна модель економічної безпеки інвестування технічного розвитку підприємства / С. В. Євтушенко // Вчені записки Університету «КРОК». – 2011. – №28. – С. 94-103.
15. Євтушенко С. В. Загрози інвестиційної безпеки книжкових друкарень України / С. В. Євтушенко // XIV Міжнародна науково-практична конференція з проблем видавничо-поліграфічної галузі: тези доповідей, (Київ, 27 травня, 2011

р.); Київ : ПрАТ «Український науково-дослідний інститут спеціальних видів друку», 2011. – 61 с. – С. 23-25.

16. Євтушенко С. В. Оцінка рівня інвестиційної безпеки технічного розвитку підприємства / С. В. Євтушенко // Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення: праці III-го науково-практичного семінару з міжнародною участю, (Київ, 20-21 жовтня, 2011 р.). – Черкаси. – 2011. – 564 с. – С. 172-180.

17. Євтушенко С. В. Інвестування технічного розвитку в умовах невизначеності ринкового середовища / С. В. Євтушенко // Проблеми управління у сфері підприємництва: матеріали науково-практичної конференції, (Київ, 2007). – Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2007. – Книга I. – 376 с. – С. 215-220.

ABSTRACT

Yevtushenko S. V. Regulation of the investment security of publishing and printing industry. – Qualifying scientific work as the manuscript.

Thesis for a Candidate's degree of Economic Science (PhD) in specialty 08.00.03 «Economics and management of national economy» (Economic Sciences). – «KROK» University of Economics and Law, Kyiv, 2017.

Under the conditions of aggravation of world economic crisis, technical and technological weakness from developed countries, deepening of political and social conflicts, harshness of international competition, uncertainty of Ukrainian law, corrupt practice and others risks. The key factor of strengthening of national economy's competitiveness is optimization of national industries investment security.

The goal of the thesis research is improvement of organization-economical supporting and instruments of investment security regulation at publishing and printing industry. For achieving, the goal were solved 7 tasks, which allowed to receive new results.

Because of performed analysis **for the first time**, there were developed structural-system principles of program-project mechanism of investment security regulation and formation at publishing and printing industry. It was based on matrixes of the industry investment security and the indicative model of investment security assessment of basic type products, which are connected as general approach (the matrix) and the tool of detail investment estimation (the model of estimation). Structurally, the mechanism of investment security regulation consists of three part systems. There are such part systems: estimation of investment security status, resources' provision and program-project. It permits, on the one hand, to provide reaction on dangers in time, on the other hand, – to use advantages of project-based approach, such as focusing on specific objects an results, optimization of resources and time, getting of synergy effects.

Classification of industry' investment security dangers **was improved**. It allows taking into account the influence of competitive environment of an industry as complex. Within the industry' security dangers it is useful to separate dangers, according of the

five forces' influence: 1) dangers from exist competitiveness at the industry; 2) dangers from buyers; 3) dangers from sellers; 4) dangers from entering of new competitors; 5) dangers from substitute goods. Graphically, dangers' pentagram reflects the influence of the dangers on investment security status.

According to the research findings methodological principles of publishing and printing industry model functioning *were further developed*. It reflects cooperation with sub-systems (authors, publishing, printing elements) in the process of manufacturing publishing products, harmonization of economic interests in mentioned sub-systems with external sphere under the conditions dynamic multiplicity enters and exits of the system. It empowered of measurement engagement with internal and external elements sphere in complex. The publishing sub-system plays the key role in the publishing-printing industry' system, because of authorial and polygraph sub-systems manufacturing through the request of it. Proposed conception of the publishing-printing industry based on widespread understanding of the printing enterprises as a stage of publishing process.

During 2012-2015 years, the diagnostics of investment security level of publishing-printing industry detected critically low investment security of enterprises at publishing and printing activity by the recourse-functional and profitable approaches. Within exploring period the average profitability of operation activity of the enterprises at publishing industry was -3,8%. Capital investments in the gross value of fixed assets and in the net income failed. From 2012 to 2015 year the average profitability of operating activity of enterprises at printing industry was fixed at the level 1,3%, the average part of capital investments in the gross value of fixed assets was 3,5% only. The annual benefit per employed person at publishing and printing industry is well below than at developed countries in the world.

During the last decade at the publishing-printing industry the crisis situation indicated by decreasing of books' production to 0,85 book per head of population in 2015 only under the conditions that the part of production of educational and methodical literature was dominate, critical reduction of books shops'' quantity, poor finance of socially important editions by government. Due to the exploring of

investment security factors at publishing and printing industry the identification of dangers at books publishing and printing **obtained further development**. Based on identified dangers the indicative model of estimation of investment security of enterprises at books publishing and printing was worked up **for the first time**. It helped to diagnose the level of investment security 0,25 during 2012-2015 years.

the matrixes of the investment security of the industry were diagnosed the investment security level **for the first time**. It permitted to register the degree of fulfillment of the main economic interests of the subjects of the industry in investment sphere: receiving of sufficient level of profitability and guarantee the normal reproduction process over the long term. The determinants of the industry's investment security matrix are profitability of operation activity and part of investment in fixed capital in gross value of the fixed capital. Due to the investment security matrix, the diagnostics was argued critical low of the investment security level of enterprises at the publishing industry and printing activity during 2012-2015 years.

For the prevention of investment security dangers influencet was proved the necessity of realization of 6 projects at the regulation program of the investment security at publishing and printing industry in the domestic market: 1) fixed pricing project on book production; 2) rent compensation for bookshops project; 3) combating with electronic piracy; 4) formationof information-library centers project; 5) "Young people' literature talent of the year project; 6) information provision of publishing-printing industry' subjects project. Visionary, five projects are included at the government program in the international markets: 1) project of compensation language translation costs for international editions; 2) preferential crediting of international book editions project; 3) project of book publishing ETC' startup; 4) project of tourist-publishing cluster at Lviv Region; 5) project of learn-publishing clusters at Kyiv and Kharkiv. Implementation of the program-project mechanism of investment security regulation at publishing and printing industry foresees improvement of statutory and regulatory in connection with enactment of the law about fixed price, protection of right of authorship and related rights on electronic editions, compensation minimal rental fee for placing to book shops, compensation translation costs from foreign languages to

Ukrainian language and from Ukrainian language to foreign languages for native publishers, provision credits at preferential rate for financing foreign publishing projects of Ukrainian publishers.

As a result of the performed research **it was improved** contextual content of the investment security categories' system by way of dividing of their levels, such as: security of enterprise, security of industry, security of national economy and necessity to consider harmonization of economic interests of investment activity' subjects and their correspondence to external and internal environment. According to criteria of business activities types of the investment security of the enterprise can be divided on operation, investment and financial. It is efficient to eliminate three components: operation, investment and financial as parts of industry' investment too. Investment industry' security determines status of economic security of enterprises at industry as the subjects of investment activity over the long term. Due to the quality characteristics, we can define investment security of an industry as the statue of long-term protection of economic interests of business subjects' at an industry upon dangers in investment field without transit in crisis statue, which characterized of huge losses, wasting of competitiveness and offence of reproduction process at an industry. Due to quantity characteristics, we can define investment security of an industry as the degree of long-term harmonization of economic interests of business subjects' in investment field and correspondence to external and internal environment without transit in crisis statue, which characterized of huge losses, wasting of competitiveness and offence of reproduction process at an industry.

As the result of the performed research the algorithm of integral level' investment security estimation of national economy **was improved** on production method. It provided more accuracy and objectivity of estimation in the context the consideration of contradictory engagement of industries in national economy' functioning. The production method allows consider as investment security level as reasonableness of industries' productivity at national economy.

The analysis of government regulation of the investment security at industry found out that there is the necessary of effective industry program-project mechanisms

implementation, which permits to take into account peculiarity of dangers and industry structure for overcoming causes. It is bringing on crisis occurrences, rather than on fighting with their results, concentrate the main efforts on development system criterions and deadline values of indicators of investment security' statue at industry, and as such on monitoring' elements of guaranteeing the volumes of the indicators on sufficient level in relation to investment security level.

As the result of the methodical approaches research of part indicator estimation of economic security of an enterprise ***obtained further development*** by proving the new calculating formula, which is the ratio of prevented losses without the costs. It focused against the dangers to the costs directed against the dangers that promotes to objective estimation of investment security integrated indicator of an enterprise and industry more.

According to the research results, 17 scientific papers were published with the total volume of 5.4 p.s., such as 8 – at scientific specialized editions, including 4 registered at international scientometrical databases, 2 articles are at other editions and 7 works of approbatory format.

Key words: industry investment security, dangers, regulation mechanism of investment security, matrix of industry investment security, indicative model of investment security.

LIST OF PUBLICATIONS

1. Yevtushenko S.V. Estimation and regulation of Ukrainian publishing and printing industry investment security / S.V. Yevtushenko // Scientific Notes the «KROK» University of Economics and Law. – 2017. – №46. – P. 43-49.

2. Yevtushenko S.V. The investment security regulation's mechanism at publishing and printing industry / S.V. Yevtushenko // Investment: Practice and Experience. – 2017. – №14. – P. 55-60.

3. Yevtushenko S.V. Investment security estimation at publishing and printing industry as the main factor of their regulation / S.V. Yevtushenko // Economy and State. – 2017. – №7. – P. 104-108.

4. Yevtushenko S.V. Economic security of publishing and printing industry of Ukraine / S.V. Yevtushenko // 25 years of economic development: Lessons of the Past, challenges of the Future: materials of the inter-University conference of students, (Kyiv, Ukraine, April 13, 2017), «KROK» University of Economics and Law: Kyiv, 2017. – P. 74-82.

5. Yevtushenko S.V. Investment security regulation's at publishing and printing industry / S.V. Yevtushenko // Information society: technological, economic and technic aspects of genesis: proceedings of the international scientific internet-conference, (Ternopil, Ukraine, Jule 12, 2017). – Ternopil. – 136 p. – P. 71-76.

6. Yevtushenko S.V. Investment security of an enterprise as a factor of providing its competitiveness in the long-time period / S.V. Yevtushenko // Scientific Notes of the «KROK» University of Economics and Law. – 2016. – № 43. – P. 99-107.

7. Yevtushenko S.V. Enterprise economic security system / S.V. Yevtushenko // Scientific Notes of the «KROK» University of Economics and Law. – 2012. – № 29. – P. 110-118.

8. Yevtushenko S.V. The competitive-relative annuities in optimization of investment security status of the book factory / S.V. Yevtushenko // Investment: Practice and Experience. – 2012. – №24. – P. 68-71.

9. Innovative Frameworks and Dimensions of Strategic Development of Ukraine: [monograph] / [I. L. Petrova, Z.M. Borysenko, N.I. Dyshlyuk and others]; Edit. by I. L. Petrova. – Kyiv. – «KROK» University of Economics and Law. – 2012. – 355 p. – P. 236-247.

10. Yevtushenko S.V. Project concept of investment security of an enterprise [Online] / S.V. Yevtushenko / – Electronic data. – Kyiv. – National University of aviation. - 2012. – URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/Fly/article/view/2804> – Title from the screen.

11. Yevtushenko S.V. Investment security of the industry engineering forms of development / S.V. Yevtushenko/ Important questions of economic science at the modern stage: collection of thesis of economical and scientific internet, (Ternopil, Ukraine, February 17, 2012). – Ternopil, 2012. – 172 c. – P. 157-159.

12. Yevtushenko S.V. The competitive-relative annuities in forecasting of investment security of a book factory / S.V. Yevtushenko // International scientific and practical conference about problems of publishing and printing industry: theses of reports, (Kyiv, Ukraine, April 21, 2012), PC «Ukrainian Research Institute of Special Printing Processes»: Kyiv, 2012. – P. 30-32.

13. Yevtushenko S.V. The formalization of enterprise technical development investment economic security assessment / S.V. Yevtushenko // Scientific Notes of the «KROK» University of Economics and Law. – 2011. – №27. – P. 90-96.

14. Yevtushenko S.V. The combinative model of an enterprise technical development investment economic security / S.V. Yevtushenko // Scientific Notes of the «KROK» University of Economics and Law. – 2011. – №28. – P. 94-103.

15. Yevtushenko S.V. Dangers of investment security of the Ukrainian book factories / S.V. Yevtushenko // XIV International scientific-practical conference about problems publishing and printing industry: theses of reports, (Kyiv, Ukraine, May 27, 2011); Kyiv : PC «Ukrainian Research Institute of Special Printing Processes», 2011. – 61 p. – P. 23-25.

16. Yevtushenko S.V. Estimation of investment security level of technical development of an enterprise / S.V. Yevtushenko // Economic security of the country and scientific-technological aspects it's guarantee: writings III-d scientific-practical seminar with international part, (Kyiv, Ukraine, October 20-21, 2011). – Cherkasy. – 2011. – 564 p. – P. 172-180.

17. Yevtushenko S.V. Investment of technical development under uncertainty of market environment / S.V. Yevtushenko // Management problems at business sphere: materials of scientific-practical conference, (Kyiv, Ukraine, 2007). – Kyiv: «KROK» University of Economics and Law, 2007. – Book I. – 376 p. – P. 215-220.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. РОЗВИТОК ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ГАЛУЗІ	11
1.1. Інвестиційна складова економічної безпеки галузі	11
1.2. Методичні підходи до оцінювання інвестиційної безпеки галузі	37
1.3. Державне регулювання інвестицій безпеки галузі	60
Висновки до розділу 1	77
Розділ 2. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	80
2.1. Оцінка рівня інвестиційної безпеки підприємств видавничо-поліграфічної галузі України	80
2.2. Типологізація факторів інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі	95
2.3. Ідентифікація пріоритетних напрямів впливу державного регулювання на інвестиційну безпеку видавничо-поліграфічної галузі	125
Висновки до розділу 2	143
Розділ 3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ГАЛУЗІ	146
3.1. Структурно-системні засади формування механізму державного регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі	146
3.2. Упровадження методології матричного моделювання щодо інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі	161
3.3. Удосконалення організаційно-економічного забезпечення регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі	178
Висновки до розділу 3	193
ВИСНОВКИ	196
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	201
ДОДАТКИ	217

ВСТУП

Актуальність теми. Усунення галузевих диспропорцій національного господарства, оновлення техніко-технологічної бази вітчизняних підприємств, яка характеризується значним ступенем фізичного та морального старіння, збільшення частки наукоємної продукції, посилення конкурентних позицій вітчизняних підприємств на внутрішньому та міжнародному ринку вимагає постійного інвестування в оновлення основних засобів та впровадження новітніх технологій. Загострення світової економічної кризи, техніко-технологічне відставання від розвинених країн, поглиблення політичних та соціальних конфліктів, жорсткість міжнародної конкуренції, нестабільність українського законодавства, корупція та інші деструктивні фактори підвищують ризик інвестиційної діяльності, тому ключову роль в оптимізації інвестиційних процесів посідає державне регулювання інвестиційної безпеки. Управління інвестиційною безпекою в окремих галузях та секторах економіки на наукових засадах дозволить посилити їх конкурентоспроможність і української економіки загалом, забезпечити її стійкий та прогресивний розвиток у довгостроковому періоді.

Дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених показують, що в сучасних умовах невизначеності та жорсткості конкурентного середовища для забезпечення інвестиційної безпеки в окремих галузях національного господарства актуальним є не тільки уникнення загроз взагалі, а вміння їх вчасно і точно передбачити для того, щоб вжити необхідних заходів щодо покращення галузевої структури. Це стосується як галузей, що знаходяться в кризовому стані, так і тих, що функціонують успішно. Одним з інструментів вирішення означеної проблеми виступає політика регулювання інвестиційної безпеки окремих галузей національного господарства, яка передбачає застосування принципово нових підходів до розв'язання проблем регулювання та оцінки інвестиційної безпеки, які ґрунтуються на постійному відстеженні стану середовища галузі та місця найпотужніших підприємств у ньому, оскільки прийняття рішень щодо регулювання інвестиційної безпеки на основі лише інтуїції не може в умовах

зростаючої жорсткої конкуренції забезпечити максимально ефективного функціонування окремих галузей і національного господарства загалом.

В умовах, коли за даними книжкової палати, у 2015 році в Україні спостерігалось рекордне скорочення випуску книжкової продукції до 0,85 книги на душу населення, зниження кількості книжкових магазинів до 350 за інформацією від асоціації книговидавців та книгорозповсюджувачів, деградації техніко-технологічної бази поліграфічних підприємств при зносі основних засобів, який перевищує 90%, слабкості позицій вітчизняних видавців та поліграфістів на міжнародному ринку, довгострокової залежності видавничо-поліграфічної галузі від імпорту паперу та обладнання, проблема оцінки та регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі набула крайньої важливості як у теоретичному, так і у практичному плані, що зумовило вибір теми дисертації, її мету та завдання.

Наукові праці сучасних учених присвячені здебільшого дослідженню теоретичних аспектів регулювання інвестиційної безпеки. Серед найвагоміших можна виокремити роботи зарубіжних і вітчизняних економістів, таких як В. Безбожний, З. Варналій, В. Геєць, Л. Гніліцька, В. Грушко, М. Денисенко, М. Дорошко, В. Дьячкова, Н. Євдокімова, С. Єрохін, О. Захаров, С. Кавун, Е. Камишнікова, С. Капітула, А. Кейз, Кириленко, О. Кириченко, А. Кірієнко, Г. Козаченко, О. Кравчук, П. Кравчук, О. Кучеренко, С. Лаптєв, О. Ляшенко, П. Мельник, Д. Нанто, А. Николз, Є. Олейніков, В. Пономарьов, В. Прохорова, Ю. Прохорова, Н. Реверчук, В. Сідак, Л. Тарангул, В. Токар, М. Тумар, А. Турило, Дж. Хакер, Г. Харламова, Г. Хубер, С. Шевченко, А. Штангрет, В. Якубець, В. Ярочкін.

Питанням управління підприємствами видавничо-поліграфічної галузі присвячені праці низки науковців, зокрема О. Афоніна, Т. Броніцької, О. Гавриша, Л. Довгань, О. Кіндрась, Г. Кіпхана, Я. Котляревського, П. Лазановського, Г. Мохонько, Р. Марушкова, М. Сенченка, Б. Філя, Л. Швайки, Л. Шендерівської, В. Шляхетко, А. Штангрета та інші.

Попри увагу багатьох дослідників до проблем інвестиційної безпеки, розроблення та впровадження дієвих механізмів регулювання інвестиційної безпеки та умов їх ефективного впровадження потребують подальших досліджень та вдосконалення на рівні галузі. Наявний рівень впровадження результатів наукових досліджень і розробок у практику регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі є недостатнім. Це викликає необхідність вдосконалення підходів до ідентифікації загроз, розроблення та використання більш достовірних критеріїв, методів оцінки інвестиційної безпеки галузі, оптимізації механізму регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі.

Науковим завданням дисертаційного дослідження є визначення шляхів підвищення ефективності державного регулювання та оцінки інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі, що є важливою та актуальною задачею підвищення конкурентоспроможності підприємств видавничо-поліграфічної галузі та національного господарства загалом.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося в рамках науково-дослідної роботи «Економічне забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств у процесі реалізації конкурентної політики держави», (номер державної реєстрації УкрІНТЕІ 0111U007820) кафедри економіки та менеджменту підприємства ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». У межах цього напрямку дослідження автором розроблено метод конкурентно-релевантних ануїтетів оцінки рівня інвестиційної безпеки підприємств, який апробовано в практиці господарювання окремих книжкових друкарень України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є удосконалення організаційно-економічного забезпечення та інструментарію регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі. Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- дослідити методичні положення щодо державного регулювання інвестиційної безпеки у національному господарстві;

- оцінити стан інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі;
- провести структурування та типологізацію основних факторів інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі;
- проаналізувати особливості забезпечення інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі для виявлення загроз і можливостей удосконалення державного регулювання;
- розробити структурно-системні засади формування механізму регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі;
- удосконалити інструментарій оцінювання інвестиційної безпеки галузі і провести його апробацію в ході діагностики інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі;
- обґрунтувати пріоритетні напрями з удосконалення організаційно-економічного забезпечення регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі.

Об'єктом дослідження є інвестиційна безпека видавничо-поліграфічної галузі як елемент національної економіки.

Предметом дослідження є державне регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі.

Методи дослідження. Дисертаційне дослідження виконане з використанням низки загальнонаукових і спеціальних економічних методів досліджень, зокрема: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, порівняння та групування (для систематизації теоретичних наукових засад аналізу підходів до визначення сутності категорії «інвестиційна безпека» та підходів до оцінювання інвестиційної безпеки – підрозділи 1.1, 1.2); теоретичного пошуку, наукової абстракції й узагальнення наукового досвіду сучасних теоретичних досліджень – при розробленні матриці інвестиційної безпеки, вдосконаленні класифікації загроз інвестиційної безпеки та розробленні механізму регулювання інвестиційної безпеки (підрозділи 3.1, 3.2); порівняльного аналізу – при оцінюванні стану інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі (підрозділ 2.1), описово-аналітичного та статистико-економічного (для побудови статистичних та

аналітичних таблиць – підрозділи 2.1, 2.2, 3.1); математичного моделювання – при розробленні індикаторної моделі оцінювання інвестиційної безпеки (підрозділ 3.2), графічного методу для наочної демонстрації матриці інвестиційної безпеки та пентаграми загроз інвестиційної безпеки галузі (підрозділи 3.1, 3.2); логічного узагальнення – при розробленні основних напрямків вдосконалення регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі (підрозділ 3.3).

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти України, наукові праці та публікації вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, матеріали науково-практичних конференцій за напрямом дослідження, матеріали Державної служби статистики України, Державного комітету телебачення і радіомовлення України, дані статистичної звітності господарської діяльності підприємств видавничо-поліграфічної галузі, дані опитування фахівців видавничо-поліграфічної галузі, матеріали мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні основних напрямів удосконалення системи регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі та створенні відповідної методики оцінювання. Суть наукових положень, які отримані особисто автором і виносяться на захист, полягає в наступному:

вперше:

- обґрунтовано засади формування програмно-проектного механізму регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі на основі матриць інвестиційної безпеки та індикаторної моделі оцінювання інвестиційної безпеки за базовими видами випуску продукції, які пов'язані між собою як загальний підхід (матриця) та інструмент деталізації оцінки впливу загроз інвестиційної безпеки (модель оцінювання);

удосконалено:

- змістовне наповнення системи категорій інвестиційної безпеки шляхом розмежування її рівнів, а саме: безпеки підприємства, безпеки галузі, безпеки національного господарства та необхідності врахування узгодження економічних

інтересів суб'єктів інвестиційної діяльності та відповідності внутрішньому та зовнішньому середовищу;

- структурування економічної безпеки галузі, яка, за критерієм напрямків господарської діяльності поділяється на три види: операційну, інвестиційну та фінансову, з виокремленням ресурсно-функціональних складових, що дало можливість: а) по новому класифікувати загрози; б) визначити індикатори загроз; в) оцінити вплив інвестиційних загроз галузі;

- алгоритм діагностики рівня інвестиційної безпеки національного господарства, який враховує інвестиційну безпеку галузей національного господарства та достатність продуктивності галузей, що забезпечило більшу точність та об'єктивність оцінювання з огляду на врахування суперечливої взаємодії галузей у функціонуванні національного господарства;

дістало подальший розвиток:

- методичні підходи визначення часткового показника економічної безпеки підприємства шляхом обґрунтування нової формули розрахунку $[(Z_v - B)/B]$, де Z_v – відвернений збиток, B – витрати, направлені на протидію загрозам], що сприяє більш об'єктивній оцінці інтегрального показника інвестиційної безпеки на рівні підприємства та галузі;

- методологічні засади функціональної моделі видавничо-поліграфічної галузі, яка відображає взаємодію між підсистемами (авторської, видавничої, поліграфічної) в процесі створення видавничої продукції в умовах динамічної множинності входів та виходів системи, що дало можливість комплексного врахування взаємодії елементів внутрішнього та зовнішнього середовища;

- ідентифікацію загроз інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі, що забезпечило можливість виокремлення конкретних об'єктів державного регулювання інвестиційної безпеки та запропонувати пріоритети протидії загрозам галузі та зміни нормативно-правової бази.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні положення, викладені у дисертації, доведено до методичних розробок і практичних рекомендацій.

Розроблена індикаторна модель оцінювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі та матричний підхід до ідентифікації загроз інвестиційної безпеки використано в практиці ПрАТ «Український науково-дослідний інститут спеціальних видів друку» корпоративного підприємства Державної акціонерної компанії «Укрвидавполіграфія» (довідка №52/1-02 від 26.06.2017 р.).

Результати дисертаційного дослідження в частині розроблення інструментарію оцінки інвестиційної безпеки та підходів до ідентифікації загроз у видавничо-поліграфічній галузі пройшли апробацію та прийняті до впровадження у практичній діяльності книжкової друкарні ТОВ «Дорадо-Друк» (довідка №01/17-04 від 17.04.2017 р.).

Теоретичні, науково-методичні та практичні висновки дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» при викладанні навчальної дисципліни «Економіка підприємства» (довідка №213 від 30.06.2017 р.).

Особистий внесок здобувача полягає у запропонованому автором програмно-проектному механізмі регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі на основі нових інструментів діагностики, систематизації загроз інвестиційної безпеки галузі, в обґрунтуванні змін в системі державного регулювання видавничо-поліграфічної галузі. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, усі наукові положення, які викладено у дисертації й виносяться на захист, отримано автором особисто і висвітлено в наукових публікаціях.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і практичні результати дисертаційного дослідження оприлюднені на науково-практичних конференціях: Міжнародній інтернет-конференції «Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення» (м. Тернопіль, 2017 р.); Міжвузівській студентській конференції «25 років розвитку економіки: уроки минулого, виклики майбутнього» (м. Київ, 2017 р.); XII Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Політ.

Сучасні проблеми науки» (м. Київ, 2012 р.); XV Міжнародній науково-практичній конференції з проблем видавничо-поліграфічної галузі (м. Київ, 2012 р.); економічній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні питання економічної науки на сучасному етапі» (м. Тернопіль, 2012 р.); III Науково-практичному семінарі з міжнародною участю «Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення» (м. Київ, 2011 р.); XIV Міжнародній науково-практичній конференції з проблем видавничо-поліграфічної галузі (м. Київ, 2011 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції: «Виклики та потреби бізнесу XXI століття» (м. Київ, 2011 р.); науково-практичній конференції «Проблеми управління у сфері підприємництва» (м. Київ, 2007 р.).

Публікації результатів дослідження. За результатами дослідження опубліковано 17 наукових праць загальним обсягом 5,4 д. а., в тому числі 8 – у наукових фахових виданнях, з яких 4 зареєстровано у міжнародних наукометричних базах, 2 статті в інших виданнях та 7 робіт апробаційного характеру.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку посилань і додатків. Загальний обсяг роботи становить 256 сторінок, з яких основного тексту – 198 сторінок. Матеріали дисертації проілюстровано 22 рисунками та 72 таблицями; список посилань налічує 152 джерела.

РОЗДІЛ 1

РОЗВИТОК ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ГАЛУЗІ

1.1. Інвестиційна складова економічної безпеки галузі

Розвиток економіки відбувається в процесі реалізації досягнень НТП, тобто в міру відновлення основних засобів та впровадження новітніх технологій. У ринковому середовищі як підтримка основної діяльності, так і реалізація змін у компанії вимагає обґрунтованого здійснення інвестицій. Довготривалий горизонт життєвого циклу інвестицій, невизначеність та мінливість зовнішнього середовища, складний характер внутрішнього середовища інвестицій зумовлюють підвищений ризик інвестиційної діяльності. Тому проблема підвищення ефективності інвестиційної діяльності в національному господарстві вимагає розв'язання проблеми забезпечення інвестиційної безпеки на рівні окремих галузей, на всіх етапах життєвого циклу інвестицій. Розв'язання проблеми інвестиційної безпеки галузі вимагає чіткого визначення та розкриття сутності категорії «інвестиційна безпека галузі», з'ясування її місця в інвестиційній безпеці національного господарства та ролі в економічній системі. Всебічне розкриття сутності категорії «інвестиційна безпека галузі» та співвідношення між категоріями «економічна безпека галузі», «інвестиційна безпека національного господарства» вимагає дослідження категорії економічної безпеки на рівні національного господарства та виявлення місця й ролі інвестиційної складової у регулюванні інвестиційної безпеки.

Аналіз останніх наукових праць у галузі економічної безпеки на макрорівні виявив відсутність єдиного наукового підходу до розуміння сутності економічної безпеки як категорії. Недосконалість понятійно-категоріального апарату виявляється у різноманітності та суперечливості поглядів на проблему. Сучасна наукова література містить чималу кількість суперечливих трактовок

категорії «економічна безпека», які в основному мають комплексний характер. Умовно, за критерієм фокусування на основних аспектах проблеми економічної безпеки, погляди науковців на економічну безпеку можна об'єднати у сім основних груп: задоволення потреб, захисту економічних інтересів, стійкості до загроз, ефективності (ефективного розвитку, використання ресурсів, розширеного відтворення), нормальну, державну, відсутності небезпеки.

Відповідно до підходу задоволення потреб, економічна безпека розглядається з позиції здатності економіки забезпечувати ефективне задоволення потреб. У визначенні російського вченого А. Архипова економічна безпека трактується як «здатність економіки забезпечувати ефективне задоволення суспільних потреб на національному та міжнародному рівнях» [1, с.37]. Акцент даного визначення робиться лише на суспільних потребах, а колективні та індивідуальні потреби ігноруються. Невизначеним залишається питання, що слід розуміти під ефективним задоволенням потреб, а поняття ефективності частково ототожнюється з категорією економічної безпеки. У підручнику А. Градова економічна безпека розглядається як «стан національної економіки, який забезпечує задоволення життєво важливих потреб країни у матеріальних благах незалежно від виникнення у світовій економічній системі чи в середині країни форс-мажорних обставин соціально-політичного, економічного чи екологічного характеру» [2, с.148]. Представники Національного інституту стратегічних досліджень В. Шлемко та І. Бінько стверджують, що «економічна безпека – це такий стан національної економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатність задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства, держави» [3, с.19]. З точки зору розширеного відтворення та задоволення потреб, Я. Жаліло пропонує розглядати економічну безпеку як «складну багатofакторну категорію, що характеризує спроможність економіки до розширеного відтворення з метою збалансованого задоволення потреб населення країни, протистояння дестабілізуючому впливу внутрішніх та зовнішніх чинників, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання» [4, с.25]. Необхідно відмітити, що відтворення в економічній

системі не може бути зведено до функції безпеки, і навіть за умови простого відтворення в економічній системі може спостерігатися досить високий рівень економічної безпеки, а за розширеного відтворення, зокрема, в країнах, які орієнтовані на екстенсивний розвиток, наприклад, збільшення видобутку корисних копалин, рівень економічної безпеки країни може знижуватися.

Одним з найпоширеніших підходів до трактування економічної безпеки є визначення поняття через захищеність інтересів. Найкоротше визначення в межах підходу захисту економічних інтересів пропонує В. Савін: «Економічна безпека – це система захисту життєво важливих інтересів країни» [5, с.15]. Більш широким є визначення О. Новикова, Р. Покотиленко, які під категорією економічна безпека розуміють «стан захищеності економічних інтересів особи, суспільства, держави від економічних загроз та інших загроз національній безпеці, які на них впливають» [6, с.107]. А. Городецький вважає, що «економічна безпека означає надійну і забезпечену всіма засобами держави захищеність національно-державних інтересів у сфері економіки від внутрішніх та зовнішніх збитків» [7, с.46]. Подібною до попередньої, є думка В. Сенчагова, котрий сутність економічної безпеки вбачає у «стані економіки та інститутів влади, за якого забезпечується гарантований захист національних інтересів, соціальна спрямованість політики, достатній оборонний потенціал, навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх та зовнішніх процесів» [8, с.12]. Незважаючи на місткість наведеного визначення, воно не дає відповіді на питання, що включає в себе гарантований захист, а також не зрозуміло, чому у визначенні економічної безпеки мова йде лише про захист національних інтересів. Синтезуючим поглядом в межах даного підходу можна вважати висновок вітчизняного фахівця з проблем економічної безпеки В. Мунтіяна, котрий її зміст розкриває як «стан захищеності економічних інтересів особи, суспільства, держави, розвитку достатнього оборонного потенціалу, що сприятиме стійкому й ефективному функціонуванню економіки в режимі розширеного відтворення, створення передумов для підтримки і покращення рівня життя громадян, задоволення корінних інтересів у виробничо-економічній, фінансовій, зовнішньоекономічній,

технологічній, енергетичній, продовольчій та інших субекономічних сферах» [9, с.10].

Яскраві представники підходу трактування економічної безпеки через стійкість до загроз та негативних чинників – російські та українські науковці, такі як Л. Абалкін, В. Загашвілі, М. Єрмошенко та інші. Л. Абалкін визначає економічну безпеку як «сукупність умов та факторів, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного оновлення і самовдосконалення» [10, с.5]. В. Геєць, Б. Кваснюк та інші автори зазначають, що суть економічної безпеки характеризується ситуацією, коли національна економіка забезпечує свій вільний незалежний розвиток і утримується стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також оборонний потенціал у країні за всіляких загрозливих умов і сценаріїв розвитку подій. Комплексним є визначення економічної безпеки М. Єрмошенко, що розглядає її як «такий стан економічного механізму країни, який характеризується збалансованістю і стійкістю до негативного впливу до внутрішніх та зовнішніх загроз, його здатністю забезпечувати на основі реалізації національних економічних інтересів сталий і ефективний розвиток вітчизняної економіки і соціальної сфери» [11, с.26]. Виходячи з внутрішньої структури економічної безпеки, А. Бесчастний пропонує визначати поняття економічної безпеки країни як «сукупність умов та чинників, які забезпечують незалежність національної економіки, стабільність та стійкість, здатність до постійного оновлення і самовдосконалення» [12, с.13]. Кириленко В. наголошує, що економічну безпеку можна трактувати як «процес досягнення такого стану соціально-економічної системи, за якого відбувається її поступальний розвиток із набуттям стійкості до впливу непередбачуваних (внутрішніх чи зовнішніх) факторів або тих чинників, прогнозування яких утруднене, і гарантується захист її складовим» [5, с.17]. У Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України економічна безпека визначається як «стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує

здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання» [14]. О. Белов наголошує, що економічна безпека – це «стан національної економіки, який дозволяє зберегти стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, суспільства, держави» [15].

Згідно ефективного підходу в трактуванні економічної безпеки стала переважати думка про те, що економічна безпека має забезпечувати ефективний розвиток та оптимальне використання ресурсів, розширене відтворення. Російський вчений А. Іларіонов вважає, що економічна безпека – це такий «стан економічних, політичних і правових умов, які забезпечують стійке виробництво максимальної кількості економічних ресурсів на душу населення найбільш дешевим способом» [16, с.35]. О. Тимошенко визначає економічну безпеку національної економіки як «сукупність факторів і методів, які забезпечують належне функціонування національної економіки, здатність її до розширеного відтворення та стійкого розвитку із протистоянням впливу внутрішніх та зовнішніх загроз» [17, с.22]. А. Архіпов визначає економічну безпеку як здатність економіки забезпечувати ефективне задоволення суспільних потреб на національному та міжнародному рівнях. Л. Дмитриченко вважає, що економічна безпека – це «стан держави, за якого вона має можливість створювати і розвивати ефективні умови для перспективного розвитку та зростання добробуту громадян» [18, с.124]. О. Кібік, О. Суворова та О. Голодницький на опосередковано вказують що економічна безпека досягається лише у випадках ефективного функціонування та розвитку [19, с.26]. Г. Пастернак-Таранушенко трактує економічну безпеку як стан держави, що забезпечує можливість створення і розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та зростання добробуту її мешканців [20, с.112]. М. Єрмошенко вважає, що економічна безпека – це «такий стан економічного механізму країни, який характеризується збалансованістю і стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, його здатністю забезпечувати на основі реалізації національних економічних інтересів сталий і ефективний розвиток вітчизняної економіки і соціальної сфери» [11].

Погляди вчених, які акцентують увагу на тому, що особливостями економічної безпеки є забезпечення не ефективного, а нормального функціонування економічної системи, є дослідницьким арсеналом нормального підходу. В. Геєць, М. Кизим наголошують, що у більш загальному аспекті, економічна безпека – це характеристика, суть якої полягає в нормальному функціонуванні економічної системи взагалі, можливості нормальної роботи внутрішньої економічної системи та безболісного включення в світову економічну систему [21, с.13]. В. Похилюк вважає, що під економічною безпекою слід розуміти «найважливішу якісну характеристику економічної системи, визначальну її здатність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами розвитку народного господарства» [22, с.86].

Думки науковців, які наголошують на провідній ролі держави у створенні умов для економічної безпеки, умовно поєднані в державний підхід до трактування економічної безпеки. Зокрема Є. Ігнатова стверджує, що економічна безпека може розглядатися як «певні умови, що створюються державою і не допускають народному господарству шкоди від внутрішніх та зовнішніх загроз політичного, військового, економічного і глобального характеру» [23, с.71]. Б. Губський наголошує, що економічна безпека визначає «спроможність держави забезпечувати захист національних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз, здійснювати поступальний розвиток економіки з метою підтримання стабільності суспільства і достатнього оборонного потенціалу за будь-яких умов і варіантів розвитку подій» [24, с.13]. А. Городецький вважає, що «економічна безпека означає надійну і забезпечену всіма засобами держави захищеність національно-державних інтересів у сфері економіки від внутрішніх та зовнішніх збитків» [7]. В. Мазуренко трактує національну економічну безпеку як «перш за все механізм (комплекс заходів), що передбачає створення сукупності умов, які є важливими якісними характеристиками економічної системи та забезпечують незалежність національної економіки, стабільність...» [25, с.434]. В. Похилюк підкреслює, що економічна безпека – це «не лише захищеність національних інтересів, але і

готовність, і здатність інститутів влади створювати механізми реалізації і захисту національних інтересів розвитку вітчизняної економіки, підтримку соціально-політичної стабільності суспільства» [22, с.364].

Деякі дослідники акцентують увагу, що у визначенні економічної безпеки треба виходити з позиції відсутності небезпеки, а їх погляди формують підхід відсутності небезпеки. Зокрема, Власюк О. наголошує, що чимало формулювань економічної безпеки характеризуються декларативністю, без урахування того, що семантично слово «безпека» означає відсутність небезпеки [26, с.31]. Т. Кубах вважає, що про правомірно та доцільно говорити про безпеку тільки тоді, коли існує будь-яка небезпека. В методологічному плані саме небезпека має першочергову роль, з її аналізу повинно починатися дослідження проблеми безпеки як негативної характеристики небезпеки. Небезпека в даному контексті виступає первинною категорією в аналізі безпеки. Коли виникає небезпека, починається мова про безпеку. Б. Губський зауважує, що «основним критерієм економічної безпеки є здатність економіки країни зберігати або принаймні швидко поновлювати критичний рівень суспільного відтворення в умовах критичного зменшення (припинення) поставок ресурсів (товарів, послуг, технологій тощо) або кризових ситуацій» [24]. Згідно із словником української мови, слово «безпека» трактується як стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [27, с.137]. Відповідно до етимологічного словнику української мови слово безпека утворена з прийменника bez і основи іменника реса «турбота, клопоти» [28, с.163].

На думку американських дослідників економічної безпеки, зокрема D. Nanto, національна безпека має три складові: жорстку силу (обороздатність країни), м'яку силу (дипломатію, культурну підтримку, медіа) та економічну безпеку. «Економічна безпека передусім визначається економічними можливостями використання праці та отримання доходів, а економічна система спричиняє вплив на кожен елемент національної безпеки через фінансові, людські та інші ресурси, капітали, товари, залучення культурних та економічних моделей» [29, с.5]. У контексті безпеки D. Nanto наголошує на важливості в економічній

системі двох ключових складових: конкурентних галузях та захисті промислової бази, що підтверджує актуальність розв'язання проблеми економічної безпеки на галузевому рівні. Західні вчені та світові організації в дослідженні проблеми економічної безпеки основну увагу фокусують на захищеності окремих осіб та домогосподарств від різкого погіршення рівня життя [30], а не на аспектах безпеки підприємства, галузі чи національного господарства. Зокрема Міжнародна організація праці підкреслює, що первинна економічна безпека має бути людським правом і має визначатися в термінах реальної свободи [31, с.5, 275]. Американські вчені, такі як J. Hacker, G. Huber, A. Nichols, та інші дослідники індексу економічної безпеки, підкреслюють, що «економічна безпека – міра (ступінь), в якій індивідууми захищені від витрат, які викликають утруднення» [32, с.5]. A. Case стверджує, що «економічна безпека – це мозаїка здоров'я, освіти, доходу, багатства, зайнятості серед інших складових успішності» [33, с.10].

Систематизація та аналіз підходів до визначення сутності економічної безпеки дає можливість виділити суттєві ознаки, які є методологічною основою досліджуваної проблеми. По-перше, в економічній науці відсутній єдиний підхід до трактування категорії «економічна безпека» на макрорівні, разом з категоріями «економічна безпека» вживаються поняття: «економічна безпека країни», «економічна безпека держави», «національна економічна безпека», «безпека національної економіки». Для усунення плутанини та чіткого розуміння сутності економічної безпеки постає необхідність чіткого розмежування вищезначених економічних категорій. По-друге, у своїй основі економічна безпека – комплексна, багаторівнева категорія з певною структурою, визначати яку необхідно, виходячи із складу її об'єктів. Очевидно, що дефініції економічної безпеки соціуму (групи людей, родини, окремих громадян) будуть відрізнятися від визначення економічної безпеки національного господарства (галузі, підприємства). Деякі дослідники у трактування економічної безпеки включають різне коло фігурантів економічної безпеки, зокрема Т. Кубах стверджує, що «у більш загальному аспекті економічна безпека – це характеристика, суть якої

полягає в можливості незалежного, стабільного та стійкого розвитку економіки держави, регіону, підприємства, окремої особи та всього суспільства, а також можливості уникати та протидіяти внутрішнім та зовнішнім загрозам як економічного, так і неекономічного характеру» [34]. По-третє, вважається недоцільним ототожнювати економічну безпеку з категорією ефективності, бо ефективність досягається шляхом отримання максимуму вигід за заданої величини витрат або при мінімумі витрат за заданої величини вигід, а категорія безпеки передусім характеризує стан економічної системи, за якого не відбувається переходу в кризовий стан. Насамкінець, підтримуючи погляди представників захисту економічних інтересів та стійкості до загроз, вважаємо, що в дефініції економічної безпеки необхідно виходити із стану захищеності економічних інтересів та стійкості (непереходу в кризовий стан) економічної системи до загроз. Актуальною і тепер, в цьому контексті є думка Ф. Енгельса, що економічні відносини кожного суспільства проявляються, передусім, як інтереси. Підсумовуючи, пропонуємо визначати економічну безпеку країни як стан захищеності економічних інтересів населення, господарюючих суб'єктів та державних органів влади від загроз, за якого не відбувається переходу в кризовий стан, що загрожує населенню критичним падінням рівня життя та значними втратами, підприємствам – збитками великого масштабу та втратою конкурентоспроможності, державним органам влади – серйозним погіршенням регулювання економічної діяльності.

Вихідним для дослідження є визначення місця та ролі інвестиційної складової в економічній безпеці національного господарства, галузі. З цією метою необхідно з'ясувати відповідну структуру економічної безпеки, вивчити її класифікацію. Відповідно до «Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» складовими економічної безпеки є: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки [14]. Наведена структура економічної безпеки на макрорівні ігнорує об'єктний склад економічної категорії, зокрема, економічну безпеку населення, домогосподарств, окремих

індивідів. Важко уявити, що економічна безпека громадянина країни містить всі дев'ять, вище перелічених, складових. Варналій З. виокремлює вісім складових національної економічної безпеки (без врахування макроекономічної), і виділяє фінансову, виробничу, інвестиційну, продовольчу, соціальну, науково-технічну, зовнішньоекономічну та енергетичну складові. Кириленко В. вважає, що «економічна безпека країни (регіону, галузі, народногосподарського комплексу) має три складові: 1) безпека підсистеми ринку; 2) безпека підсистеми державного регулювання; 3) безпека підприємств» [13, с.17]. Такий підхід не враховує економічну безпеку населення (групи, родини, індивіда), окрім того, вбачається, що державне регулювання має екзогенний характер по відношенню до об'єктів безпеки. Т. Кубах наголошує, що до економічної безпеки слід відносити тільки ті її складові, які містять лише економічні відносини або базуються на них, і виокремлює фінансову, сировинно-ресурсну, демографічну, інноваційно-технологічну та політичну складові [34]. В такому поділі незрозумілим є, з одного боку, наявність політичної складової, а з іншого, відсутність інвестиційної та інформаційної складових.

До поділу категорії економічної безпеки країни на ресурсно-функціональні складові, і, зокрема, інвестиційну, необхідно здійснити об'єктний поділ, після якого можна досліджувати проблему на більш низьких рівнях (національного господарства, галузі, окремі ресурсно-функціональні складові тощо). Як гіпотезу, вбачаємо за доцільне виділити в складі економічної безпеки країни, за критерієм об'єктів захисту, три основні складові: економічну безпеку населення країни, економічну безпеку національного господарства як сукупності галузей економіки та економічну безпеку державних органів влади, які здійснюють регулювання економічної діяльності (рис. 1.1).

Виходячи з того, що первинною ланкою галузі є підприємство, з'ясування сутності та місця інвестиційної складової економічної безпеки галузі вимагає дослідження складових економічної безпеки підприємства. Погляди науковців на класифікацію складових економічної безпеки підприємства суттєво розрізняються від вузьких ресурсно-функціональних до широких, що включають такі складові як

ринкова, політико-правова тощо.

Прихильники «широкого» підходу, зокрема О. Кравчук та П. Кравчук, виділяють шість підсистем корпоративної безпеки підприємства: фінансово-економічну, інтелектуально-кадрову, інституційно-правову, техніко-технологічну, інформаційну та силову [35, с.31].

Рис. 1.1. Структура економічної безпеки країни
Джерело: [розроблено автором]

Т. Сухорукова виокремлює технологічну, ресурсну, фінансову та соціальну підсистеми економічної безпеки підприємства [36, с.12]. На думку С. Ільяшенко, аналіз та оцінка економічної безпеки підприємства здійснюється з виділенням десяти складових: фінансової, ринкової, інтерфейсної, інтелектуальної, кадрової, технологічної, правової, екологічної, інформаційної та силової [37, с.16]. Є. Олейніков в структурі функціональних складових економічної безпеки підприємства виділяє такі складові: фінансову, інтелектуальну, кадрову, техніко-технологічну, політико-правову, екологічну, інформаційну, силову [38, с.139]. З. Варналій та М. Грещак серед складових економічної безпеки підприємства

виокремлює складові: праці, фінансову, техніко-технологічну, інформаційну, інтелектуальну, політико-правову, соціальну, ресурсну, екологічну, силову. Н. Реверчук акцентує увагу на таких видах економічної безпеки як фінансова, техніко-технологічна, кадрова, інформаційна, політико-правова, екологічна, силова, ринкова (маркетингова) [39, с.22]. С. Кавун ділить економічну безпеку підприємства на шість функціональних складових, що використовуються як базові при побудові системи економічної безпеки підприємства: майно суб'єкта господарювання (далі – СГ); фінансові ресурси СГ; кадрові ресурси СГ; технології, інновації та інформаційне середовище; організаційно-штатна структура СГ; виробництво на СГ [40, с.34].

Цілий ряд дослідників, розглядаючи економічну безпеку на рівні підприємства, а в їх числі Е. Камишнікова, О. Ляшенко, В. Безбожний, С. Капітула, В. Якубець, С. Шевченко, у складі економічної безпеки підприємства виокремлюють та аналізують як самостійний елемент інвестиційну складову. Е. Камишнікова пропонує наступний оптимальний перелік складових для оцінки економічної безпеки підприємства: фінансову, виробничу, інтелектуально-кадрову, інвестиційно-технологічну та збутову [41, с.79], а потім його розширює за рахунок додаткового включення двох напрямків: матеріально-технічного забезпечення та екологічного [42, с.88]. О. Ляшенко, В. Безбожний виділяють три функціональні складові у соціально-економічній безпеці підприємства: інвестиційний, інформаційний та соціальний. Дослідники наголошують, що «інвестиційна складова пов'язана із надійністю надходження в строк та у повному обсязі інвестиційних ресурсів, формування портфеля джерел інвестування з метою запобігання високої залежності підприємства» [43, с.71]. С. Капітула, В. Якубець, С. Шевченко розуміють недосконалість наявних підходів до класифікації та структури економічної безпеки підприємства і пропонують виділення у сфері виробництва промислового підприємства трьох складових: виробничої, фінансової та інвестиційної (рис. 1.2). Зазначені дослідники на другому рівні ієрархії безпеки підприємства одночасно з економічною безпекою підприємства виділяють самостійні складові: соціальну, екологічну, правову і

силову, IT-безпеку, пожежну, енергетичну [44, с.139].

Загалом, поділ економічної безпеки підприємства на виробничу, фінансову та інвестиційну складову не можна вважати цілком коректним в тому сенсі, що серед напрямків господарської діяльності промислового підприємства традиційно виділяють не тільки виробництво, фінансування та інвестування, а й маркетинг, логістику тощо. Окрім того, на будь-якому підприємстві є адміністративно-управлінські підрозділи, які важко “прописати” в запропоновану авторами структуру безпеки.

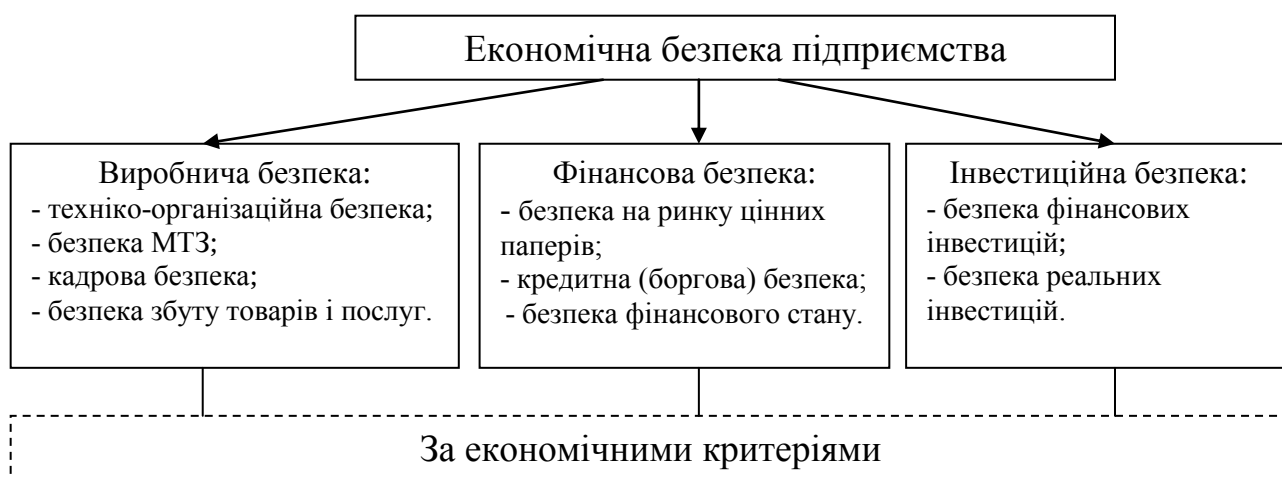

Рис. 1.2. Структура і зміст економічної безпеки підприємства
Джерело: [44]

Незрозумілим залишається співвідношення між безпекою на ринку цінних паперів та безпекою фінансових інвестицій, бо операції з цінними паперами, які не є основним видом діяльності для промислового підприємства, відносяться до фінансових інвестицій. Автори запропонованого підходу у складі фінансової безпеки враховують кредитну (боргову безпеку), але «окрім кредитної, очевидно, фінансова безпека пов’язана з ідентифікацією потреби у фінансових ресурсах та залученням джерел фінансування, які не обмежуються кредитними, а включають інші види, які враховують особливості участі інвесторів у фінансуванні бізнесу тощо» [45, с.115].

Є підстави вважати, що «в проблемі класифікації економічної безпеки підприємства треба виходити з того, що ключовою, найважливішою, сутнісною

ознакою підприємства як динамічної системи є його господарська діяльність, а відтак елементний склад економічної безпеки підприємства залежить від класифікації останньої» [46, с.102]. Господарська діяльність підприємства поділяється на операційну (поточну основну та неосновну), інвестиційну та фінансову, тому пропонується виділити в складі економічної безпеки підприємства три складові: операційну, інвестиційну та фінансову [47, с.241;48, с. с.173;49, с.24; 50].

Можна стверджувати, що «операційна безпека зумовлена операційною, поточною діяльністю підприємства, яка має циклічний характер, і залежить від організації виробничого процесу, технології, що застосовується, якості сировини, вмінь та досвіду робітників тощо» [46, с.102]. Інвестиційна безпека підприємства визначається інвестиційною діяльністю підприємства, яка, як правило, є довгостроковою. Операційна та інвестиційна складові економічної безпеки характеризують її в короткостроковому та довгостроковому періоді відповідно. Фінансова безпека визначається фінансовою діяльністю підприємства. Отже, «як операційна діяльність підприємства, яка має поточний характер, так і інвестиційна (довгострокова), з одного боку, формують фінансові результати і визначають фінансовий стан, а з іншого боку, обидва напрямки господарської діяльності (операційний та інвестиційний) мають бути профінансовані». Фінансова безпека підприємства впливає як на операційну безпеку в короткостроковому періоді, так і на інвестиційну – в довгостроковому періоді, а операційна безпека та інвестиційна безпека, в свою чергу, спричиняють зворотній вплив на фінансову безпеку підприємства. Тісний зв'язок між фінансовою та інвестиційною безпекою розглянемо на прикладі ситуації, коли інвестиційний проект фінансується під 10% річних, а довгострокова середня віддача інвестицій становить 13%. Вплив фінансової безпеки на інвестиційну знаходить прояв передусім у дисконтній ставці 10%, бо якщо ставка дисконту підвищиться до 14%, проект комерційно стане не вигідним. Вплив інвестиційної безпеки підприємства на фінансову безпеку підприємства проявляється в додатковому щорічному прирості (зниженні) грошового потоку, отриманні додаткового

прибутку (збитку), зростанні (зниженні) обсягу власного капіталу, зростанні (зниженні) вартості підприємства тощо.

Запропонований підхід дозволяє розглядати підприємство цілісно, інтегрує напрямки господарювання і узгоджується з думкою В. Прохорової, Ю. Прохорової, О. Кучеренко, які стверджують, що «економічна безпека підприємства в якості об'єкту має економічну діяльність та економічні інтереси, фінансова безпека суб'єкта господарювання відповідно має бути пов'язана з фінансовою діяльністю та фінансовими інтересами. Отже, під фінансовою безпекою підприємства будемо вважати стан захищеності від загроз, що виникають у процесі його функціонування та розвитку як суб'єкту фінансових відносин» [51, с.20]. За такою ж логікою, зрозуміло, треба відокремлювати інвестиційну складову економічної безпеки підприємства. Приймаючи до уваги, що підприємство, як парвило, здійснює господарську діяльність у різних стратегічних зонах господарювання, вбачається за доцільне наступне ділення операційної та інвестиційної безпеки за стратегічними зонами господарювання. Нижні рівні як операційної, так і інвестиційної складової економічної безпеки підприємства характеризуються такими основними аспектами, як фінансовий, маркетинговий, кадровий, техніко-технологічний, правовий, інтелектуальний, інформаційний та екологічний [46, с.102].

Вбачається, що на відміну від економічної безпеки підприємства, «інвестиційна складова характеризує стан економічної безпеки підприємства як суб'єкта інвестиційної діяльності та має довгостроковий характер і знаходить вияв, передусім, у зміні операційної безпеки внаслідок реалізації інвестицій» [52]. За якісними характеристиками, інвестиційна безпека підприємства – це стан довгострокової захищеності економічних інтересів підприємства як суб'єкта інвестиційної діяльності від загроз, за якого в довгостроковому періоді не відбувається переходу в кризовий стан, що характеризується збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності, порушенням відтворювальних процесів. За кількісними характеристиками, інвестиційна безпека підприємства – це ступінь довгострокової збалансованості економічних інтересів підприємства як

суб'єкта інвестиційної діяльності та відповідності внутрішньому та зовнішньому середовищу, за якої підприємство в довгостроковому періоді не переходить в кризовий стан, який загрожує збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності, порушенням відтворювальних процесів. Інвестиційна безпека підприємства відображає динаміку довгострокової конкурентної переваги підприємства. Основним джерелом задоволення економічних інтересів суб'єктів підприємства в інвестиційній сфері, є додатковий грошовий потік від реалізації інвестицій, на основі якого обчислюється рівень інвестиційної безпеки підприємства.

На підставі того, що економічна безпека галузі зумовлена економічною безпекою господарюючих суб'єктів галузі, а економічна безпека підприємства поділяється на операційну, інвестиційну та фінансову, пропонуємо в складі економічної безпеки галузі також виокремлювати три складові: операційну, інвестиційну та фінансову (рис. 1.3).

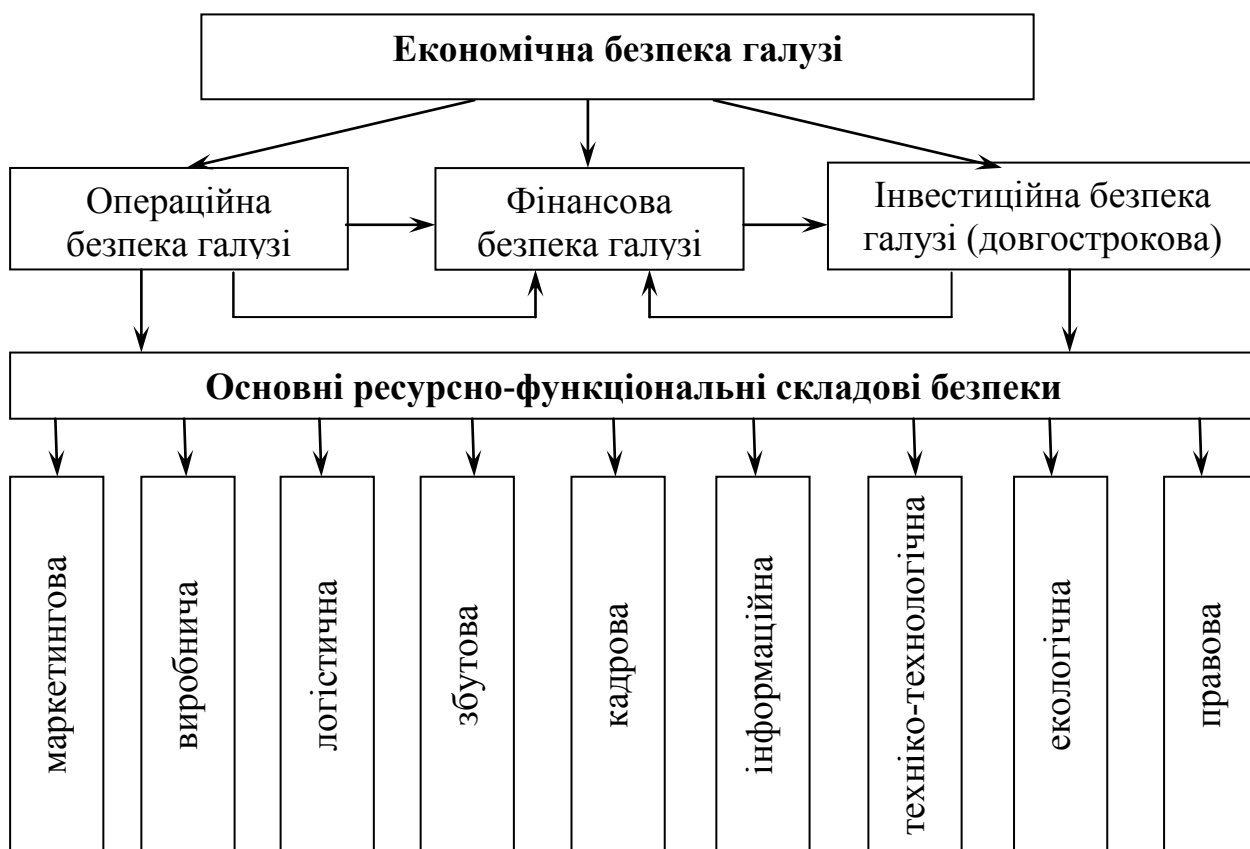

Рис. 1.3. Інвестиційна складова економічної безпеки галузі

Джерело: [розроблено автором]

Операційна безпека галузі характеризує стан економічної безпеки господарюючих суб'єктів галузі в процесі здійснення операційної діяльності у короткостроковому періоді. Інвестиційна безпека галузі характеризує стан економічної безпеки підприємств цієї галузі як суб'єктів інвестиційної діяльності в довгостроковому періоді. Як фінансові результати підприємств галузі зумовлені фінансовими результатами операційної та інвестиційної діяльності, так і фінансова безпека галузі визначається станом операційної та інвестиційної безпеки господарюючих суб'єктів галузі. З іншого боку, наявність доступних дешевих джерел фінансування безпосередньо впливає на віддачу від операційної та фінансової діяльності, і відповідно, фінансова безпека галузі значною мірою визначає стан операційної та інвестиційної безпеки підприємств галузі. На нашу думку, як інвестиційна, так і операційна безпека галузі мають аспекти, які пов'язані зі здійсненням господарської діяльності підприємств: маркетинговий, логістичний, виробничий, соціальний (кадровий), інформаційний тощо [53, с.105].

Для розкриття та визначення сутності категорії «інвестиційна безпека галузі» проаналізуємо сучасні погляди вчених на цю проблему. Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, інвестиційно-інноваційна безпека – це «стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості» [14]. Беручи до уваги, що інновації є окремим видом інвестицій, які мають власну специфіку, для її відображення доцільно окремо визначати такі категорії, як інвестиційна та інноваційна безпека. Значним позитивом в офіційному визначенні інвестиційно-інноваційної безпеки є акцентування уваги на необхідному зростанні ефективності від інвестиційної діяльності, зростанні частки продукції з високою доданою вартістю. Дійсно, інвестиційна безпека як фактор довгострокової конкурентоспроможності економічної системи (галузі) є результатом невинного

зростання ефективності використання економічних ресурсів, і проявляється, передусім, збільшенням випуску продукції з високою доданою вартістю і створенням високопродуктивних робочих місць в країні (галузі).

На рівні країни, М. Хвесик розглядає інвестиційну безпеку як особливу складову економічної безпеки та наголошує, що в трактуванні інвестиційної безпеки необхідно врахувати аспект інвестиційної діяльності, а «інвестиційна складова економічної безпеки – це особлива складова економічної безпеки, що створює передумови для найкращого використання соціально-економічних відносин у розвитку й науково-технічному відновленні продуктивних сил суспільства через активну інвестиційну діяльність» [54, с.227].

З необхідності забезпечення належного рівня інвестиційних ресурсів або національних та іноземних інвестицій у трактуванні категорії «інвестиційна безпека», виходять такі видатні вчені-економісти, як В. Кириленко, З. Варналій та В. Приходько. Зокрема, З. Варналій трактує інвестиційну безпеку як «рівень національних та іноземних інвестицій (за умови оптимального їх співвідношення), який здатен забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку при належному рівні фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів» [55, с.22]. В. Приходько наголошує, що під інвестиційною безпекою слід розуміти такий рівень інвестування економіки, який забезпечував би її розширене відтворення, раціональну реструктуризацію та технологічне переозброєння [56]. Кириленко В. розглядає інвестиційну безпеку (країни, регіону, галузі) як «процес забезпечення такого стану інвестиційної сфери, за якого економіка (країни, регіону, галузі) здатна зберігати і підтримувати такий рівень інвестиційних ресурсів в умовах дії внутрішніх та зовнішніх загроз, що є необхідним для забезпечення стійкого розвитку і соціально-економічної стабільності країни (регіону і т.д.), а також збереження потенційних можливостей і цілісності інвестиційної інфраструктури» [13, с.28]. Окрім необхідності врахування кількісного аспекту інвестування, такий відомий вчений проблематики економічної безпеки, як А. Сухоруков акцентує увагу на тому, що інвестиційна безпека держави забезпечується за умови

здійснення розширеного відтворення, підтримки конкурентоспроможності економіки, збереження і відновлення природних ресурсів. А. Сухоруков наголошує, що «інвестиційна безпека держави забезпечується за умов дотримання граничної норми інвестування, що дозволяє відтворювати науково-технічний потенціал, здійснювати розширене відтворення основного капіталу, підтримувати конкурентоспроможність економіки, створювати стратегічні резерви, долати депресивні явища у регіонах країни, зберігати і відновлювати природні ресурси» [57, с.51]. Під інвестиційною безпекою держави, на думку О.Барановського, слід розуміти «досягнення рівня інвестицій, що дозволяє оптимально задовольняти поточні інвестиційні потреби національної економіки за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються, оптимального співвідношення між розмірами внутрішніх і зовнішніх інвестицій, іноземних інвестицій у країну і вітчизняних за рубіж, підтримання позитивного національного платіжного балансу» [58, с.366]. Окремі автори під інвестиційною безпекою країни розуміють такий рівень інвестування економіки, який забезпечував би її розширене відтворення, раціональну реструктуризацію та технологічне переозброєння. Інші ж зазначають, що інвестиційна безпека країни визначається можливістю нагромадження ресурсів або капітальних вкладень, за належного рівня якого підвищується капіталовіддача в окремих секторах економіки, зростають темпи розширеного відтворення і технологічного переозброєння економіки. У вищенаведених визначеннях домінує кількісний аспект залучення інвестицій, хоча якісні характеристики інвестицій, такі як рентабельність, внутрішня норма дохідності, окупність тощо є не менш важливими і відбивають міру реалізації економічних інтересів суб'єктів інвестиційної діяльності.

М. Денисенко, А. Сундук та Я. Юрін виділяють окреме поняття «безпека інвестиційних вкладень», під якою розуміють відсутність ризику втрат капіталу (вкладених коштів і майбутніх доходів) [59, с.20, 60, с.25]. На нашу думку, категорії «інвестиційна безпека» та «безпека інвестиційних вкладень» є синонімами. Цікавим є трактування інвестиційної безпеки Г. Харламової, яка

стверджує, що «інвестиційна безпека – це потенціал держави:

– в широкому сенсі: рівень можливостей для залучення інвестицій і, в той же час, рівень соціально-економічного розвитку держави під впливом притоку інвестицій;

– у вузькому сенсі: об'єктивно існуючі особливості об'єкту (країни, регіону, галузі), які допоможуть йому конкурувати з іншими аналогічними об'єктами («полювальниками» за інвестиціями) на основі наявності економічних, соціальних та інших об'єктивних умов, які важливі для інвестиційної діяльності об'єкту» [61, с.58]. В дослідженні інвестиційної безпеки галузей української економіки, Г. Харламова стверджує, що інвестиційна безпека складається з трьох блоків: 1) інвестиційного потенціалу (проблеми інвестиційної активності, які характеризуються перспективою та напрямком інвестиційних проектів відповідно до концепцій інвестиційного потенціалу та привабливості); 2) інвестиційної активності (проблеми інвестиційної сфери, включаючи динаміку інвестиційної активності різних рівнів); 3) інвестиційних ризиків (проблеми реалізації інвестицій) [62, с.661]. Вищезначені складові інвестиційної безпеки є взаємозалежними, зокрема, високий інвестиційний потенціал передбачає низькі ризики, а високому інвестиційному потенціалу, як правило, відповідає високий рівень інвестиційної активності. З іншого боку, не всі ризики є загрозами, і окрім того, дослідник не уточнює величину ризиків і до чого вони призводять (до повної втрати інвестованого капіталу, втрати майна, від'ємної величини чистого дисконтованого доходу, тощо). Окрім того, подібна структура інвестиційної безпеки не просуває нас далі на шляху до відповіді на питання про конкретні джерела загроз інвестиційної безпеки, і відповідно, до розробки ефективних заходів з їх нейтралізації.

Окремі дослідники інвестиційної безпеки, зокрема Л. Закревська та А. Заїнчковський акцентують увагу і на необхідності врахування ефективності вкладеного капіталу у визначенні інвестиційної безпеки, і трактують її як «сукупність нормативно-правових, соціальних і екологічних умов, що визначають тип і динаміку відтворювального процесу і забезпечують надійність

відшкодування та ефективність використання вкладеного капіталу» [63]. Беручи до уваги, що інвестиційна безпека має пряме відношення до певного об'єкту, а не існує сама по собі, вбачаємо за доцільне визначати її не як сукупність умов, а як стан об'єкту. Окрім того, очевидно, що стан безпеки зберігається не за умови ефективності використання капіталу, а у випадку, коли ефективність не знижується нижче граничної межі, тобто не відбувається переходу в кризовий стан. Аналіз поглядів на визначення сутності інвестиційної безпеки дає можливість зробити такі висновки.

По-перше, немає консенсусу у визначенні терміну «інвестиційна безпека» у науковій літературі. Разом з поняттями інвестиційна безпека країни вживаються поняття інвестиційна безпека держави, національна інвестиційна безпека. По-друге, у визначенні інвестиційної безпеки країни необхідно виходити зі складу основних об'єктів захисту: населення, національного господарства та державних органів влади. Очевидно, що інвестиційна безпека населення країни має особливості у визначенні, які суттєво відрізняють її від інвестиційної безпеки господарюючих суб'єктів національного господарства. По-третє, розуміючи національне господарство як сукупність галузей, вбачається, що інвестиційна безпека національного господарства зумовлена інвестиційною безпекою галузей національного господарства. Насамкінець, у дефініції інвестиційної безпеки галузі необхідно врахувати довгостроковий характер інвестиційної діяльності, захищеність економічних інтересів суб'єктів інвестиційної діяльності галузі від загроз в довгостроковому періоді, а також, що стан безпеки «закінчується» там, де відбувається перехід в кризовий стан.

Підсумовуючи вищенаведене, за якісними характеристиками інвестиційну безпеку галузі можна трактувати як стан довгострокової захищеності економічних інтересів господарюючих суб'єктів галузі в інвестиційній сфері від загроз, за якого в довгостроковому періоді не відбувається переходу в кризовий стан, що характеризується збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності та порушенням відтворювальних процесів у галузі. За кількісними характеристиками, інвестиційна безпека галузі – «це міра довгострокової

збалансованості економічних інтересів господарюючих суб'єктів галузі в інвестиційній сфері та відповідності внутрішньому і зовнішньому середовищу, за якої в довгостроковому періоді не відбувається переходу в кризовий стан, що характеризується збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності та гальмуванням відтворювальних процесів у галузі» [64, с.45; 65, с.72].

Очевидно, що інтегральний рівень інвестиційної безпеки галузі є не простою сумою рівнів інвестиційної безпеки підприємств галузі. Підприємства галузі диференціюються за обсягом ділової активності, обсягами інвестованого капіталу, чисельністю персоналу тощо. На наш погляд, необхідно оцінювати внесок інвестиційної безпеки окремого підприємства у загальний рівень інвестиційної безпеки галузі за показником виручки (чистого доходу) цього підприємства у загальній виручці (чистому доході) галузі [64, с.45] згідно до формули 1.1:

$$I_{\text{БГ}} = \sum_{i=1}^n I_i^{\text{БП}} \times \frac{B_i}{B_{\text{Г}}} \quad (1.1)$$

де: n - кількість підприємств галузі;

$I_i^{\text{БП}}$ - рівень інвестиційної безпеки i -го підприємства галузі;

$B_i, B_{\text{Г}}$ - виручка i -го підприємства та виручка підприємств галузі відповідно.

Стан інвестиційної безпеки національного господарства визначається станом інвестиційної безпеки окремих галузей національного господарства. Під інвестиційною безпекою національного господарства будемо розуміти стан довгострокової захищеності економічних інтересів суб'єктів національного господарства в інвестиційній сфері від загроз, за якого не відбувається переходу в кризовий стан, що загрожує втратою конкурентоспроможності національної економіки та порушенням відтворювальних процесів, критичним падінням рівня життя населення в довгостроковому періоді. Для відповіді на питання, як визначити внесок інвестиційної безпеки окремої галузі в інтегральний рівень інвестиційної безпеки національного господарства, необхідно взяти до уваги такі

міркування. На макрорівні інвестиційна безпека буде тим вище, чим вище рівень життя населення цієї країни. А рівень життя населення країни, в першу чергу, залежить від наявності високопродуктивних робочих місць у країні, а також від постійного зростання продуктивності цих робочих місць. Отже, галузі з високопродуктивними робочими місцями мають забезпечувати більший внесок у величину інтегрального рівня інвестиційної безпеки національного господарства, ніж галузі з низькопродуктивними робочими місцями. Річна продуктивність робочих місць галузі визначається шляхом ділення річної доданої вартості галузі на кількість робочих місць галузі. Згідно з офіційною статистикою за 2015 рік, галузі національного господарства України значно відрізняються за рівнем продуктивності робочих місць. Зокрема, відповідно до таблиці А.1 Додатку А, найбільша річна продуктивність робочих місць у 2015 році спостерігалась у діяльності головних управлінь (367,4 тис. євро на одне робоче місце), діяльності у сфері бездротового електрозв'язку (90,2 тис. євро на одне робоче місце), пасажирському авіаційному транспорті (67 тис. євро на одне робоче місце), управлінні фондами (57,1 тис. євро на одне робоче місце), допоміжній діяльності у сфері фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення (56,2 тис. євро на одне робоче місце), купівлі та продажі нерухомого майна (53,2 тис. євро на одне робоче місце). В межах окремих секторів національного господарства, річна продуктивність робочих місць окремих галузей, як правило, сильно диференціюється. Якщо, в 2015 році середня річна продуктивність одного робочого місця в секторі інформації та телекомунікацій становила 20,2 тис. євро на одне робоче місце, в той самий час, відповідний показник у сферах радіомовлення та видання книг, періодичних видань та іншої видавничої діяльності не перевищував 6 тис. євро на рік (таблиця А.1, Додаток А). Незважаючи на те, що в Україні видання книг, періодичних видань та інша видавнича діяльність характеризується низькою доданою вартістю на одне робоче місце, яка в 2015 році становила лише 5,6 тис. євро, в Європі ця галузь є високопродуктивною (таблиця А.2, Додаток А), а в США відповідний показник становив 373 тис. доларів (337 тис. євро).

Для пояснення співвідношення інвестиційної безпеки галузі та національного господарства гіпотетично уявимо країну, в якій існує дві галузі. Перша галузь дає 90% ВВП з середньою продуктивністю робочих місць 5 тис. дол. на рік, рівень інвестиційної безпеки галузі визначено на рівні 0,9. Друга галузь забезпечує отримання 10% ВВП країни, має річну продуктивність робочих місць 15 тис. євро на рік, а рівень інвестиційної безпеки галузі становить 0,5. Невірний підхід полягає у визначенні інтегрального рівня інвестиційної безпеки національного господарства гіпотетичної країни без врахування продуктивності робочих місць галузей на рівні 0,86 ($0,9 \times 0,9 + 0,1 \times 0,5$). Для вірної ідентифікації інтегрального рівня інвестиційної безпеки національного господарства необхідно з'ясувати річний рівень продуктивності робочих місць, який забезпечує безпечні умови життя населення цієї країни. Припустимо, що, виходячи з обстановки в гіпотетичній країні, «безпечний» рівень річної продуктивності робочих місць становить 10 тис. євро на рік. У такому випадку, рівень продуктивності робочих місць першої галузі становить лише 50% «безпечного» рівня продуктивності робочого місця, і, відповідно, внесок рівня інвестиційної безпеки першої галузі в інтегральний рівень інвестиційної безпеки національного господарства має бути скориговано у відповідності з визначеною часткою. Якщо середня продуктивність робочого місця в галузі більше або дорівнює «безпечному», тоді рівень інвестиційної безпеки галузі, який враховується при ідентифікації інтегрального рівня інвестиційної безпеки національного господарства, не підлягає коригуванню. В прикладі з гіпотетичною країною, якщо скоригувати рівень інвестиційної безпеки першої галузі ($0,9 \times 0,5$), інтегральний рівень інвестиційної безпеки національного господарства становить 0,455 ($0,9 \times 0,5 \times 0,9 + 0,1 \times 0,5$). Отже, якщо в країні всі галузі мають продуктивність робочих місць, яка більше або дорівнює «безпечному» рівню продуктивності робочого місця, тоді рівень інвестиційної безпеки галузі для визначення інтегрального рівня не підлягає коригуванню. В протилежному випадку, в ситуації, коли в країні є галузі з продуктивністю робочих місць, яка нижче «безпечного» рівня, тоді рівень інвестиційної безпеки цих галузей має бути враховано як скоригований (як частку

продуктивності робочих місць галузі у «безпечному» рівні продуктивності робочого місця).

Підсумовуючи вищенаведене, пропонуємо визначати інтегральний рівень інвестиційної безпеки національного господарства за продуктивним методом в три етапи. На першому етапі ключовим моментом є ідентифікація «безпечного» рівня продуктивності робочого місця в країні за досліджуваний період (p_b), тобто такого рівня продуктивності робочих місць, який сприяє забезпеченню високого рівня життя населення в країні. На другому етапі визначаються скориговані рівні інвестиційної безпеки галузей національного господарства за формулою 1.2.

$$I_{\text{БГ}}^{\text{ск}} = \begin{cases} I_{\text{БГ}}, & \text{якщо } p_z \geq p_b; \\ I_{\text{БГ}} \times \frac{p_z}{p_b}, & \text{якщо } p_z < p_b. \end{cases} \quad (1.2)$$

де: $I_{\text{БГ}}^{\text{ск}}$ - скоригований рівень інвестиційної безпеки галузі;

p_z, p_b – відповідно рівень продуктивності робочих місць галузі та “безпечний” рівень продуктивності робочого місця в країні за досліджуваний період.

На третьому етапі проводиться ідентифікація інтегрального рівня інвестиційної безпеки національного господарства ($I_{\text{БНГ}}$), яка відбувається шляхом зважування скоригованих рівнів інвестиційної безпеки галузей на частку доданої вартості галузі у ВВП за період (формула 1.3).

$$I_{\text{БНГ}} = \sum_{i=1}^n I_{\text{БГ}i}^{\text{ск}} \times \frac{ДВi}{ВВП} \quad (1.3)$$

де: n – кількість галузей національного господарства;

$I_{\text{БГ}i}^{\text{ск}}$ – скоригований рівень інвестиційної безпеки i -ої галузі;

$ДВi$ - додана вартість i -ої галузі у ВВП за досліджуваний період.

Наріжним каменем ідентифікації інтегрального рівня інвестиційної безпеки національного господарства за продуктивним методом є обґрунтування

величини безпечного рівня продуктивності робочого місця в країні за період (для проведення коригування рівнів інвестиційної безпеки з галузевого рівня на рівень національного господарства). Не найкращий варіант ідентифікації «безпечного» рівня продуктивності робочого місця – встановлення його рівня за показником середньої доданої вартості на робоче місце за період. Зокрема, в Україні, в 2015 році середня додана вартість на одного зайнятого становила 5 тис. євро. Вбачається, що продуктивність робочого місця в 5 тис. євро на рік є низькою і не дозволяє забезпечити гідний рівень життя населення в Україні, і тому безпечний рівень продуктивності робочого місця має бути встановлено на більш високому рівні. Незважаючи на те, що точне визначення розміру «безпечної» продуктивності робочого місця в національному господарстві не є предметом даного дослідження, пропонуємо щороку обґрунтовувати та оприлюднювати показник «безпечної» доданої вартості на одне робоче місце, тобто такої продуктивності робочого місця, яка забезпечує безпечний рівень життя населення в Україні.

Для ефективного забезпечення інвестиційної безпеки галузі фахівці мають знаходитися в стані постійного очікування сигналів з боку факторів внутрішнього та зовнішнього середовища на предмет появи загроз, отримувати достовірні та своєчасні оцінки інвестиційної безпеки та запускати у дію управлінські рішення, які адекватні ситуації. В оцінці інвестиційної безпеки необхідно враховувати минулий, сучасний та майбутній стан, тому неможливо спиратися тільки на систематизовану інформацію. Статистичної інформації про майбутній стан суб'єктів інвестиційної діяльності галузі ще немає, а про сучасне вона з'явиться тільки через тривалий час. Не за всіма явищами можна організувати статистичне спостереження, доступ до багатьох інвестиційних об'єктів галузі закритий з причини комерційної таємниці. Часто доступною є інформація, яку підприємства галузі бажають про себе повідомити чи бажає їх оточення, яке завжди тенденційно відображає власні інтереси. Тому існує потреба використовувати декілька джерел інформації, які здійснюють збір даних за різними методиками. Діагностика інвестиційної безпеки галузі дає змогу оперативно отримати оцінку

реальної картини, відрізнити бажане від дійсного за допомогою експертних оцінок, індикаторів, непрямих свідчень. Для розширення кола осіб, які здатні ефективно користуватися такими інструментами, необхідне розроблення спеціальних методик діагностики інвестиційної безпеки галузі.

1.2. Методичні підходи до оцінювання інвестиційної безпеки галузі

На сьогоднішній день науковцями розроблено п'ять основних методичних підходів до оцінювання інвестиційної безпеки, які можна використовувати на рівні галузі (рис. 1.4); їх зміст, сильні та слабкі сторони проаналізовані нижче.

Рис. 1.4. Основні підходи до оцінювання рівня інвестиційної безпеки
Джерело: [розроблено автором]

Індикаторний підхід визначає рівень безпеки функціонування за допомогою системи індикаторів, а методика оцінювання рівня економічної безпеки полягає у порівнянні фактичних показників діяльності з встановленими індикаторами. Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013р. №1277 було затверджено «Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України», які визначають перелік з чотирнадцяти індикаторів інвестиційно-інноваційної безпеки (таблиця Б.1, Додаток Б), їхні порогові значення (таблиця Б.2, Додаток Б), вагові коефіцієнти для ідентифікації інтегрального рівня інвестиційно-інноваційної безпеки (таблиця Б.3, Додаток Б).

Загалом, розуміючи важливість використання індикаторного підходу для

діагностики інвестиційної складової економічної безпеки на рівні країни та галузі, а також важливості офіційної методики, необхідно акцентувати увагу на її слабких місцях. По-перше, в офіційній методиці слабо реалізовано зв'язок інвестиційної безпеки та інвестиційної діяльності, яка носить довгостроковий характер, і чітко не визначено індикатори у довгостроковому періоді. По-друге, велика кількість індикаторів, які дуже часто взаємопов'язані та взаємозумовлені, не дозволяє чітко визначити конкретний набір загроз, які негативно впливають на рівень інвестиційно-інноваційної безпеки. Відсутність чіткого розуміння загроз інвестиційно-інноваційної безпеки не дозволяє побудувати ефективну інвестиційну політику щодо їх нейтралізації. По-третє, окремі індикатори мають загальний, неоднозначний та сумнівний зв'язок з рівнем інвестиційно-інноваційної безпеки. Зокрема, загальновідомий індикатор-стимулятор – частка валових інвестицій у ВВП може зростати внаслідок зниження обсягів ВВП за інших незмінних умов і засвідчувати покращення інвестиційно-інноваційної безпеки. Індикатор-стимулятор – відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій в поточному періоді може збільшитися за рахунок введення в дію основних засобів, в які було інвестовано в минулому періоді. У випадку, якщо в структурі капітальних інвестицій періоду домінують витрати на будівництво, в аналізованому періоді обсяг введення основних засобів може знизитися внаслідок довготривалого циклу будівництва об'єктів. Значення індикатора-стимулятора – відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП може зрости внаслідок зниження обсягу ВВП, а також одразу після кризового падіння обсягів прямих іноземних інвестицій може спостерігатися значний приріст в наступному періоді. Окрім того, не всі країни світу будували конкурентоспроможну економіку, базуючись на постійному збільшенні прямих іноземних інвестицій. Замість врахування індикатора відношення кредитів, наданих нефінансовим корпораціям та домашнім господарствам на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості до ВВП, більш доцільно було б врахувати доступність та вартість кредитних ресурсів для фінансування інвестиційної діяльності шляхом зіставлення вартості кредитів та

рентабельності операційної діяльності в довгостроковому періоді. Індикатор розміру економіки України у відсотках до світового ВВП є важливим, але загальним показником оцінки інвестиційно-інноваційної безпеки. Індикатор – стимулятор частки осіб, які повідомили, що за останні 12 місяців користувалися послугами Інтернету, має більш пряме відношення до інформаційної безпеки, ніж до інвестиційно-інноваційної складової економічної безпеки. Насамкінець, вбачається за доцільне проводити діагностику інвестиційної безпеки «знизу вгору» від окремих галузей до національного господарства в цілому, а інноваційну складову інвестиційної безпеки оцінювати за окремою методикою.

В. Кириленко пропонує формувати індикатори інвестиційної безпеки в загальноекономічній сфері за такими блоками, що включають [13, с.185]:

1) загальноекономічну сферу, до якої входять блоки державних фінансів, оцінки банківської діяльності, грошово-кредитної системи, інвестиційний, науки та інновацій;

2) сферу реальних галузей економіки, яка включає промисловість (електроенергетичний блок, блок кольорової металургії, машинобудівний блок, блоки харчової промисловості, легкої промисловості, деревообробної промисловості, хімічної і нафтохімічної промисловості); сільськогосподарський блок, транспортний блок, будівництво, торгівлю і громадське харчування. У складі показників, що визначають загальноекономічну сферу, В. Кириленко виділяє п'ять блоків:

1) блок державних фінансів, який оцінюється за показниками дефіциту консолідованого бюджету території, частки заборгованості за податковими сплатами у дохідній частині консолідованого бюджету території;

2) блок оцінки банківської діяльності здійснюється за найбільш великими банками, а для оцінки використовуються такі показники, як генеральний коефіцієнт найбільш великих банків, коефіцієнт миттєвої ліквідності найбільш великих банків, крос-коефіцієнт найбільш великих банків, генеральний коефіцієнт ліквідності найбільш великих банків, коефіцієнт захищеності капіталу найбільш великих банків, коефіцієнт фондової капіталізації прибутку;

3) блок грошово-кредитної системи характеризується показниками відношення валових вкладень в економіку території до ВВП, відношення сальдованого фінансового результату організацій і підприємств до ВВП;

4) інвестиційний блок оцінюється за показниками індексу кількості угод, укладених за всіма видами фондових цінностей на фондовій біржі на території, індексу зміни біржового обороту за цінними паперами на фондовій біржі на території, індексу кількості торгів, зареєстрованих на фондовій біржі на території, частки фінансових інвестицій в загальному обсязі інвестицій на території, відношення інвестицій в основний капітал до обсягу промислової продукції території, частки іноземних інвестицій в основний капітал в загальному обсязі інвестицій в основний капітал, відношення інвестицій в охорону навколишнього середовища до обсягу промислової продукції території;

5) блок науки та інновацій характеризується за допомогою таких показників, як частка витрат на науку та наукові дослідження і розробки у ВВП території, відношення інвестицій у галузь «Наука та наукове обслуговування» до вартості основних засобів наукових досліджень і розробок території, частка інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції території.

Інформаційна база для діагностики інвестиційної безпеки галузей, на думку В. Кириленка, має включати такі показники, як питома вага збиткових підприємств, індекс обсягу виробництва у відсотках до попереднього року, індекс зміни рентабельності продукції аналізованого блоку у відсотках до попереднього року, індекс зміни поточної ліквідності підприємств, відношення суми одержаних кредитів до обсягу реалізованої продукції, відношення дебіторської заборгованості до випуску промислової продукції, відношення інвестицій в основний капітал до обсягу промислового виробництва, ступінь зносу основних фондів підприємств, частка зайнятого населення до загальної кількості населення, відношення зарплати до прожиткового мінімуму населення території.

На думку М. Денисенка, основними індикаторами, що визначають інвестиційну безпеку є:

– питома вага інвестицій у ВВП; для ефективного функціонування

економіки та відновлення основних фондів загальний обсяг інвестицій (внутрішні капітальні вкладення та іноземні інвестиції) має бути в межах 20-25% від ВВП;

- частка іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій країни;
- співвідношення прямих і портфельних інвестицій;
- величина іноземних інвестицій на душу населення;
- ступінь покриття потреби держави в інвестиційних ресурсах грошовою масою;
- частка бюджетних коштів у вартості інвестиційного проекту; у країнах з розвинутою ринковою економікою ця частка дорівнює 35-40%;
- оцінка ризиків інвестиційних проектів [66].

Вбачається, що існують серйозні перешкоди для широкого розповсюдження індикаторного підходу в оцінювання інвестиційної складової економічної безпеки. По-перше, не всі запропоновані показники мають однозначний економічний зміст, зокрема, зростання обсягу інвестицій в основний капітал до обсягу промислової продукції може відбуватися не за рахунок зростання об'ємів капіталовкладень, а за рахунок скорочення обсягів промислової продукції. В першому випадку можна констатувати позитивний вплив на стан інвестиційної безпеки, у другому – негативний. Аналогічні міркування стосуються застосування в оцінюванні інвестиційної безпеки таких індикаторів, як частка іноземних інвестицій в основний капітал у загальному обсязі та відношення інвестицій в охорону навколишнього середовища до обсягу промислової продукції території. Зростання відношення суми одержаних кредитів до обсягу реалізованої продукції до певної межі може спричиняти позитивний вплив на інвестиційну безпеку за умови отримання дешевого фінансування, а за умови дорогого фінансування спричиняти негативний вплив на стан інвестиційної безпеки. Величина іноземних інвестицій на душу населення може зрости внаслідок скорочення населення, і не спричинить позитивного впливу на стан інвестиційної безпеки країни. По-друге, проблематичним є визначення нормативних рівнів таких індикаторів. А якщо додати необхідність постійного уточнення величини індикаторів внаслідок постійної зміни зовнішнього

середовища та внутрішніх параметрів, то проблема значно ускладнюється, оскільки індикатори – показники взаємопов'язані та взаємозумовлені. Насамкінець, в економічній системі та інвестиційній сфері діє складний механізм впливу кожного фактора загроз на рівень інвестиційної безпеки, який не дозволяє розглядати їх як просту суму з апіорі визначеними ваговими коефіцієнтами.

Для розв'язання проблеми кількісної оцінки рівня захищеності економічних інтересів А. Прохожев і М. Корнілов пропонують власний методичний підхід, який базується на захищеності інтересів, алгоритм якого включає п'ять етапів (рис.1.5).

Рис. 1.5. Алгоритм кількісної оцінки рівня захищеності національних економічних інтересів

Джерело: складено автором на основі [55]

На першому етапі відбувається виявлення економічних інтересів, на другому етапі формується набір параметрів, що відображають зміст виявлених

економічних інтересів, виявляється конкретне значення «ідеальних» та «реальних» значень параметрів, що відбивають економічні інтереси. На наступному етапі дослідники пропонують порівняти значення «ідеальних» та «реальних» значень параметрів, і, виходячи з цього, виміряти рівень захищеності економічних інтересів.

Виходячи з того, що рівень захищеності економічних інтересів (економічної безпеки) може набувати значень від нуля до одиниці, необхідно визначити не одне «ідеальне» значення параметру, який відображає економічний інтерес, а як мінімум два «ідеальних» значення параметрів, що відповідають двом станам захищеності економічних інтересів: повної незахищеності (рівень економічної безпеки дорівнює нулю) та повної захищеності економічних інтересів (рівень економічної безпеки дорівнює одиниці). Лише маючи два контрольних значення економічних інтересів, можна обчислити рівень захищеності економічних інтересів у діапазоні від нуля до одиниці.

Незважаючи на різноманіття наявних підходів та методів оцінки рівня економічної національного господарства, а також побудови на основі індикаторного підходу офіційної методики розрахунку рівня інвестиційно-інноваційної безпеки, на нашу думку, сучасна практика вимагає іншого підходу до визначення критеріїв та оцінки інвестиційної складової економічної безпеки галузі. Для діагностики інвестиційної безпеки галузі пропонуємо модернізувати вищенаведений алгоритм кількісної оцінки захищеності інтересів, виходячи з таких міркувань. По-перше, розглядаючи інвестиційну діяльність як сукупність інвестиційних проектів, основним економічним інтересом підприємств галузі в інвестиційній сфері бачимо отримання достатнього рівня рентабельності операційної діяльності в довгостроковому періоді. Якщо рентабельність операційної діяльності в довгостроковому періоді знижується до критичної межі, стає неможливим не тільки задоволення економічних інтересів власників підприємства, але й виникають проблеми із розмірами та своєчасністю виплати заробітної плати персоналу, погашенням кредитів, сплатою податків, тощо.

Таким чином, ключовим в діагностиці рівня інвестиційної безпеки галузі

на першому етапі є не ідентифікація економічних інтересів, а виявлення основних загроз зниження рівня рентабельності операційної діяльності в довгостроковому періоді (рис. 1.6).

В окремому випадку повної відсутності загроз інвестиційної безпеки, рівень інвестиційної безпеки становить «1» або 100%. На другому етапі для оцінки впливу загроз на рівень інвестиційної безпеки необхідно сформувати набір індикаторів, які відображають вплив загроз (d_i). На третьому етапі необхідно сформувати “еталонні” значення індикаторів для кризового стану, якому відповідає нульовий рівень інвестиційної безпеки, та для оптимального стану, коли рівень інвестиційної безпеки дорівнює «1» або становить 100%.

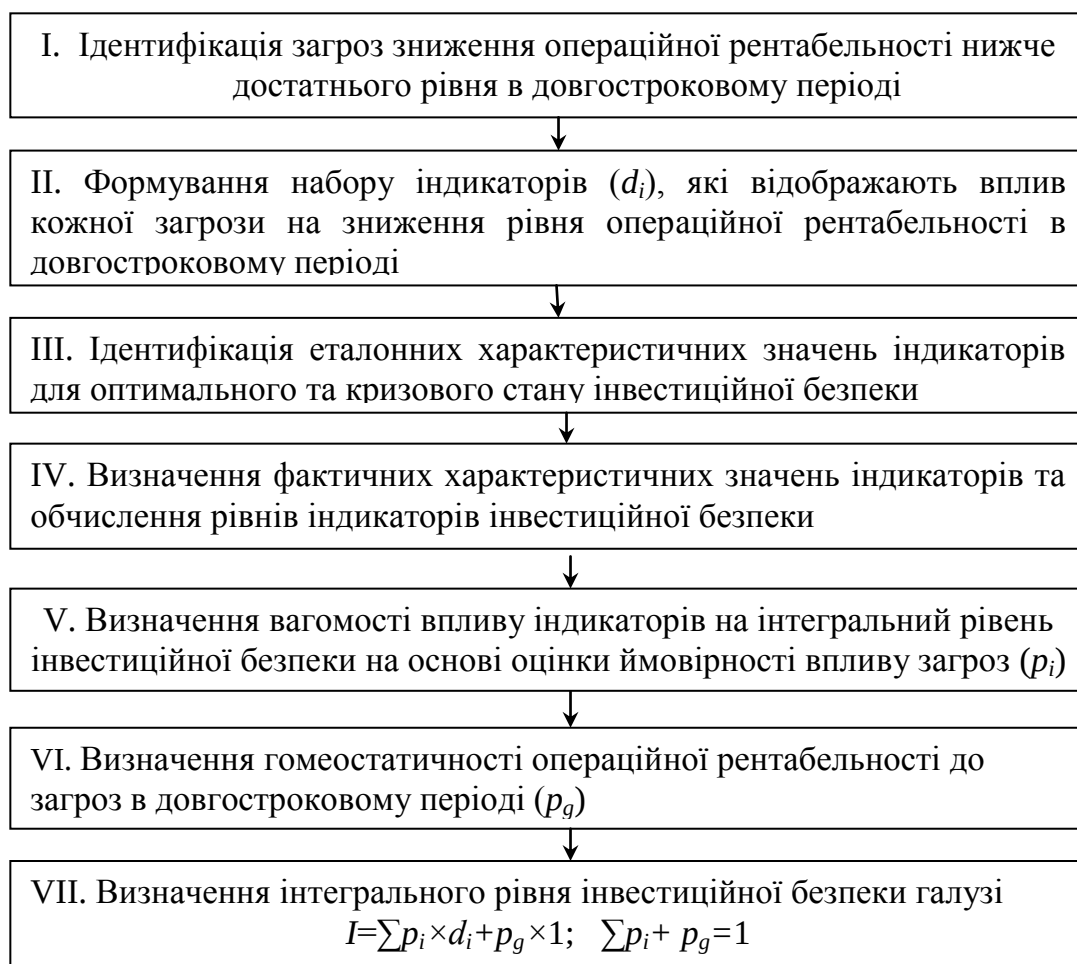

Рис. 1.6. Алгоритм кількісної оцінки рівня інвестиційної безпеки галузі
Джерело: [розроблено автором]

Щоб не переобтяжувати інформацією, в алгоритмі окремими етапами

виділено визначення еталонних параметрів та їх інтегральних характеристик, а також фактичних параметрів і відповідних інтегральних значень. Окрім того, алгоритм побудовано, виходячи з припущення, що економічні інтереси характеризуються параметрами, значення яких «чим більше, тим краще», - таких, як рентабельність, фондovіддача, матеріалovіддача, продуктивність праці.

Саме в такому випадку, якщо інтегральне значення фактичних параметрів більше або дорівнює інтегральному еталонному значенню параметру економічних інтересів для стану захищеності, економічні інтереси є повністю захищеними, а рівень безпеки, відповідно, дорівнює одиниці. Якщо інтегральне значення фактичних параметрів менше або дорівнює інтегральному еталонному значенню параметру економічних інтересів для стану повної незахищеності, економічні інтереси є повністю незахищеними, а рівень безпеки, відповідно, дорівнює нулю.

На четвертому етапі алгоритму шляхом порівняння фактичних характеристичних значень індикаторів з еталонними визначають рівні індикаторів інвестиційної безпеки. На п'ятому етапі виявляється вплив кожної загрози на зниження рівня операційної рентабельності в довгостроковому періоді. Пропонуємо визначати силу впливу окремої загрози, і відповідно, вагу індикатора в обчисленні інтегрального рівня інвестиційної безпеки, виходячи з ймовірності впливу загрози на рівень операційної рентабельності (p_i). З одного боку, ймовірність впливу всіх загроз на зниження рівня операційної рентабельності не може перевищувати одиницю, а з іншого, існує ймовірність гомеостатичності, «опірності» основного економічного інтересу підприємств галузі в інвестиційній сфері до впливу загроз. Ймовірність гомеостатичності, невразливості до впливу загроз (p_g) необхідно визначити на наступному етапі. В окремому випадку, ймовірність гомеостатичності рентабельності операційної діяльності в довгостроковому періоді може дорівнювати нулю. Сукупна ймовірність впливу загроз та ймовірність гомеостатичності має дорівнювати одиниці. На останньому етапі проводиться оцінка інтегрального рівня інвестиційної безпеки галузі шляхом підсумовування добутків ваги впливу індикатора на значення самого індикатора та додавання добутку ймовірності гомеостатичності, помноженої на

одиницю, тому що за умови гомеостатичності рівень інвестиційної безпеки дорівнює одиниці.

Коли ідентифіковано рівні інвестиційної безпеки окремих галузей національного господарства, постає питання про визначення інтегрального рівня інвестиційної безпеки на рівні національної економіки. На основі запропонованого в дослідженні продуктивного методу, ідентифікація інтегрального рівня інвестиційної безпеки національного господарства проводиться за наступним алгоритмом (рис. 1.7).

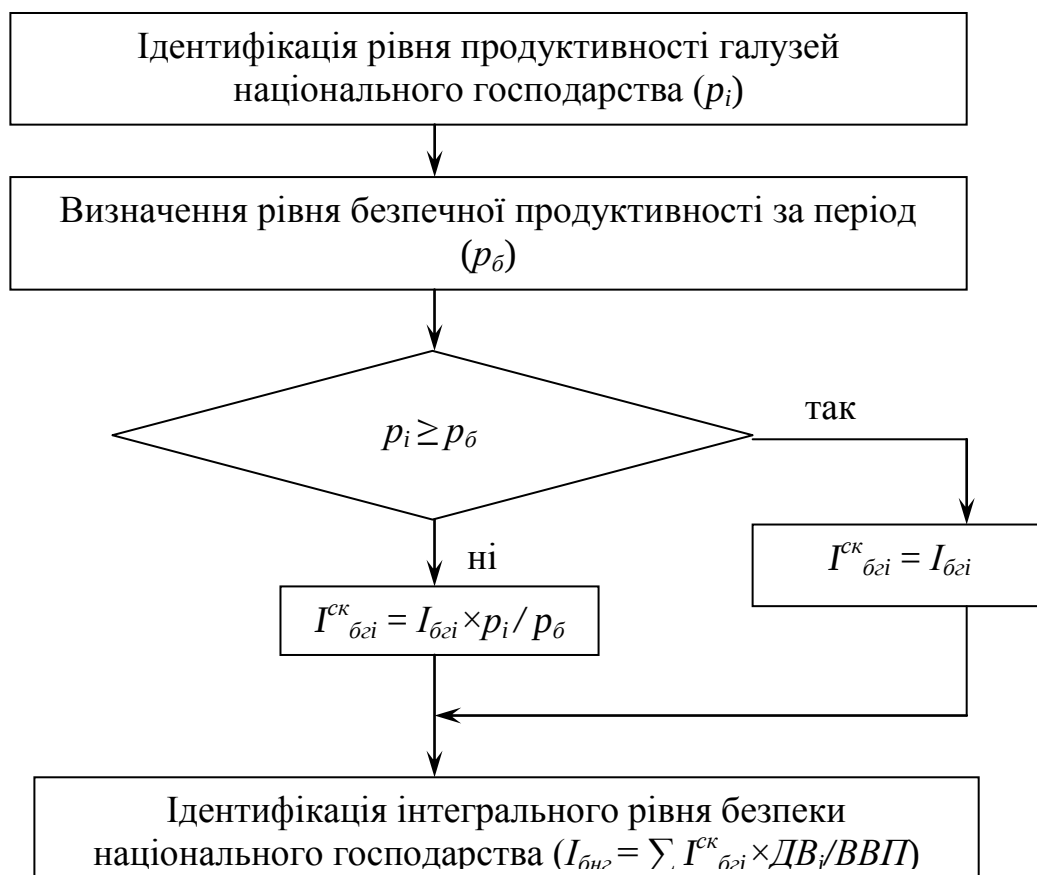

Рис. 1.7. Алгоритм кількісної оцінки інтегрального рівня інвестиційної безпеки національного господарства
Джерело: [розроблено автором]

Після ідентифікації рівня інвестиційної безпеки галузей національного господарства ($I_{\text{бzi}}$) необхідно визначити рівень продуктивності робочих місць в галузях шляхом співвіднесення доданої вартості галузі до кількості робочих місць (p_i). На другому кроці необхідно обґрунтувати «безпечний рівень» продуктивності робочих місць в національному господарстві за період, тобто такий рівень, при

досягненні якого створюються умови для підвищення рівня життя населення та гарантування економічної безпеки країни. Якщо продуктивність робочих місць галузі більше або дорівнює «безпечному» рівню продуктивності в країні за період, тоді галузь на 100% сприяє забезпеченню інвестиційної безпеки національного господарства, і скоригований рівень інвестиційної безпеки галузі співпадає з рівнем інвестиційної безпеки галузі. У випадку, якщо продуктивність робочих місць галузі «не дотягує» до «безпечного» рівня, тоді скоригований рівень інвестиційної безпеки галузі зменшується у пропорції відповідно до співвідношення продуктивності робочого місця галузі та «безпечної» продуктивності в національному господарстві (рис. 1.7).

Ідентифікація інтегрального рівня інвестиційної безпеки національного господарства проводиться шляхом зважування скоригованих рівнів інвестиційної безпеки галузей на частку доданої вартості галузі у ВВП за досліджуваний період.

Кластерний підхід для оцінки інвестиційної безпеки галузей започатковує Г. Харламова, яка пропонує групувати індикатори інвестиційної безпеки галузей України відповідно до трьох, виділених дослідником, складових: інвестиційної активності, інвестиційного потенціалу та інвестиційних ризиків [62, с.661]. Компонент інвестиційної активності пропонується досліджувати за показниками ретроспективної інвестиційної активності та інвестиційними притоками.

Інвестиційний потенціал оцінюється за індикаторами людського капіталу, фінансового потенціалу, продуктивності капіталу та інституціонального потенціалу. Оцінка інвестиційних ризиків визначається за допомогою економічних ризиків та ризиків навколишнього середовища. На переконання дослідниці, інвестиційний потенціал галузі, як складова інвестиційної безпеки, визначається набором індикаторів, які характеризують фактори продуктивності капіталу, людського капіталу, інституційного та фінансового потенціалу (рис. Б, Додаток Б). З одного боку, не зрозуміло, як величина активів, запасів, ВВП галузі та інші абсолютні показники характеризують продуктивність капіталу, яка по суті є відносним показником. Аналогічно, обмежену інформацію про ефективність людського капіталу дає кількість залученого в галузь персоналу. Окрім

відсутності нормованих значень, більшість із запропонованих Г. Харламовою індикаторів інвестиційного потенціалу обчислюються в поточних цінах (вимірюються в млн. гривень), що не дозволяє врахувати вплив інфляції. Економічні ризики дослідниця пропонує оцінювати за показниками [62, с.662]:

- капіталовкладень у вдосконалення (млн. грн.);
- рахунків до отримання (млн. грн.);
- поточних зобов'язань суб'єктів галузі (млн. грн.);
- поточних довгострокових зобов'язань суб'єктів галузі (млн. грн.);
- кредитів до сплати (млн. грн.);
- компаній, які отримали збитки від звичайної діяльності, % від загальної кількості;
- матеріальних витрат на продукцію (роботи, послуги), % від сукупних витрат.

Г. Харламова в діагностиці інвестиційної безпеки галузі акцентує увагу, що фактор ризику навколишнього середовища має сильний обернений зв'язок з показниками рівня прямих іноземних інвестицій галузі за попередній період. На жаль, дослідниця не вказує, який показник (показники) відображає рівень ризику навколишнього середовища галузі, кореляція між яким показником (показниками) та рівнем прямих іноземних інвестицій досліджувалась і за який період, невідоме значення коефіцієнту кореляції.

Для ранжування галузей за рівнем інвестиційної безпеки Г. Харламова використовує кластерний аналіз на основі методу k -середніх з виділенням трьох кластерів: з високим (кластер 1), середнім (кластер 2) та низьким рівнем інвестиційної безпеки (кластер 3). Треба зауважити, що метод k -середніх розподіляє галузі на 3 кластери шляхом мінімізації сумарних квадратичних відхилень значень індикаторів в кластерах від центроїдів цих кластерів. Кожна галузь має специфічну структуру і, відповідно, специфічні для неї значення поточних активів підприємств, високоліквідних активів, запасів, прибутку від звичайної діяльності та інших економічних показників, які відповідають оптимальному або критичному рівню безпеки. Зокрема, фактор людського

капіталу в оцінці інвестиційної безпеки галузі пропонується досліджувати за обсягом попиту на працю в тис. чоловік. У такому разі, кращі оцінки інвестиційної безпеки отримують більші за обсягом ділової активності галузі, в які залучено більше працівників. Така оцінка не є інформативною в діагностиці рівня інвестиційної безпеки галузі, бо не дає інформації ні про ефективність використання праці, ні про міру задоволення економічних інтересів персоналу. Результати досліджень інвестиційної безпеки галузей України Г. Харламової мають малоінформативний характер (таблиця Б, Додаток Б): промисловість характеризується високим рівнем інвестиційної безпеки; гуртова та роздрібна торгівля, нерухомість, рента та консалтинг, фінансова діяльність отримали середню оцінку рівня інвестиційної безпеки; решта галузей потрапили в третій кластер з низьким рівнем інвестиційної безпеки. Обмеженнями у використанні кластерного підходу, запропонованому Г. Харламовою, є дуже «широке» трактування галузі; використання великої кількості індикаторів, які прямо не відображають рівень інвестиційної безпеки галузі; сумнівне припущення дослідника, що середньому значенню запропонованих індикаторів галузей відповідає середній рівень інвестиційної безпеки галузей (метод *k*-середніх); в кластерному аналізі невірне визначення кількості кластерів веде до значних похибок результатів; немає чіткої індивідуалізації стану інвестиційної безпеки галузей; відсутня інформація про основні загрози інвестиційної безпеки галузей. Вбачається, що в діагностиці інвестиційної безпеки галузі ключовим є вірне розуміння галузі. Галузь національного господарства – сукупність підприємств, які виготовляють (добувають) однорідну або специфічну продукцію (послуги) за однотипними технологіями. М. Портер трактує галузь як групу фірм – виробників товарів (послуг), що є близькими замінниками одне одного [67, с.21-22]. Виокремлювати промисловість як одну галузь в дослідженні інвестиційної безпеки галузей некоректно, бо сучасна промисловість складається з безлічі самостійних, специфічних галузей виробництва, кожна з яких включає групу споріднених господарюючих суб'єктів або їх об'єднань, які розташовані в окремих випадках на значному територіальному віддаленні один від одного.

На думку представників прибутково-інвестиційного підходу Г. Козаченко, В. Пономарьова, О. Ляшенка, абсолютну величину прибутку чи його відношення до використаних ресурсів можна розглядати як передумови досягнення економічної безпеки [68]. Для оцінювання рівня економічної безпеки зазначеними науковцями пропонується співвідносити обсяг інвестицій підприємств, які здійснено переважно за рахунок реінвестованого прибутку з обсягом інвестиційних коштів, необхідних для гарантування економічної безпеки. Вибір критерію рівня економічної безпеки ґрунтується на визнанні виключного значення розширеного відтворення виробничих фондів підприємства для реалізації його інтересів та їх узгодження з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища.

Дослідники пропонують таку методику розрахунку рівня економічної безпеки за формулою 1.4.

$$P_{E.B.} = \frac{BI^t}{I^t_{E.B.}} \quad (1.4)$$

де: BI^t – брутто-інвестиції підприємства в t -му році, грн.;

$I^t_{E.B.}$ – інвестиції в t -му році необхідні для забезпечення економічної безпеки підприємства.

Формалізована структура брутто-інвестицій описується формулою 1.5 і має наступний вигляд:

$$BI^t = Pr_p^{nom} + Am^{nom} + P_{H_{min}} + Kp^t(1 - \frac{KC}{100}) - \Delta Am_t \quad (1.5)$$

де: Pr_p^{nom}, Am^{nom} – відповідно реінвестований прибуток та амортизація поточного року;

$P_{H_{min}}$ – реінвестовані нагромадження минулих років;

Kp^t – величина кредиту банку, виданого в t -му році, грн. (реінвестований прибуток майбутніх періодів);

KC – кредитна ставка банку за довгостроковими кредитами, %; ΔAm_t – різниця

нарахованої та скоректованої величини амортизаційних відрахувань з огляду на рівень інвестицій, яка враховує вплив інфляції на величину засобів, необхідних для простого відтворення капіталу підприємства.

Загальний розмір інвестицій, необхідний для забезпечення економічної безпеки $I_{Е.Б.}$ складається з двох величин інвестицій, які забезпечують безпеку з боку найважливіших суб'єктів зовнішнього середовища – споживачів продукції ($I_{С.П.}$), а також інвестиційних коштів, які спрямовуються на інвестиційну підтримку для створення умов, що забезпечують економічну безпеку ($I_{З.Е.Б.}$).

$$I_{Е.Б.} = I_{С.П.} + I_{З.Е.Б.} \quad (1.6)$$

До інвестицій, які спрямовуються на дотримання інтересів при взаємодії підприємства зі споживачами його продукції, дослідники відносять інвестиції, які направляються на адаптацію до нововведень (I_a), оскільки саме потреби ринку буквально змушують підприємства шукати і впроваджувати нововведення, що сприятимуть зростанню прибутку підприємства ($I_{С.П.} = I_a$), а останні потребують витрат на маркетингові дослідження, рекламу, просування торговельної марки тощо. Інвестиції, пов'язані із забезпеченням умов економічної безпеки спрямовуються на мінімізацію витрат ($I_{мв}$), розширення і диверсифікацію ($I_{р\partial}$), а також розширення сфери використання послуг інфраструктури ринку (I_{ip}).

$$I_{З.Е.Б.} = I_{мв} + I_{р\partial} + I_{ip} \quad (1.7)$$

Величина інвестицій, пов'язана з мінімізацією витрат за прибутково-інвестиційним підходом включає кошти на поповнення оборотних коштів, поліпшення умов збереження матеріальних ресурсів, придбання обладнання та устаткування. Обсяг інвестицій у розширення, диверсифікацію визначається в залежно від змісту відповідних інвестиційних проектів, а обсяг інвестицій у розширення сфери використання послуг інфраструктури визначається залежно від обсягу та ціни послуг.

Вбачається, що прибутково-інвестиційний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки має як переваги, так і серйозні недоліки. Значним позитивом прибутково-інвестиційного підходу є розуміння відношення прибутку до використаних ресурсів в як передумови досягнення економічної безпеки, а також спроба врахування узгодження економічних інтересів підприємства з основним суб'єктом зовнішнього середовища – споживачами. Незрозумілим залишається ігнорування дослідниками інших суб'єктів зовнішнього середовища (постачальників, конкурентів, тощо) та необхідності узгодженості економічних інтересів всередині підприємства на рівні власників, керівників, персоналу. Хоча джерелом задоволення економічних інтересів підприємства автори методики вважають прибуток або рентабельність, рівень економічної безпеки вони визначають, виходячи з кількісних показників обсягів інвестицій, які жодної інформації про факт або ймовірність отримання достатньої величини прибутку не дають. Ототожнення дослідниками економічної безпеки з інвестиційною є серйозною методологічною помилкою, бо господарська діяльність підприємства має операційну, інвестиційну та фінансову складову, а ігнорування їх специфіки є некоректним. Окрім того, в сумі бруто-інвестицій враховано суму амортизаційних відрахувань, але сам факт нарахування амортизації підприємством в t -му році не є фактом направлення цієї суми на відтворення основних виробничих фондів. Не враховується той факт, що залучення підприємством кредитних ресурсів у надмірних обсягах може фінансово дестабілізувати підприємство, а в умовах неефективного їх вкладання привести до кризи. Сума інвестицій, необхідних для забезпечення економічної безпеки, визначається, виходячи з визначальної ролі розширеного відтворення основних засобів виробничого призначення для реалізації економічних інтересів підприємства та їх узгодження з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища. Таке припущення може суперечити стратегічній орієнтації підприємства, наприклад, в умовах стабільності або скорочення ринку, коли перевага найчастіше надається простому відтворенню основних виробничих засобів. Не враховується конкурентна стратегія підприємства (лідидування у витратах,

диференціація), а робиться спроба врахувати часто взаємовиключні стратегічні альтернативи: інноваційну, мінімізацію витрат, диверсифікацію, розширення. Окрім того, високий рівень невизначеності господарювання значно ускладнює обґрунтування необхідного обсягу інвестицій для забезпечення економічної безпеки та оптимального моменту їх здійснення. Використання прибутково-інвестиційної методу оцінювання рівня економічної безпеки утруднюється тим фактом, що інвестиції охоплюють різні стратегічні зони господарювання, мають різні життєві цикли, здійснюються послідовно, паралельно, чергами, і тому показники окремих років можуть бути занижені або завищені. Насамкінець, такий підхід ігнорує конкретні умови здійснення інвестицій, прямо не враховує загрози економічної безпеки, він спрямований винятково на кількісну сторону інвестиційної діяльності і передбачає витрачання ресурсів, а не ефективне їх використання. Вищевикреслені обмеження у використанні прибутково-інвестиційного підходу до оцінки рівня економічної безпеки значно звужує можливість його використання на рівні підприємства, і є практично неможливим на рівні галузі.

Z -методика оцінювання інвестиційної безпеки розроблена А. Турило та С. Капітулою на базі галузево-диференційованої моделі прогнозування неплатоспроможності підприємств, яка має вигляд:

$$Z = \alpha A + \beta B + 2C + 5D + 4E + 2F \quad (1.8)$$

де: $A = \frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Необоротні активи}}$; $B = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Виручка від реалізації}}$;

$$C = \frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні пасиви}}; D = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Короткострокова заборгованість}};$$

$$E = \frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Загальна вартість активів}}; F = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Загальна вартість пасивів}}.$$

Показники α та β змінюються залежно від галузі, до якої відноситься підприємство, наступним чином [69, с.144]:

	Для галузей, які використовують великі необоротні засоби, енерго- та матеріаломістких	Для інших галузей
α	8	1
β	10	3

Для оцінювання стану підприємств дослідники пропонують використовувати наступний критерій:

$Z \leq 5$ – велика ймовірність неплатоспроможності підприємств;

$5 < Z \leq 9$ – ймовірність неплатоспроможності підприємств помірна;

$Z > 9$ – ймовірність неплатоспроможності близька до нуля.

Використання галузево-диференційованої методики ускладнюється з таких основних причин. Фактор A у шестифакторній моделі є модифікацією фондівдачі необоротних активів. Але в знаменнику необоротні активи оцінюються не за первісною, а за залишковою вартістю, що за інших рівних умов призводить до того, що у підприємства з більш зношеними основними засобами рівень фактору A буде вищим за рахунок зниження знаменника. З чого випливає, що ймовірність неплатоспроможності за інших рівних умов буде більша у підприємств зі зношеними фондами, а це не узгоджується з реальністю. Окрім того, така «фондовіддача» буде серйозно залежати від облікової політики основних засобів у частині нарахування амортизації і не дасть коректних співвимірних оцінок в моделі прогнозування банкрутства підприємств галузі. По-друге, застосування α для матеріаломістких, енергомістких та галузей, що використовують великі обсяги необоротних засобів, збільшує відповідний показник у 8 разів порівняно з іншими галузями, а це передбачає, що фондівдача у таких галузях у 8 разів менше, ніж в інших галузях національного господарства. Аналіз фондівдачі за окремими сферами національного господарства свідчить про її динамізм. Якщо у 2011 році у добувній промисловості фондівдачу зафіксовано нижчу, ніж у промисловості загалом, то в 2015 році фондівдача у добувній промисловості перевищила фондівдачу у промисловості (таблиця 1.1). Аналогічно, у 2011 році у сфері послуг освіти та охорони здоров'я фондівдача була нижче, ніж у промисловості загалом, а у 2015 році спостерігалась обернена тенденція перевищення фондівдачі у сфері освіти та охорони здоров'я над рівнем фондівдачі у промисловості. В будь-якому разі, різниця у фондівдачі матеріаломістких та енергомістких галузей та

галузей, які використовують великі необоротні активи, не може становити 8 разів на користь збільшення внеску показника виручки від реалізації продукції, поділеної на необоротні активи, як це витікає із рівня α коефіцієнту. Окрім того, незрозуміла коректність використання α коефіцієнту для галузей, які мають проміжну матеріало- та/або енергомісткість.

Таблиця 1.1

Фондовіддача основних засобів

№	Сфери національного господарства / роки	2011	2015
1.	Промисловість	1,32	0,49
2.	Добувна промисловість	0,70	0,60
3.	Будівництво	1,75	2,53
4.	Освіта	0,66	0,7
5.	Охорона здоров'я	0,70	0,92

Джерело: систематизовано автором на базі [70]

У формулі 1.8 показник B (рентабельність) обчислюється за чистим прибутком по відношенню до виручки (чистого доходу), але чистий прибуток формується не тільки за рахунок реалізації продукції, а й за рахунок інших доходів та витрат, податків та зборів тощо. На нашу думку, більш коректно за чистим прибутком обчислювати рентабельність власного капіталу. Насамкінець, використання β коефіцієнта перед B показником виходить з теоретичного припущення, що відповідна рентабельність в матеріаломістких, енергомістких та галузях, які залучають великі обсяги коштів в необоротні активи в $3,33 \left(\frac{10}{3}\right)$ рази менша, ніж в альтернативних галузях. Ця посилка не узгоджується з господарською практикою, бо відповідні галузі розрізняються передусім за швидкістю обороту капіталу, яку в методиці відбиває показник E .

Інвестиційну безпеку реальних інвестицій автори Z-методики досліджують за двома складовими: безпека інвестицій, спрямованих у власну діяльність, безпека інвестицій, спрямованих за межі підприємства [71]. На думку авторів Z-методики, при інвестуванні у власну діяльність суб'єкт господарювання найчастіше стикається з такими видами ризику: ризик неотримання прибутку від вкладених коштів; ризик власної неплатоспроможності.

Безпеку інвестицій, спрямованих у власну діяльність ($B_{ВД}$), дослідниками пропонується оцінювати таким чином:

$$B_{ВД} = I_{оп} \times \frac{Z}{Z_{\max}} \quad (1.9)$$

де $I_{оп}$ – імовірність отримання прибутку від вкладених коштів.

Для даного показника критерій оптимальності матиме такий вигляд:

$$B_{ВД} \rightarrow \max \quad (1.10)$$

На думку авторів Z - методики, господарюючий суб'єкт, коли інвестує за межі підприємства, в основному, стикається з такими ж видами ризиків, як і при здійсненні інвестицій, спрямованих у власну діяльність, тому їх інвестиційна безпека має оцінюватися за аналогічною формулою, яка враховує напрямки вкладення коштів.

$$B_{ВУ} = \frac{\sum_{i=1}^n (I_{оп}^i \times \frac{Z_i}{Z_{\max}})}{n} \quad (1.11)$$

де n – кількість напрямків вкладання коштів.

Критерій оптимальності для даного показника матиме такий вигляд:

$$B_{ВУ} \rightarrow \max \quad (1.12)$$

У випадку оцінювання рівня безпеки інвестицій, спрямованих за межі підприємства за формулою 1.11, виникають додаткові проблеми. Чому показник безпеки зовнішніх інвестицій оцінюється за середньою арифметичною в розрізі

напрямків, хоча в один напрямок можна інвестувати 10 тис. грн., а в інший – 10 млн. грн. Автори Z-методики не здійснюють диференціацію внесків у скарбничку безпеки, як у випадку визначення інтегрального рівня інвестиційної безпеки реальних інвестицій, так і в процесі ідентифікації інтегрального рівня інвестиційної безпеки загалом. Інтегрально, рівень інвестиційної безпеки реальних інвестицій пропонується вимірювати шляхом перемноження відповідних показників безпеки інвестицій, спрямованих у власну діяльність та безпеки інвестицій, спрямованих за межі підприємств, що ігнорує внесок у рівень інвестиційної безпеки окремих інвестиційних проектів.

Слід зазначити про серйозні перешкоди щодо застосування Z-методики для оцінювання безпеки реальних інвестицій як у власну діяльність, так і за межі підприємства. По-перше, застосування Z-індикатора для оцінювання інвестиційної безпеки ускладнюється тим фактом, що ідентифікація Z-індикатора йде по факту на поточну дату оцінки і фіксує факт ретроспективної оцінки неплатоспроможності підприємства, а ймовірність отримання прибутку оцінюється, виходячи зі сценаріїв майбутнього розвитку подій. Розмірність показників в Z-методиці оцінки рівня інвестиційної безпеки не співвимірні: оптимальне значення показника Z перевищує 9, а ймовірність отримання прибутку лежить в діапазоні від нуля до одиниці. Не- зрозумілим у запропонованому підході є величина прибутку, бо ймовірність отримати менший прибуток завжди більша, ніж ймовірність отримати більший прибуток.

По-друге, методика не враховує довгостроковий характер інвестиційної діяльності та не дозволяє прямо врахувати вплив загроз на рівень інвестиційної безпеки. Насам- кінець, хоча Z-методика розроблена на основі галузево-диференційованої моделі, вона не дозволяє провести чітку індивідуалізацію стану інвестиційної безпеки в окремих галузях. Показники α та β не відображають специфіку стану інвестиційної безпеки в окремих галузях національного господарства.

При реалізації ресурсно-функціонального підходу пропонується ідентифікувати рівень економічної безпеки на базі оцінки ступеня використання

ресурсів підприємств за кожною функціональною складовою (капітал, персонал, інформація, технології, обладнання, права). Так як важко піддається математичній формалізації більшість аспектів цієї проблеми, а деякі з них взагалі не піддаються, російські вчені пропонують використовувати експертні оцінки щодо ідентифікації окремих функціональних критеріїв економічної безпеки. Є. Олейніков пропонує таку формулу розрахунку сукупного критерію економічної безпеки (*СКЕБ*) [38, с. 83]:

$$СКЕБ = \sum_{i=1}^n k_i \times d_i \quad (1.13)$$

де: k_i – значення часткових функціональних критеріїв економічної безпеки;
 d_i – питома вага значущості функціональних складових економічної безпеки, причому $\sum_{i=1}^n d_i = 1$; n – кількість функціональних складових економічної безпеки.

При цьому рівень окремої складової економічної безпеки вимірюється за допомогою часткового функціонального критерію ефективності заходів її забезпечення, і має наступний вигляд:

$$ЧФК = \frac{Зв}{B + Зпо} \rightarrow \max \quad (1.14)$$

де: $ЧФК$ – частковий функціональний критерій рівня окремої складової економічної безпеки;

B – загальна сума витрат, які понесені підприємством при реалізації вказаного комплексу заходів;

$Зв$ – сукупний відвернутий збиток від реалізації комплексу заходів із забезпечення окремої складової економічної безпеки;

$Зпо$ – сукупний понесений підприємством збиток за окремою складовою його безпеки.

Некоректність використання часткового функціонального критерію у

формулі 1.14 можна пояснити, виходячи із порівняння сукупних збитків у ситуації «без вживання комплексу заходів оптимізації рівня економічної безпеки» та ситуації «з вживанням комплексу заходів із оптимізації рівня економічної безпеки». Приріст вигід від вживання заходів з гарантування безпеки становить відвернені збитки за мінусом понесених витрат ($Зв - B$), а приріст витрат на здійснення відповідних заходів становить B . Виходячи з цього, критерій ефективності заходів з гарантування безпеки за певною складовою можна встановити на максимальному рівні, а за умови, коли його значення менше одиниці, заходи не доцільні:

$$ЧФК = \frac{Зв - B}{B} \rightarrow \max; \quad ЧФК > 1 \quad (1.15)$$

На нашу думку, методологічно невірним є ототожнення рівня економічної безпеки з ефективністю заходів з її забезпечення, і не здається можливим використання ресурсно-функціонального підходу до визначення рівня інвестиційної безпеки підприємств як складових інвестиційної безпеки галузі.

Узагальнюючи розглянуті підходи та методи, можна констатувати, що проблема розробки методу діагностики інвестиційної безпеки на рівні підприємства, галузі та національного господарства повністю не вирішена. По-перше, уявлення про безпеку, як про «стан захищеності економічних інтересів» є визначальним у розв'язанні проблеми виявлення науково обґрунтованих критеріїв та показників економічної безпеки. Єдиним критерієм інвестиційної безпеки є сам факт довгострокової захищеності економічних інтересів в інвестиційній сфері від внутрішніх та зовнішніх загроз. Основним економічним інтересом підприємств галузі в інвестиційній сфері є отримання достатнього рівня рентабельності операційної діяльності в довгостроковому періоді. По-друге, загрози інвестиційної безпеки в галузі впливають на зниження рівня рентабельності операційної діяльності в довгостроковому періоді через зниження вигід (виручки) або зростання витрат (собівартості) або одночасно на обидва показники. Якщо

внутрішніх та зовнішніх загроз інвестиційної безпеки немає, рівень інвестиційної безпеки дорівнює одиниці або 100%. Насамкінець, на рівні національного господарства вбачається за доцільне починати діагностику не за загальними макроекономічними показниками, а визначати інвестиційну безпеку на рівні окремих галузей та секторів національного господарства. Наступним кроком для діагностики рівня інвестиційної безпеки національного господарства треба інтегрувати рівні інвестиційної безпеки відповідних галузей та секторів економіки і визначити загальний рівень інвестиційної безпеки на рівні національного господарства в цілому. Треба зауважити, що навіть в економіці найбільш потужних та конкурентоздатних країн світу не всі галузі національного господарства є прибутковими та інвестиційно привабливими. Очевидно, що високий рівень інвестиційної безпеки національного господарства визначає певна «критична маса» галузей та секторів економіки із високим рівнем інвестиційної безпеки, які характеризуються високим рівнем конкурентоспроможності, значним інноваційним, сучасними технологіями та високою продуктивністю використання ресурсів.

1.3. Державне регулювання інвестиційної безпеки галузі

У ринковій економіці можна виділити два основні типи інвестиційного процесу, які дають змогу по-різному реалізувати роль держави в гарантуванні інвестиційної безпеки. Програмно-орієнтований інвестиційний процес (зокрема, у Франції) характеризується високою часткою державних інвестицій, широкими кредитними та податковими стимулами, державними гарантіями, спрямованими на реалізацію державних інвестиційних планів. Недоліками такого типу є суттєва потреба в бюджетних видатках та фінансування об'єктів, що нерідко вибрані урядом помилково. Для корпоративно-орієнтованого інвестиційного процесу, що склався, зокрема, в Японії та Південній Кореї, характерно, що комерційні банки є структурними одиницями великих корпорацій, які тісно співпрацюють з державою. За цього типу інвестиційного процесу відсутня асиметричність

інформації та завдяки державній фінансовій підтримці забезпечується гарантований результат у сфері інвестування.

Державне регулювання інвестиційної безпеки розуміється як сукупність способів і форм, що забезпечують гармонічне поєднання державних і приватних інтересів, формування в економічній системі раціональних пропорцій між споживанням, нагромадженням та інвестуванням, сполучення прогнозування, індикативного регулювання та інших заходів державного впливу на інвестиційний ринок. З одного боку, стан інвестиційної безпеки визначає вихідні умови для формування політики регулювання інвестиційної безпеки, а з іншого є її результатом.

Держава є центральним суб'єктом забезпечення інвестиційної безпеки національної економіки. В спеціальній літературі з державного регулювання економіки весь комплекс можливих заходів впливу на економічну систему поділяють на прямі та непрямі методи впливу. Особливістю методів прямого впливу є те, що вони безпосередньо впливають на діяльність суб'єктів інвестиційної діяльності. Прямий регуляторний вплив здійснюється за допомогою засобів адміністративно-правового характеру, які регламентують інвестиційну діяльність суб'єктів (нормативно-правові акти, стандарти, дозвіл, ліцензії, заборона, примус, патенти, тощо) та економічних регуляторів прямого впливу, які використовуються для регулювання економічної динаміки, структурних пропорцій в економіці, суспільного сектора, виробничого та невиробничого споживання (цільові комплексні програми, макроекономічні плани, централізовано встановлені ціни, державні замовлення, нормативи, ліміти, квоти, державні бюджетні витрати тощо). Серед прямих методів найбільш поширеними і ефективними є управління державною власністю, державна інвестиційна діяльність, антимонопольне регулювання і виконання бюджетів. Методи непрямого впливу регламентують поведінку суб'єктів інвестиційної діяльності опосередковано, а не прямо, шляхом створення певних умов, які мотивують або змушують їх через економічні інтереси діяти в напрямку реалізації економічних інтересів держави. Арсенал непрямих методів впливу базується на засобах

бюджетної, інвестиційної-інноваційної, грошово-кредитної, фіскальної, амортизаційної та інших напрямків економічної політики та морального впливу. Для гарантування інвестиційної безпеки країни можуть бути використані всі перераховані методи. Зокрема, мета антимонопольного регулювання у формуванні та розвитку конкурентного середовища, яке може досягатися як методом створення державних підприємств, так і дроблення, приватизації та роздержавлення, для досягнення аналогічних цілей. Більш того, процеси злиття і поглинання компаній безпосередньо визначаються напрямом і масштабами інвестиційної діяльності. Виконання ж державного бюджету є базою для всіх перерахованих методів прямого впливу на економіку і відносним регулятором інвестиційної діяльності в країні в цілому. Для кожної стадії інвестиційного розвитку підприємства та галузі економіка держави має формувати пріоритетні інструменти забезпечення (утримання та підвищення) рівня інвестиційної безпеки.

Державне регулювання інвестиційної складової економічної безпеки має забезпечувати упорядкованість і узгодженість дуже складних частин інвестиційного процесу, стимулювати досягнення оптимізації та синергії в розвитку галузей національного господарства і діяльності суб'єктів економічних відносин. Розв'язання цих завдань має ґрунтуватися на індикативному регулюванні інвестиційної діяльності. Сутність індикативного регулювання у збалансуванні інтересів держави і приватного капіталу через вироблення взаємних орієнтирів, принципів, програм і завдань розвитку, а також механізмів їхньої реалізації. Державне регулювання інвестиційної безпеки, що спирається на індикативне планування, можна розглядати як цілісну систему, яка включає постановку цілей, прогнозування та індикативне планування. Постановку цілей можна визначити як системоутворюючий фактор залежно від об'єктивних обставин та процесів, які відбуваються в економіці, що змінює ступінь та напрямок державного впливу в інвестиційній сфері. Прогнозування закладає основу розроблення концепції інвестиційної політики регулювання інвестиційної безпеки державному рівні. Індикативне планування охоплює конкретні завдання

пріоритети, періоди, ресурси, ефективність їх використання і можливість впливу економічних, адміністративних та інших регуляторів в інтересах досягнення ефективних результатів в інвестиційній сфері, як в економіці країни, так і на рівні галузей національного господарства.

Всі державні заходи щодо забезпечення інвестиційної безпеки національної економіки можна представити як соціально-правові, науково-технічні, фінансові, організаційні та контрольні [72]. Інструменти державного регулювання інвестиційної безпеки національної економіки, а також відповідні цілі та методи, представлені в таблиці Д.1 Додатку Д. Роль держави в гарантуванні інвестиційної безпеки науково-технічного розвитку економіки обумовлена як світовими тенденціями, так і специфікою історичного розвитку країни. Сучасна структура української економіки орієнтована на виробництво та експорт продуктів з низькою наукомісткістю та доданою вартістю, але обсяг такого експорту ще може дозволити акумулювати значні фінансові ресурси, у тому числі державні, які можна направити на технічне переозброєння виробництва та запровадження новітніх технологій. Проблему техніко-технологічної відсталості в економічній системі можна розв'язати якщо придбати інноваційні технології та готове обладнання. Такий сценарій найбільш дешевий з фінансової точки зору та оптимальний за часом, але він загрожує необхідністю постійної заміни та оновлення, і залежність від засобів споживання перетвориться в залежність від переналагодження, програмного забезпечення, запасних частин, сервісу, тестування та модернізації засобів виробництва. Сценарій самостійного створення сучасного обладнання, технологій та матеріалів, а також їх впровадження у виробництво вимагає залучення значного обсягу матеріальних, трудових, фінансових ресурсів протягом довгого часу, причому не гарантовано результату, на відміну від першого сценарію. Вбачається, що для України, яка проголосила інноваційну спрямованість економічного розвитку, необхідний третій сценарій, що органічно поєднує дві попередні альтернативи. У деяких галузях, наприклад авіакосмічній, військово-промисловій, які мають достатній потенціал, необхідно сфокусувати зусилля на самостійному розвитку. В інших,

найбільш важливих з точки зору інвестиційної безпеки країни, таких як промислове машинобудування, будівництво та виробництво будівельних матеріалів, енергетика тощо, треба оновлювати передусім технології, і купувати найбільш сучасні, в тому числі, і за державний рахунок.

Контрольний та організаційний напрямки державного забезпечення інвестиційної безпеки є найбільш взаємопов'язаними та взаємозумовленими [72]. Організація інвестиційної діяльності вимагає чіткого контролю над процесом та результату – це дві неминуче спільні дії, а їх виключення істотно знизить ефективність заходів гарантування інвестиційної безпеки.

Основу нормативно-правового забезпечення інвестиційної складової економічної безпеки в Україні становить закон України № 964-IV «Про основи національної безпеки» від 19.06.2003р.; закон України № 1560-XII «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991р.; закон України № 236/96-ВР «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996р.; Стратегія національної безпеки України від 26.05.2015р.; Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» від 12.01.2015р.; Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері від 15.08.2012р.; Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29.10.2013р, Конституція України, кодекси та інші закони та нормативно-правові акти.

Закон України «Про основи національної безпеки» визначає концептуальні аспекти національної безпеки: зміст, об'єкти, суб'єкти, принципи забезпечення, повноваження суб'єктів забезпечення національної безпеки тощо [73]. На основі відповідного Закону розробляється та затверджується стратегія національної безпеки України, яка є основою для розробки конкретних програм за складовими державної політики національної безпеки. Серед пріоритетів національних інтересів цей Закон визначає створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення, збереження та зміцнення науково-технологічного потенціалу, утвердження інноваційної моделі розвитку. В економічній сфері України основними загрозами є критичний стан основних виробничих фондів у

провідних галузях промисловості, агропромислового комплексу, системах життєзабезпечення та недостатні темпи відтворювальних процесів, структурна деформація в економіці. У довгостроковій перспективі для захисту національних економічних інтересів та подолання основних загроз ключова роль належить інвестиційній складовій економічної безпеки.

Відповідно до ст. 12 закону України «Про інвестиційну діяльність» регулювання умов інвестиційної діяльності здійснюється шляхом: 1) надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництв; 2) державних норм та стандартів; 3) заходів щодо розвитку та захисту економічної конкуренції; 4) роздержавлення і приватизації власності; 5) визначення умов користування землею, водою та іншими природними ресурсами; 6) політики ціноутворення; 7) проведення державної експертизи інвестиційних проектів; 8) інших [74].

Напрями інвестиційної діяльності, за якими надається державна підтримка для реалізації інвестиційних проектів, визначається стратегічними або програмними документами, затвердженими в установленому порядку. Державна підтримка для реалізації інвестиційних проектів надається шляхом: 1) співфінансування реалізації інвестиційних проектів за рахунок коштів державного бюджету; 2) надання відповідно до законодавства для реалізації інвестиційних проектів державних гарантій з метою забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єкта господарювання; 3) кредитування за рахунок коштів державного бюджету суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів; 4) повної або часткової компенсації за рахунок коштів державного бюджету відсотків за кредитами суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів; 5) застосування інших форм, передбачених відповідним законом. Відбір інвестиційних проектів, для реалізації яких надається державна підтримка, здійснюється на конкурсній основі з урахуванням результатів державної експертизи.

В Стратегії національної безпеки України наголошується, неефективність забезпечення національної безпеки зумовлює несформованість сектору безпеки як

цілісного національного об'єднання, керованого з єдиного центру, інституційна слабкість, структурна незбалансованість органів сектору безпеки, а також відсутність чітко визначених стратегічних цілей, пріоритетних напрямків і завдань соціально-економічного розвитку України, а також ефективних механізмів концентрації ресурсів для досягнення таких цілей [75].

В Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» наголошується, що для підтримки інвестиційної активності та захисту прав інвесторів потрібно забезпечити ефективний захист права приватної власності, у тому числі судовими органами, гармонізувати із законодавством Європейського Союзу положення законодавства України щодо захисту прав національних та іноземних інвесторів та кредиторів, захисту економічної конкуренції, запровадити стимулюючі механізми інвестиційної діяльності, виходячи із найкращої світової практики [76].

Важливим фактором гарантування інвестиційної безпеки на рівні держави є створення та підтримка умов добросовісної конкуренції господарюючих суб'єктів. За недобросовісну конкуренцію кодексом України про адміністративні правопорушення згідно зі ст.164³ передбачено відповідальність у вигляді накладання штрафу від 5 до 44 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої. Згідно зі ст. 21 закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» вчинення суб'єктами господарювання дій, визначених як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладання штрафу у розмірі до п'яти відсотків доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єкта господарювання за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф [77]. Якщо доходу (виручки) немає або відповідач на вимогу органів Антимонопольного комітету України, голови його територіального відділення не надав відомостей про розмір доходу (виручки), штраф, передбачений частиною першою цієї статті, накладається у розмірі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Встановлення на законодавчому рівні незначних штрафів за недобросовісну конкуренцію не сприяє захисту комерційної та технічної інформації українських компаній, яка в умовах

інформаційного суспільства перетворюється у провідний фактор гарантування інвестиційної безпеки як на рівні підприємства, галузі, так і на рівні національного господарства. Канадська служба безпеки і розвідки у 2004 році оголосила однією з головних загроз економічної безпеки країни «економічний шпіднаж» [78]. У США, у зв'язку із значним поширенням промислового шпіднажства, у 1996 році був прийнятий закон проти економічного шпіднажства, що стало позитивним кроком в удосконаленні законодавства у сфері охорони відомостей, які потребують захисту. Цей закон направлений на захист, насамперед, торгових секретів, і націлений на боротьбу з промисловим шпіднажством. Відповідно до цього закону, викрадення торгового секрету прирівнюється до федерального злочину. Особа, викрита в промисловому шпіднажстві, може бути засуджена до 10 років ув'язнення та обкладена штрафом у розмірі 250 тис. доларів. Юридичні особи, що чинять такі порушення, можуть бути оштрафовані на суму до 5 млн. доларів.

У регулюванні інвестиційної складової економічної безпеки національної економіки правова функція держави полягає в доповненні та компенсуванні зусиль господарюючих суб'єктів і населення щодо гарантування власної інвестиційної безпеки, створенні максимально сприятливих умов реалізації всіх можливостей щодо нівелювання наявних та попередження потенційних загроз. Цілісний правовий підхід до забезпечення інвестиційної безпеки на рівні національної економіки відсутній у сучасній юридичній практиці України. На шляху формування системи правого забезпечення інвестиційної безпеки держави першим кроком має стати розробка та прийняття нового закону «Про національну безпеку України», в якому б закріплювалися концептуальні, базові принципи та структури регулювання інвестиційної складової економічної безпеки країни. Недієвість механізмів правого захисту господарюючих суб'єктів в інвестиційній сфері пов'язана з відсутністю відповідальності за невиконання норм і нормативно-правових актів створює перешкоди гарантування інвестиційної безпеки. Подібний стан породжує багаточисленні “місцеві” трактування положень нормативно-правових документів, корупційні та організаційні порушення та

перешкоджає гарантуванню інвестиційної безпеки. Важливим правовим аспектом регулювання інвестиційної безпеки на рівні країни є юридична відповідальність, як в законодавчому, так і процесуальному вимірі. Контроль за рівнем доходів громадян, насамперед, підприємців і державних чиновників, залишається актуальною проблемою. У такому принциповому питанні правовий нігілізм породжує не тільки зростання корупції, а й проблему інвестицій – легалізацію доходів, які одержано злочинним шляхом. В цьому відношенні така інвестиційна діяльність також залишається поза меж правого поля, коли держава не може регулювати інвестиційні процеси і гарантувати інвестиційну безпеку національної економіки. Серйозним аспектом, що гальмує правове регулювання інвестиційної безпеки національної економіки, є штучно ускладнений і заплутаний кримінальний процес, слабкість забезпечення як цивільного, так і арбітражного процесів, що дозволяє затягувати прийняття рішень у справах, відхиляти звинувачення і претензії через несуттєві неточності в документах тощо. Особливої гостроти дана проблема набуває у фінансово-кредитних відносинах, де господарюючі суб'єкти володіють значними організаційними та матеріальними ресурсами і можуть неправомірними методами впливати на судові та адміністративні рішення. Підсумовуючи вищенаведене, актуальним питанням гарантування інвестиційної безпеки галузі та національного господарства загалом можна вважати розроблення та запровадження ефективних механізмів регулювання інвестиційної безпеки з необхідністю посиленням правової складової.

На думку В. Кириленка, «механізм регулювання інвестиційної безпеки є сукупністю організаційно-економічних форм, за допомогою яких реалізується система відносин інвестиційного комплексу» [13, с.111]. Дослідник наголошує, що цей механізм є не простою сумою організаційно-економічних форм, а також явищем, в якому відображаються взаємозв'язки між ними, взаємодія, взаємопереходи [13]. Отже, механізм регулювання інвестиційної безпеки є системою і виступає як певне утворення в системі економічної безпеки. В такому контексті механізм регулювання інвестиційної безпеки визначпється як спосіб

організації взаємодії елементів її системи. Усі залежності та зв'язки, які характерні для інвестиційної політики та інвестиційного комплексу розкриваються в і системі організаційно-економічних форм, тобто у механізмі регулювання інвестиційної безпеки. Через утворення певного пласту організаційно-економічних відносин, механізм регулювання інвестиційної безпеки охоплює всі фази інвестиційного циклу: передінвестиційну, інвестиційну, експлуатаційну та ліквідаційну. Як форма економічних відносин, механізм регулювання інвестиційної безпеки гарантує збалансованість у системі економічних інтересів в інвестиційній сфері і подолання суперечностей, які виникають між ними. Отже, механізм регулювання інвестиційної безпеки є способом збалансування економічних інтересів і формою розв'язання суперечностей.

У поглядах науковців на структуру та принципи будови механізму регулювання економічної безпеки, і, зокрема, її інвестиційної складової, немає єдності. Одні дослідники акцентують увагу, що в економічному механізмі регулювання економічної безпеки провідна роль належить економічній політиці держави, деякі вчені фокусують увагу на важливості діагностики економічних інтересів та загроз їх реалізації, окремі науковці фокусують зусилля на дослідженні програмної складової, а деякі дослідники пильно вивчають та розробляють інституційно-правові складові цього механізму.

О. Новікова, В. Покотиленко вважають, що механізм функціонування системи економічної безпеки здійснюється шляхом ефективної реалізації економічних реформ на засадах державного регулювання економічних відносин через економічну, соціальну, промислову, регіональну, структурну, науково-технічну, аграрну, інформаційну, зовнішньоекономічну та правову політику [6].

На думку В. Кириленка, в своєму складі механізм реалізації інвестиційної безпеки має такі елементи:

- ринковий механізм реалізації;
- державний механізм регулювання інвестиційних процесів й управління інвестиційною діяльністю;

- механізм інвестиційного партнерства [13, с.111].

Механізм реалізації інвестиційної безпеки є цілісною системою: зміна одного елементу призводить до зміни інших, цілісність виступає мірою розвитку, критерієм зрілості. Найважливішою основою цілісності, системності механізму регулювання інвестиційної безпеки є наявність прозорих та зрозумілих “правил гри” на ринку, левову частку яких становлять сформовані відносини власності, котрі формують економічні інтереси суб’єктів в інвестиційній сфері. Іншим специфічним принципом і критерієм системності механізму регулювання інвестиційної безпеки має бути примат соціального змісту, що виражає домінування соціального начала та відображає основну тенденцію розвитку інвестиційної діяльності. При цьому соціальний аспект механізму реалізації інвестиційної безпеки є сутнісним аспектом системи інвестиційних відносин, а не привнесеним. Принципу цілісності відповідають й інші принципи реалізації інвестиційної безпеки: розробка ідеології інвестиційної безпеки, розробка стратегії та тактики інвестиційної безпеки, забезпечення відповідності об’єктивного та суб’єктивного в інвестиційній політиці.

Властивості механізму реалізації інвестиційної безпеки як системи в його взаємодії з іншими явищами і процесами виступають як його функції. До функцій механізму реалізації інвестиційної безпеки належать:

- підтримання структурних пропорцій в економіці;
- забезпечення розширеного інноваційного відтворення;
- гармонізація економічних інтересів по горизонталі і по вертикалі структури національного господарства;
- національних інтересів;
- забезпечення соціально-політичної стабільності в суспільстві;
- гарантування соціально-економічної безпеки на глобальному, національному, галузевому та регіональному рівнях.

Напрямок розвитку системи, її основну, рівнодійну функцію зумовлює взаємодія функцій елементів інвестиційної системи. Такою рівнодійною функцією механізму регулювання інвестиційної безпеки є гармонізація

економічних інтересів усіх ланок господарської системи, забезпечення розв'язання суперечностей. Ця функція загальна, оскільки вона притаманна господарському механізму в цілому і для кожного елемента його структури. Особливість основної функції полягає у тому, що вона формується свідомо на державному рівні й визначає одну із закономірностей системи управління, але реалізується безпосередньо за рахунок функціонування механізму реалізації інвестиційної безпеки як основного елемента.

Т. Федоренко наголошує, що основою системи підвищення економічної безпеки держави є чотирискладовий механізм забезпечення економічної безпеки, основні елементи якого представлені на рис 1.8.

Рис. 1.8. Складові механізму забезпечення економічної безпеки
Джерело: [79]

Нормативно-правова складова включає сукупність нормативно-правових актів та положень, що регулюють відносини, пов'язані із забезпеченням економічної безпеки країни. До таких актів в Україні належать Конституція України, закони України «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про основи національної безпеки України», «Про засади запобігання і протидії корупції» та інші нормативно-правові акти трьох гілок влади (законодавчої, виконавчої, судової) та Президента України. Єдина політика держави має формуватися в межах нормативно-правової бази і складатися із збалансованої,

узгодженої та скоординованої системи заходів, адекватних зовнішнім та внутрішнім загрозам.

Інституційно-організаційна складова механізму забезпечення економічної безпеки держави складається з органів законодавчої, виконавчої й судової гілок влади та Президента України, діяльність яких спрямована на реалізацію економічної політики щодо забезпечення економічної безпеки в системі національної безпеки України. Суттєвим недоліком інституційно-організаційної складової є відсутність чіткого розмежування повноважень органів державної влади, на яких покладено функції забезпечення економічної безпеки [80, с.56].

Функціонування механізму забезпечення економічної безпеки держави вимагає кадрової складової, бо кадри є рушіями економічної політики країни, носіями знань, умінь та навичок. Насамкінець, для забезпечення економічної безпеки вагоме значення має об'єктивна, повна, комплексна інформація про економічне становище і рівень реалізації пріоритетних національних інтересів в економічній сфері. Основними завданнями інформаційно-аналітичної складової механізму забезпечення економічної безпеки є аналіз економічного стану, виявлення тенденцій соціально-економічного розвитку, виявлення та оцінка загроз економічній безпеці на всіх рівнях. Результатом комплексного аналізу має бути систематизована інформація про ступінь небезпечності загроз, причини й наслідки їх виникнення та розвитку [78, с.136]. На думку І. Комарницького, механізм забезпечення економічної безпеки можна сформулювати з чотирьох складових: 1) стратегії економічної безпеки України; 2) плану заходів щодо стратегії економічної безпеки України; 3) розроблення та коригування коротко- та середньострокових програм; 4) економічного огляду (рис. 1.9).

Стратегія економічної безпеки України має складатися кожні 4-5 років, яку має затверджувати президент РНБОУ, і включати пріоритети, цілі, завдання та обмеження. Відповідно до стратегії економічної безпеки України мають розроблятися короткострокові та середньострокові програми з щорічним коригуванням, і вміщувати відповідальних виконавців, засоби управління, ресурси та часові обмеження. Щороку економічний огляд фокусується на балансі

завдань забезпечення економічної безпеки та наявного економічного потенціалу держави.

Проаналізуємо, запропонований В. Такач механізм забезпечення економічної безпеки на мезорівні регіону, щодо концептуальної можливості його використання в розробленні механізму регулювання інвестиційної безпеки. В умовах глобалізації механізм забезпечення економічної безпеки регіону складається з 7 елементів (рис. 1.10).

Рис. 1.9. Механізм забезпечення економічної безпеки в Україні
Джерело: [81]

За своєю будовою механізм, представлений Такач В. представляє собою алгоритм (послідовність дій) кроків щодо забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні. Центром механізму є ідентифікація економічних інтересів, загроз та програма забезпечення економічної безпеки.

Дослідження механізмів забезпечення економічної безпеки дозволяє зробити висновки про наявність сильних та слабких сторін, необхідність вдосконалення його будови та окремих складових, стан яких має відповідати міжнародним стандартам та особливостям соціально-економічного розвитку України. Сильними сторонами запропонованих механізмів регулювання

економічної безпеки є передусім розуміння дослідниками виняткової ролі інформаційно-аналітичної складової, бо саме повна та своєчасна інформація про характер загроз є запорукою розроблення ефективних заходів з їх нейтралізації [80, с.57]. Актуальною в цьому контексті є думка А. Бесчастного, який наголошує, що відсутність порядку та механізмів визначення загроз у системі забезпечення економічної безпеки, призводить до неконтрольованості соціально-економічної ситуації країни в цілому, неможливості об'єктивного визначення пріоритетів реформування економіки і, часто, до реагування на події не з метою попередження їх надмірного загострення, а вже постфактум [12, с.241].

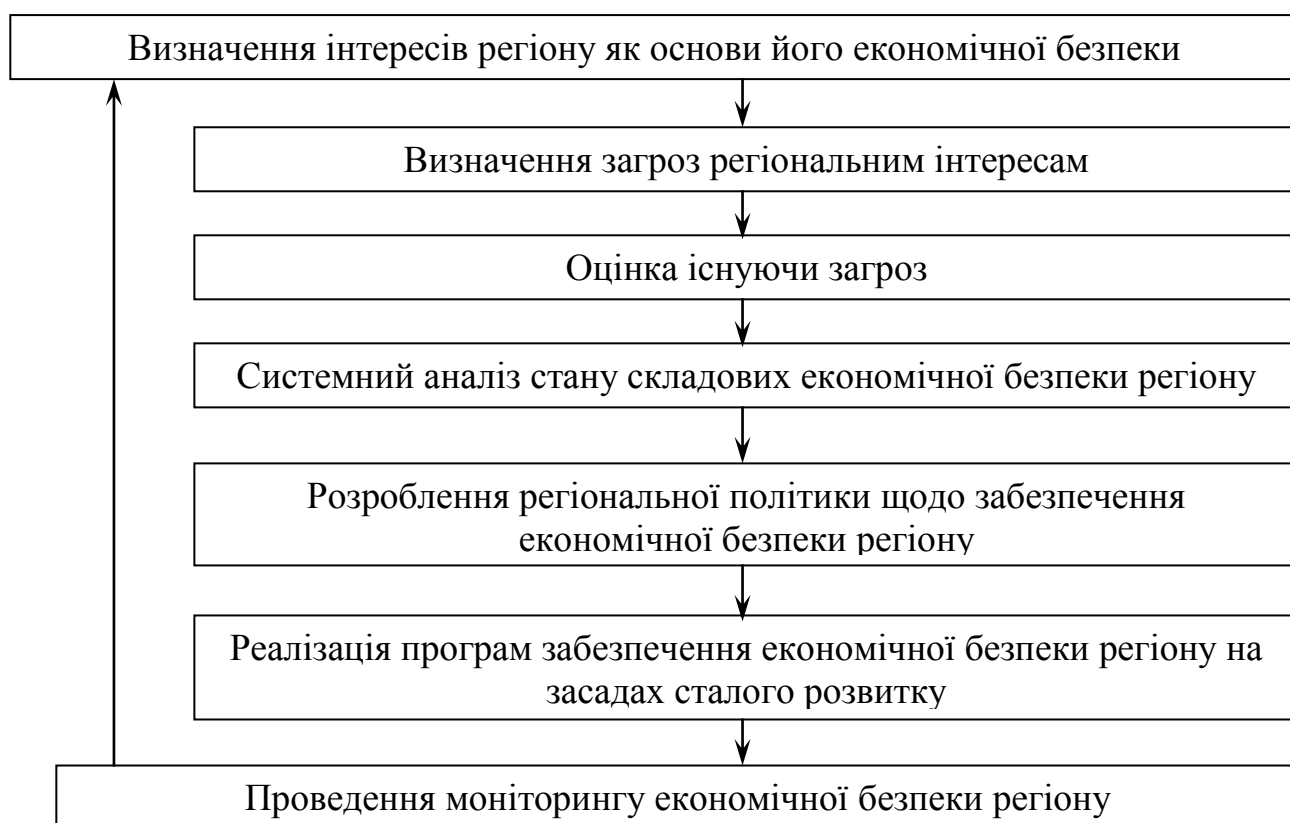

Рис. 1.10. Механізм забезпечення економічної безпеки регіону в умовах глобалізації
Джерело: [82, с.38]

І. Комарницький виходить з необхідності програмного регулювання економічної безпеки, і вже опосередковано підходить до проектних елементів регулювання економічної безпеки, зокрема, фокусує увагу на виконавцях, ресурсах та часових обмеженнях. При розробленні ефективного механізму регулювання інвестиційної безпеки необхідно усунути такі «вузькі» місця: 1) не

концентрувати увагу лише на кадровій складовій, і розширити її до ресурсної складової, яка має включати фінансові, інформаційні ресурси, основні засоби тощо; 2) не обмежуватися програмним регулюванням, а активно використовувати переваги проектних методів, які пов'язані з цільовим використання ресурсів, направленим на максимальну ефективність, гнучкість та можливість отримання синергічних ефектів.

На галузевому рівні роль держави в гарантуванні інвестиційної безпеки передусім полягає в створенні необхідних передумов та стимулів для отримання нормальної величини прибутковості в довгостроковому періоді. За М. Портером, довгострокова прибутковість галузі не залежить від зовнішнього вигляду товару, від того, чи застосовуються у його виробництві новітні технології, а прибутковість галузі визначається її структурою. Структура галузі включає дію п'яти конкурентних сил: конкуренція в галузі, вхід на ринок нових конкурентів, тиск з боку субститутів, ринкова влада покупців, влада постачальників на ринку. В довгостроковому періоді конкуренція в галузі, зменшує норму дохідності інвестицій до конкурентної норми або до тієї норми, яка відповідає «абсолютно конкурентній» галузі. Така конкурентна норма дохідності, або віддача «вільного ринку», наближається до норми віддачі від урядових довгострокових цінних паперів, з коригуванням на ризик втрати капіталу. Інвесторів не задовольнить віддача, менша від цієї норми в довгостроковому періоді, оскільки вони можуть інвестувати в інші галузі, а підприємства, що звичайно отримують нижчу віддачу, зрештою вийдуть із бізнесу. Норма віддачі, вища від віддачі, встановленої вільним ринком, стимулює входження капіталу в галузь через вхід до неї нових підприємств або через додаткове інвестування наявних конкурентів. Дія факторів конкуренції в галузі визначає той ступінь, до якого триватиме приток інвестицій, та знижує віддачу до рівня вільного ринку і, отже, здатність фірм галузі підтримувати норму віддачі, яка перевищує середню. Всі п'ять чинників конкуренції в галузі (здатність покупців збивати ціну, здатність постачальників завищувати ціну, вхід нових конкурентів, загроза товарів-субститутів та суперництво між наявними конкурентами) безпосередньо обумовлюють рівень

рентабельності в галузі в довгостроковому періоді та визначають рівень інвестиційної безпеки галузі. Залежно від типу галузі та характеру її розвитку сумарна міцність п'яти сил розрізняється може змінюватися. Шостим чинником рівня інвестиційної безпеки галузі є урядова політика, яка може істотно впливати на кожен з п'яти конкурентних сил галузі. Якщо протягом першої половини 20 століття урядову політику сприймали як фактор впливу на вхідні бар'єри галузі, то з другої половини 20 століття уряд на всіх рівнях активно впливає на всі елементи галузевої структури. «У багатьох галузях економіки уряд є покупцем чи продавцем і може впливати своєю політикою на конкуренцію в галузі. Зокрема, уряд США відіграє вирішальну роль як покупець оборонної продукції, а також як постачальник лісоматеріалів, що розпоряджається багатими лісовими ресурсами на заході США через державну компанію «Forest Service»» [67, с.45]. Урядова політика також може суттєво впливати на позиції товарів-субститутів у галузі через регулювання, субсидування, ліцензування та інші заходи. Уряд США для стимулювання розвитку альтернативної енергетики надає значне сприяння розвитку сонячної енергетики, використовуючи гранти для дослідників і та податкові стимули.

Підсумовуючи, варто зазначити, що державне регулювання інвестиційної безпеки не повинно зводитися до окремих розрізнених методів та інструментів, а має ґрунтуватися на запровадженні програмно-проектних механізмів в окремих галузях національного господарства, які дозволяють врахувати специфічність загроз та структури галузі, дають змогу оптимально поєднати ресурси та виконавців для досягнення конкретних завдань регулювання інвестиційної безпеки, отримати синергійні ефекти від комплексної реалізації проектів. За сучасних умов, основна енергія має витратитися на подолання причин, які провокують кризові явища, а не на боротьбу з їх наслідками. Тому уявляється актуальним завданням зосередити основні зусилля на розробленні системних критеріїв і граничних значень показників стану інвестиційної безпеки галузі, а також елементах моніторингу забезпечення утримання значень цих показників на достатньому, з точки зору інвестиційної безпеки, рівні.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Висновки, що витікають із аналізу теоретичних і методичних засад діагностики стану інвестиційної безпеки, зводяться до наступних.

1. У трактуванні економічної безпеки та її інвестиційної складової першочерговим є структуризація економічної категорії за об'єктами захисту. За критерієм об'єктів захисту доцільно виділити в складі економічної безпеки країни три основні складові: економічну безпеку населення країни, економічну безпеку національного господарства як сукупності галузей економіки та економічну безпеку державних органів влади, які здійснюють регулювання економічної діяльності. Економічна безпека країни – це стан захищеності економічних інтересів населення, господарюючих суб'єктів та державних органів влади від загроз, за якого не відбувається переходу в кризовий стан, що загрожує населенню критичним падінням рівня життя та значними втратами, підприємствам – збитками великого масштабу та втратою конкурентоспроможності, державним органам влади – серйозним погіршенням регулювання економічної діяльності.

2. Підприємство є первинною ланкою галузі, і структура економічної безпеки галузі зумовлена елементним складом економічної безпеки підприємства. Виходячи з того, що за критерієм діяльності економічну безпеку підприємства можна поділити на операційну, інвестиційну та фінансову, пропонуємо в складі економічної безпеки галузі також виокремлювати три складові: операційну, інвестиційну та фінансову. Інвестиційна безпека галузі визначає стан економічної безпеки підприємств галузі як суб'єктів інвестиційної діяльності у довгостроковому періоді.

3. Інвестиційну безпеку галузі, за якісними характеристиками, можна трактувати як стан довгострокової захищеності економічних інтересів господарюючих суб'єктів галузі в інвестиційній сфері від загроз, за якого в довгостроковому періоді не відбувається переходу в кризовий стан, що характеризується збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності

та порушенням відтворювальних процесів у галузі. За кількісними характеристиками, інвестиційна безпека галузі – це ступінь довгострокової збалансованості економічних інтересів господарюючих суб'єктів галузі в інвестиційній сфері та відповідності внутрішньому та зовнішньому середовищу, за якої у довгостроковому періоді не відбувається переходу в кризовий стан, що характеризується збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності та порушенням відтворювальних процесів у галузі.

4. Інтегральний рівень інвестиційної безпеки галузі є не простою сумою рівнів інвестиційної безпеки підприємств галузі. Підприємства галузі диференціюються за обсягом ділової активності, обсягами інвестованого капіталу, чисельністю персоналу тощо. Визначення рівня інвестиційної безпеки галузі шляхом простого додавання рівнів інвестиційної безпеки підприємств цієї галузі є невірним, а необхідно зважити рівні інвестиційної безпеки підприємств галузі на частку виручки (чистого доходу) окремого підприємства у загальній виручці (чистому доході) галузі.

5. Спільними недоліками індикаторного, кластерного, ресурсно-функціонального, прибутково-інвестиційного підходів та Z-методики діагностики рівня інвестиційної безпеки є ігнорування специфіки інвестицій та умов їх здійснення, недостатня увага до проблеми збалансування та узгодження економічних інтересів, неможливість прямого врахування загроз, екстраполяція минулих тенденцій господарювання у майбутнє. В обчисленні окремих функціональних критеріїв економічної безпеки обґрунтовано, що в чисельнику необхідно враховувати витрати на забезпечення безпеки та новий рівень потенційного збитку, а в знаменнику – потенційний збиток без реалізації заходів з гарантування безпеки.

6. Розглядаючи інвестиційну діяльність як сукупність інвестиційних проектів, ключовим економічним інтересом підприємств галузі як суб'єктів інвестиційної діяльності, слід вважати отримання достатнього рівня рентабельності операційної діяльності в довгостроковому періоді. Пропонується оцінювати рівень інвестиційної безпеки галузі за алгоритмом, який складається з

7 етапів. Ключовим у діагностиці рівня інвестиційної безпеки галузі є ідентифікація загроз зниження рівня рентабельності операційної діяльності нижче достатнього рівня в довгостроковому періоді, а також набору індикаторів, які відображають вплив кожної загрози.

7. Стан інвестиційної безпеки національного господарства визначається станами інвестиційної безпеки окремих галузей національного господарства. Після ідентифікації рівнів інвестиційної безпеки окремих галузей, інтегральний рівень інвестиційної безпеки національного господарства пропонується визначати на основі продуктивного методу, який базується на тезі, що безпечний стан на макрорівні забезпечується при досягненні продуктивності робочих місць галузей національного господарства необхідного рівня.

8. Для побудови ефективного механізму регулювання інвестиційної безпеки необхідно забезпечити цілісний правовий підхід, посилити ресурсне забезпечення, активно запроваджувати сучасні проектні методи, які дозволяють оптимізувати час, ресурси та виконавців для досягнення конкретних завдань регулювання інвестиційної безпеки, отримати синергійні ефекти від комплексної реалізації проектів. У розробці заходів з регулювання інвестиційної безпеки національного господарства необхідно розробляти та запроваджувати галузеві програмно-проектні механізми, які дозволять врахувати специфічність загроз та структури галузі для подолання причин, які провокують кризові явища, а не на боротьбу з їх наслідками. Актуальним завданням регулювання інвестиційної безпеки є зосередження основних зусиль на розробці системних критеріїв і граничних значень показників стану інвестиційної безпеки галузі, а також елементах моніторингу забезпечення утримання значень цих показників на достатньому, з точки зору інвестиційної безпеки, рівні.

Основні положення розділу I опубліковані у [45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 64, 65, 80].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка рівня інвестиційної безпеки підприємств видавничо- поліграфічної галузі України

З одного боку, стан інвестиційної безпеки національного господарства визначається станами інвестиційної безпеки окремих галузей, і, зокрема, станом інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі. З іншого боку, оцінка стану інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі вимагає укрупненої оцінки стану національного господарства України для визначення бази порівняння. Для ідентифікації стану інвестиційної безпеки національного господарства за ресурсно-функціональним підходом необхідно дослідити в довгостроковому періоді ефективність використання основних ресурсних складових, таких як, персонал, основні засоби, фінансові ресурси.

Протягом 2010-2015 років продуктивність праці в національній економіці залишалась низькою, і в середньому становила 8,3 тис. дол. на одного зайнятого (табл. Е.1, Додаток Е). Якщо з 2010 року до 2013 року спостерігалось зростання ВВП на одного зайнятого з 7,7 тис. дол. до 9,7 тис. дол., то в 2015 році продуктивність праці стрімко знизилась до 7,4 тис. дол. на одного зайнятого. В 2015 році за показником ВВП на одного зайнятого українська економіка знаходилася значно позаду не тільки США (120 тис. дол. на одного зайнятого), країн старої Європи (приблизно 100 тис. дол. на одного зайнятого), а й Росії, де ВВП на одного зайнятого було зафіксовано на рівні 20 тис. дол.

Протягом 2010-2015 років в Україні частка оплати праці у ВВП в середньому становила 46,8% і мала тенденцію до зниження, а у 2015 році цей показник становив лише 39,1% (табл. Е.2, Додаток Е) в умовах слабкої розвиненості підприємницького сектору. За показником частки оплати праці у

ВВП Україна «не дотягує» до рівня розвинених країн, в яких частка оплати праці у ВВП перевищує 50%, а в США та Швеції досягає 59%.

За досліджуваний період 2010-2015 років фондвіддача основних засобів в українській економіці залишалась на критично низькому рівні, і в середньому становила лише 0,53 (табл. 2.1). Ефективність використання основних засобів в економіці України протягом 2010-2015 років значно нижче, ніж у 1991 році, коли фондвіддача у промисловості становила 2,1. Протягом досліджуваного періоду спостерігається значне фізичне спрацювання основних засобів, а середній коефіцієнт зношення основних засобів становив 75% (в 1991 році в промисловості України коефіцієнт зносу основних засобів зафіксовано на рівні 46%).

Таблиця 2.1

**Фондвіддача та знос основних засобів національного господарства
протягом 2010-2015 років**

Роки / показники	Фондвіддача основних засобів	Коефіцієнт зносу основних засобів, %
2010	0,56	74,9
2011	0,58	75,9
2012	0,50	76,7
2013	0,43	77,3
2014	0,34	83,5
2015	0,75	60,1
У середньому за 2010-2015 рік	0,53	75,0

Джерело: систематизовано автором на базі [70, 84]

Про недоступність довгострокових кредитних ресурсів для фінансування інвестиційної діяльності українських підприємств свідчить той факт, що протягом досліджуваного періоду середньорічний рівень кредитних ставок в гривні за новими кредитами від 1 до 5 років становив 25,5%, а середній рівень рентабельності операційної діяльності українських підприємств зафіксовано на рівні лише 2,6% (табл. 2.2).

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку інвестиційної складової економічної безпеки України критичному стану відповідає рівень

валового нагромадження основного капіталу у ВВП на рівні 18%, а оптимальному стану – 30%.

Протягом 2010-2015 років середня частка капітальних інвестицій (інвестицій в основний капітал) у ВВП в українській економіці становила лише 16,6% (табл. 2.3), що характеризує стан інвестиційної безпеки як небезпечний. З 2012 року спостерігається зниження частки капітальних інвестицій у ВВП, яка у 2015 році становила лише 13,7%.

Таблиця 2.2

Різниця між рентабельністю операційної діяльності підприємств та відсотковими ставками за новими кредитами від 1 до 5 років протягом 2010-2015 років

№	Показник / роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Рентабельність операційної діяльності підприємств, %	4	5,9	5	3,9	-4,1	1
2.	Відсоткові ставки за новими кредитами від 1 до 5 років у гривні, %	27,7	18,3	20	25,9	20,2	41
3.	Різниця між рентабельністю операційної діяльності підприємств та відсотковими ставками за новими кредитами від 1 до 5 років, %	-23,7	-12,4	-15	-22	-24,3	-40

Джерело: систематизовано автором на базі [70, 85]

Таблиця 2.3

Частка капітальних інвестицій у ВВП протягом 2010-2015 років

Роки / показники	Капітальні інвестиції, млн. грн.	ВВП, млн. грн.	Частка капітальних інвестицій у ВВП, %
2010	180575,5	1082569	16,7
2011	241286,0	1302079	18,5
2012	273256,0	1411238	19,4
2013	249873,4	1454931	17,2
2014	219419,9	1586915	13,8
2015	273116,4	1988544	13,7
Середнє значення протягом 2010-2015 років			16,6

Джерело: систематизовано автором на базі [80, 86]

Інтегрально стан інвестиційної безпеки національного господарства можна охарактеризувати двома основними індикаторами (кількісним та якісним). Перший (кількісний) індикатор відображає характер відтворювальних процесів в економіці, другий (якісний) індикатор відбиває віддачу від інвестицій у довгостроковому періоді. Про порушення відтворювальних процесів основного капіталу свідчить той факт, що середня частка капітальних інвестицій у первісній вартості основних засобів протягом досліджуваного періоду становила лише 2,8% (табл. 2.4). За таких темпів капітальних інвестицій, повне відтворення основних засобів у країні відбудеться лише за 36 років, а за даними фахівця в галузі інвестицій М. Денисенка, «у 1970-1980 роки повний інвестиційний цикл в середньому тривав 14-16 років» [87, 56]. Велика тривалість інвестиційного циклу гальмує впровадження досягнень НТП, знижує конкурентоспроможність національної економіки.

Розглядаючи інвестиційну діяльність як сукупність інвестиційних проектів, в довгостроковому періоді оцінити її ефективність можна за допомогою рентабельності операційної діяльності. За даними «Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» оптимальне значення рентабельності операційної діяльності зафіксовано на рівні 15%, критичне – становить -5%. В такому разі середньому рівню інвестиційної безпеки відповідає рівень рентабельності операційної діяльності на рівні 5%.

Таблиця 2.4

Частка капітальних інвестицій національного господарства у первісній вартості основних засобів протягом 2010-2015 років

Роки / показники	Капітальні інвестиції, млн. грн.	Первісна вартість основних засобів, млн. грн.	Частка капітальних інвестицій у первісній вартості основних засобів, %
2010	180575,5	6648861	2,7
2011	241286,0	7396952	3,3
2012	273256,0	9148017	3,0
2013	249873,4	10401324	2,4
2014	219419,9	13752117	1,6
2015	273116,4	7641357	3,6
У середньому протягом 2010-2015 років			2,8

Джерело: систематизовано автором на базі [84, 86]

Беручи до уваги, що протягом досліджуваного періоду з 2010 до 2015 року середній рівень рентабельності операційної діяльності підприємств національного господарства становив лише 2,6%, що відповідає рівню інвестиційної безпеки нижче середнього.

Підсумовуючи, варто відзначити, що у період з 2010 до 2015 років стан інвестиційної безпеки національної економіки України оцінюється як критично низький внаслідок порушення відтворювального циклу основного капіталу та низької рентабельності операційної діяльності підприємств у довгостроковому періоді. Окрім того, негативний вплив на стан інвестиційної безпеки протягом досліджуваного періоду спричиняло неефективне використання персоналу, основних засобів та недоступність кредитних ресурсів для фінансування інвестиційної діяльності.

В економіці України видавничо–поліграфічна галузь (далі – ВПГ) займає провідне місце, оскільки забезпечує інформаційні, освітні, наукові та культурні потреби суспільства у друкованій та електронній інформації. Для врахування галузевої специфіки видавничо-поліграфічної галузі в дослідженні проблем інвестиційної безпеки скористаємося трактуванням М. Портера, який під галуззю розуміє групу фірм-виробників товарів (послуг), що є близькими заміниками одне одного [67, с.21-22]. Виходячи з того, що підприємства, об'єднані в галузь, задовольняють близькі потреби, можна зробити наступні висновки. По-перше, основними потребами, які задовольняють підприємства видавничо-поліграфічної галузі є інформаційні, і здійснюються шляхом випуску паперових чи електронних видань. По-друге, основною ланкою видавничо-поліграфічної галузі є видавництва, а поліграфічні підприємства є підрядниками для видавництв. Важлива група поліграфічних підприємств, яка займається випуском упаковки у складі видавничо-поліграфічної галузі має специфіку, тому що упаковка, в першу чергу, призначена для забезпечення зберігання продукту, а також є засобом його презентації та надання достовірної інформації про споживчі властивості [88, с.6]. Різновиди видань за матеріальною конструкцією за стандартом ДСТУ 3017–2015 «Видання. Основні види. Терміни та визначення» поділяються на 5 груп (блочне

видання, аркушеве видання, комплектне видання, комбіноване видання, книжка-іграшка) і не включають етикетну та пакувальну продукцію [89]. Книга є основним предметом видавничої діяльності [90]. Шпалери, етикетки, упаковки, стерео- та варіовидання, видання для сліпих, зошити, блокноти відносяться до спеціальних видань та для відтворення вимагають специфічних матеріалів і технологій [91], тому їх доцільно аналізувати окремо від підприємств, що спеціалізуються на випуску книжкової, журнальної та газетної продукції. Окрім того, підприємства, які займаються рекламною діяльністю, виділяються в окрему групу підприємств професійної, наукової та технічної діяльності (КВЕД 73) і не включаються до видавничої справи. Аналогічно, підприємства, які спеціалізуються на етикетковій продукції, бланковій продукції, виготовленні візитівок, рекламних оголошень теж доцільно окремо досліджувати на предмет інвестиційної безпеки від підприємств, які займаються випуском базових видів продукції видавничо-поліграфічної галузі (книжкової, журнальної та газетної). Приймаючи до уваги специфічність та багатовекторність як внутрішнього, так і зовнішнього середовища різних груп підприємств видавничо-поліграфічної галузі і неможливість в даній роботі проаналізувати всі загрозливі аспекти всієї галузі, для розв'язання проблем регулювання інвестиційної безпеки подальший дослідження інвестиційної безпеки буде сфокусовано на групі видавничо-поліграфічних підприємств, які займаються випуском базової продукції (книжкової, журнальної та газетної). Ці підприємства при здійсненні видавничої та поліграфічної діяльності, об'єднані одним зовнішнім середовищем: вони функціонують на ринку друкованої або електронної продукції, що зумовлює їх взаємозалежність і необхідність взаємодії, викликає наявність схожих завдань і принципів їх вирішення. В такому контексті, поліграфічні підприємства видавничо-поліграфічної галузі мають спільність технології, а процес виробництва поліграфічної продукції складається з трьох основних стадій: 1) додрукарська підготовка видань (включає обробку інформації та виготовлення друкарських форм); 2) друкування накладу; 3) післядрукарські брошурувально-палітурні та оздоблювальні роботи.

Сучасна функціональна модель ВПГ відображає взаємодію між підсистемами галузі в процесі створення видавничої продукції, основні зв'язки між підсистемами ВПГ та зовнішнім середовищем, множинність входів та виходів системи (рис. 2.1). ВПГ, як система, складається з трьох підсистем: авторської, видавничої та поліграфічної. Центральне місце у системі ВПГ належить видавничій підсистемі, на замовлення якого підсистема авторського середовища надає авторські оригінали (Π_1), які у видавництвах проходять редакційну, художню та іншу підготовку майбутнього видання, а поліграфічні підприємства для видавництв забезпечують матеріальне відтворення видавничих оригіналів (Π_2). Запропоноване розуміння системи ВПГ ґрунтується на розповсюдженому в західних країнах розгляді поліграфічних підприємств як стадії видавничого процесу. Система ВПГ має множинні виходи, основним з яких є видавнича та друкована продукція, продукція на електронних та інших носіях інформації (Π_3), доведенням якої до читачів займаються торговці видавничою продукцією та бібліотеки.

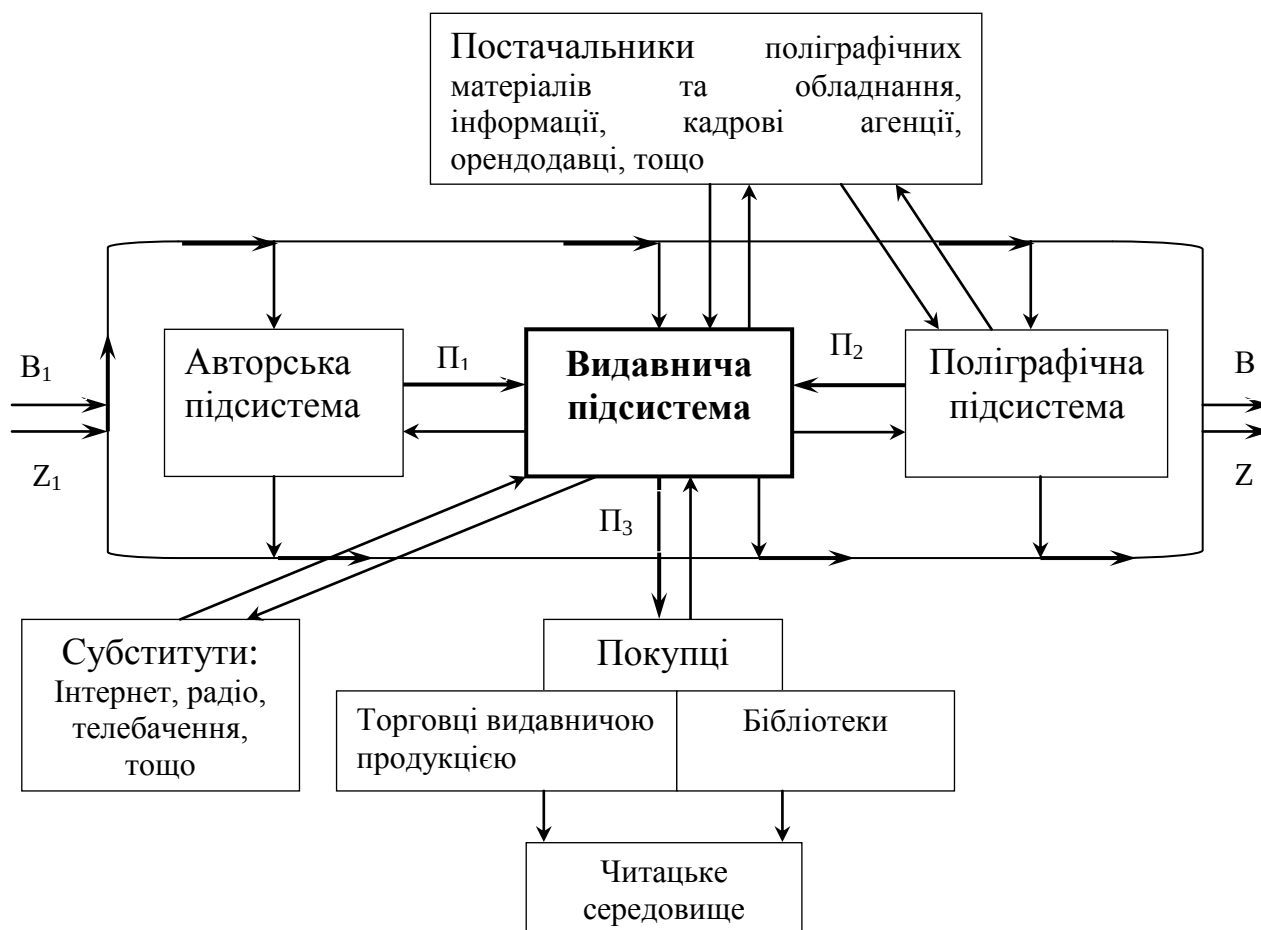

Рис. 2.1. Функціональна модель сучасної видавничо–поліграфічної галузі
Джерело: [розробка автора]

Читацьке середовище диференціюється на читачів, які купують друковану продукцію або продукцію в електронному форматі, а також читачів, які послуговуються бібліотеками. Елемент входу в систему B_1 показує входження нових авторів, видавництв та поліграфічних підприємств у ВПГ, що проілюстровано контуром за годинниковою стрілкою, а елемент виходу в систему B_2 відображає вихід (ліквідацію) із системи відповідних господарюючих суб'єктів, що демонструє рух проти годинникової стрілки. Система ВПГ є відкритою, в яку із зовнішнього середовища, окрім безпосередніх учасників ВПГ, надходить інформація, державне регулювання, інші обмеження, які позначені як Z_1 , а потік виходів не обмежується продукцією (P_3), а включає також інформацію, вплив на державні органи влади тощо. Останнім часом, у ВПГ видавнича та поліграфічна підгалузь прагне бути незалежною і самостійно вирішувати нехарактерні для неї проблеми.

Відповідно до стандартів статистичної звітності України у склад ВПГ включаються підсистеми, що виробляють продукцію галузі: видавництва згідно до КВЕД 22.1. «Видавнича діяльність» (за новим стандартом 58) та частина поліграфічних підприємств і компаній з тиражування записаних носіїв інформації, які займаються відтворенням видань, згідно з КВЕД 22.2 «Поліграфічна діяльність» (за новим стандартом 18.1), 22.3. «Тиражування записаних носіїв інформації» (за новим стандартом 18.2). ВПГ, загалом, регулюється низкою нормативно-правових актів, серед яких основними є Закон України «Про інформацію» (1993 р.), «Про авторське право та суміжні права» (1994 р.), «Про видавничу справу» (1997 р.), «Про обов'язковий примірник документів» (1999 р.). Дослідження динаміки основних показників ВПГ до 2010 року проводиться за стандартом КВЕД, чинним до 2011 року, а аналіз даних за новим стандартом проводиться з 2011 року. З огляду на те, що в оприлюднених статистичних матеріалах Державного комітету статистики окремо не виділяється поліграфічна діяльність з випуску книг, газет, журналів та інших видань, у дослідженні буде проаналізовано діяльність підприємств за КВЕД 18 «Поліграфічна діяльність, тиражування записаної інформації», що включає і сегменти упаковки, етикетки,

рекламної продукції, ринок якої становить приблизно 50% ринку всієї поліграфічної продукції [88, с.9].

Протягом 2012-2015 років вагомість внеску підприємств видавничої справи за часткою доданої вартості у промисловості знизилась з 0,47% до 0,41%, а частка доданої вартості видавничої справи у ВВП країни за цей період залишилась незмінною 0,16% (табл. Ж.9, Додаток Ж). На відміну від підприємств видавничої справи, частка доданої вартості підприємств поліграфічної промисловості, тиражування записаних носіїв у промисловості зростає з 0,47% до 0,66%, а внесок підприємств поліграфічної діяльності та тиражування записаної інформації у ВВП зріс майже вдвічі: з 0,15% у 2012 році до 0,26% у 2015 році (табл. Ж.10, Додаток Ж). Зростання вагомості поліграфічної діяльності та тиражування записаної інформації за показником доданої вартості передусім пов'язано з розвитком невидавничих сегментів (упаковки, етикетки, рекламної продукції). На відміну від України, в розвинених країнах видавничо-поліграфічна галузь характеризується високим рівнем доданої вартості та продуктивності робочих місць. Зокрема, в 2015 році річна додана вартість українських видавництв на одного зайнятого становила приблизно 6 тис. євро, в той час як в США відповідний показник становив 337 тис. євро, в об'єднаному королівстві Великобританії та північної Ірландії – 100 тис. євро, Греції – 31 тис. євро (табл. А.2, Додаток А). Необхідно відмітити, що у 2015 році додана вартість на одного зайнятого на підприємствах поліграфічної діяльності становила 10,6 тис. євро, це на 76,7% більше, ніж у видавничій справі, що пов'язано з розвитком невидавничих сегментів.

Протягом 2010-2015 років середнє падіння чистого доходу (виручки) у видавничій справі щороку становило 5% в номінальному вимірі. Беручи до уваги, що за досліджуваний період темп інфляції становив 14% щороку, падіння видавничої справи в реальному вимірі було катастрофічним. Світовий досвід свідчить, що сталими вважаються темпи економічного зростання на рівні 3–5% приросту обсягів виробництва продукції на рік. Якщо економічне зростання уповільнюється і впродовж півроку стає нижчим, то має місце рецесія

економічного зростання в галузі [92]. Враховуючи, що книжкова, газетна, журнальна поліграфія є залежною від діяльності видавництв, можна констатувати, що щорічне зростання на 18% чистого доходу підприємств поліграфічної діяльності зумовлено зростанням на сегментах етикетки, рекламної, пакувальної продукції.

Незважаючи на відносно стабільну кількість підприємств видавничої справи та поліграфічної діяльності, тиражування записаної інформації (далі – поліграфічної діяльності), в структурі кількості підприємств відбулися значні зрушення. Якщо в 2001 році левову частку 53% всіх підприємств видавничої справи та поліграфічної діяльності становили поліграфічні підприємства, то в 2015 році частка видавництв в сукупному обсязі підприємств зросла до 65% (табл. Ж.3, Додаток Ж). Отже, протягом останніх років значно зросла конкуренція між суб'єктами видавничої справи, і, як позитивний наслідок, це примушує підприємства постійно підвищувати ефективність господарської діяльності шляхом найкращого використання ресурсів, продукування перспективних видавничих проектів, виходу на нові ринки збуту тощо. У 2015 році 65% видавничих підприємств за кількістю отримали лише 33% чистого доходу підприємств видавничої справи та поліграфічної діяльності. У підприємств видавничої справи значно нижчий рівень концентрації капіталу, ніж у поліграфічних підприємств, видавництва – невеликі, гнучкі та мобільні підприємства, які практично не мають бар'єрів входження на ринок та виходу.

Спираючись на ресурсно-функціональний підхід, проаналізуємо стан інвестиційної безпеки підприємств видавничої справи та поліграфічної діяльності. В 2003 році продуктивність праці на підприємствах видавничої справи, поліграфічної діяльності на 40% перевищувала продуктивність праці у промисловості. З 2003 року до 2007 року відбувалося зниження відповідного показника продуктивності праці, і в 2007 році продуктивність праці підприємств видавничої справи, поліграфічної діяльності зрівнялась з продуктивністю праці у промисловості (табл. Ж.13, Додаток Ж). Протягом 2010-2015 спостерігається поглиблення негативних тенденцій зниження відносної ефективності

використання персоналу на підприємствах видавничої справи та поліграфічної діяльності, а в 2015 році продуктивність праці підприємств видавничої справи становила лише 30% від продуктивності праці у промисловості. Хоча у 2015 році продуктивність праці підприємств поліграфічної діяльності і була вдвічі вище, ніж на підприємствах видавничої справи, вона становила лише 65% від продуктивності праці у промисловості (табл. Ж.13, Додаток Ж). У 2010-2015 роках продуктивність праці на підприємствах поліграфічної діяльності майже вдвічі перевищувала продуктивність підприємств видавничої справи, але на заробітній платі це майже не позначилося, і вона була майже однаковою на підприємствах видавничої справи та в поліграфічній діяльності. На підприємствах поліграфічної діяльності «рівень експлуатації» персоналу за показником відношення продуктивності праці до середньої заробітної плати був значно вище, ніж на підприємствах видавничої справи. Зокрема, за статистикою 2015 року, на підприємствах поліграфічної діяльності річна продуктивність праці перевищувала середньорічну заробітну плату в 11,8 разів, що є свідченням жорсткої експлуатації персоналу (табл. Ж.12, Додаток Ж). З одного боку, зростання відношення продуктивності до середньої заробітної плати позитивно впливає на фінансові показники підприємств, але надмірне зростання цього показника, що спостерігалось у поліграфічній діяльності, вказує, про низький рівень задоволення економічних інтересів персоналу, «тінізацію» заробітної плати, зниження мотивації до праці. В таких умовах, основна мета уряду, яка полягає у зростанні рівня життя населення, не може бути досягнута в найближчій перспективі без перегляду «правил гри» на ринку.

Критичне зниження ефективності використання персоналу у видавничій справі та поліграфічній діяльності в довгостроковому періоді негативно характеризує стан інвестиційної безпеки протягом досліджуваного періоду. Видавнича справа є не простою сферою господарювання, яку можна витіснити галуззю більш продуктивного використання ресурсів, а є визначальним чинником інтелектуального, наукового та інноваційного потенціалу нації та інформаційної безпеки країни загалом.

Протягом 2012-2015 років використання основних засобів підприємств поліграфічної діяльності характеризується низькою фондовіддачею, середній рівень якої за цей період становив лише 0,79 (табл. 2.5), тобто на одну гривню первісної вартості основних засобів припадало лише 79 коп. реалізованої продукції. Неефективне використання основних засобів спостерігається як в промисловості, де середня фондовіддача за досліджуваний період становила лише 0,7, так і в національній економіці загалом, де середня фондовіддача протягом 2012-2015 років складала лише 0,5. Беручи до уваги, що в 1991 році фондовіддача у промисловості України мала значення 2,1, можна констатувати, що основні засоби підприємств поліграфічної діяльності у 2012-2015 роках використовувалися втричі менш ефективно, ніж у 1991 році у промисловості України.

Таблиця 2.5

**Показники ефективності використання основних засобів підприємств
поліграфічної діяльності протягом 2010-2015 років**

№	Показники / роки	2012	2013	2014	2015
1.	Чистий дохід, млн. грн.	6692,8	7485,1	8705	10774,9
2.	Первісна вартість основних засобів, тис. грн.	7567833	7632487	7749744	60477584
3.	Фондовіддача основних засобів	0,88	0,98	1,12	0,18
4.	Коефіцієнт зносу основних засобів, %	40,5	61,2	63,7	95,6

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 70, 86, 93, 94]

У 2015 році спостерігається різке зниження фондовіддачі основних засобів підприємств поліграфічної діяльності до 0,18, що в основному зумовлено переоцінкою вартості імпортних основних засобів. З 2012 по 2015 рік спостерігається невпинне зростання фізичного зношення основних засобів підприємств поліграфічної діяльності, а коефіцієнт зносу основних засобів у 2015 році досяг критичного значення 96% [65, с.73], за якого можуть спостерігатися аварійні ситуації.

Протягом 2012-2105 років фондовіддача основних засобів підприємств видавничої справи мала спадну динаміку, і якщо в 2012 році цей показник

становив 4,44, в 2015 році відбулося зниження фондovіддачі основних засобів до 3,5 (табл. 2.6). Враховуючи, що видавнича справа відноситься до сфери послуг, яка не є фондомісткою сферою, де ключовим фактором успіху є персонал, необхідно порівняти фондovіддачу у видавничій справі з фондovіддачею в інших сферах послуг.

Таблиця 2.6

**Показники ефективності використання основних засобів підприємств
видавничої справи протягом 2010-2015 років**

№	Показники / роки	2012	2013	2014	2015
1.	Чистий дохід, млн. грн.	8016,4	6272,2	5338,1	5369,1
2.	Первісна вартість основних засобів, тис. грн.	1804231	1823876	1510218	1544576
3.	Фондовіддача основних засобів	4,44	3,4	3,5	3,5
4.	Коефіцієнт зносу основних засобів, %	43,6	54,4	58,6	58

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 70, 86, 93, 94]

Зокрема, у 2015 фондovіддача у фінансовій та страховій діяльності становила 4,1; у професійній, науковій та технічній діяльності – 5,9; у наданні інших видів послуг – 5,3, що значно вище ніж 3,5 у видавничій справі. Коефіцієнт зносу основних засобів у видавничій справі також мав негативну динаміку і зріс з 43,6% у 2012 році до 58% у 2015 році.

Кредитні ресурси протягом 2012-2015 років залишалися недоступними для фінансування інвестиційної діяльності підприємств видавничої справи та поліграфічної діяльності. Якщо середньорічна ставка за новими кредитами від 1 до 5 років за досліджуваний період становила 31,4%, середня рентабельність операційної діяльності підприємств поліграфічної діяльності складала 1,3%, а у видавничій справі – відповідно -3,8%.

Протягом 2010-2015 років обсяги капітальних інвестицій у поліграфічну діяльність характеризувалися нестабільною динамікою. Якщо в 2011, 2013, 2014 роках відмічається приріст капітальних інвестицій по відношенню до обсягів попередніх років, то в 2012 та 2015 роках спостерігався спад обсягів інвестицій в основний капітал. У період з 2010 до 2015 років частка капітальних інвестицій в

поліграфічну діяльність в капітальних інвестиціях у промисловість була нестабільною і зросла з 0,25% до 0,48%, але в 2015 році становила лише 0,23% (табл. Ж.15, Додаток Ж). Протягом досліджуваного періоду частка капітальних інвестицій в поліграфічну діяльність в капітальних інвестиціях національної економіки значно коливалась від 0,19% у 2014 році до 0,07% у 2015 році. Розглядаючи інвестиційну діяльність як сукупність інвестиційних проектів в окремих стратегічних зонах господарювання, основним індикатором прибутковості інвестицій можна вважати рентабельність операційної діяльності в довгостроковому періоді. Протягом досліджуваного періоду рентабельність операційної діяльності підприємств поліграфічної діяльності залишалась низькою, а в 2014-2015 роках була від'ємною. У 2015 році негативним фактором інвестиційної безпеки підприємств поліграфічної діяльності є значне зниження частки інвестицій в основний капітал у первісній вартості основних засобів до 0,3%, а також падіння частки капітальних інвестицій у чистому доході до 1,9% (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Основні індикатори інвестиційної безпеки підприємств поліграфічної діяльності протягом 2012-2015 років

№	Показники / роки	2012	2013	2014	2015
1.	Рентабельність операційної діяльності, %	6,1	5,3	-4	-2,1
2.	Частка збиткових підприємств, %	34,7	35,6	34,7	21,2
3.	Частка інвестицій в основний капітал у первісній вартості основних засобів, %	4,2	4,0	5,4	0,3
4.	Частка капітальних інвестицій у чистому доході, %	4,8	4,0	4,8	1,9

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 70, 93, 94]

Протягом 2010-2015 років обсяги капітальних інвестицій у видавничу справу характеризувалися нестабільною динамікою. Якщо в 2011, 2012, 2015 роках відмічається приріст капітальних інвестицій по відношенню до обсягів попередніх років, то в 2013 та 2014 роках спостерігався падіння обсягів інвестицій в основний капітал. У період з 2010 до 2013 року частка капітальних інвестицій у

видавничу справу в капітальних інвестиціях у промисловість зростала з 0,27% до 0,32%, але до 2015 року відбулося її значне зниження до 0,17% (табл. Ж.17, Додаток Ж). Протягом досліджуваного періоду частка капітальних інвестицій у видавничу справу в капітальних інвестиціях національної економіки мала аналогічний характер змін, і з 0,8% у 2012 році знизилась до 0,5% у 2015 році. Про погіршення відтворювальних процесів на підприємствах видавничої справи свідчить істотне зниження частки інвестицій в основний капітал у первісній вартості основних засобів з 16,3% у 2012 році до 9,5% у 2015 році. Окрім того, частка капітальних інвестицій підприємств видавничої справи в чистому доході скоротилась з 3,7% у 2012 році до 2,7% у 2015 році, що демонструє уповільнення обороту інвестицій (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

**Основні індикатори інвестиційної безпеки підприємств видавничої справи
протягом 2012-2015 років**

№	Показники / роки	2012	2013	2014	2015
1.	Рентабельність операційної діяльності, %	2,9	2,3	-13,7	-6,5
2.	Частка збиткових підприємств, %	36,1	37,4	34,8	28
3.	Частка інвестицій в основний капітал у первісній вартості основних засобів, %	16,3	8,3	6,0	9,5
4.	Частка капітальних інвестицій в чистому доході, %	3,7	2,4	1,7	2,7

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 70, 93, 94]

Дослідивши стан інвестиційної безпеки підприємств видавничої справи та поліграфічної діяльності за допомогою ресурсно-функціонального та прибуткового підходу, а також взявши до уваги характер відтворювальних процесів, можна зробити висновок, що протягом 2012-2015 років рівень інвестиційної безпеки у видавничій справі та поліграфічній діяльності оцінюється як критично низький, і актуальним завданням є розроблення та впровадження дієвих механізмів державного регулювання, направлених на підвищення ефективності використання ресурсів для гарантування інвестиційної безпеки в довгостроковому періоді.

2.2. Типологізація факторів інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі

Фактори інвестиційної безпеки на рівні галузі передусім зумовлені дією п'яти конкурентних сил, які визначають прибутковість галузі в довгостроковому періоді. Рушійними силами, які визначають структуру галузі, є рівень наявної конкуренції в галузі, сила покупців, влада постачальників, входження нових конкурентів та вплив товарів-замінників.

Проаналізуємо фактори інвестиційної безпеки, зумовлені впливом споживачів видавничої продукції в довгостроковому періоді. Важливим детермінантом попиту на продукцію ВПГ є динаміка обсягу виробництва основних видів продукції в натуральних одиницях: кількість назв (одиниць друку), видання книг і брошур та річний тираж. За даними Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова» [95] більш детально проаналізовано дані періодичних і неперіодичних видань за назвами та накладом протягом 1991–2016 рр. Динаміка попиту на книжкову продукцію з 1940 до 1990 року характеризувалася неперервним зростанням річного книжкового випуску з 52 млн. до 171 млн. книг відповідно, а середній випуск на одного українця зростав з 1,2 книг до 3,3 книги (табл. 2.9). Фаза зростання тривала до 1990 року, а потім в період суспільних трансформацій до 1994 року українське книговидавництво згорнулося в натуральному вимірі на 70% від рівня 1990 року. Випуск книг на одного мешканця України протягом 1994-2011 років характеризується серйозними коливаннями від 0,4 книги у 1999 році до 1,26 у 2008 році. У 1999 році був встановлений найганебніший за всю історію України, не тільки незалежної, рекорд – видавництва всіх форм власності випустили лише 21 млн. прим. книг. За підрахунками української асоціації книговидавців, того року до бюджету від виробництва та продажу вітчизняної книги надійшло різного виду податків та платежів на суму близько 17 млн. грн., з яких 13 млн. грн. – це повернені у вигляді податків бюджетні кошти, отримані певними вітчизняними

видавництвами для виконання держзамовлень виготовлення підручників і соціально значущих видань.

Таблиця 2.9

Ділова активність українських видавництв

Роки	Кількість назв, одиниць	Річний тираж, тис. книг	Середній наклад, книг	Кількість книг на одного українця
1940	4836	52084	10,8	1,2
1960	7889	113109	14,3	2,6
1980	9061	145094	16,0	2,9
1990	7046	170760	24,2	3,3
1991	5855	136415,9	23,3	2,6
1992	4410	128470,7	29,1	2,5
1993	5002	87567	17,5	1,4
1994	4752	52161	11,0	1
1995	6109	68156	11,2	1,3
1996	6074	51777,1	8,5	1
1997	7004	55841,2	8,0	1,1
1998	7065	44150	6,2	0,9
1999	6282	21985,6	3,5	0,4
2000	7749	43562,9	5,6	0,9
2001	10614	50324,5	4,7	1
2002	12444	47862,9	3,8	1
2003	13805	39462,9	2,9	0,8
2004	14790	52804,7	3,6	1,1
2005	15720	54059,8	3,4	1,15
2006	15867	54209,6	3,4	1,16
2007	17987	56111,7	3,1	1,21
2008	24040	58158,1	2,4	1,26
2009	22491	48514,4	2,2	1,05
2010	22557	45058,3	2	0,98
2011	22826	46 565,7	2	1,02
2012	26036	62120,5	2,4	1,36
2013	26323	69575,7	2,6	1,53
2014	22044	55312,0	2,5	1,28
2015	19958	36409,8	1,8	0,85
2016	21330	48978,1	2,3	1,15

Джерело: систематизовано автором на базі [95-105]

Внаслідок відстрочки прийняття податкових пільг вітчизняним підприємствам книговидавничої справи, у 1999 році випуску книг «досяг» 0,37 на

душу населення, при податкових надходженнях до бюджету в обсязі 3,5 млн. дол. Загалом, протягом досліджуваного періоду з 1991 по 2015 рік простежується тенденція катастрофічного зниження випуску книжкової продукції на душу населення, який у 2015 році становив лише 0,85 книги на душу населення.

У 2016 році зростання випуску книжкової продукції повністю зумовлено зростанням випуску навчально-методичної літератури, яка фінансується за рахунок держави. Криза книжкової сфери в Україні є загрозовою для національної безпеки та безпеки особистості, бо книга є матеріальним втіленням духу народу, його культурного надбання, що гарантує високу освіченість нації, становить підґрунтя її наукового та інтелектуального розвитку [106, с.69]. Якщо до 2013 року за даними статистики чітко простежувалася тенденція «інфляції» назв, тобто збільшення різноманітності випуску книжкової продукції, то в 2014-2015 роках зафіксовано зниження кількості назв випуску книжкової продукції. Окрім того, протягом 1990-2015 років відмічається постійне зниження середнього накладу книжкових замовлень: якщо в 1992 році середній наклад книжкового замовлення становив 29,1 тис. книг, то в 2015 році він знизився до 1,8 тис. книг. В умовах зниження середнього накладу книжкового замовлення багатосерійне потужне виробниче обладнання не забезпечує швидкого переналагоджування на нове замовлення і втрачає ефективність використання у часі, результатом чого є зростання собівартості поліграфічних послуг, що загрожує реалізації економічних інтересів інвестора у довгостроковому періоді внаслідок зниження віддачі від інвестицій. Для нейтралізації цього негативного фактору необхідно оснащувати книжкові друкарні гнучкими автоматизованими виробничими лініями, які забезпечують швидке переналагоджування обладнання, дозволяють виконувати широкий діапазон форматів та оптимально використовувати обладнання у часі.

Протягом 2000-2016 років середня частка навчально-методичної (далі – НМ) літератури у загальному книжковому випуску українських видавництв становила 50%, а в 2001 році вона мала рекордне значення 64% і вказувала на кризовий стан видавничо-поліграфічної галузі (табл. 2.10). За такого стану справ у книжкових друкарнях з'являється серйозна загроза інвестиційної безпеки

адресного розподілу державою виконання поліграфічних послуг замовлень на навчально-методичну літературу на державні друкарні.

Таблиця 2.10

Динаміка навчально-методичних видань протягом 2000-2010 років

Роки	Сукупний випуск книг, тис. прим.	НМ видання, тис. прим.	Частка НМ видань в книжковому випуску
2000	43562,9	27656,2	0,63
2001	50324,5	32222,7	0,64
2002	47862,9	28837,1	0,60
2003	39462,9	23030,1	0,58
2004	52804,7	31578,5	0,60
2005	54059,8	26542,8	0,49
2006	54209,6	24750,5	0,46
2007	56111,7	21647,3	0,39
2008	58158,1	24721,6	0,43
2009	48514,4	19189,6	0,40
2010	45058,3	17966,6	0,40
2011	46565,7	19 764,9	0,42
2014	55312	27550,9	0,50
2015	36409,8	16223,0	0,45
2016	48978,1	27146,1	0,55

Джерело: систематизовано автором на базі [95-105]

Світова тенденція зростання частки книг у паперовій обкладинці виявилася в зростанні частки книг в м'якій обкладинці в сукупному випуску з 42% у 2000 році до 55,5% у 2015 році (табл. 2.11). Якість книг у м'якій палітурці постійно зростає завдяки використанню нових матеріалів та технологій. За шістнадцять років з 2000 по 2015 рік частка книг у твердій палітурці зазнала серйозних коливань, і можна констатувати невпинну «здачу позицій книжок у твердій палітурці», а мінімальна частка книг у твердій палітурці (45% сукупного книжкового випуску) припадає на 2015 рік. Протягом досліджуваного періоду коливання частки книг у твердій палітурці було загрозою реалізації економічних інтересів інвесторів щодо завантаження потужностей книжкових друкарень, які спеціалізуються на відповідному сегменті книжкової поліграфії. Окрім того, потенційний перехід на виготовлення підручників у м'якій палітурці міг би стати

додатковим дестабілізуючим фактором щодо завантаження потужних книжкових ліній у твердій палітурці.

Таблиця 2.11

Аналіз випуску книг та брошур в натуральному вимірі

Роки	палітурка у частках від загального випуску		середній наклад у палітурці, тис. екземплярів	
	тверда	м'яка	твердій	м'якій
2000	0,58	0,42	14,34	3,06
2001	0,61	0,39	12,45	2,40
2002	0,54	0,46	8,39	2,36
2003	0,53	0,47	5,48	1,86
2004	0,53	0,47	5,95	2,48
2005	0,52	0,48	5,6	2,43
2006	0,54	0,46	4,45	2,68
2007	0,60	0,40	5,7	1,85
2008	0,59	0,41	4,3	1,5
2009	0,55	0,45	3,5	1,5
2010	0,55	0,45	3,2	1,36
2014	0,46	0,54	3,5	2,0
2015	0,45	0,55	2,45	1,51

Джерело: систематизовано автором на базі [95-105]

Протягом 2004-2015 років розподіл сукупного книжкового випуску за тиражними групами виявив зростання частки малотиражної книжкової продукції накладом до 500 екземплярів з 4% до 8% (табл. 2.12). За досліджуваний період значно зросла частка малотиражної групи від 1 тис. до 5 тис. книг з 22% у 2004 році до 32% у 2015 році. Якщо в 2004 році на частку тиражної групи від 1 до 10 тис. книг припадало 32%, у 2015 році вона зросла до 51% всіх книжкових замовлень. Такі структурні зрушення відбулися за рахунок скорочення частки книжкових замовлень, накладом понад 50 тис. екземплярів з 39% у 2015 році до 8%. В умовах зростання значної асиметрії книжкового ринку, спеціалізація книжкової друкарні на сегменті високих накладів загрожує реалізації економічних інтересів приватних інвесторів внаслідок високої імовірності недовантаження потужностей тому, що частка книжкових замовлень великих накладів (вище 50 тис. книг) по-перше, становить лише 4% від всіх книжкових замовлень, а по-

друге, у вигляді підручників підлягає адресному розподілу на державні книжкові друкарні.

Таблиця 2.12

Асиметрія розподілу книжкового випуску за тиражними групами

№	Тиражна група, тис.	Частка в загальному випуску книг по роках								
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2014	2015
1.	$x < 0,5$	0,04	0,02	0,04	0,03	0,05	0,07	0,08	0,08	0,08
2.	$0,5 < x < 1$	0,07	0,05	0,07	0,02	0,05	0,05	0,06	0,07	0,07
3.	$1 < x < 5$	0,22	0,16	0,18	0,16	0,26	0,27	0,30	0,32	0,32
4.	$5 < x < 10$	0,10	0,17	0,13	0,14	0,13	0,14	0,16	0,19	0,19
5.	$10 < x < 50$	0,19	0,28	0,25	0,37	0,26	0,25	0,22	0,25	0,25
6.	$50 < x < 100$	0,20	0,13	0,16	0,10	0,14	0,07	0,11	0,04	0,04
7.	$x > 100$	0,19	0,20	0,16	0,19	0,12	0,15	0,07	0,04	0,04
8.	Разом	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Джерело: систематизовано автором на базі [95-105]

Аналіз українського журнального випуску в натуральному вимірі протягом 1991-2015 років свідчить, що річний тираж журнальної продукції у 1992 впав до 17% від рівня 1991 року, і лише в 2003 році річний наклад журнальної продукції перевищив показник 1991 року (табл. 2.13). Протягом 1991-2015 років відстежується тенденція зростання кількості випуску журналів за назвами, а виняток становили кризові 2014-2015 роки. З 2006 року по 2014 рік річний наклад випуску журналів невпинно зростав, і в 2014 році перевищив випуск 1991 року у п'ять разів. У 2015 році випуск журналів за загальним накладом скоротився на 60%. Враховуючи, що протягом досліджуваного періоду зросла частка книг в м'якій обкладинці, і досить стабільно зростав попит на журнальну продукцію, для нейтралізації загроз інвестиційної безпеки недовантаження потужних книжкових ліній в твердій палітурці, доцільно інвестувати у запуск машин безшвейного скріплення, які дозволяють виготовляти, як книги в м'якій обкладинці, так і журнали. Окрім того, обладнання безшвейного скріплення значно дешевше, ніж книжкові лінії аналогічної виробничої потужності, займають менше місця, вимагають для обслуговування меншої кількості працівників.

Аналіз газетного випуску в Україні за період 1991-2015 років у натуральному вимірі свідчить про зростання випуску газетної продукції за назвами до 2002 року і про поступове зниження газетних назв до 2015 року, а сукупний газетний випуск у 2015 році майже зрівнявся з рівнем 1991 року.

Таблиця 2.13

Випуск журналів в Україні

Рік видання	Назв	Номерів	Річний тираж, тис. прим.	Частка річного накладу від рівня 1991 року
1991	161	1278	80910,2	1
1992	136	570	14102,2	0,17
1993	258	1743	28421,4	0,35
1994	290	1417	14999,7	0,19
1995	324	1945	18481,1	0,23
1996	399	1794	13476,8	0,17
1997	434	1966	13132,3	0,16
1998	535	2557	49041,6	0,61
1999	778	3658	32663	0,40
2000	757	3651	46302,5	0,57
2001	965	5159	52955,4	0,65
2002	1151	6203	74482,3	0,92
2003	1265	7564	112424,7	1,39
2004	1321	7311	99880,2	1,23
2005	1272	7608	103708,9	1,28
2006	1327	7657	93630,8	1,16
2007	1392	8430	147834,9	1,83
2008	1518	8771	171489,9	2,12
2009	1601	9917	163612,6	2,02
2010	1810	9113	217886,4	2,69
2011	2008	12940	227256,8	2,81
2012	2258	14624	250302,4	3,09
2013	2415	16497	346877,9	4,29
2014	2403	16509	407058,3	5,03
2015	2314	13483	165606,9	2,05

Джерело: систематизовано автором на базі [95-105]

Аналогічна тенденція простежується щодо динаміки сукупного накладу газет протягом досліджуваного періоду: до 2005 року спостерігається поступове

збільшення річного накладу газет, а потім сукупний наклад знижується практично до рівня 1991 року (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Випуск газет в Україні

Рік видання	Назв	Номерів	Річний тираж, млн. прим.	Тираж, пр. на 1000 осіб
1991	1909	134903	3799,98	529
1992	1751	128336	2709,65	487
1993	1822	111166	2890,11	784
1994	1738	98973	1642,99	398
1995	1923	105808	1669,33	415
1996	2288	114473	1582,39	466
1997	2646	128428	2341,27	700
1998	2759	120127	3167,30	980
1999	2639	132682	3073,18	742
2000	2667	112205	3458,77	959
2001	2727	112280	3632,36	1090
2002	3045	118831	4860,08	1803
2003	2891	120280	4347,25	1574
2004	3014	128575	4508,27	1853
2005	2974	124250	4959,79	1695
2006	2918	115100	4235,15	1937
2007	2885	132276	3665,45	1314
2008	2647	121528	3966,11	1285
2009	2499	105054	3444,55	1205
2010	2347	102763	3168,88	1191
2011	2266	98781	51230,9	1122
2012	2343	102565	53056,9	1165
2013	2270	99003	51732,6	1138
2014	2169	85428	49387,3	1158
2015	1846	76784	39891,3	933

Джерело: систематизовано автором на базі [95-105]

Підбиваючи підсумок, можна констатувати, що протягом досліджуваного періоду попит на видавничу продукцію значно змістився з книжкової продукції на журнальну та газетну. Беручи до уваги, з одного боку, кризовий стан книговидавництва та книгодрукування та його виняткову важливість для розвитку національної економіки та національної безпеки загалом і необхідність

нагального розроблення та впровадження дієвих заходів його регулювання, а з іншого, неможливість дослідити специфіку стану інвестиційної безпеки ВПГ у всіх сегментах, далі буде досліджено стан інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування.

Важливим фактором інвестиційної безпеки у книговидавничій галузі, який зумовлений впливом споживачів, є розвиненість мережі гуртової та роздрібної торгівлі. Радянську систему торгівлі у 1992 році (мережу гуртово-роздрібного книготорговельного підприємства «Укркнига») було зруйновано. Було прийнято рішення про розмежування форм власності на загальнодержавному, комунальному рівнях та приватизацію підприємств торгівлі та громадського харчування, що поставило книжку в один ряд з будь-якою іншою товарною продукцією. Стали ігнорувати специфіку книговидання, яка полягає у тому, що воно об'єднує три технологічно пов'язані стадії: видавництва, підприємства поліграфії та книгорозповсюдження. Книготоргівлю відірвали від двох перших ланок і передали до комунальної власності. Внаслідок беззастережної комерціалізації та приватизації книгарень відбулося руйнування налагодженої системи книгорозповсюдження: підприємства, що працювали в рамках системи книготоргівлі, почали зникати або перепрофільовуватись внаслідок низької рентабельності книжкового бізнесу. Значна частина провідних книгарень, які за радянських часів розташовувалися на центральних вулицях міст, упродовж декількох років перетворилися на магазини одягу та взуття ресторани, кав'ярні, тощо. Книготорговельна система таким чином була зруйнована, вона не відновилася й донині. Особливістю книжкової торгівлі є те, що вона повинна мати добре розвинену гуртову ланку. Це пов'язано з різноманітням асортименту книжкової продукції, а також із тим, що основна маса видавництв та поліграфічних підприємств розташована в центральному регіоні країни. Однак на початку 90-х років XX століття єдина раніше система гуртових книжкових баз, до якої входили структури різного рівня (всесоюзні, республіканські, обласні), розпалася на самостійні підприємства, більшість яких постраждала від економічних та організаційних труднощів, пов'язаних з неплатоспроможністю

одержувачів, відмовою від системи твердих цін, збирання попередніх замовлень, тощо. Різке скорочення асортименту у книгарнях відбулося не тільки через скорочення випуску книжкової продукції, а й внаслідок порушення традиційних каналів руху товарів. Книготорговельна мережа працює з обмеженим колом видавництв, і більша частина видань потрапляє в роздрібну торговельну мережу, минаючи гуртову ланку. Деякі видавництва продають свою продукцію переважно прилеглим книготорговим підприємствам. Великі видавництва організовують свої книготорговельні підприємства, а дрібні прагнуть об'єднати економічні інтереси для вирішення загальних завдань. До книгарень, що працюють на периферії, більша частина книжкової продукції надходить через кілька посередницьких структур, а кожна ланка руху товарів несе витрати й збільшує ціну книжкової продукції. Через це, кінцева роздрібна ціна книг у різних регіонах або навіть в одному регіоні відрізняється в кілька разів, залежно від того, через скільки та яких посередників пройшли книжкові товари. Окрім того, незадовільний стан гуртової ланки є однією з основних причин того, що до 50 відсотків усіх книг державних видавництв і до 70 відсотків недержавних продаються в центральному регіоні. Зважаючи на те, що у м. Києві та інших регіонах України відбувалося виселення редакцій друкованих засобів масової інформації, закладів культури, у тому числі бібліотек, видавництв, книгарень, підприємств книгорозповсюдження з приміщень, які вони займали на законних підставах упродовж десятків років, та з метою розвитку вітчизняної книговидавничої справи, створення сприятливих умов для функціонування друкованих засобів масової інформації, закладів культури, суб'єктів господарювання, що спеціалізуються на виданні, виготовленні та розповсюдженні книговидавничої продукції, Верховна Рада України ухвалила постанову «Про запровадження мораторію на виселення редакцій друкованих засобів масової інформації, закладів культури, у тому числі бібліотек, видавництв, книгарень, підприємств з розповсюдження книг та преси» від січня 2009 р. У червні 2009 р. Урядом затверджено Порядок визначення обсягу книжкової продукції державною мовою, підготовка, випуск та/або розповсюдження якої здійснюється вітчизняними видавництвами і підприємствами книжкової торгівлі,

для укладання договорів оренди приміщень. Реалізація зазначеної постанови дозволила підтверджувати право на оренду державного та комунального майна видавництвами та підприємствами книгорозповсюдження книжкової продукції без конкурсу за умови випуску і розповсюдження ними книжкової продукції державною мовою не менш як 50% відповідно до Закону України «Про внесення змін до статті 9 Закону України «Про оренду державного та комунального майна». Станом на 1991 рік в Україні працювало більше 3800 книжкових магазинів. Згідно до оприлюднених даних Державного комітету телебачення та радіомовлення (далі – Держкомтелерадіо) кількість книжкових магазинів у 2014 році знизилась відносно попереднього року на 290 одиниць і становила лише 1318 магазинів, що відповідає лише 35% від рівня 1991 року.

Таблиця 2.15

Кількість суб'єктів роздрібної книготоргівлі

№	Показники / роки	2012	2013	2014	2015
1.	Кількість книжкових магазинів	1517	1608	1318	905
2.	Чисельність населення, млн. чоловік	45,6	45,5	45,4	42,9
3.	Кількість книжкових магазинів на 100 тис. осіб	3,3	3,5	2,9	2,1

Джерело: систематизовано автором на базі [107-109]

Беручи до уваги, що офіційних статистичних даних по кількості книжкових магазинів у 2015 році Держкомтелерадіо не представлено, за інформацією асоціації книговидавців та розповсюджувачів, ситуація з дистрибуцією книжок лише погіршилась, а кількість книжкових магазинів у 2015 році скоротилася до 350 [108]. Враховуючи, що в пресі Держкомтелерадіо та Publishing perspectives озвучили наявність 3,4 книжкових магазинів на 100 тис. населення [108], в розрахунки прийнята середня величина з двох вище-представлених.

На думку голови асоціації книговидавців та розповсюджувачів О. Афоніна, в Україні відсутня дистрибуційна система, тому кожен видавець самотужки намагається донести свою книгу, а 80% виданих в Україні книг не залишають межу своєї області, і лише найбільші видавництва, такі як «Фоліо», «КСД» чи

«Навчальна книга – Богдан» за рахунок великого асортименту й власних контактів розповсюджують свою продукцію в межах всієї країни. За результатами 2015 року в Україні на 100 тис. населення припадало 2,1 книжкових магазини, тоді як у середньому в Європейських країнах цей показник становив 10 магазинів на 100 тис. населення. У Франції 7 книжкових магазинів на 100 тис. населення, у ФРН – 8, у Польщі – 13., Найбільша кількість книжкових магазинів на душу населення у світі розташована у Буенос-Айресі: 25 магазинів на кожні 100 000 осіб. На думку генерального директора і мажоритарного власника харківського видавництва «Фоліо» О. Красовицького, в Україні книжкових магазинів в 14 разів менше, ніж у середньому в європейських країнах.

Основу німецької та французької книготоргівлі становлять не філії гігантських книжкових торгових концернів, а малі приватні книжкові магазини, які ефективно функціонують в умовах регульованого ціноутворення, широко розвинені інтернет-торгівля, читацькі клуби, продаж книг поштою. Для відновлення ефективної книготорговельної мережі необхідно прирівняти книготорговельні підприємства до підприємств культурно-освітньої сфери, яким повинні надаватися пільги та заохочення: державні субсидії на їх створення, пільгові орендні ставки та кредити.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що фактори інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування, які зумовлені впливом споживачів у довгостроковому періоді характеризуються такими основними загрозливими детермінантами. По-перше, відбулося значне зниження платоспроможності населення і, відповідно, падіння попиту на книжкову продукцію до критичної межі 0,85 книги на душу населення з погіршенням сегментної структури попиту на книжкову продукцію, в якій приблизно половина книжкової продукції відноситься до навчально-методичної літератури. По-друге, невпинно згортається книготоргівельна мережа: кількість книжкових магазинів в Україні становить близько 2 магазинів на 100 тис. населення.

Фактори інвестиційної безпеки, зумовлені впливом наявної конкуренції, пов'язані передусім з регіональним розподілом та рівнем концентрації книжкових

видавництв. Аналіз регіонального розподілу книговидавництва свідчить про наявність двох потужних центрів, які знаходяться у Києві та Харкові. У 2014 році книговидавництвами Києва та Харкова було видано 79% сукупного книжкового випуску, у 2015 році цей показник становив 79,7% (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Територіальна концентрація книговидавництва

№	Область, місто / роки	2014		2015	
		тис. книг	%	тис. книг	%
1.	Львівська	1175,4	2,13	1161,3	3,19
2.	Тернопільська	3987,1	7,21	1571	4,31
3.	Харківська	23525,7	42,53	15290,5	42,00
4.	м. Київ	20149,9	36,43	14410	39,58
5.	Інші області та міста	6473,9	11,70	3977	10,92
6.	Разом	55312,0	100,0	36409,8	100,0

Джерело: систематизовано автором на базі [104,105]

На третьому та четвертому місці за обсягом виданих книг знаходяться Тернопіль та Львів, на які припадає менше 10% сукупного книжкового випуску. Враховуючи, що у Львові щороку проходить книжковий форум і там знаходиться профільний вищий навчальний заклад – українська Академія друкарства, вбачається, що Львів має серйозний потенціал щодо розвитку книговидавництва.

Приведені дані засвідчують існування непропорційності розташування підприємств у регіонах, яка призводить до деформації структури промисловості, зменшення задоволення потреб споживачів у друкованій продукції. Серед українських видавництв спостерігається високий рівень концентрації, зокрема, частка ДП «Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля» становила 22,4% загального випуску книжкової продукції галузі у 2014 році [92], а в 2015 – 21,3% (таблиці 2.17, 2.18). У таблицях 2.17, 2.18 наведено видавництва, які протягом 2014-2015 років видали більше мільйона книг. У 2014 році на сім найбільших видавництв припадало 41% сукупного книжкового випуску, а в 2015 році частка шести найпотужніших видавництв становила приблизно 47% сукупного книжкового випуску.

Таблиця 2.17

Концентрація випуску книжкової продукції у 2014 році

№	Книжкові видавництва / рік	2014
1.	ДП «Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», тис. прим. (Харківська обл.)	12396,2
2.	Видавництво «Ранок», тис. прим. (Харківська обл.)	2169,1
3.	ТОВ «Видавничий дім «Пегас», тис. прим. (Харківська обл.)	1018,3
4.	ПЕТ, тис. прим. (Харківська обл.)	1084,5
5.	ТОВ «Центр навчально-методичної літератури» тис. прим. (Київ)	2518
6.	ВКФ «Бао», тис. прим. (Дніпропетровська обл.)	1540,5
7.	ТОВ «Видавництво «Діана плюс Книги», тис. прим. (Тернопільська обл.)	1921,4
8.	Інші видавництва	32664
9.	Сукупний річний випуск, тис. примірників	55312

Джерело: систематизовано автором на базі [104,105]

Таблиця 2.18

Концентрація випуску книжкової продукції у 2015 році

№	Книжкові видавництва / рік	2015
1.	ДП «Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», тис. прим. (Харківська обл.)	7762,5
2.	Видавництво «Ранок», тис. прим. (Харківська обл.)	1274,9
3.	ТОВ «Видавництво «Віват», тис. прим. (Харківська обл.)	1046,9
4.	ТОВ «Генеза» тис. прим. (Київ)	3189,6
5.	ТОВ «Видавничий дім «Освіта» тис. прим. (Київ)	2555,9
6.	ТОВ «Грамота» тис. прим. (Київ)	1129,0
7.	Інші видавництва	19451,0
8.	Сукупний річний випуск, тис. примірників	36409,8

Джерело: систематизовано автором на базі [104, 105]

Техніко-технологічна база більшості українських поліграфічних підприємств характеризується застарілим технологічним устаткуванням як вітчизняного, так і зарубіжного виробництва (Росія, Німеччина, Чехія тощо). У зв'язку з тим, що частка книжкової продукції з накладом від 1 тис. до 50 тис. книг зростала у 2015 році до 76,1%, на такому сегменті в технічному оснащенні книжкових друкарень все більшої актуальності набувають гнучкі автоматизовані книжкові лінії. Наразі в Україні книжкові лінії не випускаються, але ведеться робота по їх створенню в Харківському СКБ ПМ. Українське поліграфічне

машинобудування випускає обмежений асортимент продукції: машини для флексографського друку та брошурувально-палітурне устаткування (ПАТ «Київполіграфмаш»). Внаслідок втрати Україною виробничого потенціалу поліграфічного машинобудування просте та розширене відтворення основних фондів книжкових друкарень відбувається винятково за рахунок інвестицій в імпортоване дороге обладнання, переважно німецького виробництва. Виникає серйозна залежність розвитку книжкових друкарень від імпорту обладнання, постачання комплектуючих, сервісу, навчання персоналу, програмних продуктів. Окрім того, при низьких цінах на книгу в Україні європейська вартість обладнання, дорогий папір, висока вартість кредитів є серйозними загрозами отримання нормальної віддачі від інвестицій.

Основні чинники інвестиційної безпеки книговидавництва, які зумовлені впливом постачальників, пов'язані з тим, що поліграфічна галузь належить до матеріаломістких виробництв. Матеріальні витрати в операційних витратах книговидавництва та поліграфії перевищують 60%, у видавничій сфері – понад 52%, в поліграфічній – 84%. Матеріальні витрати включають придбання паперу, картону, плівки, фольги, тканини, фарби, лаку, пластин тощо. Основним матеріалом поліграфічної промисловості є папір, а власна сировинна база для виробництва паперу є незначною. Постановою КМУ від 19 серпня 1996 р. № 981 було створено холдингову компанію «Укрпапірпром» для забезпечення ефективності функціонування та розвитку єдиного науково-технічного та виробничого комплексу з виробництва целюлози, паперу, картону та виробів з них, створення умов, які сприяють інвестуванню підприємств целюлозно-паперової промисловості та проведенню спільної технічної політики. До статутного фонду державної акціонерної холдингової компанії було передано пакети акцій наступних відкритих акціонерних товариств: Жидачівського целюлозно-паперового комбінату, Київського картонно-паперового комбінату, Рубіжанського картонно-тарного комбінату (Луганська область), Ізмаїльського целюлозно-картонного комбінату, Понінківського картонно-паперового комбінату, Дніпропетровської паперової фабрики, Малинської паперової

фабрики, «Львівкартонпласт». З вересня 2014 року Жидачівський ЦПК припинив свою діяльність. Київський картонно-паперовий комбінат було приватизовано австрійською компанією Pulp Mill Holding, а виробничий профіль підприємства не передбачає випуск продукції для поліграфічної промисловості, а фокусується на виготовленні гофротари, картону, туалетного паперу, серветок та паперових рушників. Ізмайльський ЦКК до 1996 року виготовляв 25 тис. тонн небіленої целюлози, але потім виробництво було зупинене у зв'язку з нерентабельністю та екологічною небезпекою. На сьогодні, Ізмайльський ЦКК не спеціалізується на виготовленні поліграфічних матеріалів, а випускає тару картонну та гофротару. Протягом 2003-2009 років Понінківський картонно-паперовий комбінат знаходився в кризовому стані, а в 2009 році його було визнано банкрутом. На базі Понінківський картонно-паперового комбінату в 2012 році було створено ТОВ «Понінківська картонно-паперова фабрика», яка має основне виробництво, не пов'язане з поліграфічною промисловістю, і виготовляє гофротару та папір для гофрування. Дніпропетровська паперова фабрика не є постачальником паперу та картону для поліграфічних підприємств, тому що спеціалізується на випуску паперу для гофрування, обгорткового та мішечного паперу, туалетного паперу, паперових рушників, зошитів, альбомів, паперу для письма. Основним акціонером Малинської паперової фабрики є Wicor Holding AG (Швейцарія), профільна продукція малинської паперової фабрики Вайдманн не пов'язана з постачанням поліграфічної галузі, а включає картон трансформаторний електроізоляційний, папір електроізоляційний, папір та картон фільтрувальний, пакувальний папір та нетканий матеріал – основу для шпалер. Картонно-паперова компанія, створена на базі «Львівкартонпласт», спеціалізується на виготовленні продукції, не пов'язаної з поліграфічним виробництвом, випускає картонну упаковку, основу целюлозну, санітарно-гігієнічні вироби. Підбиваючи підсумки, можна констатувати, що в Україні більше 10 років відсутнє виробництво целюлози, хоча до середини 2000-х років працювало 3 великих ЦПК. Головними проблемами целюлозно-паперової промисловості є відсутність сировини та застаріла техніко-технологічна база ЦПК. До 2014 року основним постачальником целюлози була

Росія, а тепер матеріал завозиться з Польщі, республіки Білорусь, країн Балтії. Великими українськими підприємствами, які виготовляють папір для поліграфічної промисловості з імпоротної целюлози, є ТОВ «Кронес-Харків» та ТОВ «Коростишівська паперова фабрика». Внаслідок обмеженого виробництва газетного та офсетного паперу і відсутності виробництва крейдованого паперу, в Україну імпортується папір з Фінляндії, Німеччини, Австрії, Китаю та інших країн.

На товари-замінники книжкової продукції впливає зростання попиту на електронні засоби інформації та технологічні зрушення у способах виготовлення книг (автоматизація, комп'ютеризація) [110, с.220]. Серед товарів-замінників традиційної книги треба виділити періодику, електронні видання та аудіо-книги. Основні технологічні прориви на ринку цифрового контенту пов'язані з діяльністю книготоргової компанії Amazon, яка у 2011 році зайнялась книговидавництвом, запустила магазин та сервіс для зберігання файлів, випустила новий планшет. Ціна на електронні книги, практично у всій Європі, в цілому на 10-20% нижче за ціну паперового видання. Стандарт ціни на електронну книгу в 9,99 дол. свого часу був заданий компанією Amazon. В Україні та Росії економічні інтереси книговидавців паперової книги, як і поліграфістів не захищені: в Російській Федерації вартість електронної книги становить 30-50% від ціни паперової, а в Україні – 20-25%. Електронно-видавнича платформа, яка не несе витрат на поліграфію, матеріали та інших витрат, має можливість виставляти книгу за більш низькою ціною, ніж на друковане видання, і при цьому платити більш високий гонорар авторів. Така ситуація є потенційною загрозою для традиційного ринку книжкової поліграфії. Швидкий розвиток цифрової книги на Заході сприятиме зниженню завантаження потужностей поліграфічних підприємств, які виготовляють традиційну книгу і зумовлює встановлення нижньої межі ціни на поліграфічні послуги на рівні умовно-змінних витрат, що гальмуватиме реалізацію економічних інтересів вітчизняних книжників щодо експорту поліграфічних послуг. У 2012 році російське видавництво «Фантом-прес» здійснило безпрецедентний хід, коли видало роман Келмана «Піджн-

інгліш» тільки в електронній версії. У світі ринок електронних книг (контент для Book Reader) з кожним роком зростає. Зокрема, в Німеччині, згідно інформації компанії ReadBox, у 2015 році ринок електронних книг зріс на 12% в натуральному та 16% у вартісному вимірі – до 6 млн. дол. США до 2018 року мають залишитися лідером серед книг, при цьому продаж електронних книг має становити 41% від сукупних продажів, обсяг яких прогнозується на рівні 37,04 млрд. дол. Порівняно з англомовними країнами, в країнах континентальної Європи розвиток електронного книговидавництва є менш активним, ніж у США. За даними 2015 року, в англомовних країнах частка електронних книг сягає 20%. У континентальній Європі частка ринку електронних книг не перевищує 10% і має діапазон від 1% у Швеції, до 4,9% в Німеччині та 6,4% у Франції. Якщо у Великобританії електронні книги займають 25% ринку, у США – 21% [111], то в Німеччині – близько 10%, у Іспанії майже 5%, Франції – 3%. Посилюється позиція електронних видань у сфері художньої літератури (у США – до 50% видань) [111]. В Україні на фоні світових продажів обсяги реалізації електронних книг скромні. За оцінками голови української асоціації книговидавців та книгорозповсюджувачів О. Афоніна, ринок електронних книг незначний, і займає приблизно 0,2-0,3% від ринку друкованої книги. За оцінками експертів, обсяг ринку електронної книги у 2016 році не змінився відносно попереднього року. Основними гравцями на сегменті електронної книги є «Кальварія», «Клуб сімейного дозвілля», «А-ба-ба-га-ла-ма-га». Великою проблемою, яка перешкоджає реалізації економічних інтересів авторів та видавців, є тотальне електронне піратство, тому вкрай актуальним завданням державного регулювання інвестиційної безпеки ВПП є створення ефективного правового поля реалізації прав авторів та видавців на контент в електронному форматі.

На думку голови української асоціації книговидавців та книгорозповсюджувачів О. Афоніна, на ринку інформації лідируючим конкурентом книги стали не компакт-диски, а періодика: велика кількість, універсальність, легкість і стислість подачі матеріалу полегшують сучасній людині сприйняття інформації; до того ж найдорожча газета дешевша за книгу в

м'якій обкладинці [96, с.112]. Новації у сфері засобів масової комунікації не можна розглядати як потенційну загрозу книжковим видавництвам – усі вони існують разом і розвивають нові можливості видання книги та розповсюдження. На відміну від книговидавців, для книжкових поліграфістів зростання частки електронних книг є серйозною загрозою завантаження потужного книгоробного обладнання, внаслідок витіснення традиційної книги електронною, в умовах зниження купівельної спроможності населення та зростання цін на папір. За оцінками експертів, в Україні електронна книга коштує як мінімум в три рази дешевше, ніж паперова, а деякі електронні видання доступні безкоштовно всім зацікавленим споживачам. Треба відмітити зручність в роботі з цифровою інформацією: полегшується придбання, транспортування, передача, зберігання. Широке розмаїття книжкової продукції, журналів, періодики загалом, веде до того, що зберігати ці видання стає все більш незручно, причому не тільки в особистих, а й у суспільних бібліотеках. Незважаючи на посилення позицій електронного контенту, протягом 10 років ринок паперових книг збереже актуальність, бо в його основі – наявність традиційної системи освіти та розвитку дітей, яка базується на книгах, а також роль читання в житті суспільства.

Серйозною загрозою інвестиційної безпеки ВПП є грубе порушення авторських прав на книгу внаслідок широкого розповсюдження в Україні електронного піратства, яке дає можливість нелегального безоплатного скачування книжкового контенту. Згідно з даними GfK Ukraine у 2014 році майже 13% респондентів віком 15-59 років читали протягом трьох місяців книжки в електронному форматі, але тільки 1% купували [112]. На думку власника видавництва «Фоліо» О. Красовицького, проблема розвитку електронного ринку книг пов'язана з 99% електронним піратством. За даними іншого дослідження GfK Ukraine, «піратська» частка на ринку електронних видань становить приблизно 84%. Український споживач не готовий платити за контент, якщо його можна скачати безкоштовно. Прямі збитки від електронного книжкового піратства пов'язані з втратою письменниками мотивації до написання книжок, і багато видань не вийдуть у світ, продовжиться загальне зниження рентабельності

книговидання, стагнація галузі, згортання діяльності багатьох видавництв. Окрім того, економіка несе серйозні збитки, пов'язані з несплатою податків, нелегальним працевлаштуванням, нехтування нормами охорони праці та технологічними умовами виробництва. За даними Українського альянсу з боротьби з підробками і піратством, часто швидкі гроші, зароблені за рахунок підробок і неліцензійної продукції, спрямовуються на фінансування організованої злочинності. Відповідно до аналітичного звіту Міжнародного альянсу Інтелектуальної власності, Україна відноситься до країн, за якими здійснюється пріоритетне спостереження (Priority Watch List) [113, с.5]. Для розвитку українського ринку електронної книги необхідно створити правове поле ефективного захисту авторських та суміжних прав на книгу.

В умовах посилення процесів глобалізації та інтернаціоналізації світової економіки, обмеженої ємності внутрішнього ринку та перспективності зовнішніх ринків видавничої продукції, гарантування інвестиційної безпеки у ВПП вимагає виявлення та врахування загальносвітових тенденцій та загроз, які зумовлюють стан інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування. Актуальність аналізу світового досвіду видавничо-поліграфічної галузі посилюється тим фактом, що вітчизняні видавці та поліграфісти повторюють із запізненням шлях розвитку розвинених країн.

За даними таблиці 2.19 протягом 2014-2016 років обсяг чистого експорту (обсяг експорту за мінусом імпорту) значно знизився і, за результатами 2015 року, становив лише 61,1% від рівня 2014 року, а в 2016 році впав до 37,1% від показника 2014 року. Левову частку в чистому експорті протягом 2014-2016 років займав випуск газетної, журнальної та іншої періодичної продукції, частка якого коливалась від 97,8% у 2014 році до 70,7%.

Глобальна виручка книжкової галузі за даними 2015 року становила 148 млрд. дол. США та перевищила виручку від інших джерел медіа контенту: реклами, продажу відео, аудіо, комп'ютерних ігор та поступалася лише телевізійному ринку з річною виручкою 322 млрд. дол. США.

Таблиця 2.19

**Чистий експорт основної видавничої продукції
в Україні, тис. дол. США**

№	Номенклатурні позиції / роки	2014	2015	2016
1.	Друковані книги, брошури, листівки	882	12589	5801
2.	Газети, журнали та інші періодичні видання	57512	22582	15435
3.	Книжки-малюнки, для розфарбування, дитячі	424	735	449
4.	Ноти	-14	-13	-1
5.	Карти географічні, гідрографічні	28	90	144
6.	Разом	58832	35983	21828

Джерело: систематизовано автором на базі [114]

Протягом 2012-2014 років книжковий ринок найбільших країн в основному характеризувався спадною динамікою, виняток становив китайський книжковий ринок, який протягом трьох років демонстрував високі темпи зростання. В 2015 році зафіксовано незначне зростання книжкового ринку у Франції та Великобританії відповідно на 1% та 1,5% (табл. 2.20).

Таблиця 2.20

Темпи зростання шести найбільших книговидавничих ринків

	США	Китай	Німеччина	Японія	Велико- британія	Франція
2012	1,3	11,3	-0,8	-2,3	5,4	-1,2
2013	-3,5	9	0,2	-2	-2,3	-3
2014	4,6	6	-2,2	*	-2,2	-1,3
2015	-2,6	*	-1,4	*	1	1,5

Джерело: систематизовано автором на базі [115]

Загалом, у світі обсяг ринку книг до 2018 року має досягнути 128 млрд. дол. (в 2013 році він становив 121,5 млрд. дол.). PricewaterhouseCoopers прогнозує продовження падіння обсягів продажів друкованої продукції, до 2018 року цей процес сповільниться, але не зупиниться.

В сучасних умовах на світовому ринку видавничої продукції підвищується рівень концентрації капіталу західних видавничих гігантів, які активно представлені по всьому світу. Видавничі концерни проводять активну горизонтальну (шляхом придбання інших видавництв) та вертикальну інтеграцію в напрямку придбання роздрібних книжкових мереж та друкарень. Частотою практикою бізнесу стає диверсифікація діяльності книжкових видавничих

концернів в медіанапрямку: газет, журналів, організацію виставок, проведення семінарів. У 2016 році професійними журналами «Livres Hebdo» (Франція) та «Publishers Weekly» (США) був складений рейтинг світової видавничої індустрії, який включає найбільші видавничі групи і характеризує рівень концентрації та глобалізації видавничого бізнесу (табл. 2.21). Вже багато років рейтинг світового видавництва очолює видавничий дім Pearson, річний оборот якого в одинадцять разів перевищує чистий дохід від реалізації підприємств видавничої справи та поліграфічної діяльності України.

Таблиця 2.21
Ділова активність найбільших світових видавців у 2015 році

№	Видавничий дім	Компанія-власник	Країна власника	Виручка, млн. дол. США
1.	Pearson	Pearson Corp.	Великобританія	6625
2.	Thomson Reuters	The Woodbridge Co. Ltd	Канада	5776
3.	RELX Group	Reed Elsevier Corp.	Нідерланди / Великобританія / США	5209
4.	Wolters Kluwer	Wolters Kluwer	Нідерланди	4592
5.	Penguin Random House	Bertelsmann AG	Німеччина	4056

Джерело: систематизовано автором на базі [116]

Концерн «Pearson» – найбільший у світі видавець шкільних підручників, його відділення та філіали знаходяться у 60 країнах. До складу групи входить британська видавнича група «Penguin», яка видає найбільші у світі економічні щотижневі газети «Financial Times» та «Les Echos». Штаб-квартира групи Tomson – другого лідера видавничої галузі за обсягом річного обороту, знаходиться у Стемфорді, США, а відділення та філіали працюють у 45 країнах світу. В 2008 році пройшла реструктуризація компанії: виокремлення ринкового підрозділу (market division), що не має відношення до книговидання, та професійного підрозділу (professional division), в якому було сконцентровано більшу частку видавничих операцій, пов'язаних з професійною та науковою інформацією (право, фінанси, податки, медицина). Американські видавці давно дійшли висновку, що не вигідно вивозити надруковані книги, набагато ефективніше

вивозити капітал [117]. Найбільше видавництво США «McGraw-Hill Education» - єдиний постачальник англomовної продукції в різні країни – від Канади до Австралії та Японії, де створило філії, а деякі національні видавництва перетворило у відділення. Користуючись близькістю ринків збуту, дешевизною робочої сили та сировини, воно має величезні прибутки. За даними 2015 року 48 позицію в рейтингу світових книговидавничих гігантів посіло відоме російське видавництво «Ексмо-АСТ» з річним оборотом в 233 млн. доларів. На сучасному етапі розвитку ВПП в Україні не існує потужних видавництв у світовому масштабі, що відбиває слабкість позицій у міжнародній конкуренції.

Характерна ознака розвитку світової поліграфії за останні роки – тенденції до партнерства та створення об'єднань. На міжнародному ринку поширені явища злиття та поглинання видавничих підприємств. Наприклад, у 2013 р. Медіа-концерни Pearson (Великобританія) і Bertelsmann (Німеччина) об'єднали видавничі підрозділи Random House і Penguin Group, утворивши видавництво Penguin Random House. Таке злиття дало змогу утворити більш сильну платформу з інвестиціями в нові моделі цифрового друку для виходу на ринки, які швидко розвиваються. Внаслідок злиття видавництв Macmillan Science & Education (Великобританія) та Springer Science & Business (Німеччина) утворилася глобальна видавнича група з чисельністю працівників понад 13 тис. осіб та обсягом продажів 1,8 млрд. дол. США. В останні роки концентрація видавничого бізнесу Росії відбувалась шляхом злиття та поглинання, завдяки чому в структурах великих видавництв та видавничих груп з'являлися нові імпринти, які нещодавно були незалежними видавництвами. В 2012 році відбулося злиття двох найбільших російських видавничих компаній «Эксмо» та «АСТ», які разом утворили медіагрупу «Эксмо-АСТ», яка у 2015 році за сукупними накладками посіла перше місце і зайняла 30% російського книжкового ринку. Російське видавництво «ОЛМА Медіа Груп», яке у 2012 році придбало державне видавництво «Просвіта», вийшло у лідери за тиражними показниками, посівши друге місце на книжковому ринку з часткою 21%. Перевагами медіа-об'єднань є використання можливостей горизонтальної та вертикальної інтеграції,

лідирів у витратах та максимізації прибутку, розширення політичного, економічного та культурного впливу в інших країнах світу. Зокрема, для зміцнення конкурентоспроможності видавничої галузі та оптимізації використання ресурсів ще на початку 2000-х років, уряд Китаю стимулював об'єднання у видавничі групи, кількість яких станом на 2014 р. досягла вже 32.

В Україні потужних видавничих об'єднань немає, а видавнича галузь представлена лише середніми та малими підприємствами. Вітчизняні видавництва господарюють на окремих тематичних сегментах видавничого ринку, одночасно запускають проекти, які пов'язані з використанням інформаційних ресурсів (консалтинг, онлайн-проекти, організація та інформаційне супроводження подій, тощо). В Україні прикладом медіакомпанії, яка обрала вертикальну інтеграцію, є ПрАТ «Холдингова компанія «Бліц-Інформ», яка об'єднує редакцію газети «Бізнес», всеукраїнського журналу «Наталі», друкарню «Бліц-Прінт» та ще декілька підприємств. UMH Group є найбільшим вітчизняним медійним холдингом, що реалізує стратегію горизонтальної інтеграції у видавничій справі. Основними сферами діяльності UMH Group є видання періодичної продукції, у тому числі за ліцензіями іноземних видавництв та реалізація інформаційних інтернет-проектів та інших медіапродуктів. Низька фінансова потужність українських видавництв не дозволяє їм брати активну участь у міжнародних виставках, форумах, проектах і просувати книжкову продукцію на світовий ринок, розширювати попит на поліграфічні послуги за рахунок експорту. Участь у міжнародних книжкових виставках-ярмарках коштує недешево: за оренду 1 м. кв. стенду на Лондонській міжнародній книжковій виставці-ярмарку доводиться платити 400 фунтів стерлінгів, на Лейпцизькій – близько 500 євро, на Токійській – 50 тис. ієн. Цей фактор відіграє значну роль у прийнятті рішення щодо участі в Міжнародних книжкових ярмарках для невеликих фірм, і тому мотиви участі у виставках-ярмарках потрібно добре аргументувати [96, с.190]. Окрім того, українські книговидавці виживають самотужки, і загальносвітові процеси концентрації книжкового бізнесу гальмуються на українських теренах, що не сприяє реалізації їх економічних інтересів щодо поширення впливу на російський

та західний книжковий ринок. Книговидавничі структури намагаються вийти на медіаринок для подолання стагнації, яка пов'язана з конкуренцією Інтернету та нових масмедіа. Актуальними формами інтеграції книжкової галузі в систему масмедіа є:

1) технологічна (розробка і продаж електронного контенту, організація, організація кросплатформеного доступу до контенту, використання мультимедійних засобів, співробітництво з пошуковими системами тощо);

2) адміністративна (злиття з медіахолдингами, спільні канали дистрибуції, організація всередині видавництва нових редакцій, відповідальних за випуск ЗМІ: преси, електронних журналів тощо);

3) інформаційна (універсалізація контенту, забезпечення його багатозадачності, багатожанровості).

Приймаючи до уваги специфіку видавничо-поліграфічної галузі, а саме, тісний зв'язок поліграфічних підприємств з видавництвами в процесі виготовлення книг та іншої видавничої продукції та з книготорговельними підприємствами в процесі збуту видавничої продукції, тобто, спільний ринок збуту, є потенціал для створення та успішного господарювання об'єднань поліграфічних підприємств, видавництв, книготорговельних підприємств. Нові організаційні форми можуть бути утворені як корпорації, консорціуми, концерни та ін., які відрізняються ступенем залежності та взаємодії учасників, а сам процес злиття бізнесів можна вважати синергетичним проектом.

Починаючи з 70-х років минулого століття в структурі світового книжкового випуску невпинно зростає частка книг у паперових обкладинках – пейпер-беків. На їхню частку доводиться понад 40% обігу на ринку промислово розвинених країн. Перевага книг у паперовій обкладинці в тому, що вони в середньому в півтори рази дешевше, ніж у твердій палітурці, їх видають серіями або випусками звичного стандарту. Окрім того, з появою нових технологій та матеріалів (клеїв) значно покращилась якість книг у паперовій обкладинці, внаслідок чого може відбутися поступовий перехід на виготовлення шкільних підручників у м'якій обкладинці. Особливою популярністю на заході

користуються видання, адаптовані до динамічного способу життя сучасної, ділової людини. Успіх на ринку завоювали видання, які розраховані на використання не шляхом читання, а через перегляд. Наприклад, дайжести – книги, що подають скорочений матеріал повної книги мовою її видання. Зокрема, книга «Код да Вінчі» Дена Брауна може бути скорочена до двадцяти сторінок тексту, а «Четверта світова війна» Ю. Петухова – до двадцяти шести [96, с.102]. Дайджестами видаються й комікси – книги малюнки, текст яких обмежується підписами під барвистими малюнками. Поступове зміцнення позицій книги у м'якій обкладинці за рахунок здачі позицій книги в твердій палітурці загрожує реалізації економічних інтересів західних інвесторів через потенційне недовантаження виробничих потужностей великосерійних та середньосерійних ліній виготовлення книг у твердій палітурці і можливість отримання нормальної віддачі на вкладений капітал. В умовах недовантаження виробничих потужностей західних книжкових друкарень нижньою межею ціни на поліграфічні послуги з виготовлення книг буде рівень умовно-змінних витрат, що не сприятиме реалізації економічних інтересів вітчизняних інвесторів щодо експорту поліграфічних послуг з виготовлення книжкової продукції.

У 70-ті роки ХХ століття у західних країнах відбулася модернізація поліграфічного виробництва, що забезпечила значне нарощення виробничих потужностей, активно впроваджувалися нові інформаційні технології, електронна, лазерна техніка, фізико-хімічні технології, що уможливили істотну раціоналізацію редакційно-видавничого процесу, поліпшення якості книжкової продукції, розширення каналів книгорозповсюдження. Закордонні фірми намагаються максимально механізувати, автоматизувати якнайбільшу кількість технологічних операцій і виключити ручну працю у всьому ланцюжку технологічного процесу: від комплектування блоку до пакування готової продукції. Усі фірми приділяють велику увагу уніфікації устаткування, використовуючи модульний принцип будови, який дозволяє на єдиній конструктивній базі отримати гаму машин і ліній різного технологічного призначення. Машини, обладнані зручними швидкодійними системами переналагодження на товщину блока і формат, секції і

робочі пристрої можуть регулюватися без інструмента. Західні поліграфісти можуть забезпечити швидкий випуск книг високої якості на сучасних гнучких автоматизованих книжкових лініях на відміну від вітчизняних поліграфістів-книжників, які лише частково можуть задовольнити економічні інтереси книговидавців у швидкому та якісному виконанні книжкової поліграфії. Враховуючи низьку норму обслуговування робітниками сучасних автоматизованих книжкових ліній, частку витрат на оплату праці та нарахування в собівартості поліграфії західних конкурентів бачимо незначною, і це не дає вітчизняним поліграфістам серйозних конкурентних переваг.

Інноваційна видавнича технологія «друк на вимогу» POD (Print on Demand) здійснюється за допомогою цифрових технологій друку і вперше була представлена у 1997 році у Стокгольмі. В широкому значенні «друк на вимогу» – це назва сервісу у видавничій галузі, що зорієнтований на оптимізацію видавничої діяльності через використання технологій цифрового друку для задоволення запиту споживачів на видавничу продукцію із запропонованого видавцем каталогу, який передбачає друк за фактом замовлення. А. Крилов влучно сформулював ключові можливості «друку на вимогу», до яких «відніс гнучке реагування на попит, додруковування невеликих накладів, оперативний друк рідкісних книг, включення книг до каталогів популярних інтернет-магазинів, продаж книг за кордоном без перевезення їх через державний кордон, просування книг через найбільші пошукові інтернет-системи» [118]. Технологія і сервіс POD на території країн східноєвропейського регіону на сучасному етапі є малопоширеною, що пов'язано з необхідністю значних інвестицій для придбання спеціального обладнання. Одна з основних причин затримки розповсюдження друку на вимогу в Україні – високі ціни на спеціальне обладнання. В інтернет-магазинах Польщі, Білорусі, Росії та України обмежений асортимент видань на вимогу, бо цей сервіс вважається супутньою та неважливою послугою. В країнах західної Європи та США «книги на вимогу» продукують і популяризують гуртові книготорговці та книготорговельні мережі. Показовим прикладом може стати діяльність американського книготорговельного гіганта мережі Barnes & Noble.

Сегмент офсетних книг на Amazon.com налічує близько 300 тис. найменувань і оцінюється в 5 млрд. дол. Частка POD становить понад 2 млн. найменувань книг, а кожна друга книга, продана через Amazon.com, надрукована «на вимогу».

У країнах західної Європи та США технологія видання «на вимогу» використовувалась переважно для роботи у трьох випадках:

- 1) під час перевидання книг, якщо вони входили до переліку рідкісних видань або відносились до каталогу «Давніх за часом видання книг»;
- 2) під час розширення асортименту періодичних видань;
- 3) під час пробного випуску видання з метою зменшення фінансових ризиків для прогностичної оцінки перспектив подальшого розповсюдження книги.

Для видавничої галузі країн східноєвропейського регіону таких обмежень не існує, і «друк на вимогу» використовується для видань, які вже були віддруковані. Наприклад, видавництво «Навчальна книга – Богдан» пропонує друк власного розпроданого асортименту на вимогу. Цей сервіс сприяє задоволенню читацьких потреб у різноманітному асортименті та авторських потреб бути надрукованим, а отже, прочитаним читачем. Однією з важливих причин, що гальмують розвиток послуги, є незначний асортимент у запропонованому каталозі. З метою розширення асортименту видавничої продукції у каталозі «Книги на вимогу» видавництва пропонують співпрацю з метою підготовки видання до друку і подальшого просування в системі книгрозповсюдження. Зазначені сервіси сприяють розширенню асортименту в каталозі «Книги за вимогою» з мінімальними інвестиціями для видавництв і книгрозповсюджувачів, дозволяючи авторові самореалізуватись, а читачеві здобути преференції у віднайденні книг необхідної тематики з розширеного асортименту. Сервіс «друк на вимогу» в реаліях українського ринку з ослабленою інфраструктурою й обмеженим каталогом пропозицій, що породжує численні приклади незадоволеного попиту, особливо в сегменті навчальної і наукової літератури та літератури з коротким життєвим циклом, користуватиметься попитом серед покупців. Активність його використання є відмінною в кожній

країні: із країн східноєвропейського регіону помітна найбільша розповсюдженість у Польщі та Росії, найменша – у Білорусі. Розширення видавничого асортименту на фоні зниження читацького попиту та збільшення уваги до видань з нечисленною аудиторією, необхідність конкурувати з електронною книгою призведе до зростання значення «друку на вимогу», як важливого сервісу у видавничій галузі. Книжкові видавництва, не вкладаючи гроші у тисячні накладі, могли б «прощупувати» попит на нових авторів. Книжковий роздріб може використовувати спеціальне друкарське обладнання, яке встановлюється в книжкових магазинах чи торговельних центрах, за допомогою якого поштучно виготовлюються книги з електронного макету. Покупці знаходять в електронному каталозі те, що не вдалося придбати в магазині, і замовляють, а через 3-5 хвилин отримують ще теплу книжку. Такі машини вже біля п'яти років функціонують в західних торговельних мережах. Другий варіант – це спеціальні цехи POD, які не встановлюються в торговельних центрах, а мають зв'язок з Інтернет-магазинами чи з терміналами. В такому випадку, книжковий екземпляр доставляється або на дім, або через декілька днів його можна забрати в магазині. Самі автори отримали б можливість без видавництв просуватися в Інтернет-магазинах, а книжкові магазини б самі друкували те, що потрібно читачеві.

Для світового книговидавництва спільними проблемами є зростання витрат на виробництво та збут продукції внаслідок падіння тиражності та зростання цін на витратні матеріали; зниження інтересу до книжкової продукції та читання внаслідок браку вільного часу, розповсюдження альтернативних засобів розваг (Інтернет, телебачення, кіно, тощо); зростання витрат на підготовку електронних книг; електронне піратство на ринку видавничої продукції. Для подолання наявних проблем видавничо-поліграфічної галузі, вирішення фіскальних завдань, забезпечення розвитку національної культури в країні та за кордоном, необхідно активно впроваджувати заходи державного регулювання видавничої справи.

Дослідження факторів інвестиційної безпеки ВПП дозволило визначити, що основні довгострокові загрози інвестиційної безпеки зумовлені конкурентним середовищем [119, с.31], а також пов'язані з кризовим станом книговидавничої

справи. По-перше, загрози від споживачів пов'язані зі зниженням попиту на книжкову продукцію внаслідок падіння платоспроможності населення: середні витрати домогосподарств на продукти харчування в Україні перевищують 50%, в той час як у розвинених європейських країнах цей показник не перевищує 20-25% [80, с.59]. Окрім того, внаслідок слаборозвиненості книготоргівельної мережі ускладнюється донесення книжки споживачам (таблиця 2.22).

Таблиця 2.22

Основні загрози інвестиційної безпеки ВПГ

Джерело загроз	Загрози інвестиційної безпеки
Загрози від споживачів	Падіння платоспроможності населення знижує попит на видавничо-поліграфічну продукцію
	Згортання книготорговельної мережі
Загрози від постачальників	Імпортозалежність ВПГ від закордонного паперу та обладнання веде до зростання собівартості видавничо-поліграфічної продукції при падінні курсу гривні
	Недоступність кредитних ресурсів для фінансування інвестиційної діяльності
Загрози, зумовлені наявною конкуренцією	Недовантаження виробничих потужностей поліграфічних підприємств
	Високий рівень морального старіння та фізичного зношення основних засобів поліграфічної промисловості
Загрози від субститутів	Електронне піратство внаслідок правової незахищеності обороту електронних видань

Джерело: [власна розробка автора]

По-друге, загрози від постачальників характеризуються двома детермінантами. Падіння курсу гривні призводить до зростання собівартості видавничої продукції, оскільки поліграфічна промисловість відноситься до матеріаломістких (матеріальні витрати в операційних витратах галузі перевищують 60%: у видавничій сфері – понад 52%, в поліграфічній – 84%) та імпортозалежних виробництв внаслідок відсутності розвиненого вітчизняного поліграфічного машинобудування й ефективного забезпечення вітчизняними матеріалами. “Постачальники” кредитних ресурсів пропонують їх за високими відсотковими ставками, що робить їх недоступними для фінансування інвестиційної діяльності підприємств ВПГ [80, с.59].

По-третє, загрозливі фактори, зумовлені наявною конкуренцією, пов'язані передусім з недовантаженням виробничих потужностей поліграфічних підприємств та високим рівнем фізичного зношення та морального старіння основних засобів, оскільки оновлення техніко-технологічної бази здебільшого проводилося на базі вживаного поліграфічного устаткування. Насамкінець, широке розповсюдження електронного піратства загрожує реалізації економічних інтересів видавців, авторів та поліграфічних підприємств [65, с.75].

Ідентифікація основних загроз інвестиційної безпеки книговидавництва та книгодрукування (табл. 2.22) є необхідною передумовою побудови індикаторної моделі оцінки інтегрального рівня інвестиційної безпеки та розробки ефективних заходів її регулювання. Визначальним фактором розвитку ВПГ та стану інвестиційної безпеки ВПГ є державне регулювання, яке спричиняє безпосередній вплив на всі елементи структури галузі: споживачів, постачальників, наявну конкуренцію, субститути та входження нових конкурентів. Проаналізуємо державне регулювання ВПГ щодо системного заохочення інвестиційно-інноваційної діяльності, створення сприятливих умов для реалізації економічних інтересів інвесторів видавничої справи та поліграфічної діяльності в довгостроковому періоді.

2.3. Ідентифікація пріоритетних напрямів впливу державного регулювання на інвестиційну безпеку видавничо-поліграфічної галузі

Державна політика у сфері регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі реалізується трьома органами державної виконавчої влади. Основним профільним регуляторним державним органом виконавчої влади у сфері видавничої діяльності є Державний комітет телерадіомовлення, який підпорядковується КМУ, і виконує такі основні завдання: веде державний реєстр видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції; здійснює видачу (відмовляє у видачі, анулює) дозволів на ввезення видавничої продукції, що походить або виготовлена та/або ввозиться з території держави-агресора,

тимчасово окупованої території України; забезпечує дотримання державної мовної політики, державну стандартизацію та присвоєння міжнародних стандартних номерів виданням, контролює їх реєстрацією в національних і міжнародних бібліографічних базах даних; забезпечує підвищення кваліфікації працівників у видавничій сфері; веде реєстрацію (облік), наукову систематизацію, отримує обов'язкові примірники книжкових та періодичних друкованих видань, здійснює контроль за своєчасним доставлянням обов'язкового примірника; аналізує та прогнозує розвиток ринку у видавничій сфері та поліграфії, готує пропозиції щодо вдосконалення системи державного управління у видавничій сфері та поліграфії; здійснює організаційне забезпечення роботи Комітету із щорічної премії Президента України «Українська книжка року»; здійснює управління державними підприємствами, що входять до складу об'єднання ПАТ «ДАК «Укрвидавполіграфія» [120, 121]. До складу Державного комітету телерадіо входить Книжкова палата, головним завдання якої є збір виготовленої в Україні видавничої продукції і комплектування повної бібліографії, створення баз даних. Назва профільного комітету регулювання видавничо-поліграфічної галузі не відображає значущість об'єкту керування, бо в назві відсутнє згадування про друк, видавництво чи поліграфію.

Другим державним органом у сфері реалізації політики регулювання видавничо-поліграфічної галузі України є Міністерство культури, в підпорядкуванні якого перебувають публічні та національні бібліотеки, в тому числі національна бібліотека імені Вернадського, яка комплектується українськими виданнями, проводить їх каталогізацію, створює бібліографію, формує бази даних. Основними завданнями Міністерства культури у сфері регулювання книговидавництва є встановлення порядку та критеріїв формування переліку книжкових видань, які передбачено до випуску за бюджетними програмами випуску книжкової продукції; вживає разом з іншими органами державної влади заходи щоб забезпечити бібліотеки сучасною вітчизняною книжковою продукцією, світовою літературою в перекладі українською мовою на різних носіях; розвитку книговидавничої справи та книгорозповсюдження;

здійснює розроблення заходів з популяризації вітчизняної книговидавничої продукції; забезпечує згідно до повноважень, передбачених законом, виконання Українським інститутом книги функцій щодо реалізації програм підтримки книговидавничої справи; здійснює затвердження порядку виконання бюджетної програми з випуску книжкової продукції та критеріїв вибору книжкової продукції, що підтримується згідно до зазначеної програми; забезпечує інформаційну та організаційну участь України у міжнародних книжкових ярмарках, виставках, форумах. Державним замовником на випуск книговидавничої продукції є створений у 2016 році Український інститут книги, який підпорядковується Міністерству культури. Український інститут книги створено з метою популяризації читання, популяризації української літератури у світі, підтримки книговидавничої справи, стимулювання перекладацької діяльності.

Насамкінець, Міністерство освіти і науки як державний орган регулювання видавничо-поліграфічної галузі є найпотужнішим гравцем на видавничому ринку, оскільки забезпечує реалізацію бюджетної програми 2201170 «Здійснення методичного та матеріально-технічного забезпечення діяльності навчальних закладів», відповідно до якої здійснюється фінансування видань, придбання, зберігання, доставка підручників і посібників для учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Для забезпечення прозорості, відбір шкільних підручників відбувається в два етапи: на першому проекти підручників проходять науково-методичну експертизу, на другому – здійснюється голосування педагогів та адміністрацій шкіл за навчальне видання. Всі електронні версії макетів підручників розміщуються на державному інтернет-ресурсі – Репозитарії навчальних матеріалів, а педагоги через особисті кабінети мають змогу голосувати. Одним з пріоритетних напрямів державного регулювання інвестиційної безпеки ВПП є подолання слабкої скоординованості трьох органів державної влади між собою, а також посилення зв'язків з бізнесом, громадськістю для створення оптимальних умов для здійснення інвестиційної діяльності.

В Україні у 1998 році, для того, щоб підвищити ефективність державного управління в системі підготовки видавничої продукції, поліграфічного виконання і розповсюдження друкованої продукції (книжно-журнальної, газетної) було створено державне видавничо-поліграфічне об'єднання ДАК «Укрвидавполіграфія». Статутний фонд ПАТ «ДАК «Укрвидавполіграфія» сформовано за рахунок 100 % пакетів акцій 30 акціонерних товариств, з них: 3 науково-дослідні установи, 1 спеціалізоване видавництво, 19 видавничо-поліграфічних підприємств (в тому числі 4 книжкові фабрики), 5 підприємств книгорозповсюдження, 2 підприємства матеріально-технічного забезпечення. У 2014 році постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.2014 № 407 повноваження з управління корпоративними правами держави щодо ПАТ «ДАК «Укрвидавполіграфія» були предані від Міністерства освіти та науки України до Державного комітету телебачення та радіомовлення України.

ПАТ «ДАК «Укрвидавполіграфія» є власником 100% акцій 26 підприємств, перелік яких наведено в Додатку И. За роки існування ДАК «Укрвидавполіграфія» підприємства, які входять у його склад, перетерпіли різні загрози, в тому числі і фатальні. З 2004 року існують лише на папері підприємства «Видавництво «Лугань» та «Донбаскнига». На початку 2000-х років кілька підприємств зазнали рейдерських атак на свої приміщення: декому вдалося відвоювати майно і повернути його у державну власність, як, скажімо, видавничо-поліграфічному комбінаті «Збруч» (Тернопіль), а дехто довго вів судові тяганини. Будівлю, в якій розміщується Харківська книжкова фабрика ім. Фрунзе, було незаконно продано одній з бізнесових структур, а судовий процес тривав багато років. Кілька поверхів приміщень видавництва «Харків» приватні фірми відхопили аналогічними протиправними діями. Довго тривали судові позови у видавництва «Київська правда», на приміщення якого претендували дві редакції газет. Складна ситуація виникла на ВАТ «Український науково-дослідний інститут спеціальних видів друку» (УНДІПВД, м. Київ), на діяльності якого негативним чином відбивається затяжний судовий процес з орендарем ПрАТ «Бліц-Інформ». Всі питання, які розв'язує це підприємство стосуються переважно

квадратних метрів, а наукова робота відійшла на другий план. Триває розгляд карної справи проти ПрАТ «Бліц-Інформ» щодо протизаконного будівництва та підробці документів з оренди на майданчику, який належить ДП «ПК «Україна», м. Київ, вул. Полярна. ПрАТ «Бліц-Інформ» орендував виробничі площі у ПрАТ «УНДІСВД», ВАТ «Поліграфкнига» та ДП «ПК «Україна» не за справедливою ціною, а за копійки, і завдав значних фінансових збитків цим підприємствам. Критична фінансова ситуація у зв'язку з виникненням сумнівних боргів у 2002-2004 роках склалася у «Чернівецькій обласній друкарні» та «Сумській обласній друкарні». Суттєва фінансова проблема виникла у львівського видавництва «Вільна Україна», харківської книжкової фабрики «Глобус», дніпропетровського видавництва «Зоря», які, маючи великі земельні ділянки під виробничими об'єктами, змушені платити величезні суми податку на землю. Держава, в особі ДАК «Укрвидавполіграфія», не є серйозним гравцем на видавничому ринку неперіодичних та періодичних видань. Частка видавництв ДАК «Укрвидавполіграфія» та видавництв з державною формою власності у сукупному книжковому випуску галузі становила в 2014 році лише 1,25%, в 2015 році – 1,71% (табл. 2.23).

Таблиця 2.23

Частка державних підприємств у випуску книжкової продукції

№	Видавництво / роки	2014		2015	
		тис. книг	%	тис. книг	%
1.	Видавництва з державною формою власності	573,7	1,04	613,8	1,69
2.	ДАК «Укрвидавполіграфія»	118,4	0,21	5,5	0,02
3.	Видавничі організації з державною формою власності	1781,3	3,22	2825,9	7,76
4.	Видавництва з іншими формами власності	52838,6	95,53	32964,6	90,54
5.	Сукупний випуск	55312,0	100,0	36409,8	100,0

Джерело: систематизовано автором на базі [104, 105]

Протягом існування державного видавничо-поліграфічного об'єднання його діяльність мала збитковий характер. У 2015 році чистий збиток від

діяльності всіх корпоративних підприємств ПАТ «ДАК «Укрвидавполіграфія» становив 7,2 млн. грн., що на 2,4 млн. грн. менше рівня 2014 року.

У 2015 році корпоративними підприємствами об'єднання ПАТ «ДАК «Укрвидавполіграфія» газетної продукції було виготовлено в обсязі 28,5 млн. примірників, що становить лише 0,07% від сукупного українського газетного випуску. Якщо як видавець, держава на видавничому ринку не є серйозним гравцем, то на ринку книжкової поліграфії вона ще має досить значну частку ринку (табл. 2.24).

Таблиця 2.24

Частка ДАК «Укрвидавполіграфія» у книжковій поліграфії України

Роки	Випуск книг, млн. екземплярів		Частка, %
	Україна	ДАК	
2002	47,86	27,97	58,4
2003	39,46	27,8	70,5
2004	52,07	33,5	64,3
2005	54,06	26,2	48,5
2006	54,21	32,72	60,4
2009	48,5	29,1	60,0
2010	45,0	29	64,4
2014	55,3	4,65	8,4
2015	36,4	6,65	18,3

Джерело: систематизовано автором на базі [104, 105]

Протягом 2002-2004 років державні друкарні мали домінуюче положення у книжковій поліграфії, а в 2014-2015 роках відбулося суттєве зниження частки ринку книжкової поліграфії державних друкарень. Навіть найбільш потужне підприємство державного об'єднання – харківська книжкова фабрика «Глобус» за результатами 2014 року мала збиток в розмірі 4,8 млн. грн., у 2015 рік закінчила з чистим збитком в розмірі 2,8 млн. грн.

З 1998 року виробничі потужності державного видавничо-поліграфічного об'єднання, які станом на 01.01.2010 р. становили 90 млн. книг на рік [122], були хронічно недовантажені, й активна частина основних засобів зазнала катастрофічного фізичного та морального зношення. Внаслідок зниження виробничого, технічного та кадрового потенціалу видавничих та поліграфічних

підприємств, які входять до складу державного об'єднання, можна констатувати, що держава виявилась неефективним власником та інвестором ВПП.

Основним засобом підтримки книговидавання з боку урядів європейських країн та США є закупівля за бюджетні кошти від 25% до 40% щорічного накладу книжок, які виходять друком у цих країнах, для поповнення фондів публічних, дитячих, спеціалізованих та університетських бібліотек [123]. Міжнародний щорічний Франкфуртський книжковий ярмарок фінансово підтримує німецьке міністерство зовнішніх справ. Зокрема, у 2016 році німецьке міністерство зовнішніх справ виділило фінансування для участі Франкфуртського книжкового ярмарку у 20 книжкових заходах за кордоном.

В Україні у 1991 році змінилась система ціноутворення на книжкову продукцію: вільні ціни було дозволено встановлювати не тільки недержавним, а й державним видавництвам. Центральні гуртові фірми, одержуючи на всі книжкові видання стандартну торговельну знижку (25% від роздрібної ціни), диференціювали її по регіональних книготорговельних організаціях залежно від їх віддаленості від центру (тобто від транспортних витрат на доставку книг). Наприклад, київська книжкова торгівля мала найменшу знижку – 12%, а більш віддалені – від 20 до 25%. Таким чином, система торговельних знижок забезпечувала фінансову підтримку віддалених регіонів. Але внаслідок приватизації державного об'єднання «Укркнига» у 1992 році система книготорговельного зв'язування, яка створювалася з неймовірними труднощами, була зруйнована одним розчерком пера недолугих керівників.

Принципи встановлення видавництвами цін на книгу в Україні й на Заході майже однакові: скрізь за основу береться собівартість. Різниця полягає тільки в тому, що в Україні видавець визначає тільки норму власного прибутку, а прибуток книготорговців не піддається контролю [49, с.24], а на Заході – до кінцевої ціни, встановленої видавцем, включається прибуток всіх учасників донесення книги до споживача [106, с.69]. Отже, в Україні відсутня регламентована державою цінова політика, а за умови волюнтаризму чиновників, які розподіляють кошти на друкування підручників, то ситуація в книжковій справі серйозно погіршується.

Аналіз сучасної ситуації з ціноутворенням у шістнадцяти країнах Західної Європи, США і Японії показує, що в них вартість на книгу встановлює видавець, тобто діють тверді ціни. У таких країнах, як США, Канада, Великобританія, Швеція та інших, ціни, встановлені видавцем вважаються рекомендованими, і можна робити знижки. У більшості країн Західної Європи книги продають лише за цінами, встановленими видавцями, без знижок. Така система ціноутворення на книгу не є порушенням ідеології ринку, оскільки видавець встановлює ціни, виходячи з ринкових принципів, але відображає особливе ставлення держави й суспільства до книги, роль якої у суспільстві надзвичайно важлива, і тому не можна її віддавати у «вільне плавання». Принципи встановлення фіксованої ціни на книгу в окремих країнах (Австрія, Нідерланди, Німеччина) закріплено відповідними угодами між професійними об'єднаннями видавців та книготорговців, а в інших (Франція, Іспанія, Португалія) – законодавчо. Виконанню угод і додержанню законів щодо єдиних твердих цін надається особлива увага з боку видавців, незалежних книготорговців та суспільства [96, с.178]. В тверду ціну, що зазначається на обкладинці книги (фіксованої ціни) включено прибутки, які отримують видавець та книготорговцювач (гуртовий чи роздрібний торговець). У Західній Європі традиційно вважається, що книготоргівля (дистриб'ютор, гуртовик, магазин) має отримати 55% з номіналу, за яким книга продається. Таким чином, видання для покупця не може коштувати вдвічі дорожче тієї суми, яку за неї отримує видавець. На Заході середня ланка книжкової торгівлі (від видавництва до магазину) не впливає на цінову політику, тому що має встановлений відсоток від номіналу. Така система виключає появу кількох посередників замість одного, оскільки фіксований прибуток треба ділити на кількість посередників. Якщо книга має високу ціну і не продається, магазин повертає її видавцю, який має право змінити ціну. Інколи великі дистриб'юторські гуртові фірми роблять спробу добитися від видавців більших знижок, але це не впливає на кінцеву ціну книги. Слабкий ціновий вплив на кінцеву ціну книги в Україні загрожує реалізації економічних інтересів книговидавців внаслідок зниження рентабельності книговидання та

книгодрукування. В таких умовах посилюється тиск книговидавців на поліграфістів щодо зниження цін на поліграфічні послуги, що є перешкодою реалізації довгострокових інтересів інвесторів українських книжкових друкарень. Така ситуація вимагає об'єднання зусиль вітчизняних книговидавців з метою захисту економічних інтересів і законодавчого закріплення твердих цін на книгу.

За даними Міжнародної асоціації видавців, у більшості досліджених країн діє пільговий режим оподаткування книжкової продукції. З 88 обстежених країн у 14 країнах діє нульова ставка ПДВ або не застосовується взагалі (Індія, Південна Корея, Єгипет, Бразилія, Венесуела, Грузія та ін.). Знижена ставка ПДВ до книжкової продукції застосовується у 32 країнах (Великобританія, Австрія, Бельгія, Німеччина, Ірландія, Іспанія, Ісландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Фінляндія, Швеція, Угорщина, Македонія, Польща, Чехія, Словаччина, Словенія, ін.). Обмежено застосували знижену ставку чи звільнення від ПДВ на книжкову продукцію 31 країна (Греція, Швейцарія, Хорватія, Азербайджан, Вірменія, Росія, Ізраїль, Мексика, Китай, Тайвань, Японія та ін.). Стандартна ставка ПДВ діє в 11 країнах, таких як Данія (25%), Боснія (17%), ПАР (14%), Канада (13%), Австралія (10%), Нова Зеландія та ін. Практично всі західні держави надають фінансову та правову допомогу видавництвам на випуск соціально значущої літератури, стимулюють експорт книжкової продукції [96, с.170]. В багатьох країнах книговидавці борються за зниження тарифів на пересилання друкованих видань поштою, морським та авіаційним транспортом. Всесвітній поштовий Союз рекомендував знизити на 50% тарифи на пересилання друкованих видань, в тому числі і книг, поштою. Такі знижені тарифи існують у 36 державах – членах Міжнародної асоціації видавців. Видавці ведуть боротьбу й за зниження тарифів на пересилання книг авіатранспортом. У Великобританії поштове відомство уклало угоду з компанією «British Airways» про знижені ставки, аналогічна угода укладена між Асоціацією іспанських видавців та компанією «Іберія». Французький «Культурний фонд» надає субсидії для зниження тарифів на пересилання книг літаками французьких компаній у країни Латинської Америки та Японію. У Бразилії за книги, перевезені національними

авіакомпаніями між Південною та Північною Америкою сплачується 67% чинного тарифу й 50% від тарифу, якщо їх транспортують в інші країни.

В Україні з 1.07.2004 до 1.01.2015 року тривали податкові канікули для підприємств-книжників у видавничій, поліграфічній та торгівельній сфері. Відповідно до статей 5-7 Підрозділу 2 Перехідних положень Податкового Кодексу України [124] книжкові видавництва, поліграфісти та торговці були звільнені від сплати ПДВ, а також звільнялися від сплати ввізного ПДВ по ввезенню друкарського та іншого поліграфічного обладнання для друку книг, яке не виготовляється в Україні. Згідно зі статтею 18 Підрозділу 4 Перехідних положень Податкового Кодексу України [124] до 1 січня 2015 року звільнявся від оподаткування прибуток видавництв, видавничих організацій, підприємств поліграфії, отриманий ними від діяльності з виготовлення на території України книжкової продукції, крім продукції еротичного характеру. Згідно з п. «о» статті 19 Закону України «Про єдиний митний тариф» [125] до 1 січня 2015 року звільнялися від сплати ввізного мита поліграфічне обладнання, фарби, офсетні платини, які не виробляються в Україні і ввозяться на митну територію України для використання у видавничій діяльності та діяльності з виготовлення книжкової продукції. Законом України від 28.12.2014 р. № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» викладено у новій редакції підпункт 197.1.25 пункту 197.1 статті 197 Кодексу згідно з ним від оподаткування податком на додану вартість звільняються операції з постачання (передплати) періодичних видань друкованих засобів масової інформації та книжок (крім видань еротичного характеру), учнівських зошитів, підручників та навчальних посібників, словників українсько-іноземної або іноземно-української мови вітчизняного виробництва, доставки таких періодичних видань друкованих засобів масової інформації на митній території України. Таким чином, з 1.01.2015 року залишилась державна підтримка діяльності з видавництва, виготовлення та розповсюдження книжкової, журнальної та газетної продукції шляхом звільнення від оподаткування податком на додану вартість. Відповідно до Закону України «Про митний тариф України»

від 19.09.2013 року №584-VII пільгові ставки ввізного мита на друкарське та брошурувально-палітурне обладнання поліграфічної промисловості становлять від 3 до 5% і відповідно до абзацу 2 ч. 5 ст. 280 Митного кодексу України застосовуються до товарів, які походять з держав-членів СОТ або з держав, з якими Україна уклала двосторонні або регіональні угоди щодо режиму найбільшого сприяння. Таким чином, з 1.01.2015 року внаслідок того, що операції з імпорту поліграфічного обладнання (друкарських, фальцювальних, ниткошвейних, аркушепідбиральних, безшвейного скріплення, брошурувально-палітурного), яке не виготовляється в Україні, обкладаються ПДВ та митом в загальному порядку, вартість імпортного обладнання значно зростає на суму непрямих податків і перешкоджає техніко-технологічному оновленню активної частини основних засобів. Беручи до уваги, що по-перше, поліграфічне машинобудування не розвинене в Україні, а імпортне обладнання, зокрема, німецьке, не є конкурентним вітчизняному, по-друге, значний фізичний знос та моральне старіння поліграфічного обладнання книжкових друкарень і насамкінець, що книга є не звичайним товаром, а основою інтелектуального потенціалу нації, вважається за раціональне звільнити від обкладання митом та ПДВ операції із ввезення на митну територію України обладнання для книжкової поліграфії.

Під час проведення політики, спрямованої на мінімізацію прямого регулювання держави діяльності суб'єктів видавничо-поліграфічної галузі, більш розповсюдженого значення набувають такі методи та форми державного регулювання видавничої діяльності, як національні та галузеві програми, які передбачають випуск соціально значущих видань, програми, які спрямовані на популяризацію читання, підтримку книговидання та книгорозповсюдження, формування порядку розміщення державного замовлення на випуск навчально-методичних та інших соціально значущих видань тощо.

Державну програму розвитку національного книговидання і преси на період до 2000 р. було затверджено у 1995 р. Цією програмою передбачався комплекс організаційних, економічних, технічних та творчих заходів, завдяки реалізації яких створювалися стимули для створення і врегулювання нормативно-

правової бази книговидання і преси; зменшення матеріально-технічної залежності підприємств видавничо-поліграфічної від інших країн шляхом розвитку вітчизняного виробництва; ліквідація деформацій у структурі видавничо-поліграфічного комплексу і негативних тенденцій у тематиці видань; стабілізація стану видавничо-поліграфічної галузі та її інтеграція у світове співтовариство; поступове та стабільне збільшення обсягу випуску друкованої продукції. У розвиток матеріально-технічної бази видавничо-поліграфічної галузі програмою біло передбачено вкладення 5124,9 млрд крб. та 328 млн. дол. США. Але, жодна з позицій, включених у програму, не мала чіткої стратегічної та тактичної орієнтації: видання семи книг на душу населення в Україні, як це було заплановано у Програмі, перетворилося за фактом на 0,4 книги у 1999 році. За даними Держкомітету інформаційної політики програма станом на початок 2000 р. Програма була виконана на 13,3%.

Положення про Національну програму випуску суспільно необхідних видань для забезпечення загальнодержавних потреб було затверджено у 2001 р. У лютому 2004 р. було затверджено Концепцію формування і реалізації Програми випуску соціально значущих видань, що була одним із напрямків державної підтримки вітчизняної книговидавничої справи. Пріоритетною метою Програми було оптимальне забезпечення протягом найближчих років випуску соціально значущих видань для збереження освітнього, інформаційного та культурного рівня українського суспільства, сприяння формуванню позитивного іміджу держави, підвищення її престижу у світовій спільноті, а також визначення основних економічних, правових та організаційних умов для забезпечення її реалізації. Згідно із принципами формування Програми щороку визначалися головні тематичні напрями соціально значущих видань, а саме: видання для дітей та юнацтва (у т. ч. шкільна бібліотека); історія; науково-популярна література; художня література; мистецтво, образотворчі видання; довідкові та інформаційні видання та література мовами національних меншин України. У 2004 році програма випуску соціально значущих видань була профінансована лише на 45,4%, а обсяг недофінансування становив 23 млн. 809 тис. грн. Довго залишалася

непогашеною кредиторська заборгованість перед вітчизняними видавництвами, що випустили книжкову продукцію за Програмою на суму 5551,7 тис. грн. У 2009 році колегія Держкомтелерадіо України визнала стан фінансування програми «Українська книга» незадовільним, таким, що завдає нищівного удару книговидавництву України та ставить під загрозу та гальмує розвиток вітчизняної видавничо-поліграфічної галузі. У 2009 році внаслідок недофінансування Програми кредиторська заборгованість перед видавництвами становила майже 10 млн. грн., яку було погашено лише у 2010 році. У 2010 році умових реалізації програми «Українська книга» були також вкрай напруженими, і як наслідок, 120 суспільно важливих видавничих проектів, які мали вийти у світ на виконання указів Президента України, постанов Верховної Ради України, розпоряджень Кабінету Міністрів України залишились непрофінансованими, більшість з яких були присвячені знаменним подіям у житті суспільства та держави, видатним особистостям. Колегією Держкомтелерадіо було ухвалено рішення про перенесення видань із програми «Українська книга» 2010 р. до проекту переліку суспільно значущих книжкових видань на 2011 р. Результати державного фінансового аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, направлених на випуск книжкової продукції за програмою «Українська книга» за 2008–2011 р., засвідчують, що на виконання програми було видано лише 1,6 млн. примірників книжкової продукції. Внаслідок зменшення бюджетних асигнувань та незадовільного стану надходження коштів не була досягнута головна мета програми «Українська книга» – збільшення обсягу випуску та розширення асортименту вітчизняних книжкових видань. До переліку видань, які були передбачені до випуску програмою «Українська книга» на 2013 р., радою експертів було відібрано 211 книговидавничих проектів від 85 видавництв та видавничих організацій. Цей перелік формувався із врахуванням даних щодо незадоволеного читацького попиту публічних бібліотек. На 2013 рік державним бюджетом України на випуск книжкової продукції за Програмою було передбачено видатки в обсязі 37,5 млн. грн. Знову зазначені кошти було розподілено на погашення кредиторської заборгованості 2012 р. у сумі 11,9 млн.

грн., та фінансування Програми «Українська книга» 2013 р. – 25,6 млн. грн. За рахунок фінансової підтримки держави та через реалізацію державних програми випуску соціально значущих видань та програми «Українська книга» здійснювався випуск суспільно важливих видань.

В Україні відповідно до програми «Українська книга» формується державне замовлення на випуск видавничої продукції для її поширення у бібліотеках. Протягом 2011 року та 2013-2015 років частка українських книг, профінансованих по державному замовленню становила в середньому 0,44%, а у 2014-2015 роках обсяг фінансування державної програми поповнення бібліотек України становив трохи більше півмільйона доларів (табл. 2.25).

Таблиця 2.25

**Показники держзамовлення на книжкову продукцію
за програмою «Українська книга»**

№	Показники / роки	2011	2013	2014	2015
1.	Планове держзамовлення програмою «Українська книга», тис. книг	221,3	412,4	77,8	208
2.	Сукупний випуск книжкової продукції в Україні, млн. книг	46,6	69,6	55,3	36,4
3.	Частка планового випуску книг за програмою «Українська книга» в сукупному книжковому випуску, %	0,47	0,59	0,14	0,57
4.	Плановий обсяг фінансування програми «Українська книга», млн. грн.	20	37,5	8,5	15,5
5.	Середній курс долара на міжбанку, грн.	8,0	8,1	15,6	23,4
6.	Плановий обсяг фінансування програми «Українська книга», млн. доларів	2,50	4,63	0,54	0,66

Джерело: систематизовано автором на базі [126-128]

Отже, протягом досліджуваного періоду держава, як замовник книжкової продукції не сприяла ефективному поповненню бібліотечних фондів та популяризації книжкової продукції, а одним з пріоритетних напрямків державного регулювання інвестиційної безпеки ВПП є збільшення фінансування соціально значущих видань.

Серйозним стримуючим фактором розвитку книговидавничої галузі є слабкість фінансування соціально значущої літератури та бібліотек, на державне

фінансування якої на 2010 рік в Україні було передбачено 33 млн. грн., в той час як одна публічна бібліотека Чикаго на рік отримує фінансування в обсязі 95 млн. дол. При збільшенні фінансування бібліотек додатковий цільовий фінансовий ресурс дозволив би закупати книги у виробника книжкової продукції, що стимулювало б книго виробництво [106, с.70]. Голова асоціації книговидавців України О. Афонін зазначив, що кризові явища в освіті дотичні до книжкової індустрії: на одного студента ВНЗ на рік видається лише один підручник і витрачається близько 100 млн. грн. при потребі 900 млн. грн. З боку держави практично нічого не робиться для популяризації книги, вивчення та формування читацького попиту [129, с.49]. Загрозою господарювання книжкових видавництв та друкарень є невчасні розрахунки держави за виконаними контрактами. Наприкінці 2009 року держава не розрахувалася з книжковими видавництвами та поліграфістами майже на 45 млн. грн. за виконання державного замовлення з видавничої підготовки та друку книг за програмою «Українська книга» та підручників для загальноосвітньої школи, і штовхнула більше ніж 80 книговидавництв і поліграфічних підприємств до «примусового банкрутства». Держава вчасно не розрахувалась за підручники для 9-х класів з «ХКФ ім. Фрунзе», в результаті чого у друкарні зросла кредиторська заборгованість з виплати заробітної плати та податків перед Пенсійним фондом.

У 1990 році гуртовою ланкою в Україні було реалізовано книжок приблизно на 400 млн. карбованців, а частка державного фінансування бібліотечних колекторів становила 30-35% сукупного книжкового обсягу. Постачання книг бібліотекам є істотним фактором попиту на книжкову продукцію, і видавці борються за збільшення державних асигнувань на закупівлю книг для шкільних та публічних бібліотек. У країнах Заходу, зокрема в США державне фінансування бібліотек становить 30-40% книжкового обсягу, а цільовий фінансовий ресурс стимулює книговиробництво.

Внаслідок того, що мета програми «Українська книга» не була досягнута, не були оновлені та поповнені фонди публічних бібліотек, не повністю задоволений читацький попит на книжкову продукцію. Зокрема, за інформацією

трьох основних публічних бібліотек України (Національної парламентської бібліотеки України, Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського та Київської обласної бібліотеки для дітей), яким протягом 2008–2011 рр. розподілявся найбільший обсяг літератури, випущеної за державні кошти, їх потреба у поповненні бібліотечних фондів новими виданнями була задоволена лише на третину (із 765 найменувань необхідної книжкової продукції до бібліотек поставлено літературу лише за 242-ма назвами).

На виконання Державної програми розвитку української мови та інших національних мов на період до 2000 р., Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 роки здійснювався випуск видань, що сприяли популяризації найкращих творів національної і світової класики, технічної, науково-популярної, довідкової літератури українською мовою для різних вікових груп населення. На виконання державних програм інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2004–2007 та на 2008–2011 роки виготовлялися тематичні інформаційні матеріали до друкованих видань; видання праць з актуальних питань євроатлантичної інтеграції України, наукових, публіцистичних та інших, присвячених діяльності НАТО, довідково-інформаційної літератури з питань сучасності та історії НАТО та відносин України з цією організацією серед громадських організацій та засобів масової інформації – на виконання Державних програм інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2004–2007 та на 2008–2011 роки; видання підручників, методичних посібників, художньої літератури, атласів, словників, карт, довідників тощо – на виконання Національної програми «Закордонне українство» на період до 2005 року, Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2010 року; видання друкованої продукції з краєзнавства та туризму, видання карт, довідників та путівників молодіжних туристських маршрутів тощо – на виконання Міжгалузевої програми «Пізнай свою країну» на 2007–2012 роки. На виконання Державної програми забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003–2006 рр. та Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на

період до 2011 р. затверджувалися заходи щодо їх виконання, якими, зокрема, запроваджено системне розповсюдження через дипломатичні представництва України за кордоном та торговельно-економічні місії у складі посольств України за кордоном книг та рекламно-інформаційних матеріалів для задоволення потреб конкретних зарубіжних споживачів (бізнесменів, студентів, політологів, туристів тощо); спільно з Мінфіном, МЗС забезпечено участь України у міжнародних книжкових виставках та виставках преси; внесено до МЗС пропозиції щодо започаткування проведення конкурсу на краще висвітлення української тематики в зарубіжних засобах масової інформації.

24.02.2016 року розпорядженням КМУ було схвалено Концепцію державної політики щодо розвитку національної видавничої справи та популяризації читання на період до 2020 року. В Концепції окреслено основні проблеми розвитку видавничої галузі України, акцентується увага на визначальній ролі державного регулювання у розвинених країнах світу. В Концепції окреслено основні шляхи та способи розв'язання проблем, але не створено системного ефективного механізму реалізації запропонованих заходів, не вказано конкретних строків їх виконання, відповідальних виконавців та ресурсне забезпечення. Підбиваючи підсумок, можна констатувати, що державне регулювання інвестиційної безпеки ВПП України шляхом реалізації великої кількості невзаємоузгоджених національних, державних та міжгалузових програм виявилось неефективним і декларативним, не розв'язало проблем катастрофічного скорочення випуску книжкової продукції, згортання книготорговельної мережі, комплектування фондів суспільних бібліотек, зниження популярності читання книг.

Підсумовуючи, варто відзначити, що пріоритетними напрямками оптимізації державного регулювання інвестиційної безпеки ВПП є наступні. По-перше, необхідно підняти проблеми галузі на більш високий рівень, а в назву профільного органу державного регулювання видавничо-поліграфічної галузі Держкомтелерадіо додати інформацію про видавничо-поліграфічну галузь або позбутися видавничого департаменту, якщо він не є дієвим. По-друге, необхідно

посилити стратегічну підтримку ВПГ шляхом встановлення реальних цілей, деталізації пріоритетів їх досягнення, встановлення відповідальних осіб та строків виконання конкретних заходів. По-третє, розробляти та запроваджувати ефективні проектні механізми регулювання інвестиційної безпеки ВПГ, які дозволять гнучко координувати спільні зусилля як між державними органами та структурами, так і між державними органами влади і бізнесовими, громадськими організаціями, письменниками, перекладачами, літературознавцями, юристами, політиками тощо. Активне впровадження сучасних проектних методів, які відповідають сучасним викликам та загрозам, і спрямовані на досягнення конкретного результату, дозволять оптимізувати витрати та час на досягнення конкретних цілей, досягти синергічного ефекту від реалізації комплексу проектів. На основі ідентифікації конкретних загроз ВПГ необхідно розробляти проекти щодо їх нейтралізації, проводити їх обґрунтування та сприяти реалізації шляхом створення сприятливих економічних, правових, організаційних та інших умов. По-четверте, вбачається що новостворена структура – Український інститут книги має організовувати та координувати проведення та оприлюднення щорічних досліджень книжкового ринку, бо своєчасна, якісна та вичерпна інформація є базисом розроблення оптимальних рішень щодо регулювання книговидавання та книгодрукування. Хоча законом передбачено, що Український інститут книги займається створенням і реалізацією програм та проектів популяризації української літератури в Україні та за її межами, відповідно до Концепції державної політики щодо розвитку національної видавничої справи та популяризації читання на період до 2020 року від 24.02.2016р. фінансування заходів з її реалізації здійснюватиметься в межах загального обсягу державного замовлення на виробництво телерадіопрограм та випуск видавничої продукції, а також за рахунок коштів суб'єктів видавничої справи. Насамкінець, необхідно збільшити державне фінансування соціально значущих видань, створювати сприятливе правове поле, шляхом боротьби з електронним піратством, встановлення твердих цін, впроваджувати стимули зміцнення конкурентних позицій вітчизняних книговидавців та поліграфістів на міжнародному ринку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Висновки, що витікають з діагностики стану інвестиційної безпеки у ВПП, зводяться до наступних.

1. У період з 2010 до 2015 років стан інвестиційної безпеки національного господарства оцінюється як критично низький внаслідок значного зростання тривалості відтворювального циклу основного капіталу до 36 років та низької рентабельності операційної діяльності підприємств на рівні 2,6% в довгостроковому періоді. Негативний вплив на стан інвестиційної безпеки національного господарства протягом досліджуваного періоду спричиняло неефективне використання ресурсів (низька фондовіддача та додана вартість на одного зайнятого, невисока частка оплати праці у ВВП), високий рівень фізичного зношення основних засобів (75%), недоступність кредитних ресурсів для фінансування інвестиційної діяльності в довгостроковому періоді.

2. Протягом 2012-2015 років за ресурсно-функціональним та прибутковим підходом діагностовано критично низький рівень інвестиційної безпеки підприємств видавничої справи та поліграфічної діяльності. Протягом досліджуваного періоду середня рентабельність операційної діяльності підприємств видавничої справи становила -3,8%, відбулося зниження часток капітальних інвестицій у первісній вартості основних засобів та у чистому доході. З 2012 по 2015 рік середня рентабельність операційної діяльності підприємств поліграфічної діяльності зафіксовано на рівні 1,3%, середня частка капітальних інвестицій у первісній вартості становила лише 3,5%. Річна додана вартість на одного зайнятого у видавничій справі та поліграфічній діяльності значно менше, ніж у розвинених країнах світу.

3. Протягом останніх десяти років у ВПП кризова ситуація склалась у книговидавництві, на що вказує критичне зниження обсягів випуску книг у 2015 році до 0,85 книги на чоловіка за умови випуску лівової частки навчально-методичної літератури, згортання кількості книжкових магазинів, слабе фінансування державою соціально значущих видань. Оптимізація стану

інвестиційної безпеки ВПГ в першу чергу вимагає розробки та впровадження ефективних заходів гарантування інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування.

4. Дослідження факторів інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування дозволило виділити такі загрози, які негативно впливають на її стан. Загрози від споживачів пов'язані зі зниженням попиту на видавничо-поліграфічну продукцію внаслідок падіння платоспроможності населення. Загрози від постачальників характеризуються двома детермінантами: падіння курсу гривні призводить до зростання собівартості книжкової продукції, оскільки її виробництво відноситься до матеріаломістких та імпортозалежних, «постачальники» кредитних ресурсів пропонують їх за високими відсотковими ставками, що робить їх недоступними в умовах низької рентабельності. Загрозливі фактори, зумовлені наявною конкуренцією, пов'язані передусім з недовантаженням виробничих потужностей поліграфічних підприємств та високим рівнем фізичного зношення та морального старіння основних засобів, оскільки оновлення техніко-технологічної бази здебільшого проводилося на базі вживаного поліграфічного устаткування. Насамкінець, широке розповсюдження електронного піратства загрожує реалізації економічних інтересів видавців, авторів та поліграфічних підприємств.

5. Негативний вплив на регулювання інвестиційної безпеки ВПГ спричиняє слабка скоординованість роботи між Держкомтелерадіо, Міністерства освіти і науки та Міністерством культури, а також слабкість зв'язків державних інституцій з бізнесом та громадськістю. За останні двадцять років держава, як власник видавничих та поліграфічних підприємств, виявилась неефективним господарем.

Пріоритетними напрямками впливу держави на інвестиційну безпеку ВПГ є наступні. Необхідно підняти проблеми галузі на більш високий рівень, а в назву профільного органу державного регулювання видавничо-поліграфічної галузі Держкомтелерадіо додати інформацію про видавничо-поліграфічну галузь або позбутися видавничого департаменту, якщо він не є пріоритетним. Треба

посилити стратегічну підтримку ВПП шляхом встановлення реальних цілей, деталізації пріоритетів їх досягнення, встановлення відповідальних осіб та строків виконання конкретних заходів. Розроблення та запровадження ефективних проектних механізмів регулювання інвестиційної безпеки ВПП дозволить цілеспрямовано впливати на загрози, оптимізувати витрати та час на досягнення конкретних завдань, гнучко координувати спільні зусилля як між державними органами та структурами, так і між державними органами влади і бізнесовими, громадськими організаціями, письменниками, перекладачами, літературознавцями, юристами, політиками тощо. Новостворена структура Український інститут книги має організовувати та координувати проведення та оприлюднення щорічних досліджень книжкового ринку, бо своєчасна, якісна та вичерпна інформація є базисом розробки оптимальних рішень щодо регулювання книговидавання та книгодрукування. Необхідно збільшити державне фінансування соціально значущих видань, створювати сприятливе правове поле, шляхом боротьби з електронним піратством, встановлення твердих цін, впроваджувати стимули зміцнення конкурентних позицій вітчизняних книговидавців та поліграфістів на міжнародному ринку.

Основні положення розділу II опубліковано у [49, 65, 80, 92, 106, 110, 119].

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ГАЛУЗІ

3.1. Структурно-системні засади формування механізму державного регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі

Механізм державного регулювання інвестиційної безпеки у галузі доцільно будувати, спираючись на програмно-цільовий підхід та арсенал проектних методів управління. Принцип організації робіт за проблемами має лягти в основу не тільки розв'язання прикладних науково-технічних проблем, але і при вирішенні теоретичних наукових проблем. Саме в ситуаціях, які є проблемними, коли у нас немає готових рецептів, засобів та методів для подолання бар'єрів, перешкод, і виникає необхідність у програмних розробленнях. Поняття «програма» – це етимологічно складний термін, який складається з двох грецьких слів: «πρo» – означає «попереду», «до», «раніше», «до того як», та «γρaμμa» – «написання», «зображення», тобто змістовне значення поняття «до того як щось зроблю, зображу». Система регулювання економіки на основі програм, які пов'язують цілі економічного розвитку з ресурсами, відображає переважні варіанти розвитку суспільного виробництва та стратегічну конкуренцію соціально-економічної політики, виникла після другої світової війни у Франції, Нідерландах, Японії, у 50-60-ті роки XX століття отримала розповсюдження у ФРН, Великобританії, у 70-і роки – у США. Програми формуються розробниками для розв'язання тієї чи іншої складної, багатокomпонентної проблеми. Це форма організації робіт для подолання наявної складної багатокomпонентної проблемної ситуації, якою і є гарантування інвестиційної безпеки галузі. Слід особливо підкреслити, що цілі програми ефективно реалізуються частинами, шляхом подрібнення її на окремі проекти.

Поняття «проект» – етимологічно складний термін, який складається з

двох грецьких слів, що означають «до того як що-небудь запропонувати», «завчасно визначений», «призначений». У латинській транскрипції проект «projectum» чи «proiectus» означає «кидати уперед», «кидатися», «посилатися». Проектна форма організації діяльності все більше використовується протягом останніх п'ятдесяти років у всіх міжнародних фінансових організаціях, на великих підприємствах у різних країнах, в управлінні регіональним та міським розвитком. Більш ефективної форми управління обмеженими ресурсами міжнародна спільнота ще не напрацювала. В сучасній економічній науці поняття «проект» трактується як сукупність документів (розрахунків, креслень, схем, пояснювальних записок, фінансових, технологічних, організаційних та інших обґрунтувань), прив'язаних до конкретних виконавців, регламентів, ресурсів, заходів, необхідних для досягнення цілей проекту в умовах обмеженості ресурсів та часу. Слід підкреслити, що програмна та проектна організація робіт з передбачення майбутнього розрізняється принципово, починаючи від розроблень та закінчуючи реалізацією. Програма, в тому числі регіональна чи міська, довговічна: вона існує до того часу, поки існує проблема, а проекти, в тому числі регіональні та міські, недовговічні і закінчують життєві цикли, коли досягнута їхня мета. Стає очевидним, що у складі державних, галузевих, регіональних та локальних програм необхідно виокремлювати конкретні проекти, які мають бути націлені на розв'язання конкретних завдань з мінімальними витратами в найбільш короткі терміни. Незважаючи на те, що проектна форма розв'язання проблеми та організації діяльності має певні недоліки (високий ризик проекту, залежність від кваліфікації експертів, їхніх оцінок та прогнозів, залежність від якості вхідної інформації тощо), вона стає все більш популярною. Ефективність проектною форми управління обмеженими ресурсами полягає у цілеспрямованому зосередженні фінансових, матеріальних, трудових та інших ресурсів на досягнення конкретних завдань галузі, регіону. Теоретично, програма та проект – це механізм розв'язання великих та малих проблем у тій чи іншій соціально-економічній системі, переведення її в інший стан, знаходження альтернативи для покращення функціонування системи, надання їй нових якісних характеристик. За допомогою

програмно-цільового підходу та проектних методів можливо досягти необхідного поєднання традиційного та інноваційного початків у забезпеченні інвестиційної безпеки галузі, регіону. В розробленні, реалізації та моніторингу галузевих програм та проектів мають брати участь, разом з владними структурами, бізнесмени, вчені-експерти та громадські організації. Державне регулювання приречено на невдачу, якщо не враховувати кризовий характер сучасного соціально-економічного та політичного становища України і не впроваджувати антикризові технології, спрямовані на попередження та подолання причин кризових явищ у державному управлінні, і в суспільстві загалом, на основі оптимізації взаємодії між бізнесом, громадянським суспільством та владою, коли кожна сторона має свою зону чіткої відповідальності. Безверхнюк Т., Сенча І., Сивак Т. стверджують, що «найактуальнішим питанням сьогодення є розробка і реалізація ефективного державного механізму антикризового управління соціально-економічними процесами з урахуванням ресурсних обмежень, що передбачає застосування проектного підходу» [130, с.23]. На універсальності проектного підходу наголошує відомий фахівець проектного менеджменту Бушуєв С., який розглядає управління проектами як стандартизований підхід до управління ефективним розвитком системи [131, с.14].

Можна стверджувати, що особливості регулювання інвестиційної безпеки на програмно-проектних засадах полягають у тому, що наказ та жорсткий контроль не є дієвими механізмами їх реалізації. Механізм регулювання інвестиційної безпеки має виходити з принципів партнерства, узгодження інтересів, пошуку компромісів, вміння учасників зацікавлених сторін домовлятися під час виконання головних задач проекту, оптимізації ресурсів. Значимість програм-проектів у забезпеченні інвестиційної безпеки галузі посилюється появою таких управлінських технологій, як аналіз сценаріїв, метод дерева рішень, метод Монте-Карло тощо, які дозволяють спрогнозувати результати виконання проектів у майбутньому.

Під економічним механізмом регулювання інвестиційної безпеки ВПГ будемо розуміти сукупність способів та взаємодій суб'єктів, цільовою функцією

якої є покращення стану інвестиційної безпеки ВПГ [65, с.73]. Структурно механізм регулювання інвестиційної безпеки складається з трьох елементів: програмно-проектної підсистеми, оцінки стану інвестиційної безпеки, ресурсного забезпечення та (рис. 3.1).

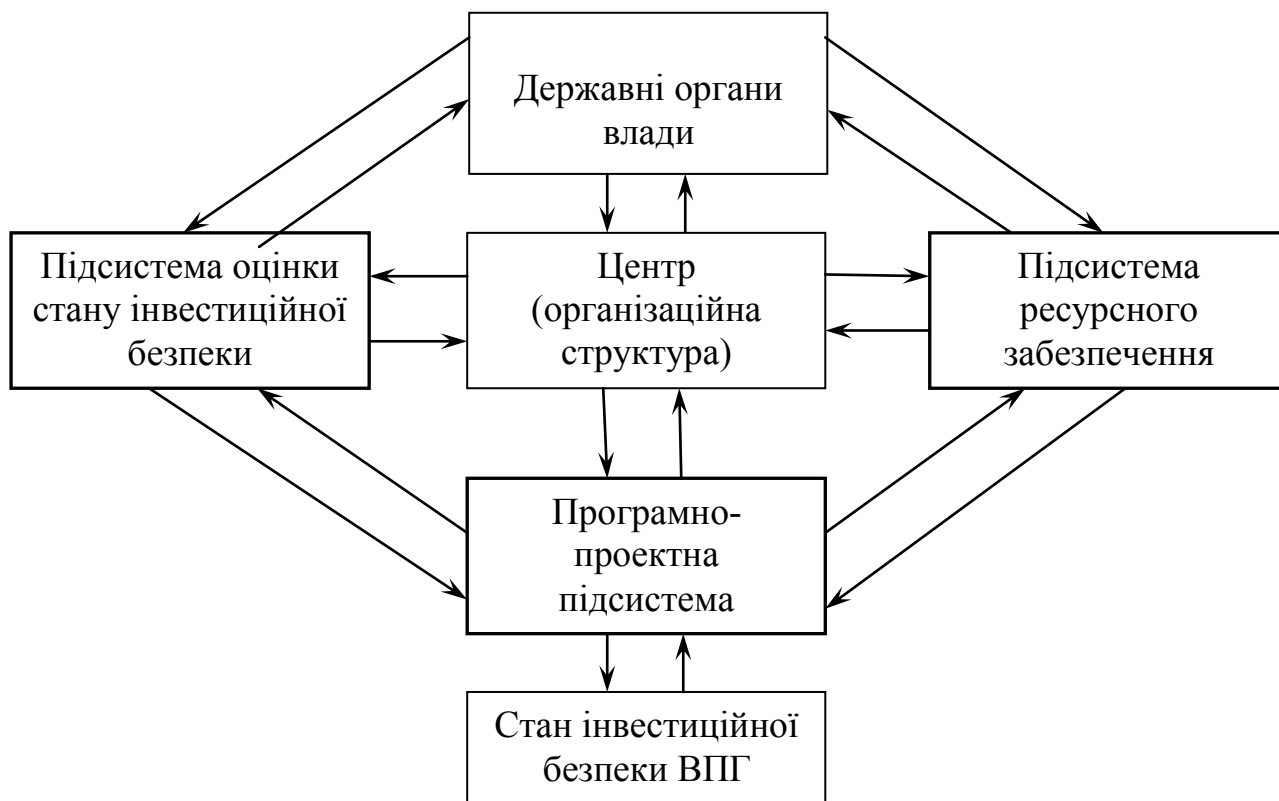

Рис. 3.1. Механізм регулювання інвестиційної безпеки ВПГ
Джерело: [власна розробка автора]

Провідну роль у механізмі регулювання інвестиційної безпеки ВПГ посідає підсистема оцінки стану інвестиційної безпеки, бо саме повна та своєчасна ідентифікації загроз є базисом розробки та запровадження ефективних заходів (проектів) з гарантування інвестиційної безпеки. Дія підсистеми оцінки стану інвестиційної безпеки у механізмі регулювання інвестиційної безпеки націлена не тільки на оцінку та аналіз ступеня впливу наявних загроз, а й спрямована працювати на упередження за слабкими сигналами і відслідковувати появу потенційних загроз для розроблення заходів нейтралізації їхнього впливу. Водночас мають бути розглянуті як внутрішні, так і зовнішні загрози, спричинені умовами на зовнішніх ринках і проявами відцентрових тенденцій [80, с.58].

Комплексно та ґрунтовно аналізує загрози інвестиційної складової економічної безпеки В. Кириленко, який виокремлює наступні види загроз [13]:

1) економічні, які проявляються через дефіцит інвестиційних ресурсів; фінансову дестабілізацію, зростання неплатежів; слабкість внутрішньогалузевих господарчих зв'язків; скорочення частки бюджетного фінансування державних та регіональних програм соціально-економічного розвитку; слабкість ролі держави в координації та плануванні інвестиційної діяльності; перевищення простроченої кредиторської заборгованості над дебіторською заборгованістю у більшості підприємств реального сектору; незабезпеченість власними оборотними засобами підприємств;

2) соціально-політичні, формою прояву яких є трудові конфлікти та страйки; неправомірні дії громадських рухів з охорони навколишнього середовища та здоров'я населення;

3) зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні, які проявляються через створення в Україні інвестиційних та іпотечних банків або їхніх філіалів західних держав; збільшення кількості спільних підприємств; залучення без обмежень інофірм для будівництва різних соціально-економічних об'єктів; зрив імпорتنих поставок обладнання, матеріалів і конструкцій;

4) кількісні та структурні диспропорції, проявом яких є слабка координація міжрегіональних зв'язків; децентралізація планування інвестиційної діяльності; відсутність інвестиційної політики та стратегії розвитку України; відсутність інвентаризації виробничих потужностей за всією номенклатурою виробів, що випускаються, і послуг, які надаються, в регіональному розрізі; відсутність містобудівної політики на рівні регіонів.

5) техногенні, внаслідок впливу яких виникають великі аварії на підприємствах;

6) природні, які проявляються через стихійні лиха.

Класифікація загроз за функціональним проявом є загальною, і не надає можливість виявити конкретні рушійні сили, що зумовлюють дію загроз у галузі. Зокрема, розуміння, що фінансова дестабілізація, зростання неплатежів стали

проявом дії економічних загроз, не дає корисної інформації щодо їх усунення. Головна увага дослідника має бути прикута до відповіді на питання, яка конкретно економічна загроза вплинула на те, що зросли неплатежі чи виникла фінансова дестабілізація. Окрім того, фінансова неплатоспроможність, незабезпеченість власними оборотними коштами, трудові конфлікти та страйки можуть бути результатом політики уряду щодо встановлення екологічних норм та норм безпеки внаслідок чого було закрито велике підприємство.

Головним критерієм інвестиційної безпеки національного господарства є його конкурентоспроможність, яка, в свою чергу, зумовлена конкурентоспроможністю окремих галузей та секторів економіки. Виходячи з міркувань, що інвестиційна безпека національного господарства визначається інвестиційною безпекою окремих галузей та секторів національного господарства, на першому етапі необхідно оцінити інвестиційну безпеку окремих галузей та секторів економіки. Емпіричне дослідження, проведене в американських виробничих компаніях Л. Буланом з 1964 р. до 1999 р. підтвердило, що періоди високої галузевої та операційної нестабільності відповідають низьким показникам інвестування [132, с.91]. Згідно з теорією конкуренції М. Портера, довгострокова рентабельність підприємств галузі визначається її структурою, яка складається з п'яти конкурентних сил (рис. 3.2).

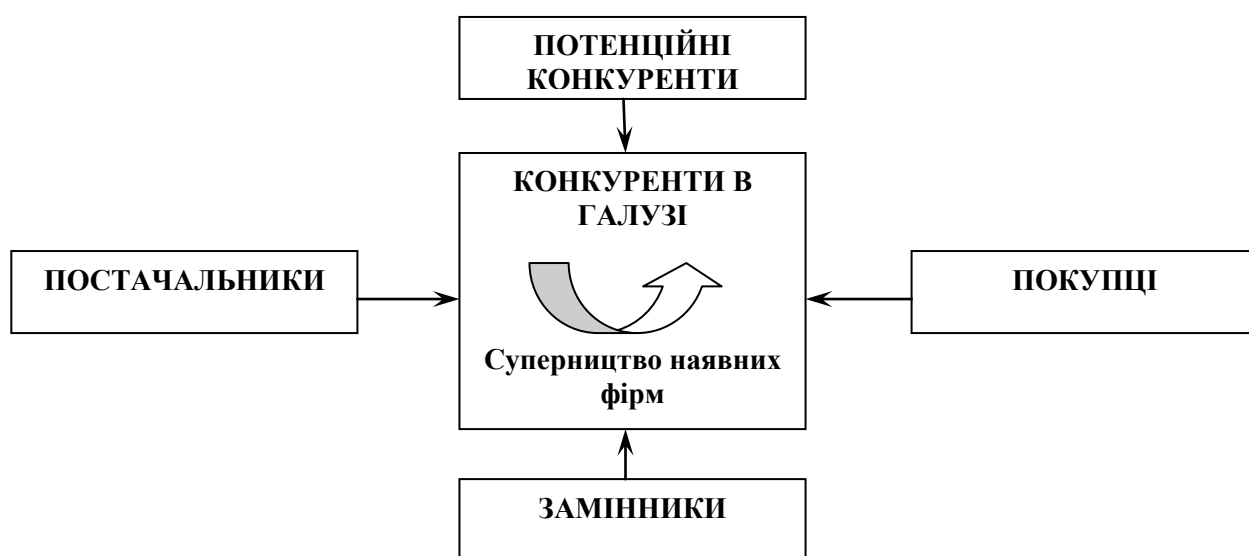

Рис. 3.2. Чинники галузевої конкуренції
Джерело: [67]

В тих галузях, де дія конкурентних сил складається сприятливо численні підприємства галузі можуть отримувати високу віддачу на вкладений капітал. Якщо в галузях, одна чи декілька конкурентних сил діють несприятливо, небагатьом підприємствам цих галузей вдається зберігати високі прибутки довгий час. П'ять конкурентних сил визначають прибутковість галузі, тому що вони впливають на розмір необхідних інвестицій, на рівень цін, які можуть диктувати підприємства, на витрати, які їм приходится нести, щоб конкурувати в цій галузі.

Виходячи з того, що ключовим економічним інтересом суб'єктів інвестиційної діяльності галузі є отримання достатнього рівня рентабельності в довгостроковому періоді, пропонуємо ідентифікувати загрози інвестиційної безпеки галузі, виходячи з її структури (п'яти конкурентних сил) [80, с.59]. Шостою силою, яка визначає конкурентоспроможність підприємств галузі є державне регулювання, яке, в свою чергу, може спричинити вплив на кожну з п'яти конкурентних сил галузі. У багатьох галузях уряд є продавцем чи покупцем і може впливати своєю політикою на конкурентну ситуацію в галузі. Зокрема, як замовник книжкової продукції, уряд зазвичай відіграє вирішальну роль. У багатьох випадках роль уряду як покупця чи постачальника обумовлена більше політичними факторами, ніж економічними обставинами. Регулятивні заходи уряду можуть обмежувати поведінку підприємств як покупців чи постачальників. На становище в галузі уряд може впливати щодо субститутів через регулювання, субсидіювання та інші заходи. Регулюючи структуру витрат, ціни, уряд може чинити вплив на суперництво конкурентів. На нашу думку, доцільно розглядати, як уряд впливає на кожну з п'яти сил конкуренції, ніж виокремлювати його окремим чинником. Пропонуємо у складі загроз інвестиційної безпеки галузі виділяти ті, які зумовлені впливом конкурентного середовища галузі та дією п'яти конкурентних сил [65]: 1) загрози від наявної конкуренції в галузі; 2) загрози від покупців; 3) загрози від постачальників; 4) загрози від входження нових конкурентів; 5) загрози від товарів-замінників.

Схематично вплив загроз на стан інвестиційної безпеки галузі відображає п'ятикутник загроз (рис. 3.3). В ідеальному випадку повної відсутності загроз

інвестиційної безпеки галузі рівень інвестиційної безпеки дорівнюватиме 100%. На рисунку 3.3. показано, що за умови рівновеликої сили впливу загроз, рівень інвестиційної безпеки знизиться, що графічно зображено у вигляді маленького п'ятикутника. Підприємствам галузі притаманна певна опірність до загроз, яку охарактеризуємо як гомеостатичність [86]. Отже, рівень інвестиційної безпеки підприємств галузі, з одного боку, визначається впливом загроз, а з іншого, – гомеостатичністю системи до їх впливу.

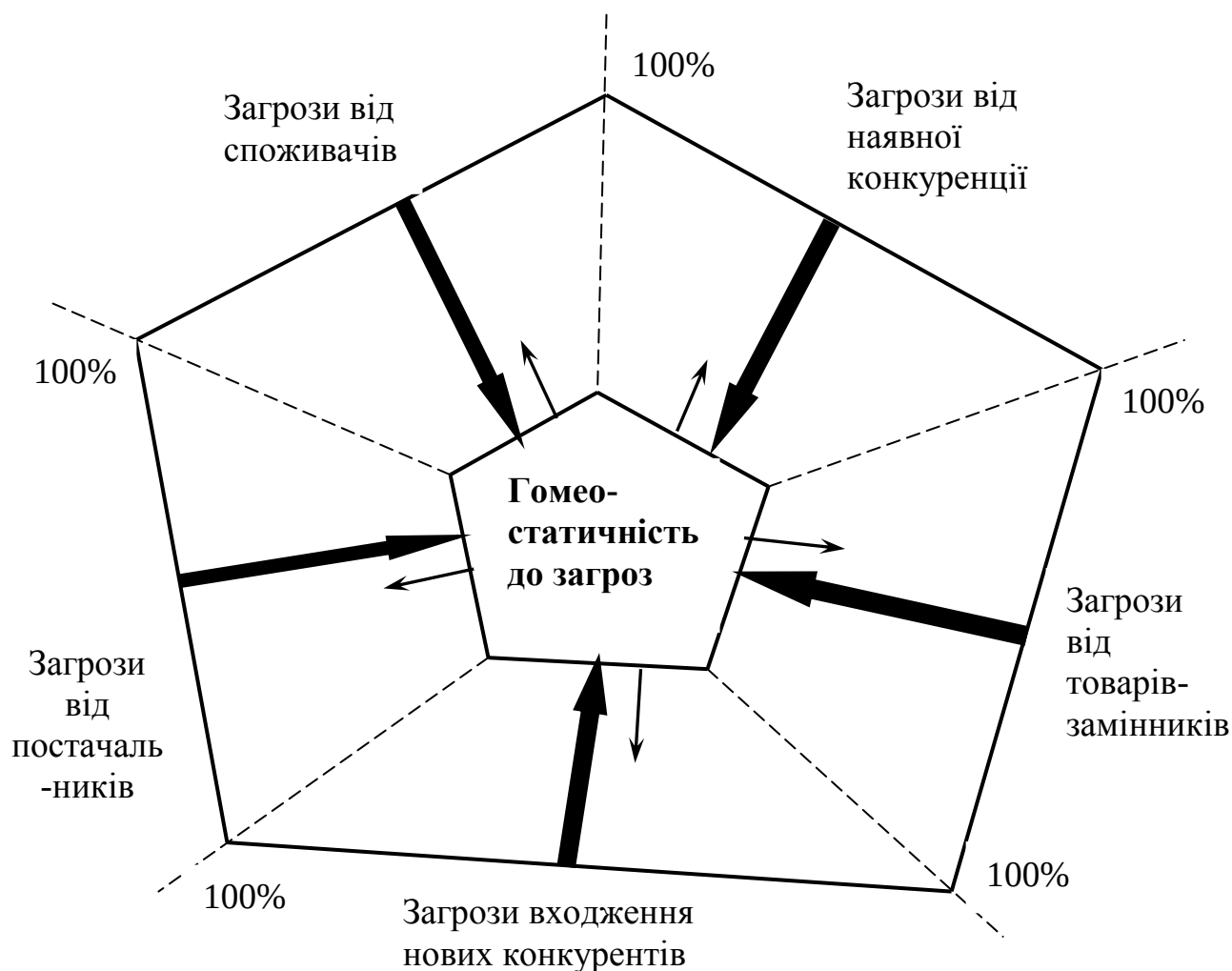

Рис. 3.3. П'ятикутник загроз інвестиційної безпеки галузі
Джерело: [власна розробка автора]

Руйнівний вплив навіть з однієї групи загроз може призвести до зниження інвестиційної безпеки галузі до критичного рівня. Наприклад, у ВПГ це може відбутися під дією загроз від постачальників, в ситуації повної відсутності поставок матеріалів, обладнання, значного скорочення «поставки» фахівців галузі. Але частіше в галузях діє комплекс загроз інвестиційної безпеки з різною

силою впливу. Загрози від наявної конкуренції в галузі будуть тим вище, чим більш жорстким є суперництво фірм галузі.

Внаслідок запеклої конкуренції може знижуватися прибутковість видавничих підприємств галузі, тому що за збереження конкурентоспроможності підприємствам необхідно платити (нести витрати на рекламу, організацію збуту, НДДКР) чи прибуток може «утікати» до великих книготорговців внаслідок зниження закупівельних цін. На стадіях зрілості або спаду у галузі конкуренція перетворюється в гру на здобуття частки ринку для тих фірм, що прагнуть розширення. В умовах швидкого зростання галузі підприємства гарантовано поліпшують свої господарські результати (частку ринку) внаслідок лише перебування у такій галузі. Недостатня диференціація товару, наприклад, виготовлення газетного паперу, не створює для виробників ніяких бар'єрів ізоляції, тому що такий папір можна придбати у будь-якого виробника. В таких умовах посилюється конкуренція підприємств галузі, внаслідок чого можуть знижуватися ціни та прибутковість підприємств галузі. Посилення конкуренції між підприємствами галузі відбувається внаслідок наявності високих вихідних бар'єрів. Вихідні бар'єри – це економічні, стратегічні та емоційні фактори, що примушують фірми конкурувати, хоча вони можуть одержувати незначний прибуток або навіть збиток від інвестування. Основними джерелами вихідних бар'єрів є фіксовані витрати на вихід, спеціалізовані активи, стратегічний взаємозв'язок, емоційні бар'єри, урядові та суспільні обмеження. Зокрема, поліграфічні підприємства мають досить специфічні активи, що призводить до того, що надлишкові потужності залишаються у галузі, і компанії, що програють у конкурентній боротьбі, не здають позиції. Такі підприємства чинять страшенний опір і через свою слабкість змушені вживати надзвичайні заходи, внаслідок чого прибутковість цілої галузі може довго залишатися низькою.

Загрози від покупців пов'язані з тим, що потужні покупці краще торгуються, збиваючи ціни, змагаючись за вищу якість або кращі послуги, і спонукають підприємства галузі до взаємної конкуренції за рахунок прибутковості в галузі. Влада покупців заслуговує серйозної уваги як загроза

інвестиційної безпеки за таких умов. Якщо група покупців є сконцентрованою або купує значні обсяги товару, як в ситуації державного замовлення на книги, вона має особливо сильний вплив на ціни. У ВПГ галузевий товар, який придбавається соживачами, іноді може становити відчутну частину витрат, тому покупці орієнтовані його придбати за прийнятною ціною. Для галузей, в яких товар є стандартним або недиференційованим покупці впевнені, що вони можуть завжди знайти альтернативних постачальників, але у ВПГ продукція, як правило, має значний ступінь диференціації.

У галузях, де група покупців має значні перехідні витрати, які «прив'язують» покупця до конкретних продавців, влада покупців спадає. Якщо покупці отримують низькі прибутки, створюються потужні стимули до зменшення закупівельних витрат, а покупці з високими прибутками, як правило, не так чутливо реагують на ціну і можуть створювати своїм постачальникам сприятливіші умови. Коли покупці створюють реальну загрозу зворотної інтеграції або ж частково інтегровані, вони цілком можуть вимагати торговельних знижок. У випадку, коли галузевий товар не має особливого впливу на якість товарів чи послуг, покупці стають більш чутливими до ціни. Якщо покупець володіє повною інформацією про попит, фактичні ринкові ціни і навіть витрати постачальника, це дає йому більшу перевагу. За наявності повної інформації, покупець має більше можливостей гарантувати собі отримання найсприятливіших цін та знижок. Насамкінець, зниження купівельної спроможності кінцевих покупців призводить до зниження обсягів продажів галузі, недовантаження виробничих потужностей, падіння цін.

Загрози від постачальників пов'язані, як правило, з обставинами, які посилюють силу постачальників. Якщо серед підприємств галузі низький рівень концентрації капіталу, як зокрема на більшості поліграфічних підприємств ВПГ, постачальники продають папір та інші матеріали більш розрізненим підприємствам і можуть мати серйозний вплив у питаннях якості, цін та строках поставки. У ВПГ, як правило, не існує замінників товарам постачальників (обладнання, матеріалів) і влада останніх посилюється. Так як ВПГ України не є

пріоритетним покупцем для групи постачальників, не створюються сприятливі умови для пільгового ціноутворення, відтермінування оплати, сервісу. Навпаки, в українських умовах товар постачальників – важливий ресурс виробничого процесу чи якості товару покупця, тому посилюється влада постачальників. Загалом, диференціація товару постачальника або перехідні витрати, поставлені перед покупцями, обмежують можливість вибору покупців і посилюють владу постачальників. Загрози, спричинені владою постачальників, необхідно трактувати широко і не обмежуватися впливом постачальників сировини, матеріалів, а досліджувати вплив постачання комунальних послуг, робочої сили, кредитних ресурсів тощо [64, с.47]. Зазвичай під постачальниками ми уявляємо підприємства, проте працю, в широкому розумінні, слід поставити в один ряд із постачальником, причому таким, що має визначальний вплив у багатьох галузях національного господарства. Важливим факторами при оцінюванні робочої сили є ступінь її організації і можливість зростання пропозиції робочої сили рідкісних різновидів. Там, де пропозиція рідкісних трудових ресурсів обмежена або робоча сила тісно згуртована, загрози інвестиційної безпеки від впливу робочої сили будуть значними. Важливими постачальниками, в широкому сенсі, є банківські установи, які надають кредитні ресурси для фінансування інвестиційної діяльності підприємств ВПП. Загроза появи нових конкурентів обумовлена тим, наскільки важко новому конкурентові «просунутися» в галузь. Нові підприємства при входженні у галузь збільшують виробничі потужності, прагнуть здобути частку ринку, і часто вкладають значні ресурси. Через це можуть зростати витрати підприємств що вже освоїлися в даній галузі або падати ціни, внаслідок чого прибутковість знижується.

Загроза входу в галузь залежить від наявних вхідних бар'єрів, а також від реакції, на яку може очікувати підприємство-новачок від конкурентів галузі. Приймаючи до уваги, що нове видавництво не може очікувати рішучої відсічі від наявних конкурентів та бар'єри входження невисокі, загроза входження нових конкурентів є незначною. Загрози від товарів-замінників зумовлені тим, що наявність товарів-субститутів обмежує ціну, яку можуть запросити підприємства

галузі, тому що більш високі ціни змусять покупців переорієнтуватися на замінник, чим знизять обсяг виробництва у галузі. Зокрема, в умовах високої доступності безоплатного споживання електронних книг, жорстко обмежуються прибутки як книговидавництв, так і поліграфічних підприємств галузі. Загрози від товарів-замінників заслуговують найбільшої уваги, коли сильно діють тенденції, які поліпшують ціново-якісне протистояння замінника з галузевим товаром або замінники виробляються у галузях, які забезпечують найвищі прибутки. Основні види та форми прояву загроз інвестиційної безпеки у галузі, зумовлені впливом конкурентного середовища, проілюстровано в таблиці П (Додаток П).

Розвиток форм організації виробництва передбачає чотири ключові напрямки раціоналізації виробництва підприємств галузі: спеціалізацію, кооперацію, концентрацію та комбінування [133, с.157], реалізація яких вимагає ретельного обґрунтування інвестиційних рішень на предмет їх інвестиційної безпеки. Основні загрози інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування ВПГ представлено на п'ятикутнику загроз (рис. 3.4), сила впливу яких на інтегральний рівень інвестиційної безпеки буде визначена за допомогою індикаторної моделі.

Схематично програмно-проектна підсистема механізму ВПГ представлена на рис. Н.1 в Додатку Н. Реалізація проектів у механізмі регулювання інвестиційної безпеки ВПГ має впливати на реалізацію інтересів структур, які знаходяться на більш високому рівні по відношенню до безпосередніх учасників проекту: галузі, регіону. Особливо важливою у функціонуванні механізму є оцінка ефективності проекту з точки зору соціально-економічної та галузевої ефективності. Оцінка соціально-економічної ефективності проекту полягає в розрахунку показників проекту з позиції національного господарства в цілому.

Основними особливостями оцінки соціально-економічної ефективності реалізації проекту є наступні. По-перше, в грошових потоках відображається вартісна оцінка результатів здійснення певного проекту в інших галузях національного господарства, в соціальній та екологічній сферах.

По-друге, виключаються з притоків та відтоків коштів з операційної та фінансової діяльності ті елементи, що пов'язані з отриманням кредитів, виплатою відсотків по них та їх погашенням, наданням дотацій, субсидій, податкових та інших трансфертних платежів, у зв'язку з тим, що фінансові ресурси передаються від одного учасника проекту, включаючи державу, іншому. По-третє, вироблена продукція (послуги, роботи) та витрачені ресурси мають оцінюватися в спеціальних економічних цінах.

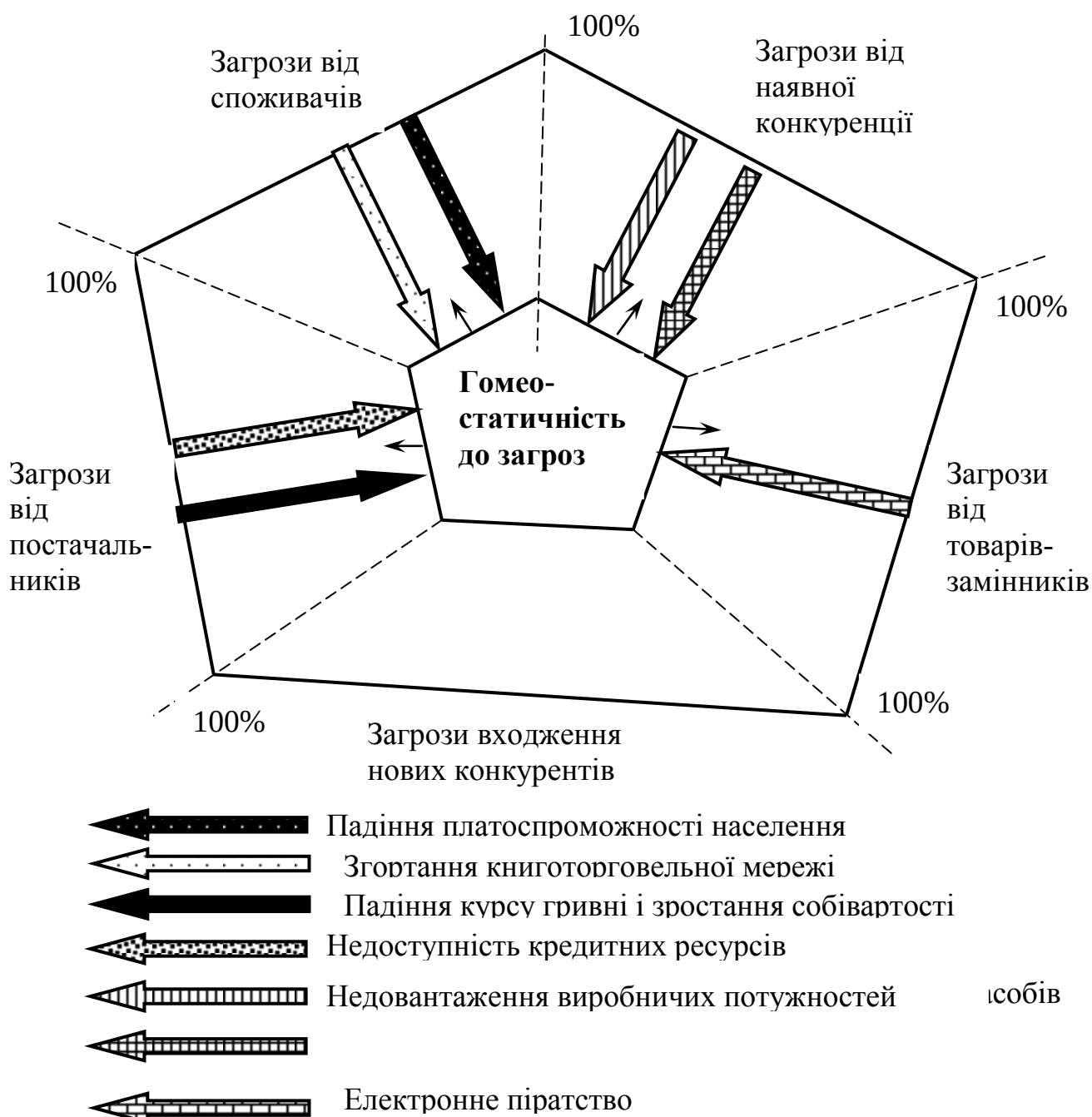

Рис. 3.4. П'ятикутник загроз інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування
Джерело: [власна розробка автора]

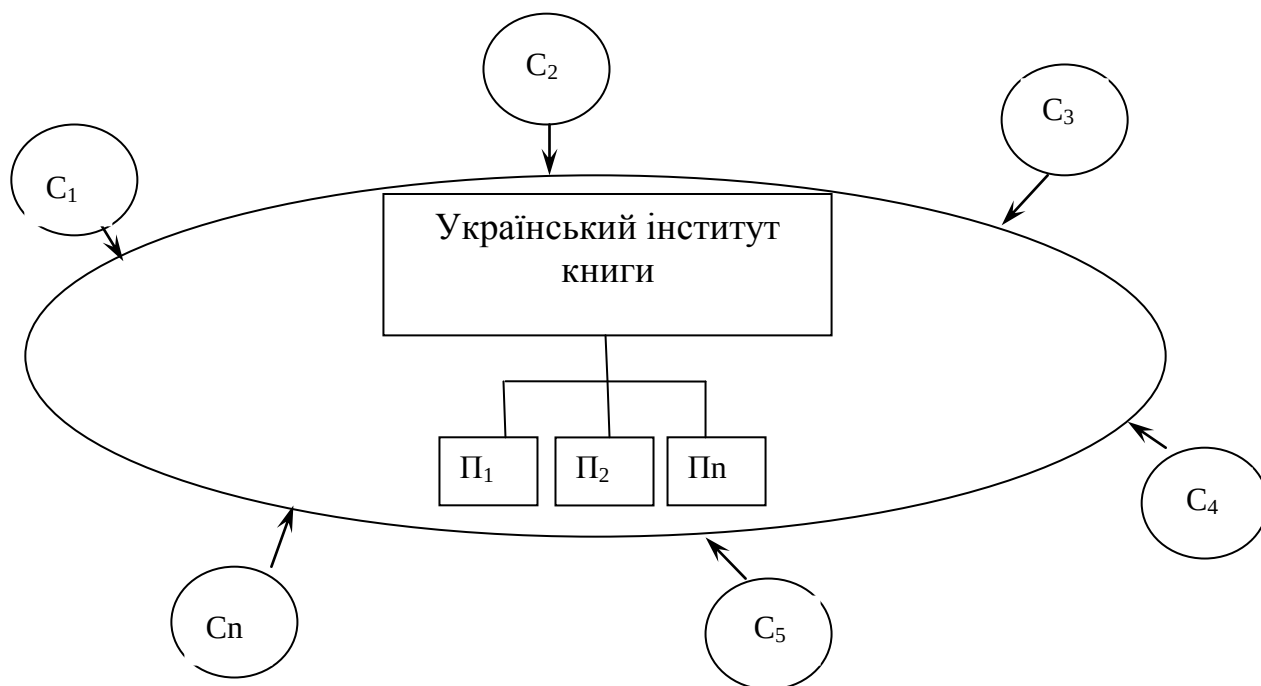
Насамкінець, в грошових потоках від операційної діяльності додатково враховуються екстерналії (зовнішні ефекти), такі як збільшення або зменшення доходів сторонніх організацій, які зумовлені наслідками реалізації проекту.

Специфіка діагностики галузевої ефективності реалізації проекту полягає в тому, що розрахунки ведуться за сумою грошових коштів від інвестиційної, операційної та частково фінансової діяльності, враховується отримання та виплата кредитів тільки з боку середовища зовнішнього по відношенню до ВПГ. Не враховуються в грошових потоках взаєморозрахунки між учасниками, які входять у ВПГ та розрахунки між учасниками проекту та галузевою структурою. В розрахунках галузевої ефективності враховується вплив реалізації проекту на діяльність інших підприємств ВПГ (непрямі галузеві фінансові результати проекту). В складі відтоків підприємств-учасників проекту не враховуються відрахування та дивіденди, відсотки за кредит, які сплачуються у галузеві фонди. Обчислення галузевої ефективності проекту базується на ідентифікації грошових потоків у дефлірованих (постійних) цінах.

Об'єктом механізму регулювання інвестиційної безпеки ВПГ є стан інвестиційної безпеки у ВПГ, і передусім, загрози інвестиційної безпеки у галузі, які зумовлені дією п'яти конкурентних сил: характером наявної конкуренції, входженням нових конкурентів, владою постачальників, владою покупців, появою товарів-субститутів. Основними суб'єктами механізму регулювання інвестиційної безпеки ВПГ є державні органи влади, учасники проектів з гарантування інвестиційної безпеки у ВПГ, а саме новостворювані та діючі видавництва та поліграфічні підприємства галузі, певні групи підприємств та їх об'єднання, профспілки, асоціація книговидавців та книготорговців, постачальники сировини та матеріалів, книготорговці тощо.

Центром механізму регулювання інвестиційної безпеки ВПГ є організаційна структура, яка є комбінованою і складається з постійної та змінної складової (рис. 3.5). До постійної частини включаються працівники зі спеціалізованих державних органів управління видавничо-поліграфічною галуззю – Державного комітету телебачення та радіомовлення та Українського інституту

книги. Змінна складова організаційної структури характеризується гнучким тимчасовим залученням для ініціації або розроблення конкретних проектів гарантування інвестиційної безпеки представників державних органів влади, фахівців у юриспруденції, експертів з поліграфічного обладнання та виробництва паперу, бізнесменів, представників міжнародних інституцій та організацій тощо.

*Комбінована організаційна структура гарантування інвестиційної безпеки =
Постійна складова (П) + Змінна суспільна складова (С)*

Рис. 3.5. Комбінована організаційна структура гарантування інвестиційної безпеки ВПГ

Джерело: [власна розробка автора]

Алгоритм роботи механізму регулювання інвестиційної безпеки ВПГ передбачає реалізацію затверджених проектів, які не обмежуються інвестиційними проектами. Наприклад, проекти з регулювання інвестиційної безпеки можуть бути правовими або організаційними: включати розроблення та прийняття законодавчих актів або організаційними, які передбачають організацію постійних або тимчасових об'єднань.

Основним кінцевим результатом функціонування механізму регулювання інвестиційної безпеки ВПГ є усунення або зниження впливу загроз інвестиційної

безпеки у ВПП, а в довгостроковому аспекті – покращення стану інвестиційної безпеки у ВПП [80, с.58]. До ключових умов, які перешкоджають роботі механізму, можна віднести низький рівень життя населення, правову незахищеність обороту електронних видань, відсутність власної сировинної бази виробництва паперу, нерозвиненість поліграфічного машинобудування та імпортозалежність від обладнання поліграфічної промисловості, обмежений бюджет державного фінансування проектів гарантування інвестиційної безпеки у ВПП. Основні умови, які сприяють функціонуванню механізму регулювання інвестиційної безпеки ВПП, пов'язані з його гнучкістю, проектною направленістю на цільове використання ресурсів, можливістю задіяти весь арсенал методів та інструментів державного регулювання галузі для розв'язання конкретних завдань регулювання інвестиційної безпеки ВПП. Обмеження у функціонуванні механізму регулювання інвестиційної безпеки, в основному, обумовлені впливом ринкових та випадкових факторів на стан інвестиційної безпеки ВПП.

3.2. Упровадження методології матричного моделювання щодо інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі

Аналіз підходів до оцінки інвестиційної безпеки виявив, що з них два найбільш розповсюджених: індикаторний та ресурсно-функціональний, мають значні обмеження у практичному застосуванні. В індикаторному підході проблематичним є обґрунтування набору індикаторів та їх еталонних рівнів, які відповідають кризовому та безпечному станам. При застосуванні значної кількості індикаторів проблема ускладнюється тим, що в основному, економічні показники взаємопов'язані та взаємозумовлені. Зокрема, продуктивність праці впливає на фондівіддачу основних засобів та існування оберненого впливу, а обидва ці показники зумовлюють рентабельність. Нормативні значення індикаторів необхідно уточнювати внаслідок постійної зміни умов господарювання в галузі. При реалізації ресурсно-функціонального підходу пропонується визначати рівень інвестиційної складової економічної безпеки на

основі оцінки ступеня використання ресурсів за кожною функціональною складовою (капітал, персонал, інформація, технології, обладнання, права). Так як ця проблема багатоаспектна, і більшість з них важко піддаються математичній формалізації, а деякі не піддаються взагалі, російські вчені пропонують використовувати експертні оцінки щодо окремих функціональних критеріїв економічної безпеки.

Для подолання перешкод у діагностиці інтегрального рівня інвестиційної безпеки галузі пропонуємо використовувати матричний підхід. У побудові матриці інвестиційної безпеки галузі будемо виходити з того, що основними економічними інтересами суб'єктів галузі в інвестиційній сфері є отримання достатнього рівня рентабельності операційної діяльності та забезпечення нормальних відтворювальних процесів у довгостроковому періоді. Отже, першим детермінантом у матриці інвестиційної безпеки є рентабельність операційної діяльності в довгостроковому періоді. Другим детермінантом матриці інвестиційної безпеки галузі є індикатор відтворювальних процесів – частка інвестицій в основний капітал у первісній вартості основних засобів [64].

Характер відтворювальних процесів у галузі безпосередньо пов'язаний з життєвим циклом галузі. Концепція життєвого циклу є основою для прогнозування ймовірного напрямку еволюції галузі. Ідею проходження галузі через кілька фаз або стадій: впровадження, зростання, зрілість і спад проілюстровано на рис. 3.6. Ці стадії визначаються точками згину кривої в міру зростання обсягу збуту в галузі.

Зростання збуту позначається S-подібною кривою завдяки процесу інновації та розповсюдження нового товару. Похила крива стадії впровадження галузі відображає труднощі подолання інертності покупців та стимулювання їх до апробації нового товару. Швидке зростання відбувається, коли багато покупців, які бачать успіх нового товару, поспішають придбати його. Врешті-решт вплив потенційних покупців товару слабшає, що зупиняє швидке зростання збуту та обмежує його відповідною групою покупців. Нарешті, з появою нових товарів-замінників обсяг збуту товару зменшується. Із проходженням галузі через

життєвий цикл природа конкуренції зазнає змін. Найбільш загальні прогнози щодо змін у галузі систематизовано в таблиці М (Додаток М).

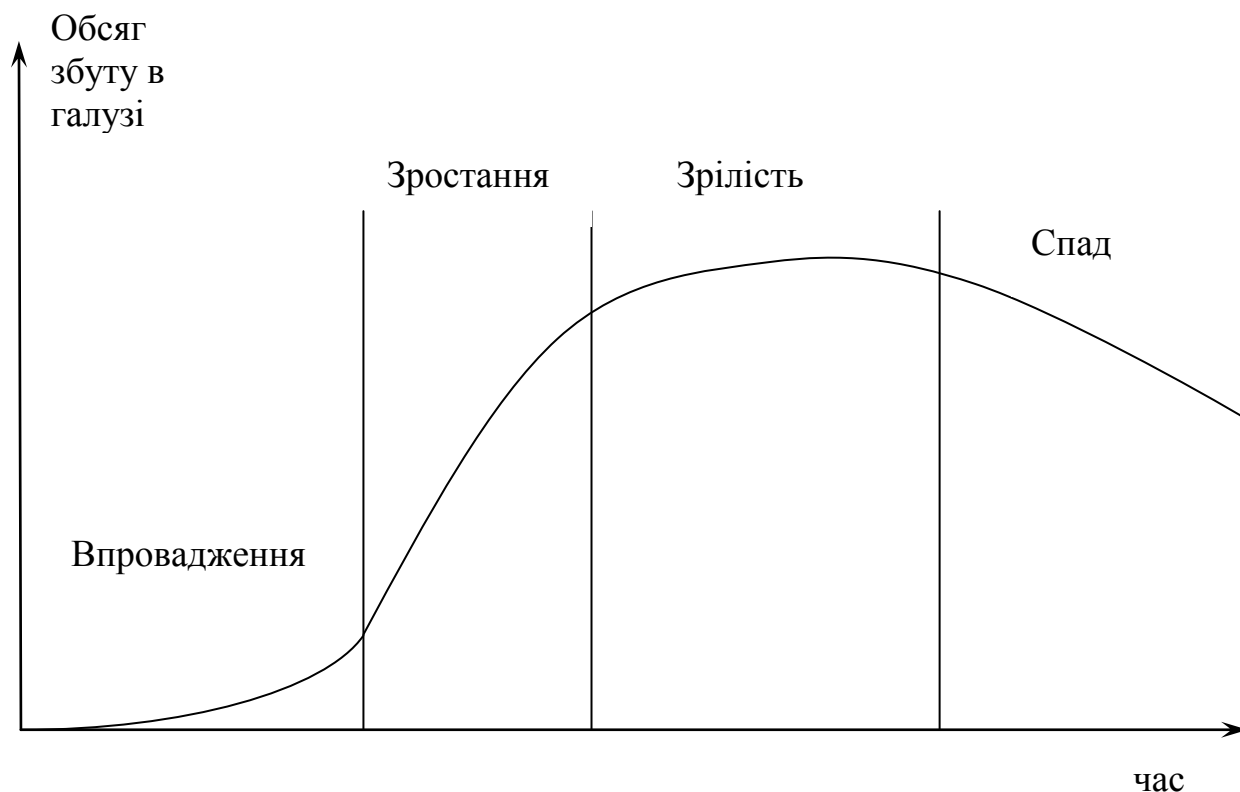

Рис. 3.6. Стадії життєвого циклу галузі
Джерело: [67]

Для забезпечення простого відтворення в галузі частка інвестицій у первісній вартості повинна бути оберненою до показника нормативного строку служби основних засобів галузі. Наприклад, якщо за середнього строку експлуатації основних засобів у галузі в 10 років, для забезпечення простого відтворення в цій галузі щорічний обсяг інвестицій повинен становити 10% ($1/t_n$). В такому випадку, якщо обсяг середньорічних інвестицій буде становити 5% від первісної вартості, спостерігатимемо уповільнення відтворювальних процесів, а якщо відповідна частка дорівнюватиме 15%, буде зафіксовано прискорене відтворення основних засобів. Просте відтворення відповідає стадії зрілості життєвого циклу галузі. Отже, на етапі впровадження частка інвестицій у первісній вартості має значно перевищувати $1/t_n$; на етапі зростання частка інвестицій у первісній вартості має перевищувати $1/t_n$; на етапі зрілості частка

інвестицій у первісній вартості має дорівнювати $1/t_n$; на етапі спаду частка інвестицій у чистому доході має бути нижче за $1/t_n$ (таблиця М, Додаток М).

Якщо протягом тривалого часу частка інвестицій у первісній вартості основних засобів не забезпечує простого відтворення, можна констатувати низьку інвестиційну привабливість галузі, що негативно впливає на рівень інвестиційної безпеки галузі. В протилежному випадку, якщо фактична частка інвестицій у первісній вартості основних засобів забезпечує розширене відтворення, це є свідченням високої інвестиційної привабливості галузі і позитивно характеризує стан інвестиційної безпеки галузі. Отже, частка інвестицій в основний капітал у первісній вартості основних засобів на рівні $1/t_n$ зумовлює середній рівень інвестиційної безпеки галузі. Розглядаючи господарську діяльність підприємств галузі як сукупність інвестиційних проектів у певних стратегічних зонах господарювання, під результатом інвестицій будемо розуміти динаміку рентабельності операційної діяльності у довгостроковому періоді.

Діагностику рівня інвестиційної безпеки ВПГ проведемо окремо для підприємств поліграфічної діяльності та видавничої справи. Для ідентифікації рівня інвестиційної безпеки підприємств поліграфічної діяльності визначимо, на якій стадії життєвого циклу знаходиться поліграфічна діяльність. Для визначення стадії життєвого циклу поліграфічної діяльності проаналізуємо щорічні темпи зростання поліграфічної діяльності в період 2002-2015 років. За даними таблиці 3.1 в номінальному вимірі (з врахуванням інфляції) поліграфічна діяльність демонструвала досить високі темпи зростання. Виняток становив лише 2011 рік, коли було зафіксовано спад чистого доходу на 10,2%. В середньому, в номінальному вимірі, щороку галузь зростала на 25,4%. Для отримання реальних показників номінальні темпи зростання поліграфічної діяльності були скореговані на інфляцію, а середньорічний темп зростання поліграфічної діяльності в реальному вимірі становив 14,5%.

Беручи до уваги, що в середньому за 11 років видавнича галузь щороку спадала на 6,3%, можна зробити висновок, що зростання в поліграфічній діяльності пов'язано передусім із зростанням на невидавничих сегментах

(етикетки, реклами та упаковки), а не книжкової, журнальної та газетної продукції.

Таблиця 3.1

**Динаміка чистого доходу підприємств у поліграфічній діяльності,
тиражування записаної інформації**

Роки	Номінальний темп зростання поліграфічної діяльності, %	Темп зростання споживчих цін, %	Реальний темп зростання поліграфічної діяльності, %
2002	19,9	0,8	19,1
2003	21,1	5,2	15,9
2004	27,4	9	18,4
2005	44,1	13,5	30,6
2006	51,1	9,1	42,0
2007	24,5	12,8	11,7
2011	-10,2	8	-18,2
2012	50,6	0,6	50,0
2013	16,7	-0,3	17,0
2014	11,0	12,1	-1,1
2015	23,6	48,7	-25,1

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 70, 93, 94]

З огляду на те, що поліграфічна діяльність протягом одинадцяти років демонструє зростання, для неї можна скористатися висновками, що середній рівень інвестиційної безпеки характеризується простим відтворенням, а високий рівень інвестиційної безпеки досягається за умови здійснення розширеного відтворення основного капіталу. Для визначення середнього терміну експлуатації основних засобів у поліграфічній діяльності немає нормативної документації та галузевих стандартів. Зокрема, в бухгалтерському обліку згідно до п. 28 П(С)БО 7 метод амортизації обирається підприємством самостійно з урахуванням очікуваного способу отримання економічних вигод від його використання [134]. Відповідно до підпункту 138.3.3 пункту 138.3 статті 138 Податкового кодексу України визначено мінімально допустимі строки амортизації основних засобів та інших необоротних активів [124]. Інформація щодо укрупненого ділення

основних засобів з метою ведення податкового обліку не є корисною для визначення конкретних строків експлуатації основних засобів у поліграфічній діяльності. В якості вихідної бази для ідентифікації середніх строків експлуатації основних засобів у поліграфічній діяльності було прийнято Постанову Міністерства економіки Республіки Білорусь від 30.09.2011 №161 «Про встановлення нормативних строків служби основних засобів» [135]. Виходячи з даних, наведених у додатку К, середній термін корисної експлуатації основних засобів на підприємствах поліграфічної діяльності (t_n) прийнято на рівні 15 років. У такому випадку, для забезпечення простого відтворення щороку в поліграфічній діяльності обсяг інвестицій в основний капітал має становити $(1/t_n)$ або 6,5%. Отже, оптимальне значення індикатору відношення обсягу інвестицій в основний капітал до первісної вартості основних засобів у поліграфічній діяльності становить 6,5%, а критичне – 2,5%, що еквівалентно тривалості відтворювального циклу в 40 років.

Протягом 2012-2015 років середня частка інвестицій в основний капітал у первісній вартості основних засобів у поліграфічній діяльності становила 3,5% (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2

**Частка інвестицій в основний капітал у первісній вартості
основних засобів, %**

Показники / роки	2012	2013	2014	2015	У середньому за період
Поліграфічна діяльність	4,2	4,0	5,4	0,3	3,5

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 70, 93, 94]

Розглядаючи господарську діяльність підприємств поліграфічної діяльності як сукупність інвестиційних проектів у певних стратегічних зонах господарювання, під результатом інвестицій будемо розуміти динаміку операційних показників вигід та витрат у довгостроковому періоді, а основним джерелом задоволення економічних інтересів підприємств поліграфічної діяльності у сфері інвестиційної діяльності та інтегральним індикатором інвестиційної безпеки є рентабельність операційної діяльності в довгостроковому

періоді. Будь-які загрози інвестиційної безпеки негативно впливають на зниження рентабельності операційної діяльності через зниження вигід або зростання витрат господарської діяльності або одночасно на обидва показники, що в кінцевому рахунку веде до зниження рентабельності операційної діяльності в довгостроковому періоді. Якщо рентабельність операційної діяльності підприємств галузі в довгостроковому періоді вище за рівень операційної рентабельності, який відповідає середньому рівню інвестиційної безпеки, тоді можна стверджувати, що рівень задоволення економічних інтересів у сфері інвестиційної діяльності підприємств галузі перевищує середній рівень. За даними Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, оптимальне значення рентабельності операційної діяльності зафіксовано на рівні 15%, критичне – становить -5%. У такому разі середньому рівню інвестиційної безпеки відповідає рівень рентабельності операційної діяльності на рівні 5%, який буде враховано в діагностиці рівня інвестиційної безпеки підприємств поліграфічної діяльності.

За період з 2012 р. по 2015 р. середня рентабельність у поліграфічній діяльності була низькою, на рівні 1,3%, і засвідчувала, що галузь працювала на межі прибутковості (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Рентабельність операційної діяльності, %

Показники / роки	2012	2013	2014	2015	У середньому за період
Поліграфічна діяльність	6,1	5,3	-4	-2,1	1,3

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 70, 93, 94]

Для побудови матриці інвестиційної безпеки поліграфічної діяльності відмітимо по осях матриці вище обґрунтовані еталонні значення двох детермінантів (операційної рентабельності в довгостроковому періоді та відношення інвестицій в основний капітал до первісної вартості основного капіталу), що відповідають оптимальному, кризовому та стану інвестиційної безпеки, а також фактичні значення детермінантів для поліграфічної діяльності за

досліджуваний період. На перетині координат операційної рентабельності в довгостроковому періоді та частки інвестицій в основний капітал у первісній вартості основних засобів, знайдемо точку в матриці, яка характеризує стан інвестиційної безпеки поліграфічної діяльності (рис. 3.7).

Незважаючи на те, що поліграфічна діяльність є зростаючою галуззю, в цілому вона має критично низький рівень інвестиційної безпеки. Отримані результати матричної оцінки рівня інвестиційної безпеки поліграфічної діяльності повністю корелюють з результатами, які отримано на основі використання ресурсно-функціонального та прибутково-інвестиційного підходу.

Видавнича справа протягом 2010-2015 років є спадною галуззю. Середній корисний строк використання основних засобів у видавничій справі значно нижче ніж у поліграфічній діяльності, що зумовлено залученням у видавничу діяльність комп'ютерів, оргтехніки, спеціалізованих видавничих комп'ютерних програм та програм обробки баз даних.

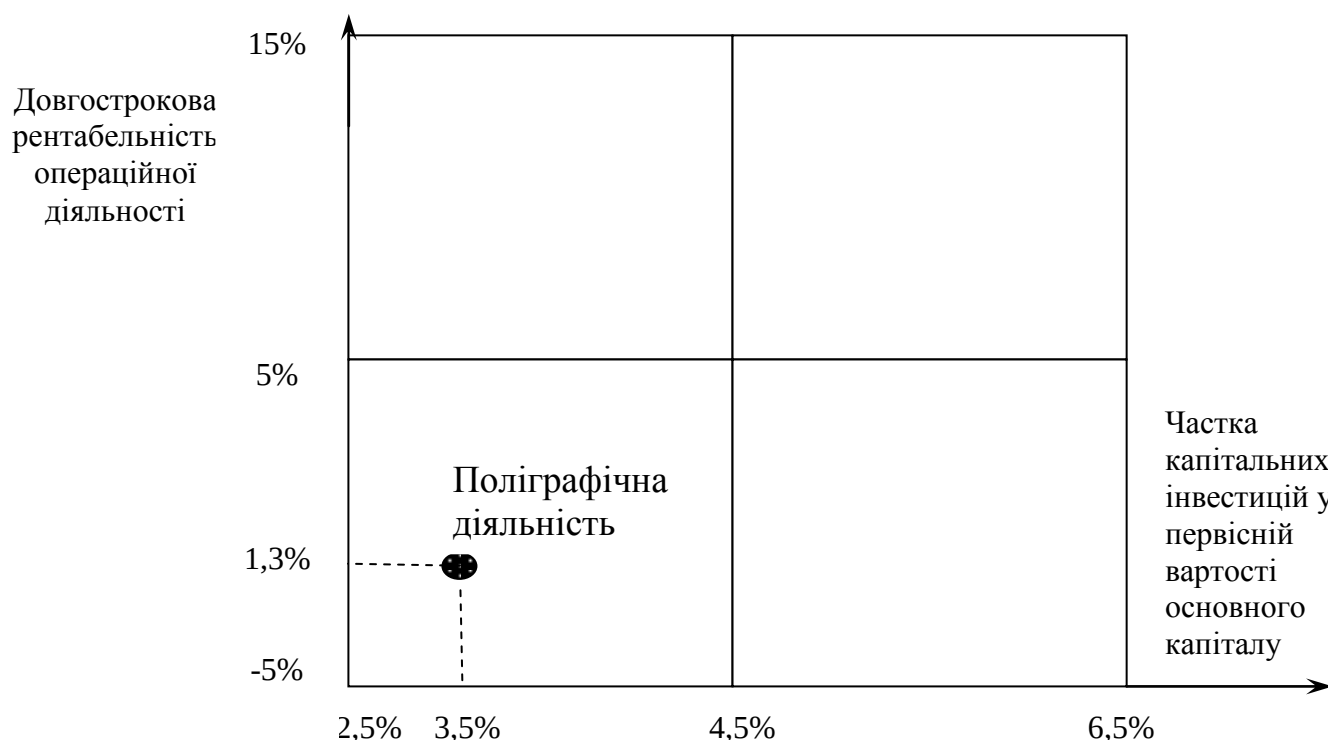

Рис. 3.7. Матриця інвестиційної безпеки підприємств поліграфічної діяльності у 2012-2015рр.

Джерело: [власна розробка автора]

За даними експертів, оптимальна тривалість відтворювального циклу у видавничій справі становить 7 років, що еквівалентно частці капітальних

інвестицій у первісній вартості основних засобів на рівні 14%, критична тривалість відтворювального циклу у видавничій справі становить 16 років, і відповідає 6% капітальних інвестицій у первісній вартості основних засобів.

Отже, в матриці інвестиційної безпеки видавничої справи безпечний стан характеризується часткою капітальних інвестицій у первісній вартості основних засобів на рівні 14%, критичний стан – відповідно 6%. Протягом 2012-2015 років середня частка капітальних інвестицій у первісній вартості основних засобів становила 9,8% (таблиця 3.4), що відповідає рівню інвестиційної безпеки нижче середнього.

Таблиця 3.4

Частка капітальних інвестицій в основний капітал у первісній вартості основних засобів, %

Показники / роки	2012	2013	2014	2015	У середньому за період
Видавнича справа	16	8	6	9	9,8

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 70, 93, 94]

Середня рентабельність операційної діяльності підприємств видавничої справи протягом 2012-2015 років мала від’ємне значення і становила -3,8% (таблиця 3.5).

Таблиця 3.5

Рентабельність операційної діяльності, %

Показники / роки	2012	2013	2014	2015	У середньому за період
Видавнича справа	2,9	2,3	-13,7	-6,5	-3,8

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 70, 93, 94]

За допомогою матриці інвестиційної безпеки видавничої справи (рис. 3.8) можна діагностувати стан інвестиційної безпеки за двома основними детермінантами в довгостроковому періоді (рентабельністю операційної діяльності та часткою капітальних інвестицій у первісній вартості основних засобів) як критично низький.

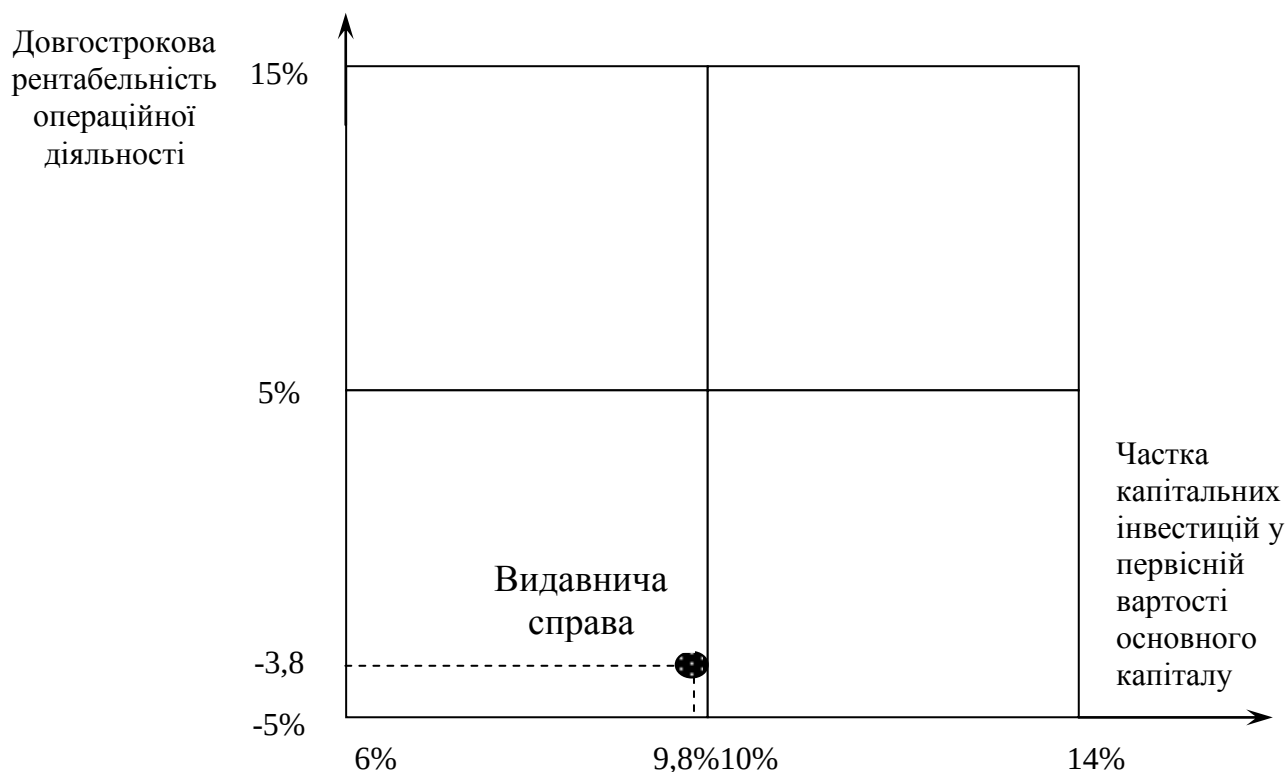

Рис. 3.8. Матриця інвестиційної безпеки підприємств видавничої справи у 2012-2015рр.

Джерело: [власна розробка автора]

Хоча за матричним підходом протягом досліджуваного періоду як у підприємств поліграфічної діяльності, так і підприємств видавничої справи діагностовано критично низький стан інвестиційної безпеки, проблемні аспекти для цих двох груп підприємств різні. Якщо протягом 2012-2015 років для підприємств поліграфічної діяльності основною проблемою було гальмування відтворювальних процесів, то на підприємствах видавничої справи головною проблемою була низька рентабельність операційної діяльності в довгостроковому періоді.

Для оптимізації стану інвестиційної безпеки необхідно розробити і впровадити комплекс заходів державного регулювання ВПГ, спрямованих як на підвищення рентабельності галузі, так і на нормалізацію відтворення основного капіталу в довгостроковому періоді.

Враховуючи кризовий стан книговидання та книгодрукування як ключову складову ВПГ, а також її виняткове значення для розвитку національної економіки та національної безпеки, а також той факт, що загрози інвестиційної

безпеки мають специфічний характер для книжкової, журнальної та газетної поліграфії, і неможливо дослідити специфічні стани інвестиційної безпеки всіх сегментів ВПП, проблему оптимізації стану інвестиційної безпеки ВПП необхідно розв'язувати за базовими видами продукції.

Виявлені сім основних загроз інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування негативно впливають на рівень рентабельності операційної діяльності у довгостроковому періоді, і відповідно знижують рівень її інвестиційної безпеки(табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Загрози та індикатори інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування

№	Загрози інвестиційної безпеки	Індикатори інвестиційної безпеки
1.	Падіння платоспроможності населення знижує попит на книжкову продукцію	Частка витрат на продукти харчування у сукупних витратах домогосподарства (y_1), %
2.	Згортання книготорговельної мережі	Кількість книжкових магазинів на 100 тис. населення (y_2)
3.	Падіння курсу гривні та зростання собівартості книжкової продукції	Відношення індексу девальвації національної валюти до індексу зростання цін на книжкову та газетну продукцію (y_3)
4.	Недоступність кредитних ресурсів для фінансування інвестиційної діяльності	Різниця між середньорічною операційною рентабельністю у видавничій справі та вартістю кредитів (y_4), %
5.	Недовантаження виробничих потужностей поліграфічних підприємств	Відношення обсягу інвестицій в основний капітал до первісної вартості основних засобів у поліграфічній діяльності (y_5), %
6.	Високий рівень морального старіння та фізичного зношення основних засобів поліграфічної діяльності	Коефіцієнт зносу основних засобів у поліграфічній діяльності (y_6), %
7.	Електронне піратство внаслідок правової незахищеності обороту електронних видань	Відношення кількості людей, які читають електронні книги до кількості людей, які за них платять (y_7), %

Джерело: [розроблено автором]

Гоместатичність, невразливість економічних інтересів підприємств книговидання та книгодрукування в інвестиційній сфері до загроз, пов'язана

передусім з тим, що певна частка виробничих потужностей підприємств книжкової поліграфії буде завантажена незалежно від впливу загроз, а зумовлено це щорічним значним за обсягом випуском навчальної та методичної літератури, соціально значущих видань за рахунок державного фінансування. Для оцінки сили впливу загроз на інвестиційну безпеку книговидання та книгодрукування розроблено набір індикаторів (табл. 3.6).

Вагомість впливу окремих індикаторів (субіндикаторів) на інтегральний рівень інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування та рівень гомеостатичності (15%) визначено за даними експертів з проблем ВПП та інвестиційної безпеки (табл. 3.7). Важливим етапом побудови моделі оцінки інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування є обґрунтування оптимальних величин індикаторів з відповідним рівнем інвестиційної безпеки «1», а також критичних величин індикаторів, які відповідають рівню інвестиційної безпеки «0».

В розвинених країнах Європи частка витрат на продукти харчування у сукупних витратах домогосподарства не перевищує 20-25%, отже за оптимальне значення відповідного індикатору прийнято значення 25%, згідно до Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, критичне значення індикатору становить 50% [14].

Оптимальний стан інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування характеризується наявністю 7 книжкових магазинів на 100 тис. населення [53, с.106], а критичний стан – 0,5 книжкових магазинів на 100 тис. населення. Оскільки книговидання та книгодрукування відноситься до матеріаломістких: матеріальні витрати в операційних витратах перевищують 50%, перевищення рівня інфляції вигід (за рівнем індексу цін на книжкову та газетну продукцію) над рівнем інфляції витрат (за рівнем індексу цін на папір та інші імпорتنі матеріали) більш ніж у двічі веде до значних збитків підприємств книговидання та книгодрукування, і вони потрапляють у зону абсолютної небезпеки. За результатами 2014-2015 років підприємства ВПП понесли значні збитки.

Таблиця 3.7

**Вихідні данні для побудови моделі оцінки інвестиційної безпеки
книговидання та книгодрукування**

№	Індикатори інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування	Вагомість впливу, %	Величини	
			оптим. ($x_{\text{опт}}$)	критична (x_0)
1.	Частка витрат на продукти харчування у сукупних витратах домогосподарства (y_1), %	20	25	50
2.	Кількість книжкових магазинів на 100 тис. населення (y_2)	10	6	0,5
3.	Відношення індексу девальвації національної валюти до індексу зростання цін на книжкову та газетну продукцію (y_3)	15	1	2
4.	Різниця між середньорічною операційною рентабельністю у поліграфічній діяльності та вартістю кредитів (y_4), %	10	5	-5
5.	Відношення обсягу інвестицій в основний капітал до первісної вартості основних засобів у поліграфічній діяльності (y_5), %	7,5	6,5	2,5
6.	Коефіцієнт зносу основних засобів у поліграфічній діяльності (y_6), %	7,5	20	90
7.	Відношення кількості людей, які читають електронні книги до кількості людей, які за них платять (y_7)	15	1	10
8.	Гомеостатичність до впливу загроз інвестиційної безпеки (y_8)	15	-	-

Джерело: [розроблено автором]

Таким чином, оптимальне значення відношення індексу девальвації національної валюти до індексу зростання цін на книжкову та газетну продукцію дорівнює «1», а критичне – «2» (табл. 3.7). Доступність кредитних ресурсів для фінансування інвестиційної діяльності висока за умови перевищення рентабельності операційної діяльності над величиною кредитної ставки. Вважається, що безпечному стану інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування відповідає ситуація, коли рівень операційної рентабельності на

5% перевищує рівень кредитних ставок, а кризовому стану інвестиційної безпеки відповідає випадок, коли розмір кредитної ставки на 5% перевищує величину операційної рентабельності. Проміжному стану інвестиційної безпеки (рівень інвестиційної безпеки дорівнює 50%) відповідає сценарій, коли спостерігається рівність кредитних ставок та операційної рентабельності (табл. 3.7).

Як було обґрунтовано вище, оптимальному стану інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування відповідає відношення обсягу інвестицій в основний капітал до первісної вартості основних засобів у поліграфічній діяльності на рівні 6,5%, а критичному стану – 2,5% відповідно. Критичне значення коефіцієнту зносу основних засобів у книжковій підгалузі ВПГ прийнято на рівні 90%, а оптимальне значення становить 20% (табл. 3.7). Повна відсутність електронного книжкового піратства відповідає безпечному стану інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування, а відношення частки людей, які читають електронні книги до частки людей, які за них платять відповідно дорівнює одиниці. Ситуація, коли кількість людей, які читають електронні книги, перевищує кількість людей, які за них платять в 10 і більше разів, характеризується кризовою для стану інвестиційної безпеки (табл. 3.7).

Беручи до уваги вагомість коефіцієнтів часткових індикаторів інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування, інтегровано показник інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування обчислюється за формулою 3.1 [53, с.107]:

$$y = 0,2y_1 + 0,1y_2 + 0,15y_3 + 0,1y_4 + 0,075y_5 + 0,075y_6 + 0,15y_7 + 0,15 \quad (3.1)$$

Індикатори наявності книжкових магазинів на 100 тис. населення (y_2); різниці середньорічної рентабельності операційної діяльності у поліграфічній діяльності та вартості кредитів (y_4); відношення обсягу інвестицій в основний капітал до первісної вартості основних засобів у поліграфічній діяльності (y_5) відносяться до індикаторів-стимуляторів, а значення відповідних індикаторів визначається формулою 3.2.

$$y = \begin{cases} 0, & \text{якщо } x \leq x_o \\ \frac{x - x_o}{x_{onn} - x_o}, & \text{якщо } x_{onn} > x > x_o \\ 1, & \text{якщо } x \geq x_{onn} \end{cases} \quad (3.2)$$

До індикаторів-дестимуляторів належать показники частки витрат на продукти харчування у сукупних витратах домогосподарства (y_1), відношення індексу девальвації національної валюти до індексу зростання цін на книжкову та газетну продукцію (y_3), коефіцієнт зносу основних засобів у поліграфічній діяльності (y_6) та відношення кількості людей, які читають електронні книги до кількості людей, які за них платять (y_7), а значення відповідних індикаторів можна розрахувати за формулою 3.3.

$$y = \begin{cases} 0, & \text{якщо } x \leq x_{onn} \\ \frac{x_o - x}{x_o - x_{onn}}, & \text{якщо } x_o > x > x_{onn} \\ 1, & \text{якщо } x \geq x_o \end{cases} \quad (3.3)$$

Загалом, протягом досліджуваного періоду 2012-2015 років спостерігається погіршення значень всіх індикаторів інвестиційної безпеки книговидавання та книгодрукування. Критичного значення досяг знос основних засобів у поліграфічній діяльності: якщо у 2012 році коефіцієнт фізичного зносу становив 59%, то у 2015 його значення зросло до 96%, що можуть спричинити простої обладнання (табл. 3.8), зростання витрат на ремонт та поточне обслуговування основних засобів. Кількість книжкових магазинів на 100 тис. населення протягом досліджуваного періоду 2012-2015 року залишалась незначною відносно європейського рівня і мала тенденцію до зниження (53). Вихідні дані для визначення характеристичних значень індикатора різниці між середньорічною рентабельністю операційної діяльності у поліграфічній діяльності та середньорічною вартістю кредитів наведено в таблиці Р.1 (Додаток Р).

Фактичні значення відношення індексу девальвації національної валюти до індексу зростання цін на книжкову та газетну продукцію наведено в таблиці Р.2 (Додаток Р). Згідно з інформацією від GfK Ukraine, яку отримано у 2013 - 2014 роках, 13% респондентів віком 15-59 років протягом трьох місяців читали книжки в електронному форматі, але тільки 1% купували, а ситуація у 2015 році не покращилася. В динаміці характеристичні значення часткових індикаторів інвестиційної безпеки книговидавання та книгодрукування протягом 2012-2015 років представлені в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

Величини індикаторів інвестиційної безпеки книговидавання та книгодрукування протягом 2012-2015 років

№	Індикатори інвестиційної безпеки / роки	2012	2013	2014	2015
1.	Частка витрат на продукти харчування у сукупних витратах домогосподарства (y_1), %	50,1	50,1	51,9	53,1
2.	Кількість книжкових магазинів на 100 тис. населення (y_2)	3,3	3,5	2,9	2,1
3.	Відношення індексу девальвації національної валюти до індексу зростання цін на книжкову та газетну продукцію (y_3)	0,98	0,99	1,78	1,06
4.	Різниця між середньорічною операційною рентабельністю та відсотковою ставкою за кредити (y_4), %	-8,4	-9,6	-18,8	-17,7
5.	Відношення обсягу інвестицій в основний капітал до первісної вартості основних засобів у поліграфічній діяльності (y_5), %	10	9	1,4	1,3
6.	Коефіцієнт зносу основних засобів у поліграфічній діяльності (y_6), %	0,59	0,60	0,90	0,96
7.	Відношення кількості людей, які читають електронні книги до кількості людей, які за них платять (y_7)	13	13	13	13

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 70, 70, 85, 93, 94, 136]

Беручи до уваги довгостроковий характер інвестиційної безпеки, для оцінки її рівня підприємств книговидавання та книгодрукування визначено середні значення індикаторів за період 2012-2015 років, які покладено в основу оцінки рівня інвестиційної безпеки (табл. 3.9).

З огляду на те, що протягом досліджуваного періоду середня частка витрат на харчування у сукупних витратах домогосподарства перевищувала 50%, значення відповідного субіндикатора інвестиційної безпеки дорівнює нулю (табл. 3.9). Беручи до уваги, що протягом 2012-2015 років, в середньому, вартість кредитів терміном від 1 до 5 років перевищувала рентабельність операційної діяльності в середньому на 13,6% річних, відповідний субіндикатор інвестиційної безпеки дорівнює нулю і свідчить про недоступність українських кредитних ресурсів для фінансування інвестиційної діяльності підприємств книговидавництва та книгодрукування (табл. 3.9). Насамкінець, протягом досліджуваного періоду з 13 людей, які займалися читанням електронних книг, лише одна людина за електронні книги сплачувала, що демонструє широкомасштабне електронне книжкове піратство, яке руйнує книжковий ринок.

Таблиця 3.9

Середні величини індикаторів інвестиційної безпеки книговидавництва та книгодрукування протягом 2012-2015 років

№	Індикатори інвестиційної безпеки	x_i	y_i
1.	Середня частка витрат на продукти харчування у сукупних витратах домогосподарства (y_1), %	51,3	0
2.	Кількість книжкових магазинів на 100 тис. населення (y_2)	2,95	0,38
3.	Відношення індексу девальвації національної валюти до індексу зростання цін на книжкову та газетну продукцію (y_3)	1,82	0,18
4.	Різниця між середньорічною рентабельністю операційної діяльності та вартістю кредитів (y_4), %	-13,6	0
5.	Відношення обсягу інвестицій в основний капітал до первісної вартості основних засобів у поліграфічній діяльності (y_5), %	5	0,33
6.	Середній коефіцієнт зносу основних засобів у поліграфічній діяльності (y_6), %	0,76	0,2
7.	Відношення кількості людей, які читають електронні книги, до кількості людей, які за них платять (y_7)	13	0

Джерело: [складено автором за даними таблиці 3.6]

За запропонованою індикаторною моделлю, інтегральний показник рівня інвестиційної безпеки книговидавництва та книгодрукування визначено на критично низькому рівні 25%:

$$y = 0,2 \times 0 + 0,1 \times 0,38 + 0,15 \times 0,18 + 0,1 \times 0 + 0,075 \times 0,33 + 0,075 \times 0,2 + 0,15 \times 0 + 0,15 = 0,25$$

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що інвестиційна безпека книговидання та книгодрукування протягом досліджуваного періоду 2012-2015 років характеризується критично низьким рівнем і вимагає оперативної розробки та впровадження ефективних заходів регулювання інвестиційної безпеки на державному рівні. Заходи державного регулювання книговидання та книгодрукування мають бути направлені на нейтралізацію загроз інвестиційної безпеки, які пов'язані передусім з електронним книжковим піратством та зниженням кількості книжкових магазинів. Беручи до уваги падіння платоспроможного попиту на книжкову продукцію, актуальним напрямком державного регулювання залишаються заходи державного регулювання, спрямовані на збільшення фінансування соціально значущих видань, популяризацію книг, а також націлені на стимулювання експорту та витіснення імпорту книжкової продукції [53, с.108].

3.3. Удосконалення організаційно-економічного забезпечення регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі

Важливим аспектом забезпечення функціонування програмно-проектної складової механізму регулювання інвестиційної безпеки ВПГ є ідентифікація державних програм та включення до програм конкретних проектів, направлених на нейтралізацію або послаблення впливу ключових загроз. На першому етапі необхідно виокремити державні програми та проекти регулювання інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування, які фокусуються на підвищенні рівня інвестиційної безпеки на внутрішньому ринку, а на другому етапі слід зосередитися на тих програмах та проектах, які сприяють оптимізації стану інвестиційної безпеки підприємств книговидання та книгодрукування на міжнародному ринку (рис. С, Додаток С).

Для запобігання впливу основних загроз інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування (табл. 3.10), до програми підвищення рівня

інвестиційної безпеки на внутрішньому ринку доцільно включити наступні проекти:

- проект встановлення твердих цін на книжкову продукцію;
- проект компенсації орендної плати для книжкових магазинів;
- проект боротьби з електронним піратством;
- проект створення інформаційно-бібліотечних центрів;
- проект «Молодіжний літературний талант року»;
- проект інформаційного забезпечення суб'єктів ВПГ [80, с.60].

Необхідною умовою доступності книжкової продукції для читача є наявність розгалуженої мережі книжкових магазинів. Для створення умов розвитку книготорговельної мережі пропонуємо розробити та запровадити проекти встановлення твердих цін на книжкову продукцію та компенсації власникам книжкових магазинів частки витрат, пов'язаних з орендою торговельних площ (табл. 3.10). В Україні ціни на книжкову продукцію не регулюються державою на відміну від багатьох розвинених країн світу, що створює загрозу реалізації економічних інтересів видавців та покупців книжкової продукції в довгостроковому періоді.

За даними Міжнародної асоціації видавців (IPA), Франція у 1981 році прийняла закон про фіксовану ціну на книги. Аналогічні закони діють в Аргентині, Австрії, Німеччині, Греції, Японії, Лівані, Мексиці, Нідерландах, Норвегії, Португалії, Словенії, Південній Кореї, Іспанії. Головною перевагою фіксованої ціни є те, що вона формує однакові умови для всіх роздрібних розповсюджувачів, що не дає змоги домінувати одному великому гравцеві. У країнах, де закон про єдину ціну не прийнято, в ланцюзі книгорозповсюджувачів домінують супермаркети та інтернет-магазини. В них є ресурси для ведення цінових війн шляхом пропозиції значних знижок на нові видання та бестселери за принципом продажу зі збитками з метою залучення покупців. Зокрема, в США у 2009 році компанія Amazon продавала електронні книги зі збитками і захопила 90% американського ринку.

Таблиця 3.10

Основні види загроз інвестиційної безпеки книговидавання та книгодрукування та проекти щодо їх нейтралізації

№	Основні види загроз	Проекти нейтралізації загроз
1.	Згортання книготорговельної мережі	проект встановлення твердих цін на книжкову продукцію
		проект компенсації орендної плати для книжкових магазинів
2.	Електронне книжкове піратство	проект боротьби з електронним книжковим піратством
3.	Зниження платоспроможності населення	проект створення інформаційно-бібліотечних центрів
		проект «Молодіжний літературний талант року»
4.	Обмеженість інформаційної бази для прийняття рішень	проект інформаційного забезпечення суб'єктів ВПП

Джерело: [власна розробка автора]

Роздрібні продавці у Франції мають право запропонувати покупцям знижку не більше 5% від фіксованої ціни. В Німеччині бібліотекам надаються знижки від фіксованої ціни в розмірі 5-10%. Таким чином, конкуренція між книготорговцями зміщується зі сфери ціноутворення у сферу асортименту, місце розташування, якість обслуговування. На практиці, у Великобританії за останні 10 років закрилась третина книжкових магазинів, а за останні 10 років аналогічний показник у США становив 50%, і там працює приблизно 1900 підприємств, які займаються продажем книг, а у Франції їх 2500, незважаючи на те, що населення Франції у 5 разів менше ніж у США. Експерт французької асоціації книговидавців Кетрін Блаше наголошує, що у Франції книга є недорогим, доступним товаром на відміну від Великобританії. У 2011 році Франція розповсюдила закон про фіксовану ціну на друковані та на електронні книги для того, щоб запобігти домінуванню великих інтернет-магазинів на ринку електронних книг. В 2014 році з'ясувалося, що Amazon належить 60% ринку електронних книг в США та 78% у Великобританії. У 2015 році Європейська та міжнародна федерація книготорговців (EIBF) звернулась до Європейської Комісії з проханням перевірити бізнес компанії Amazon щодо порушення антимонопольного законодавства Європейського Союзу. На думку директора EIBF Французи

Дюбрьюе, якщо не вплинути на ситуацію, на ринку залишиться одна велика торговельна мережа, як Amazon. Ця торговельна мережа буде нав'язувати решті власні правила розпродажу, знижок та свої комерційні умови. Якщо у видавців не буде альтернативних каналів розповсюдження, то ця велетенська мережа їх розчавить. Якщо ринок контролюється декількома великими гравцями, вони можуть перекрити доступ читачів до певних ідей чи культур, що неможливо у випадку встановлення фіксованої ціни на книги, коли у всіх роздрібних торговців є однакові є однакові можливості доступу до пропозиції книг, та новим учасникам легко потрапити на ринок. Широка мережа різноманітних каналів розповсюдження забезпечує рівність у доступі до книг, доступні ціни на книги. Така система забезпечує особливу культурну різноманітність, сприяє більш активному залученню в оборот усіх книжкових видавництв.

Проект підтримки розвитку книжкової мережі має на меті збільшення кількості книжкових магазинів та появу їх у маленьких містечках та селах. Засобами реалізації проекту є передусім надання державних пільг книжковим магазинам, пов'язаних з повною або частковою компенсацією мінімальної орендної плати приміщень. Мінімальні ставки орендної плати мають диференціюватися залежно від категорії населеного пункту.

Для ефективної реалізації проектів підтримки книготорговельної мережі необхідно створити сприятливе правове поле шляхом розробки та прийняття закону про тверду ціну, а також внесення змін та доповнень до закону №601-IV від 06.03.2003 року «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» [137] на предмет компенсації книжковим магазинам мінімальної орендної плати приміщень.

У багатьох країнах поява електронних книг миттєво «модернізувала» чинне законодавство. Наприклад, ще у 2003 р. Великобританія прийняла поправки до закону про авторське право, дизайн і патенти (The Copyright, Design and Patents Act), який потім доповнила «Нормами з копірайту і суміжних прав» (Copyright and Related Right Regulations). Поправки базуються на принципах, які закладено в американському законі щодо захисту авторських прав у цифрову

епоху. На думку президента видавничої групи «Ексмо-АСТ» О. Новікова, ще декілька років тому обсяг нелегальних скачувань книжкового контенту неминуче вів до девальвації професії письменника та загрожував втратою національної літератури в Росії. Ситуацію в Росії вдалося виправити завдяки прийняттю низки поправок до антипіратського закону та з початком правозастосовної практики. На думку О. Новікова, частка легальних електронних видань у 2017 році зросте до 5-6%.

В Україні для захисту прав на оборот електронних видань необхідно узгодити понятійний апарат таких категорій як «електронна книга», «електронне видання», «е-книга», «цифрова книга», «мобільна книга», «віртуальна книга». В законодавчих актах можуть виникати колізії, де можливе неоднозначне трактування термінів. Нормативно-правова база потребує регламентації в Законі «Про інформацію» стосовно термінів «електронне видання» та «електронна публікація». Фактично, закон України «Про захист прав користувачів електронних комунікацій» не охоплює розповсюдження електронних книг. Про існування електронних книг не йдеться у Законі України «Про електронну комерцію», який регламентує права та обов'язки людини у сфері реалізації економічних інтересів від продажів товарів через Інтернет. Український ринок електронних книг вимагає власного закону або запровадження відповідних змін у чинному законодавстві. Регулювання правових аспектів та конкретизації потребує і процес створення електронних книг, її виробництва та реалізації в частині узгодження з низкою міжнародних правових норм, зокрема з протоколом ІР (Internet Protocol) і принципу маршрутизації пакетів даних.

Законодавчі ініціативи, направлені на захист авторського права і суміжних прав в Інтернет-мережі, а саме Законопроекти №3353 від 23.10.2015 р. та № 4629 від 10.05.2016 р. з огляду на наявність суттєвих недоліків не були доопрацьовані і прийняті. Зокрема, законодавчі ініціативи передбачали, що суб'єкт авторського права має право звернутися зі скаргою до власника веб-сайту з вимогою щодо видалення або унеможливлення доступу до цієї інформації. Вбачається, що в інформаційному суспільстві скарга суб'єкту авторського права або суміжних прав

не може бути достатньою підставою обмеження інформаційного простору і може спровокувати зловживання, а необхідно діяти на основі рішення суду, яке приймається на підставі позовної заяви та документів, підтверджуючих факт правочину. На наш погляд, варто законодавчо закріпити можливість власників веб-сайтів та правовласників укладати угоди, за якими правовласникові надаватиметься можливість самостійно видаляти гіперпосилання на інформацію та/або саму інформацію, яка порушує права правовласника внаслідок розміщення якої на веб-сайті. Укладання такої угоди вигідно як правовласнику, так і власнику веб-сайту, бо правовласник матиме можливість швидше реагувати на порушення його прав, а власник веб-сайту буде звільнений від відповідальності за порушення прав такого правовласника.

Вважаємо, що при побудові правового поля боротьби з електронним книжковим піратством необхідно врахувати наступне. Беручи до уваги, що судово-доказовий шлях вимагає витрат часу та грошей власників авторських та суміжних прав на книги, у випадку доказу факту порушень до відповідальності має притягуватися власник веб-сайту. Правова норма покарання за порушення авторського та суміжних прав на електронну книгу має містити не тільки вимогу на видалення незаконно використовуваної інформації, а й накладання штрафу значного розміру для компенсації витрат та збитків постраждалій стороні. Наявність значного штрафу буде стримуючим фактором для охочих порушити авторські права. У випадку, якщо власником сайту є юридична особа, до відповідальності мають притягуватися керівні особи відповідної юридичної особи. Якщо не власник сайту, а інший суб'єкт на сайті незаконно розмістив інформацію, яка порушує авторські чи суміжні права на книгу, тоді власник сайту може звернутися з регресним позовом до порушника з повним відшкодуванням збитків. Практика Росії показує, що антипіратський закон постійно доопрацьовується, модернізується на вимогу часу, зокрема, в частині боротьби з дзеркальними сайтами. Підсумовуючи, можна стверджувати, що для захисту українського книжкового ринку прийняття антипіратського законодавства в частині захисту авторських та суміжних прав на книгу є нагальною потребою.

У розвинених країнах світу держава на ринку видавничо-поліграфічної продукції відіграє значну роль як покупець (замовник) шкільних підручників та шляхом фінансування соціально значущих видань для поповнення бібліотечних фондів. Слабкість фінансування бібліотек ілюструють розміри державних асигнувань на комплектування бібліотечних фондів: у 2014 році фінансування не було виділено, в 2015 році – 9 млн. грн., у 2016 році – 42 млн. грн. Окрім прямих ефектів від оновлення бібліотечних фондів, який полягає у зростанні інтелектуально-культурного потенціалу нації, необхідно брати до уваги, що експансія державних витрат на фінансування бібліотек має призвести до збільшення завантаження вітчизняних видавництв та поліграфічних підприємств і відповідно зростання кількості робочих місць, збільшення величини податкових надходжень.

У Німеччині розповсюджене змішане фінансування бібліотек, зокрема, університетська бібліотека у Берліні «Фольксваген-Хаус» розташовується у новому, світлому та просторному п'ятиповерховому приміщенні, що через брак фінансування було довгобудом. На спорудження бібліотеки держава та університет виділили відповідно 25 млн. євро, а 5 млн. євро профінансував концерн «Фольксваген». На комплектування бібліотеки «Фольксваген-Хаус» щороку виділяється 2 млн. євро, що перевищило суму державних асигнувань України на поповнення бібліотечних фондів у 2016 році. На відміну від українських, німецькі публічні бібліотеки обладнані з естетичним смаком, тому що оздобленням на конкурсній основі займаються підприємства, що спеціалізуються на проектуванні та оформленні інтер'єрів бібліотек. У структуру бібліотек для дітей та юнацтва входить платний Інтернет-центр, кафе, невеличкий магазин, більярдна кімната, а також економічний відділ, який займається проблемами фінансової підтримки діяльності установи. Публічні бібліотеки фінансуються за змішаною моделлю, що передбачає виділення державних асигнувань, коштів місцевих бюджетів, надходження від платних послуг, кошти громадських організацій. Щороку у бібліотеці проводиться день книги, під час якого діти беруть участь у найрізноманітніших літературних та мистецьких

заходах та ночують у приміщенні бібліотеки з дозволу батьків. В Австрії сучасні шкільні бібліотеки виконують різноманітні завдання й можуть використовуватись як мультимедійні, інформаційні, навчальні центри, а також для підтримки читання та спілкування. В Латвії та Литві, попри світову кризу, кількість сільських бібліотек зросла внаслідок комп'ютеризації. В країнах Прибалтики бібліотеки перетворилися на громадські центри життя, де знаходяться цікаві заняття для людей будь-якого віку та смаку: від графічного дизайну та живопису до хатха-йоги та уроків іноземної мови. Відвідувачі бібліотеки можуть безкоштовно спілкуватися за допомогою скайпу. У Латвії та Литві багато уваги держава приділяє людям пенсійного віку: в бібліотеках вони навчаються сучасним технологіям та здобувають навички користування Інтернетом. Молоді скайп-конференції та семінари дають можливість спілкуватися зі студентами з усього світу. Інноваційні медійні технології перетворили бібліотеки на справжні інформаційні центри, які згуртовують навколо себе прихильників літератури і навіть завзятих рибалок та рибалок. У США функції й завдання шкільних бібліотек, їхня назва та статус у школі змінювалися з еволюцією теорії й практики шкільної освіти, сприйняттям у суспільстві інституту шкільної бібліотеки. Інформаційні інновації перетворили ці установи зі сховищ навчальної літератури в центри навчальних ресурсів з великим асортиментом аудіовізуальних матеріалів і устаткування, а пізніше – в оснащений комп'ютерами та іншими технічними пристроями медіа-центр, який містить фонди на традиційних та електронних носіях, що відповідають завданням шкільної програми та індивідуальним потребам школярів. У США шкільних бібліотекарів називають бібліотекарями-педагогами або медіа-спеціалістами. Вони відіграють у шкільному колективі вагомую роль, зокрема інструктора-педагога з навчання на практиці (наприклад, інформаційній грамотності); партнера у викладанні, що співпрацює з учителями, щоб у заняття із загальноосвітніх предметів включати елементи пошуку, оцінки та використання інформаційних ресурсів (відео, аудіо, друкованих, електронних); медійного спеціаліста, що знаходить, добирає, оцінює та використовує

інформацію, а також навчає вчителів і учнів роботи з нею; менеджера проектів, який визначає мету, завдання й методи роботи медіа-центру.

Отже, в Україні необхідно запровадити державну програму розвитку сучасних бібліотечно-інформаційних центрів, які передбачали б комп'ютеризацію селищних бібліотек, що б дозволило «підтягнути» їх до сучасних вимог, і надати широкий доступ населенню до цифрового контенту. Пілотний проект створення сучасних бібліотечно-інформаційних центрів у містах та містечках України дозволив би перетворити бібліотеки у сучасні медіа-центри з широким простором для спілкування, включаючи наявність комп'ютерів, Інтернету, кафе, більярду. Беручи до уваги обмеженість державних коштів та ефективність змішаного проектного фінансування, у великих містах доцільно було б разом з виділенням коштів з центрального та місцевого бюджетів активно залучати спонсорів, використовуючи в назві бібліотечно-інформаційних центрів ім'я спонсора. Потенційно, в якості спонсорів бібліотечно-інформаційних центрів могли б виступати потужні телекомунікаційні компанії (мобільні оператори, провайдери Інтернету, телевізійні канали тощо), які б мали змогу активно себе рекламувати.

Для стимулювання попиту на книгу і популяризацію читання необхідно запровадити щорічний проект «Молодіжний літературний талант року» з врученням державної літературної премії, з широким висвітленням події в засобах масової інформації, зокрема на телебаченні. Рациональним було б запровадження проекту свята читання раз на рік у містах із залученням міських органів влади, спонсорів, діячів культури та мистецтва, вчителів, засобів масової інформації.

Насамкінець, прийняття обґрунтованих управлінських рішень суб'єктами книговидавання та книгодрукування має ґрунтуватися на об'єктивній, своєчасній та вичерпній аналітично-статистичній інформації. Оприлюднена статистична інформація щодо розвитку книговидавання та книгодрукування має обмежений характер, зокрема, не висвітлюються данні про обсяги інвестицій в розрізі складових ВВП. В Росії щороку оприлюднюється галузевий доклад щодо стану книжкового ринку: «Книжковий ринок Росії. Стан, тенденції та перспективи розвитку» [138], який готує Управління періодичного друку, книговидавання та

поліграфії Федеральної агенції з друку та масових комунікацій сумісно з журналом «Книжкова індустрія». Враховуючи, що своєчасна, повна статистична інформація та ринкові огляди є необхідною умовою прийняття зважених управлінських рішень як на мікро-, так і на макрорівні, пропонуємо в межах державного проекту інформаційної підтримки книговидання та книгодрукування щороку під проводом Українського інституту книги проводити збір та систематизацію статистично-аналітичної інформації, з виявленням ключових тенденцій для оприлюднення широкому колу зацікавлених користувачів.

З одного боку, проекти розвитку бібліотечно-інформаційних центрів, конкурсу «Молодіжний літературний талент року» та інформаційної підтримки книговидання та книгодрукування частково вимагають державного фінансування, але з іншого боку, окрім досягнення своєї головної мети, вони є проектами експансії і сприяють створенню нових робочих місць, збільшенню заробітних плат, зростанню податкових надходжень, відрахувань в соціальні фонди тощо.

Концептуально, державна програма регулювання інвестиційної безпеки на міжнародному ринку складається з п'яти проектів (рис. С, Додаток С):

- проект компенсації книжковим видавництвам витрат на переклад міжнародних видань;
- проект пільгового кредитування міжнародних книжкових видань;
- проект запуску книговидавничої ТНК;
- проект туристично-видавничого кластеру у Львівській області;
- проект освітньо-видавничих кластерів у Києві та Харкові.

По-перше, стимулювати експорт та сприяти витісненню імпорту книжкової продукції має запуск правових проектів, які передбачають компенсацію українським книжковим видавництвам коштів на переклад українських авторів іноземними мовами та іноземних авторів українською мовою, а також надання пільгових кредитів для фінансування іноземних проектів. З цією метою необхідно внести доповнення у закон №601-IV від 06.03.2003 року «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» щодо надання пільгових кредитів для фінансування міжнародних книжкових проектів, а також

компенсації витрат українським видавництвам витрат на переклад. Це дозволить не тільки українським видавництвам, а й друкарням, які систематично забезпечують модернізацію, впроваджують системи управління якістю, і, відповідно, виготовляють продукцію, яка може бути конкурентоздатна на міжнародних ринках, зокрема ДВ «Преса України», ТОВ «Юнівест Маркетинг», ДП «Київська офсетна фабрика» та ін. також доцільно розвиватися за рахунок експорту.

По-друге, важливим напрямком регулювання інвестиційної безпеки на міжнародному рівні є створення державної транснаціональної корпорації (далі – ТНК) для популяризації та просування української книги за кордоном, засновником якої міг би стати Український інститут книги. ТНК повинна мати представництва в основних потенційних країнах збуту української книжкової продукції, таких, як Республіка Білорусь, Молдова, країни Балтії, Польща, Італія, Чехія, Китай тощо для взаємодії з закордонними видавництвами, книготорговельною мережею та громадськістю. Окрім реалізації українських книговидавничих проектів за кордоном, ТНК має сприяти якісній презентації перспективних видавничих книжкових проектів на міжнародних щорічних книжкових виставках, ярмарках та форумах, які проводяться у Франкфурті, Лейпцизі, Токіо та інших містах.

Насамкінець, важливим напрямком регулювання інвестиційної безпеки вітчизняних підприємств книговидання та книгодрукування на міжнародному ринку є запуск проектів сприяння створенню та функціонуванню трьох кластерів: туристично-видавничого кластеру у Львівській області та двох освітньо-видавничих: у Києві та Харкові. Розробка та реалізація проектів сприяння створенню та функціонуванню кластерів виходить за межі представленого механізму регулювання інвестиційної безпеки у ВПГ, тому що охоплює стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності не лише підприємств видавничо-поліграфічної галузі, а й сфери туризму, культури, освіти тощо.

Вбачається, що для ефективної реалізації кластерної політики держава має забезпечити правове поле створення та розвитку кластерів, а також створити

спеціальний науково-дослідний центр з проблем кластерної політики, який мав би філіали у регіонах і здійснював інформаційну, координаційну, кадрову та фінансову підтримку розвитку кластерних ініціатив. Проблема сприяння створенню та функціонуванню туристично-видавничого та освітньо-видавничих кластерів є настільки комплексною та глобальною, що в дослідженні буде розглянута тільки концептуально як фактор регулювання інвестиційної безпеки внаслідок зростання вигід учасників кластерів та перспектив зростання їх конкурентоспроможності на території Львівської області та у місті Києві.

На думку М. Портера, створення кластерів є головним засобом досягнення національних конкурентних переваг [139], а відсутність конкурентних переваг може серйозно гальмувати зростання продуктивності національного господарства. Отже, конкурентоспроможність країни на світовому ринку значною мірою визначається рівнем розвитку кластерів окремих галузей. Важливим детермінантом, який визначає національні переваги галузей національного господарства, є наявність у країні конкурентоздатних на світовому ринку суміжних та споріднених галузей. Спорідненими називаються такі галузі, в яких галузі можуть здійснювати взаємодію в процесі формування ланцюга цінностей, а також галузі, які мають справу із взаємодоповнюючими товарами [139, с.126].

В класичному розумінні, сформульованому М. Портером, кластер – це група географічно сусідніх взаємопов'язаних компаній та пов'язаних з ними організацій певної сфери, які характеризуються спільною діяльністю та взаємодоповнюючи одне одного. В основі утворення кластерів лежить обмін інформацією щодо потреб, техніки та технологій між галузями покупцями, постачальниками та спорідненими галузями. На початкових стадіях створення кластеру велику роль відіграє кластерна ініціатива та ініціатор (фасілітатор) створення кластеру. Фасілітатор несе відповідальність за забезпечення впровадження програми кластерного розвитку та підвищення рівня ініціатив. В якості фасілітатора можуть виступати агентства регіонального розвитку, промислові асоціації чи регіональні органи влади, які ініціюють процес кластерного розвитку. Увага фасілітатора має фокусуватися на посиленні

співробітництва та партнерства серед учасників кластеру. Зазвичай до кола задач фасілітатора відноситься аналіз місцевої економіки, проведення початкового аналізу кластеру, зустрічі з потенційними учасниками кластеру, формування групи лідерів, формулювання концепції розвитку кластеру, розроблення стратегічного плану, організація семінарів, які дозволяють визначити основні напрямки діяльності кластеру, розробка плану дій, інституціалізація кластерної ініціативи. Для реалізації кластерних проектів фасілітатор фокусується на стимулюванні дій, направлених на посилення співробітництва та партнерства, а також консолідує фінансові ресурси з усіх джерел у спеціальних фондах. Залучення державного фінансування перспективних проектів учасників кластеру має ґрунтуватися на принципі державно-приватного партнерства у різних формах: від надання пільгових кредитів до отримання державою частки у власності діючих чи новостворених підприємств кластеру.

Як потенційних учасників туристично-видавничого кластеру можна виділити підприємства, вищі навчальні заклади та громадські організації Львівської області, такі як Академія друкарства України, Національний університет «Львівська політехніка», видавництва Львова («Видавництво старого Лева», «Свічадо» та інші), книжкові крамниці, громадське об'єднання «Форум видавців», ПрАТ «Львівська книжкова фабрика «Атлас», курорти львівської області (Трускавець, Моршин, Немирів, Сходниця, Модричі, Оров, Баня-Лисовицька та ін.), музеї Львівщини, посольства України у Польщі, Румунії, Угорщині, Словаччині, Італії та в інших країнах. Потенційно, за умови відновлення своєї роботи, учасником кластеру міг би стати целюлозно-паперовий комбінат ПАТ «Жидачівський ЦПК».

Спектр основних напрямків партнерства учасників туристично-видавничого кластеру у Львівській області включає наступні позиції:

- створення медіа-центрів на території санаторіїв та оздоровниць, де поряд з Інтернетом буде представлена найкраща вітчизняна книжкова продукція, перекладена іноземними мовами;
- реалізація видавничих проектів для іноземців про курорти та

оздоровниці, культурно-архітектурну спадщину Львівської області;

- розповсюдження через спільний канал розподілу – мережу філіалів ТНК за кордоном видавничих проектів про санаторії, оздоровниці, музеї, архітектурні пам'ятки, ремесла, історію та культуру України;

- створення на території санаторіїв затишних книжкових крамниць, в яких буде представлена найкраща книжкова продукція, перекладена іноземними мовами;

- організація на території музеїв, ярмарок ремесел книжкових стендів з продажу найкращих українських видавничих проектів, перекладених іноземними мовами;

- проведення спільно з посольствами України за кордоном проектів з популяризації української видавничої продукції, відпочинку, оздоровлення, культурного туризму Львівщини.

Згідно з теорією І. Ансоффа, функціонування кластеру породжує чотири види синергізму: синергізм продажу (однакові канали розподілу, складські приміщення, управління продажами через один центр); оперативний синергізм (ефективне використання основних та оборотних коштів, робочої сили, розподіл накладних витрат тощо); інвестиційний синергізм (спільне використання запасів сировини, основних засобів, перенесення витрат на НДДКР з однієї продукції на іншу тощо); синергізм менеджменту (компетентність керівництва при розробці нових товарів чи вході в нову стратегічну зону господарювання).

Основні синергічні ефекти від партнерства учасників видавничо-туристичного кластеру пов'язані передусім із збутовим, операційним, інвестиційним аспектами. По-перше, можливість використання спільних каналів просування видавничої продукції, а також послуг з оздоровлення, туризму, культурного відпочинку надає учасникам кластеру можливість запропонувати іноземцям в Україні чи за кордоном цілий комплекс товарів та послуг Львівського регіону і використовувати збутові канали одних підприємств для просування продукції та послуг інших учасників. Зокрема, видавнича продукція та інформація про музеї може бути представлена в медіацентрах санаторіїв, а в книжкових

крамницях може бути куточок оздоровлення, культури та туризму з контактною інформацією. Через державну ТНК у сусідніх з Україною країнах доцільно популяризувати та просувати не тільки видавничу продукцію, а й туристичні та оздоровчі послуги. По-друге, операційний синергізм полягає у можливості об'єднаними зусиллями авторів, істориків, діячів культури, працівників музеїв, лікарів санаторіїв, перекладачів реалізовувати спільні історико-культурні, архітектурні, рекламні та інші видавничі проекти. Насамкінець, в учасників кластеру з'являється можливість об'єднання інвестиційних ресурсів для організації проектного фінансування спільних проектів, які вони не могли б профінансувати самотійно.

Наявність споріднених галузей, здатних конкурувати на світовому ринку, відкриває країні доступ до обміну інформації та кращої взаємодії. Освітня галузь України є конкурентоздатною у галузях медицини, програмування, будівництва та має значні перспективи розвитку. Потенційними учасниками освітньо-видавничих кластерів у містах Києві та Харкові можуть стати школи, вищі навчальні заклади, навчальні центри та центри з розвитку кар'єри, видавництва, книгарні, друкарні та інші підприємства та організації.

Ключовими напрямками співпраці партнерів в межах освітньо-видавничих кластерів є наступні:

- визначення спільної потреби українських вищих навчальних закладів та шкіл в сучасних українських підручниках та навчальних матеріалах та організація співпраці з українськими видавництвами щодо реалізації відповідних видавничих проектів;
- створення у школах та ВНЗ затишних книжкових крамничок;
- організація проходження навчально-виробничої практики студентів ВНЗ у видавництвах, друкарнях та книгарнях, а також працевлаштування;
- розроблення, випуск українськими видавництвами інформації про перспективи навчання зарубіжних студентів в Україні та її розповсюдження через посольства та представництва ТНК за кордоном.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Висновки, що витікають з ідентифікації напрямків вдосконалення державного регулювання та оцінювання інвестиційної безпеки у ВПГ, зводяться до наступних.

1. Економічний механізм регулювання інвестиційної безпеки ВПГ – сукупність способів та взаємодій суб'єктів, її цільовою функцією є покращення стану інвестиційної безпеки ВПГ. Структурно механізм регулювання інвестиційної безпеки складається з трьох підсистем: підсистеми оцінки стану інвестиційної безпеки, ресурсного забезпечення та програмно-проектної. Центром механізму регулювання інвестиційної безпеки ВПГ є організаційна структура, яка є комбінованою і складається з постійної та змінної складової. До постійної частини включаються працівники зі спеціалізованих державних органів управління видавничо-поліграфічною галуззю – Держкомтелерадіо та Українського інституту книги. Змінна складова організаційної структури передбачає гнучке тимчасове залучення для ініціації або розроблення конкретних проектів гарантування інвестиційної безпеки представників державних органів влади, фахівців у юриспруденції, експертів з поліграфічного обладнання та виробництва паперу, бізнесменів, представників міжнародних інституцій та організацій тощо.

2. У складі загроз інвестиційної безпеки галузі доцільно виділяти загрози, зумовлені впливом конкурентного середовища галузі та дією п'яти конкурентних сил: 1) загрози від наявної конкуренції в галузі; 2) загрози від покупців; 3) загрози від постачальників; 4) загрози від входження нових конкурентів; 5) загрози від товарів-замінників. Графічно вплив загроз на стан інвестиційної безпеки галузі відображає п'ятикутник загроз. Підприємствам галузі притаманна певна опірність до загроз, яку охарактеризуємо як гомеостатичність, а рівень інвестиційної безпеки підприємств галузі, з одного боку, визначається впливом загроз, а з іншого, – гомеостатичністю системи до їх впливу.

3. В побудові матриці інвестиційної безпеки галузі необхідно виходити з того, що основними економічними інтересами господарюючих суб'єктів галузі в інвестиційній сфері є отримання достатнього рівня прибутковості та забезпечення нормальних відтворювальних процесів в довгостроковому періоді. Основними детермінантами інвестиційної безпеки галузі є рентабельність операційної діяльності та частка інвестицій в основний капітал у первісній вартості основного капіталу в довгостроковому періоді. По осях матриці інвестиційної безпеки галузі необхідно відкласти значення відповідних детермінантів, які відповідають оптимальному, критичному та середньому рівню інвестиційної безпеки, а перетин фактичних значень операційної рентабельності та частки інвестицій в основний капітал у первісній вартості основного капіталу дає точку, яка характеризує стан інвестиційної безпеки галузі.

4. За матричним підходом протягом 2012-2015 років як у підприємств поліграфічної діяльності, так і підприємств видавничої справи діагностовано критично низький стан інвестиційної безпеки, але проблемні аспекти для цих двох груп підприємств різні. Якщо протягом досліджуваного періоду для підприємств поліграфічної діяльності основною проблемою було гальмування відтворювальних процесів, то на підприємствах видавничої справи головною проблемою була низька рентабельність операційної діяльності в довгостроковому періоді.

5. Вхідною інформацією для побудови індикаторної моделі діагностики інвестиційної безпеки книговидавництва та книгодрукування є ідентифікація загроз, вплив яких на рівень інвестиційної безпеки відображають сім індикаторів. За даними експертних оцінок визначено вагомість впливу індикаторів на рівень інвестиційної безпеки, а також ступінь гомеостатичності системи до впливу загроз. Рівень інвестиційної безпеки книговидавництва та книгодрукування, який діагностовано за допомогою індикаторної моделі, протягом 2012-2015 років становить 0,25.

6. Для запобігання впливу основних загроз інвестиційної безпеки книговидавництва та книгодрукування, до програми підвищення рівня інвестиційної

безпеки ВПГ на внутрішньому ринку доцільно включити наступні проекти: 1) проект встановлення твердих цін на книжкову продукцію; 2) проект компенсації орендної плати для книжкових магазинів; 3) проект боротьби з електронним піратством; 4) проект створення інформаційно-бібліотечних центрів; 5) проект «Молодіжний літературний талант року»; 6) проект інформаційного забезпечення суб'єктів ВПГ. Концептуально, державна програма регулювання інвестиційної безпеки у ВПГ на міжнародному ринку складається з п'яти проектів: 1) проект компенсації книжковим видавництвам витрат на переклад міжнародних видань; 2) проект пільгового кредитування міжнародних книжкових видань; 3) проект запуску книговидавничої ТНК; 4) проект туристично-видавничого кластеру у Львівській області; 5) проект освітньо-видавничих кластерів у Києві та Харкові.

7. Запровадження програмно-проектного механізму регулювання інвестиційної безпеки ВПГ передбачає вдосконалення нормативно-правового забезпечення в частині прийняття закону про тверду ціну, захисту авторського та суміжних прав на електронні видання, компенсації книжковим магазинам мінімальної орендної плати приміщень, відшкодування вітчизняним видавництвам витрат на переклад контенту з іноземних мов українською та з української мови іноземними мовами, надання українським видавництвам пільгових кредитів на фінансування міжнародних видавничих проектів.

Основні положення розділу III опубліковано у [53, 64, 65, 80, 132, 133].

ВИСНОВКИ

Отримані результати роботи дозволяють зробити наступні висновки теоретичного, методичного і науково-прикладного характеру.

1. Виходячи з того, що за критерієм видів господарської діяльності економічну безпеку підприємства можна поділити на операційну, інвестиційну та фінансову, пропонуємо в складі економічної безпеки галузі також виокремлювати три складові: операційну, інвестиційну та фінансову. Інвестиційна безпека галузі визначає стан економічної безпеки підприємств галузі як суб'єктів інвестиційної діяльності в довгостроковому періоді. Інвестиційну безпеку галузі за якісними характеристиками можна трактувати як стан довгострокової захищеності економічних інтересів господарюючих суб'єктів галузі в інвестиційній сфері від загроз, за якого в довгостроковому періоді не відбувається переходу в кризовий стан, який характеризується збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності та порушенням відтворювальних процесів у галузі. За кількісними характеристиками інвестиційна безпека галузі – це ступінь довгострокової збалансованості економічних інтересів господарюючих суб'єктів галузі в інвестиційній сфері та відповідності внутрішньому та зовнішньому середовищу, за якої в довгостроковому періоді не відбувається переходу в кризовий стан, який характеризується збитками великого масштабу, втратою конкурентоспроможності та порушенням відтворювальних процесів у галузі. Інтегральний рівень інвестиційної безпеки галузі зумовлений рівнями інвестиційної безпеки підприємств галузі, а стан інвестиційної безпеки національного господарства визначається станами інвестиційної безпеки окремих галузей національного господарства. Інтегральний рівень інвестиційної безпеки національного господарства пропонується визначати на основі продуктивного методу, який базується на тезі, що безпечний стан на макрорівні забезпечується за умови досягнення продуктивності робочих місць галузей національного господарства необхідного рівня. Ефективне державне регулювання інвестиційної безпеки національного господарства вимагає розробки та запровадження галузевих програмно-проектних механізмів, які дозволять врахувати

специфічність загроз та структури галузі для подолання причин, які провокують кризові явища, а не на боротьбу з їх наслідками. Актуальним завданням державного регулювання інвестиційної безпеки є зосередження основних зусиль на розробці системних критеріїв і граничних значень показників стану інвестиційної безпеки галузі, а також елементах моніторингу забезпечення утримання значень цих показників на достатньому, з точки зору інвестиційної безпеки, рівні.

2. Протягом 2012-2015 років за ресурсно-функціональним та прибутковим підходом діагностовано критично низький рівень інвестиційної безпеки підприємств видавничої справи та поліграфічної діяльності. Протягом досліджуваного періоду середня рентабельність операційної діяльності підприємств видавничої справи становила -3,8%, відбулося зниження часток капітальних інвестицій у первісній вартості основних засобів та у чистому доході. З 2012 по 2015 рік середня рентабельність операційної діяльності підприємств поліграфічної діяльності зафіксована на рівні 1,3%, середня частка капітальних інвестицій у первісній вартості основних засобів становила лише 3,5%. Річна додана вартість на одного зайнятого у видавничій справі та поліграфічній діяльності на порядок нижче ніж у розвинених країнах світу.

3. Протягом останніх десяти років у видавничо-поліграфічній галузі кризова ситуація склалась у книговидавництві, на що вказує зниження обсягів випуску книг у 2015 році до 0,85 книги на душу населення за умови випуску лівової частки навчально-методичної літератури, критичне згортання кількості книжкових магазинів, слабке фінансування державою соціально значущих видань. Дослідження факторів інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування дозволило виділити такі загрози, які негативно впливають на її стан. Загрози від споживачів пов'язані зі зниженням попиту на книжкову продукцію внаслідок падіння платоспроможності населення. Загрози від постачальників обумовлені падінням курсу гривні, що призводить до зростання собівартості книжкової продукції, оскільки її виробництво відноситься до матеріаломістких та імпортозалежних та недоступністю кредитних ресурсів для фінансування

інвестиційної діяльності. Загрозливі фактори, зумовлені наявною конкуренцією, пов'язані із недовантаженням виробничих потужностей поліграфічних підприємств та високим рівнем фізичного зношення та морального старіння основних засобів, оскільки оновлення техніко-технологічної бази здебільшого проводилося на базі вживаного поліграфічного устаткування. Насамкінець, широке розповсюдження електронного піратства загрожує реалізації економічних інтересів видавців, авторів та поліграфічних підприємств. Ідентифіковані загрози лягли в основу розробки індикаторної моделі інвестиційної безпеки підприємств книговидавання та книгодрукування, за допомогою якої протягом 2012-2015 років діагностовано рівень інвестиційної безпеки 0,25.

4. Негативний вплив на регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі спричиняє слабка скоординованість роботи між Держкомтелерадіо, Міністерством освіти і науки та Міністерством культури, а також слабкість зв'язків державних інституцій з бізнесом та громадськістю. За останні двадцять років держава, як власник видавничих та поліграфічних підприємств, виявилась неефективним господарем. Необхідно підняти проблеми галузі на більш високий рівень, і включити в назву профільного органу державного регулювання видавничо-поліграфічної галузі Держкомтелерадіо інформацію про видавничо-поліграфічну галузь. Треба посилити стратегічну підтримку видавничо-поліграфічної галузі шляхом встановлення реальних цілей, деталізації пріоритетів їх досягнення, встановлення відповідальних осіб та строків виконання конкретних заходів. Розроблення та запровадження ефективного програмно-проектного механізму регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі дозволить цілеспрямовано впливати на загрози, оптимізувати витрати та час на досягнення конкретних завдань, гнучко координувати спільні зусилля як між державними органами та структурами, так і між державними органами влади і бізнесовими, громадськими організаціями, письменниками, перекладачами, літературознавцями, юристами, політиками тощо. Новостворена структура - Український інститут книги має організовувати та координувати проведення та оприлюднення щорічних досліджень книжкового ринку, бо

своєчасна, якісна та вичерпна інформація є базисом розробки оптимальних рішень щодо регулювання книговидавничої справи.

5. Економічний механізм регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі – сукупність способів та взаємодій суб'єктів з цільовою функцією покращення стану інвестиційної безпеки. Структурно механізм регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі складається з трьох підсистем: підсистеми оцінки стану інвестиційної безпеки, ресурсного забезпечення та програмно-проектної. Центром механізму регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі є організаційна структура, яка є комбінованою і складається з постійної та змінної складової. До постійної частини включаються працівники зі спеціалізованого державного органу управління видавничо-поліграфічною галуззю – Українського інституту книги. Змінна складова організаційної структури передбачає гнучке тимчасове залучення для ініціації, розробки або реалізації конкретних проектів гарантування інвестиційної безпеки представників державних органів влади, фахівців у юриспруденції, експертів з поліграфічного обладнання та виробництва паперу, бізнесменів, представників міжнародних інституцій та організацій тощо.

6. Серед загроз інвестиційної безпеки галузі доцільно виділяти загрози, зумовлені впливом конкурентного середовища галузі та дією п'яти конкурентних сил: 1) загрози від наявної конкуренції в галузі; 2) загрози від покупців; 3) загрози від постачальників; 4) загрози від входження нових конкурентів; 5) загрози від товарів-замінників. Графічно вплив загроз на стан інвестиційної безпеки галузі відображає п'ятикутник загроз. Підприємствам галузі притаманна певна опірність до загроз, яку охарактеризуємо як гомеостатичність, а рівень інвестиційної безпеки підприємств галузі, з одного боку, визначається впливом загроз, а з іншого, – гомеостатичністю системи до їх впливу. В побудові матриці інвестиційної безпеки галузі необхідно виходити з того, що основними економічними інтересами суб'єктів галузі в інвестиційній сфері є отримання достатнього рівня прибутковості та забезпечення нормальних відтворювальних процесів у довгостроковому періоді. Детермінантами матриці інвестиційної

безпеки галузі є рентабельність операційної діяльності та частка інвестицій в основний капітал у первісній вартості основного капіталу. За матричним підходом протягом 2012-2015 років як у підприємств поліграфічної діяльності, так і підприємств видавничої справи діагностовано критично низький стан інвестиційної безпеки, але проблемні аспекти для цих двох груп підприємств різні.

7. Для нейтралізації впливу основних загроз інвестиційної безпеки книговидання та книгодрукування, до програми підвищення рівня інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі на внутрішньому ринку доцільно включити наступні проекти: 1) проект встановлення твердих цін на книжкову продукцію; 2) проект компенсації орендної плати книжковим магазинам; 3) проект боротьби з електронним піратством; 4) проект створення інформаційно-бібліотечних центрів; 5) проект “Молодіжний літературний талант року”; 6) проект інформаційного забезпечення суб’єктів видавничо-поліграфічної галузі. Концептуально, державна програма регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі на міжнародному ринку складається з п’яти проектів: 1) проект компенсації книжковим видавництвам витрат на переклад міжнародних видань; 2) проект пільгового кредитування міжнародних книжкових видань; 3) проект запуску книговидавничої ТНК; 4) проект туристично-видавничого кластеру у Львівській області; 5) проект освітньо-видавничих кластерів у Києві та Харкові. Запровадження програмно-проектного механізму регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі передбачає вдосконалення нормативно-правового забезпечення в частині прийняття закону про тверду ціну, захисту авторського та суміжних прав на електронні видання, компенсації книжковим магазинам мінімальної орендної плати приміщень, відшкодування вітчизняним видавництвам витрат на переклад контенту з іноземних мов українською мовою та з української мови іноземними мовами, надання українським видавництвам пільгових кредитів на фінансування міжнародних видавничих проектів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архипов А. Экономическая безопасность: оценки, проблемы, способы обеспечения / А. Архипов // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 36-44.
2. Градов А. П. Национальная экономика / А.П. Градов – Санкт-Петербург : Питер, 2005. – 240 с.
3. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: монографія / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – Київ : НІСД, 1997. – 144 с.
4. Жаліло Я. А. Економічна безпека держави, підприємства, особи в інтегрованому суспільстві / Я. А. Жаліло // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2001. – № 26. – С. 24-27.
5. Савин В. Некоторые аспекты экономической безопасности России / В. Савин // Международный бизнес России. – 1995. – № 9. – С. 14-16.
6. Новікова О. Ф. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення: монографія / О. Ф. Новікова О. Ф., Р. В. Покотиленко. – Донецьк : НАН України. Ін-т економіки промисловості. – 2006. – 408 с.
7. Городецкий А. Вопросы безопасности экономики России / А. Городецкий // Экономист. – 1995. – № 10. – С. 44-50.
8. Архипов А. И. Экономическая безопасность: производство – финансы – банки / [А. И. Архипов, Р.А. Белоусов и др.] ; под ред. В. К. Сенчагова. – Москва : Финстатинформ, 1998. – 621 с.
9. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян . – Київ : КРІЦ. – 1999. – 463 с.
10. Абалкин Л. И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. И. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – №12. – С. 4-13.
11. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: монографія / М. М. Єрмошенко. – Київ : КНТЕУ, 2001. – 309 с.
12. Бесчастний А. В. Економічна безпека національної економіки: теорія, механізми забезпечення та реалізації: монографія / А. В. Бесчастний. – Донецьк : Наулідж, 2012 – 279 с.
13. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки: монографія / В. І.

Кириленко. – Київ : КНЕУ, 2005. – 232 с.

14. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Київ : Міністерство економічного розвитку та торгівлі. – URL:

<http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>

(дата звернення 02.12.2016) – Назва з екрана.

15. Белов О. Ф. Економічна безпека України: пріоритети та механізми забезпечення [Електронний ресурс] / О. Ф. Белов. – Національний інститут стратегічних досліджень. – URL: www.niss.gov.ua/book/belov/6.html (дата звернення 15.10.2015) – Назва з екрана.

16. Илларионов А. Критерии экономической безопасности / А. Илларионов // Вопросы экономики. – 1998. – № 10. – С. 35-58.

17. Тимошенко О. В. Економічна безпека національної економіки в умовах глобалізації : монографія / О. В. Тимошенко. – Київ : Наш формат, 2016. – 383 с.

18. Дмитриченко Л. И. Государственное регулирование экономики: методология и теория: монографія / Л. И. Дмитриченко. – Донецк : УкрИТЭК, 2008. – 330 с.

19. Кібік О. М. Проблеми економічної безпеки України та її транспортного потенціалу / О.М. Кібік, О. Л. Суворова, О. Г. Голодницький // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2010. – № 1. – С. 24-27.

20. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави / Г. Пастернак-Таранушенко. – Київ : Ін-т державного управління і самоврядування при Кабінеті Міністрів України. – 1994. – 140 с.

21. Моделирование экономической безопасности: держава, регион, предприятие: монографія / [Геєць В. М., Кизим М. О., Клебанова Т. С., Черняк О.І. та ін.]; за ред. Гейця В. М. – Харків : ВД «ИНЖЕК», 2006. – 240 с.

22. Похилук В. В. Економічна безпека України: інституційні аспекти, стан і тенденції розвитку: монографія / В. В. Похилук. – Полтава : Фірма «Техсервіс». – 2013. – 416 с.

23. Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки: колективна монографія у 2 т. – Дніпропетровськ : «ФОП Дробязко С.І.». – Т. 1. - 2014. – 466 с.

24. Губський Б. В. Економічна безпека держави: методологія виміру, стан і

стратегія забезпечення / Б. В. Губський. – Київ : ДП «Укрархбудинформ». – 2001. – 122 с.

25. Мазуренко В. І. Світові фінансові кризи та національна економічна безпека: теорія і методологія: монографія / В. І. Мазуренко. – Київ : Видавничо-поліграф. центр «Київ. ун-т», 2007. – 511 с.

26. Власюк О. С. Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання / О. С. Власюк. – Київ : ДННУ «Акад. фін. управління», 2011. – 474 с.

27. Словник української мови : в 11 т. / [ред. І. К. Білодіда]. – Київ : Наукова думка, 1970-1980. – Т.1.

28. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / [ред. О. С. Мельничука]. – Київ : Наукова думка, 1982. – Т.1. – 632 с.

29. Nanto Dick K. Economics and National Security: Issues and Implications for U.S. Policy [Electronic resource] / Dick K. Nanto. – Electronic data. – Congressional Research Service. – URL: <https://fas.org/sgp/crs/natsec/R41589.pdf> (viewed on September 12, 2016). – Title from the screen.

30. What is Economic Security? [Electronic resource] : [Web-sight]. – Electronic data. International Committee of Red Cross. – Mode of access: <https://www.icrc.org/en/document/introduction-economic-security> (viewed on January 4, 2017). – Title from the screen.

31. Economic Security for a Better World [Electronic resource] : [Web-sight]. – Electronic data. – International Labour Office. – URL: <http://www.social-protection.org/gimi/gess/RessourcePDF.action;jsessionid=MHhmYlBVXwQh1wpyQG7QyjnPMJmXnbhJzkJy3Y26v3LLQtpnGTy!1934813363?ressource.ressourceId=8670> (viewed on March 7, 2017). – Title from the screen.

32. Jacob S. Hacker The Economic Security Index: A New Measure for Research and Policy Analysis [Electronic resource] / Hacker Jacob S. – Electronic data. – Federal Reserve Bank of San Francisco. – Mode of access: <http://www.frbsf.org/economic-research/files/wp12-21bk.pdf> (viewed on December 10, 2016). – Title from the screen.

33. Case A. Economic security is... [Electronic resource] / Case A. – Electronic data. - ISIGHT Center for Community Economic Development. – URL:

[https://insightcced.org/wp-](https://insightcced.org/wp-content/uploads/2015/08/061615_Insight_ESConcepts_Links.pdf)

[content/uploads/2015/08/061615_Insight_ESConcepts_Links.pdf](https://insightcced.org/wp-content/uploads/2015/08/061615_Insight_ESConcepts_Links.pdf) (viewed on December 15, 2016) – Title from the screen.

34. Кубах Т. Аналіз наукових підходів до розкриття сутності економічної безпеки держави [Електронний ресурс] / Т. Кубах // Ефективна економіка : електронне наукове фахове видання. – Електронні данні. – 2014. – № 9. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3354> (дата звернення 21.10.2016). – Назва з екрана.

35. Кравчук О. Я. Діагностика та механізм забезпечення корпоративної безпеки підприємства: монографія / О. Я. Кравчук. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 256 с.

36. Сухорукова Т. Г. Концептуальный взгляд на экономическую безопасность / Т. Г. Сухорукова // Залізничний транспорт України. – 1998. – №2–3. – С. 9–13.

37. Ильяшенко С. Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия : материалы международной научно-практической конференции [«Проблемы обеспечения экономической безопасности»], (23-24 листопада 2001 р., м. Донецьк) / С. Н. Ильяшенко. – Донецк : РИА ДонНТУ, 2001. – 175 с.

38. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / ред. Е. А. Олейникова. – Москва : ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 288 с.

39. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія / Н. Й. Реверчук. – Львів : ЛБІНБУ, 2004. – 195 с.

40. Кавун С. В. Система економічної безпеки: методологічні та методичні засади: монографія / С. В. Кавун. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 300 с.

41. Камышникова Э. В. Оценка уровня экономической безопасности машиностроительного предприятия / Э. В. Камышникова // БизнесИнформ. – 2009. – №7. – С. 77-81.

42. Камышникова Э. В. Методы формирования комплексной оценки уровня экономической безопасности предприятия / Э. В. Камышникова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 12(102). – С. 87-91.

43. Ляшенко О. М. Забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства як

функція сучасного менеджменту / О. М. Ляшенко, В. Л. Безбожний // Наукові праці ДонНТУ. – 2008. – Випуск 33-1 (128). – С. 66-72.

44. Капітула С. В. Удосконалення класифікації і структури безпеки підприємства / С. В. Капітула, В. М. Якубець, С. І. Шевченко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – 11(113). – С. 137-141.

45. Євтушенко С. В. Система економічної безпеки підприємства / С. В. Євтушенко // Вчені записки університету «КРОК», 2012. – №29. – С. 110-118.

46. Євтушенко С. В. Інвестиційна безпека підприємства як фактор забезпечення його конкурентоспроможності в довгостроковому періоді / С. В. Євтушенко // Вчені записки Університету «КРОК». – 2016. – №43. – С. 99-107.

47. Інноваційна засади та виміри стратегічного розвитку підприємств України: колективна монографія / [І.Л. Петрова, З.М. Борисенко, Н.І. Дишлюк та ін.]; під ред. І.Л. Петрової. – Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2012. – 355 с.

48. Євтушенко С. В. Оцінка рівня інвестиційної безпеки технічного розвитку підприємства / С. В. Євтушенко // Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення: праці III-го науково-практичного семінару з міжнародною участю, (Київ, 20-21 жовтня, 2011 р.). – Черкаси. – 2011. – 564 с. – С. 172-180.

49. Євтушенко С. В. Загрози інвестиційної безпеки книжкових друкарень України / С. В. Євтушенко // XIV Міжнародна науково-практична конференція з проблем видавничо-поліграфічної галузі: тези доповідей, (Київ, 27 травня, 2011 р.); Київ : ПрАТ «Український науково-дослідний інститут спеціальних видів друку», 2011. – 61 с. – С. 23-25.

50. Євтушенко С. В. Проектна концепція інвестиційної безпеки підприємства [Електронний ресурс] : [Веб-са / С. В. Євтушенко. – Електронні данні. – Київ: Національний авіаційний університет. – 2012. – URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/Fly/article/view/2804> – Назва з екрана.

51. Прохорова В. В. Управління економічною безпекою підприємств: монографія / В. В. Прохорова. – Харків : УкрДАЗТ, 2010. – 282 с.

52. Євтушенко С. В. Комбінаторна модель економічної безпеки інвестування

технічного розвитку підприємства / С. В. Євтушенко // Вчені записки Університету «КРОК». – 2011. – №28. – С. 94-103.

53. Євтушенко С. В. Оцінка інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі як ключовий фактор її регулювання / С. В. Євтушенко // Економіка та держава. – 2017. – №7. – С. 104-108.

54. Хвесик М. А. Інноваційно-інвестиційна і технологічна безпека трансформації регіональних економічних систем: монографія / ред. А. М. Хвесика. – Київ : Наукова думка, 2013. – 486 с.

55. Варналій З. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія / З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, С. О. Саєнко. – Київ : Знання України, 2011. – 299 с.

56. Приходько В. Інвестиційна безпека як важливий чинник подолання фінансово-економічної кризи / В. Приходько // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 16. – С. 6-9.

57. Видавничо-поліграфічна галузь України в цифрах : 2001 – 2007 рр. / [уклад. Воробйов, В. І.; Петрашова, О. М.; Швець, Ю. В.]. – Київ : УкрНДІСВД, 2010. – 176 с.

58. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія / О. І. Барановський. – Київ : Київський нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.

59. Лук'яненко Д. Г. Міжнародна інвестиційна діяльність: підручник / Д. Г. Лук'яненко, Б. В. Губський, О. М. Мозговий. – Київ : КНЕУ. – 2003. – 387 с.

60. Татаренко Н. О. Теорії інвестицій: навч. посібник / Н. О. Татаренко, А. М. Поручник. – Київ : КНЕУ, 2000. – 160 с.

61. Харламова А. Инвестиционная безопасность как компонента экономической безопасности / А. Харламова // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. – 2013. – №144. – С. 57-60.

62. Kharlamova G. Investment Security of Industries: Rating Assessment (Case of Ukraine) / G. Kharlamova // Procedia Economics and Finance. – 2014. – № 16 PP. 657 – 668.

63. Закревська Л. Інвестиційна безпека як складова економічної безпеки

- [Електронний ресурс] / Л. Закревська Л., А. Заїнчковський. – Електронні данні. – Electronic University of Food Technologies Industrial Repository. – URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/24529/1/66.pdf> (дата звернення 14.08.2016). – Назва з екрану.
64. Євтушенко С. В. Оцінка та регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі / С. В. Євтушенко // Вчені записки Університету «КРОК». – 2017. – № 46. – С. 43-49.
65. Євтушенко С. В. Регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі / С. В. Євтушенко // Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення: збірник тез доповідей, (Тернопіль, 12 липня 2017 р.). – Тернопіль. – 2017. – 136 с. – С.71-76.
66. Денисенко М. П. Інвестиційне партнерство та його роль у прискоренні розвитку економіки / М. П. Денисенко // Проблеми науки. – 2003. – № 1. – С. 15-23.
67. Портер М. Стратегія конкуренції / М. Портер ; пер. з англ. – Київ : Основи, 1998. – 390 с.
68. Пономарев В. П. Эволюция понятия экономической безопасности предприятия / В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко // Наукові праці ДонНТУ. – 2002. – № 47. – С. 118-123.
69. Короленко С. М. Аналіз існуючих та розробка нової моделі прогнозування неплатоспроможності підприємства / С. М. Короленко, В. С. Капітула, О. А. Зінченко // Вісник КТУ. – 2003. – № 2. – С. 142-144.
70. Державна служба статистики [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 07.03.2017) – Назва з екрана.
71. Турило А. М. Методика оцінки інвестиційної безпеки підприємства / А. М. Турило, С. В. Капітула // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 2(80). – С. 140-143.
72. Кудрявцев В. М. Державне регулювання інвестиційної безпеки національної економіки [Електронний ресурс] / В. М. Кудрявцев // Ефективна економіка : електронне наукове фахове видання. – Електронні данні. – 2015. – № 9. – URL:

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4307> (дата звернення 27.07.2016). –

Назва з екрану.

73. Закон України «Про основи національної безпеки» : станом на 08.07.2017 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Верховна Рада України.

–URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення 08.06.2017). –

Назва з екрану.

74. Закон України «Про інвестиційну діяльність» : станом на 15.03.2017 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Верховна Рада України.

– URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12> (дата звернення 15.03.2017). –

Назва з екрану.

75. Стратегія національної безпеки України : станом на 02.05.2017 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Верховна Рада України. – URL:

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення 02.05.2017). – Назва з

екрану.

76. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» : станом на 11.04.2017 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Верховна Рада України.

– URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення 11.04.2017). –

Назва з екрану.

77. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» : станом на 11.04.2017 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Верховна Рада України.

– URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/236/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 20.02.2017) . – Назва з екрану.

78. Комеліна О. В. Економічна безпека держави: оцінювання та стратегічні орієнтири забезпечення : монографія / [О. В. Комеліна, С. В. Онищенко, А. В. Матковський, О. А. Пугач]. – Полтава : Пол НТУ, 2013. – 201 с.

79. Федоренко Т. О. Нормативно-правове та інституційне забезпечення економічної безпеки в Україні: проблеми та напрямки вдосконалення / Т. О. Федоренко // Стратегічна панорама. – 2009. – №3. – С. 144-147.

80. Євтушенко С. В. Механізм регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі / С. В. Євтушенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – №14. – С. 55-60.

81. Комарницький І. Ф. Концептуальні основи системи забезпечення економічної безпеки країни / І. Ф. Комарницький // Науковий вісник Чернівецького національного університету: збірник наукових праць. – 2009. – № 493. – С. 21-25
82. Ткач В. О. Механізм формування економічної безпеки країни : монографія / В. О. Ткач. – Дніпро : Дніпропетровський національний університет. – 2010. – 271 с.
83. Статистичний щорічник України за 2009 / [ред. Осауленко О. Г.]. – Київ : Консультант, 2010. – 567 с.
84. Основні засоби України [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Державна служба статистики України. – URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publosn_zas_u.htm (дата звернення 17.06.2017). – Назва з екрану.
85. Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Національний банк України. – URL: <https://www.bank.gov.ua/files/stat.pdf> (дата звернення 23.06.2017). – Назва з екрану.
86. Капітальні інвестиції в Україні у 2010-2015 роках [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Державний комітет статистики. – URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ6_u.htm (дата звернення 03.03.2017). – Назва з екрану.
87. Денисенко М. П. Основи інвестиційної діяльності / М. П. Денисенко. – Київ : Алерта, 2003. – 338 с.
88. Киппхан Г. Энциклопедия по печатным средствам информации. Технологии и способы производства / Г. Киппхан; пер. с нем. – Москва : Springer – МГУП – HEIDELBERG. – 2003. – 1280 с.
89. ДСТУ 3017: 2015 Видання. Основні види. Терміни та визначення; ДП «УкрНДНЦ»: Київ, 2016. – 38 с.
90. Тимошик М. С. Види видавничої продукції. Книга як основний предмет видавничої діяльності [Електронний ресурс] / С. М. Тимошик. – Електронні данні. – URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1294> (дата звернення 25.01.2017). – Назва з екрану.
91. Волкова Л. А. Издательско-полиграфическая техника и технология: учебник для вузов [Електронний ресурс] / Л. А. Волкова. – Москва : Мир книги. – URL:

<http://www.hi-edu.ru/e-books/xbook243/01/part-006.htm> (дата звернення 20.02.2017).

– Назва з екрану.

92. Євтушенко С. В. Економічна безпека видавничо-поліграфічної галузі України / С. В. Євтушенко // 25 років розвитку економіки: уроки минулого, виклики майбутнього: матеріали міжвузівської студентської конференції, (Київ, 13 квітня 2017 р.), Університет економіки та права «КРОК»: Київ, 2017. – С. 74-82.

93. Діяльність суб'єктів господарювання 2014: статистичний збірник / [ред. М. С. Кузнєцова]. – Київ : Державна служба статистики України. – 2015. – 434 с.

94. Видавничо-поліграфічна галузь України в цифрах : 2007 – 2008 рр. / [уклад. В. І. Воробйов, О. М. Петрашова, Ю. В. Швець]. – Київ : УкрНДІСВД. – 2011. – 124 с.

95. Випуск видавничої продукції в Україні в 2016 році [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Книжкова палата ім. Федорова. – URL: http://www.ukrbook.net/statistika/statistika_2016.htm (дата звернення 12.05.2017). – Назва з екрану.

96. Афонін О. В. Українська книга в контексті світового книговидання / О. В. Афонін, М. І. Сенченко. – Київ : Кн. палата України, 2009. – 277 с.

97. Сенченко М. Випуск друкованої продукції в 2004 році та інформаційна безпека / М. Сенченко // Вісник Книжкової палати. – 2005. – № 5, С. 3.

98. Буряк С. Аналіз випуску друкованої продукції в 2006 році / С. Буряк // Вісник Книжкової палати. – 2007. – № 4. – С. 9.

99. Буряк С. Випуск друкованої продукції в 2005 році / С. Буряк // Вісник Книжкової палати. – 2006. – № 5. – С. 7.

100. Буряк С. Аналіз випуску друкованої продукції в 2008 році / С. Буряк // Вісник книжкової палати. – 2009. – № 5. – С. 11.

101. Буряк С. Аналіз випуску друкованої продукції в 2009 році / С. Буряк // Вісник Книжкової палати. – 2010. – № 5. – С. 6.

102. Буряк С. Аналітичний огляд випуску друкованої продукції в 2010 році / С. Буряк // Вісник Книжкової палати. – 2011. – № 5. – С. 3.

103. Буряк С. Книговидання – 2008: аналіз і прогноз випуску книжкової продукції / С. Буряк // Вісник Книжкової палати. – 2008. – № 12. – С. 4.

104. Друк України (2014): стат. зб. / [уклад. С. Буряк]. – Київ : Кн. Палата України. – 2015. – 136 с.
105. Друк України (2015): стат. зб. / [уклад. С. Буряк]. – Київ : Кн. Палата України. – 2016. – 124 с.
106. Євтушенко С. В. Конкурентно-релевантні ануїтети в оптимізації інвестиційної безпеки книжкової друкарні / С. В. Євтушенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – №24. – С. 68-71.
107. Наявність об'єктів роздрібної торгівлі книжковою продукцією в Україні у 2014 році [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Державний комітет телебачення та радіомовлення. – URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=119212&cat_id=99055 (дата звернення 25.02.2017). – Назва з екрану.
108. Гриценко Є. Книжковий ринок: позаду залишаються скептики [Електронний ресурс] / Є. Гриценко. – Електронні дані. – Korydor. – 23 грудня 2015. – URL: <http://www.korydor.in.ua/ua/cool-economix/knizhkovij-rinok-pozadu-zalishayut-sya-skeptiki.html> (дата звернення 08.03.2016). – Назва з екрану.
109. У Києві на кожні 100 000 осіб припадає 4 книгарні [Електронний ресурс] / Yasno Research & Consulting Group. – 05.04.2016. – URL: http://yasno-group.com/ua/%D0%B2%D1%81%D1%96_%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%B8/ (дата звернення 15.01.2017). – Назва з екрану.
110. Євтушенко С. В. Інвестування технічного розвитку в умовах невизначеності ринкового середовища / С. В. Євтушенко // Проблеми управління у сфері підприємництва: матеріали науково-практичної конференції, (Київ, 2007). – Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2007. – Книга I. – 376 с. – С. 215-220.
111. Global eBook: A report on market trends and developments [Electronic resource]. – Ruediger Wischenbart Content and Consulting. – 2014. – URL: http://www.wischenbart.com/upload/1234000000358_04042014_final.pdf (viewed May 3, 2017). – Title from the screen.
112. Івашина А Читацькі звички українців: соціологічні дослідження останніх років [Електронний ресурс] / А. Івашина. – «Читомо». – 09.07.15. – URL:

[http://www.chytomo.com/news/chitacki-zvichki-ukraiinciv-sociologichni-](http://www.chytomo.com/news/chitacki-zvichki-ukraiinciv-sociologichni-doslidzhennya-ostannix-rokiv)

[doslidzhennya-ostannix-rokiv](http://www.chytomo.com/news/chitacki-zvichki-ukraiinciv-sociologichni-doslidzhennya-ostannix-rokiv) (дата звернення 26.10.2016). – Назва з екрану.

113. 2017 Special 301 Report [Electronic resource] : [Web-sight]. – Electronic data. – Office of the United States Trade Representative. – URL: <https://ustr.gov/sites/default/files/301/2017%20Special%20301%20Report%20FINAL.PDF> (viewed on May 5, 2017). – Title from the screen.

114. Сумарний обсяг імпорту та експорту у розрізі товарних позицій за кодами УКТЗЕД [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Державна фіскальна служба України. – URL: <http://sfs.gov.ua/ms/f11> (дата звернення 21.02.2017). – Назва з екрану.

115. Мировой книжный рынок 2014–2015. Тенденции оздоровления [Электронный ресурс]. – Электронные данные. – Полиграфия Петербурга. – 2016. – июль. – URL:

<http://press.spb.ru/mirovoy-knizhnyiy-ryinok-2014-2015-tendentsii-ozdorovleniya>

(дата звернення 23.02.2017). – Назва з екрану.

116. The World's 52 Largest Book Publishers [Electronic resource]. – Publisher Weekly. – 2016. – August 29. – URL: <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/international/international-book-news/article/71268-the-world-s-52-largest-book-publishers-2016.html> (viewed on February 14, 2017). – Title from the screen.

117. Штангрет А. М. Інвестиційна активність підприємств видавничо-поліграфічної галузі / А. М. Штангрет // Друкарство. – №5. – 2006. – с. 103.

118. Крылов А. Первопечатники по требованию [Электронный ресурс] / А. Крылов. – Электронные данные. – КомпьюАрт. – 2010. – № 11. – URL: <http://compuart.ru/article/21836> (дата звернення 03.03.2016). – Назва з екрану.

119. Євтушенко С. В. Конкурентно-релевантні ануїтети в прогнозуванні інвестиційної безпеки книжкової друкарні / С. В. Євтушенко // Міжнародна конференція з проблем видавничо-поліграфічної галузі: тези доповідей, (Київ, 21 березня 2012 р.), ПАТ «Укр НДІ спеціальних видів друку»: Київ, 2012 – С. 30-32.

120. Положення про державний комітет телебачення та радіомовлення України : станом на 28.06.2017 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Верховна Рада України. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/341-2014->

[%D0%BF/paran8#n8](#) (дата звернення 28.06.2017). – Назва з екрану.

121. Постанова КМУ «Про внесення змін до Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України і Положення про Міністерство культури України» №442 від 24.05.2017 р. : станом на 28.06.2017 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Верховна Рада України. – URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/442-2017-%D0%BF> (дата звернення 28.06.2017). – Назва з екрану.

122. Поліграфія і видавництво [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – ДАК «Укрвидавполіграфія». – URL: http://www.dak-print.com.ua/ua/menu/nasha_diyalnist/poligraphiya (дата звернення 20.03.2016). – Назва з екрану.

123. Концепція державної політики щодо розвитку національної видавничої справи та популяризації читання на період до 2020 року : станом на 13.05.2017 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Верховна Рада України. –

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/111-2016-%D1%80#n10> (дата звернення 13.05.2017). – Назва з екрану.

124. Податковий кодекс України : станом на 28.04.2017 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Верховна рада України. – URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17> (дата звернення 28.04.2017). – Назва з екрану.

125. Закон «Про єдиний митний тариф» : станом на 07.03.2017 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Верховна рада України. – URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2097-12> (дата звернення 07.03.2017). – Назва з екрану.

126. Перелік книжкових видань, передбачених до випуску за програмою «Українська книга» на 2015 рік [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Державний комітет телебачення і радіомовлення України. – URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=119114 (дата звернення 10.05.2017). – Назва з екрану.

127. Перелік книжкових видань, передбачених до випуску за програмою

«Українська книга» на 2014 рік [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Державний комітет телебачення і радіомовлення України. – URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=114859 (дата звернення 03.07.2016). – Назва з екрану.

128. Перелік книжкових видань, передбачених до випуску за програмою «Українська книга» на 2013 рік [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Державний комітет телебачення і радіомовлення України. – URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=106295 (дата звернення 03.07.2016) – Назва з екрану.

129. Кудлач В. Українська книга потребує державного піклування / В. Кудлач. - Вісник книжкової палати України. – 2010. – № 5. – С. 48–52

130. Безверхнюк Т. Державний механізм антикризового управління на засадах проектного підходу: обґрунтування предметного поля [Електронний ресурс] / Т. Безверхнюк, І. Сенча, Т. Сивак. – Електронні данні. – Вісник національного університету цивільного захисту. – 2014. – № 2. – С. 23-29. – URL: <http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/PublicAdministration/vol2/6.pdf>. – Назва з екрану.

131. Бушуев С. Д. Ценностный подход в управлении развитием проектно-ориентированных организаций [Электронный ресурс] / С. Д. Бушуев. – Электронные данные : сборник статей по материалам международной конференции [Технические науки – от теории к практике], (Новосибирск, Россия, 2014). – 2014. – С. 14-23. – URL: <https://sibac.info/conf/tech/xxxii/37522>. – Назва з екрану.

132. Євтушенко С. В. Формалізація оцінки економічної безпеки в інвестуванні технічного розвитку підприємства / С. В. Євтушенко // Вчені записки Університету «КРОК». – 2011. – №27. – С. 90-96.

133. Євтушенко С. В. Інвестиційна безпека розвитку форм організації виробництва / С. В. Євтушенко // Актуальні питання економічної науки на сучасному етапі: матеріали економічної наукової інтернет-конференції, (Тернопіль, 17 лютого 2012 р.). – Тернопіль, 2012. – 172 с. – С. 157-159.

134. Національні стандарти бухгалтерського обліку в Україні : навчальний посібник / [упор. Р. Л. Хом'як]. – Львів : Інтелект-Захід, 2000. – 178 с.

135. Постановление Министерства экономики Республики Беларусь от 30.09.2011 №161 «Об установлении нормативных сроков службы основных средств и признании утратившими силу некоторых постановлений Министерства экономики Республики Беларусь» : станом на 01.06. 2017 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Законодательство Республики Беларусь. – URL: <http://pravo.newsby.org/belarus/postanov3/pst292/page2.htm> (дата звернення 01.06. 2017). – Назва з екрану.
136. Индекс споживчих цін на товари та послуги [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Держкомстат України. – URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення 02.06.2017). – Назва з екрану.
137. Закон «Про державну підтримку книговидавничої справи» : станом на 18.05. 2017 [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Верховна Рада України. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/601-15> (дата звернення 18.05.2017). – Назва з екрану.
138. Книжный рынок России. Состояние, тенденции и перспективы развития. Отраслевой доклад 2016 [Электронный ресурс] / ред. В. В. Григорьев. – Электронные данные. – Москва : Федеральное агентство по печати и массовым коммуникациям. – URL: <http://www.fapmc.ru/rospechat/activities/reports/2016/bookmarket.html> (дата звернення 05.02.2017). – Назва з екрану.
139. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер; пер. з англ. [ред. В. Д. Щетинина]. – Москва : Международные отношения, 1993. – 896 с.
140. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Національний банк України. – URL: www.bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls (дата звернення 07.02. 2017). – Назва з екрану.
141. Industry and Services [Electronic resource] : [Web-sight]. – Electronic data. – Organization for Economic Cooperation and Development. – URL: <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=58516#> (accessed February 3, 2017) . – Title from the screen.

142. Основні показники ринку праці (річні данні) [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Державна служба статистики України. – URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/rp/ean/ean_u/osp_rik_b_07u.htm (дата звернення 07.03.2017). – Назва з екрану.
143. Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні данні. – Державна служба статистики України. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/nac_r.htm (дата звернення 02.03.2017). – Назва з екрану.
144. Народне господарство України у 1991 році: статистичний щорічник / [відп. ред. Самченко В. В.]. – Київ : Техніки. – 1992. – 468 с.
145. Статистичний щорічник України за 2002 / [ред. Осауленко О. Г.]. – Київ : Консультант, 2003. – 644 с.
146. Статистичний щорічник України за 2003 / [ред. Осауленко О. Г.]. – Київ : Консультант, 2004. – 631 с.
147. Статистичний щорічник України за 2004 / [ред. Осауленко О. Г.]. – Київ : Консультант, 2005. – 591 с.
148. Статистичний щорічник України за 2005 / [ред. Осауленко О. Г.]. – Київ : Консультант, 2006. – 575 с.
149. Статистичний щорічник України за 2006 / [ред. Осауленко О. Г.]. – Київ : Консультант, 2007. – 551 с.
150. Статистичний щорічник України за 2007 / [ред. Осауленко О. Г.]. – Київ : Консультант, 2008. – 572 с.
151. Статистичний щорічник України за 2008 / [ред. Осауленко О. Г.]. – Київ : Консультант, 2009. – 567 с.
152. Діяльність суб'єктів господарювання 2015: стат. зб. / [ред. М. С. Кузнецова]. – Київ : Консультант. – 2016. – 484 с.

Додаток А
Таблиця А.1

**Річна додана вартість на одне робоче місце в окремих секторах
національного господарства України у 2015 році**

№	Сектори національного господарства	Річна додана вартість на одне робоче місце, тис. євро
1.	Сільське, лісове та рибне господарство	14,6
1.1	виращування багаторічних культур	7,6
1.2	тваринництво	11,6
1.3	лісозаготівлі	4,5
1.4	рибальство	2,2
2	Промисловість	14,2
2.1	добування сировини нафти	17,5
2.2	виробництво м'яса та м'ясних продуктів	8,0
2.3	виготовлення виробів з хутра	13,1
2.4	лісопильне та стругальне виробництво	8,4
2.5	поліграфічна діяльність і надання пов'язаних із нею послуг	10,6
2.6	виробництво пестицидів та іншої агрохімічної продукції	28,8
2.7	виробництво фармацевтичних препаратів і матеріалів	19,7
2.8	виробництво цементу, вапна та гіпсових сумішей	29,7
2.9	виробництво труб, порожнистих профілів і фітінгів зі сталі	27,6
3	Будівництво	9,6
3.1	будівництво житлових і нежитлових будівель	8,6
3.2	будівництво комунікацій	8,3
3.3	знесення та підготовчі роботи на будівельному майданчику	9,5
4	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	21,3
4.1	торгівля автотранспортними засобами	25,2
4.2	технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів	8,0
4.3	роздрібна торгівля паливом	7,6
5	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	9,7
5.1	пасажирський залізничний транспорт міжміського сполучення	18,5

Продовження таблиці А.1

5.2	пасажирський морський транспорт	4,8
5.3	пасажирський авіаційний транспорт	67,0
5.4	складське господарство	10,0
5.5	інша поштова та кур'єрська діяльність	7,4
6	Тимчасове розміщування й організація харчування	3,2
6.1	діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщування	6,3
6.2	діяльність ресторанів, надання послуг мобільного харчування	2,4
6.3	обслуговування напоями	0,9
7	Інформація та телекомунікації	20,2
7.1	видання книг, періодичних видань та інша видавнича діяльність	5,8
7.2	виробництво кіно— та відеофільмів, телевізійних програм	10,0
7.3	діяльність у сфері радіомовлення	5,3
7.4	діяльність у сфері проводового електрозв'язку	7,9
7.5	діяльність у сфері безпроводового електрозв'язку	90,2
7.6	комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність	20,8
7.7	оброблення даних, розміщення інформації на веб-вузлах і пов'язана з ними діяльність; веб-портали	11,2
8	Фінансова та страхова діяльність	36,6
8.1	грошове посередництво	31,3
8.2	страхування	26,2
8.3	допоміжна діяльність у сфері фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення	56,2
8.4	управління фондами	57,1
9	Операції з нерухомим майном	22,1
9.1	купівля та продаж власного нерухомого майна	53,2
9.2	надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна	22,3
9.3	операції з нерухомим майном за винагороду або на основі контракту	9,1
10	Професійна, наукова та технічна діяльність	21,9
10.1	діяльність у сфері права	8,3
10.2	діяльність головних управлінь (хед-офісів)	367,4

Продовження таблиці А.1

10.3	діяльність у сферах архітектури та інжинірингу, надання послуг технічного консультування	6,7
10.4	дослідження й експериментальні розробки у сфері природничих і технічних наук	9,6
10.5	рекламна діяльність	14,7
10.6	спеціалізована діяльність із дизайну	4,1
10.7	надання послуг перекладу	2,7
11	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	5,2
11.1	надання в оренду автотранспортних засобів	37,7
11.2	діяльність агентств працевлаштування	3,6
11.3	діяльність туристичних агентств і туристичних операторів	5,0
11.4	діяльність приватних охоронних служб	2,1
11.5	проведення розслідувань	3,1
11.6	діяльність із прибирання	3,0
11.7	надання ландшафтних послуг	4,1
11.8	організування конгресів і торговельних виставок	9,2

Джерело: систематизовано автором на базі [83, 140]

Таблиця А.2

**Річна додана вартість на одне робоче місце у видавничій справі
в окремих країнах світу у 2015 році**

№	Країна	Річна додана вартість на одне робоче місце, тис. євро
1	США	337
2	Нова Зеландія	107
3	Об'єднане королівство Великобританії та північної Ірландії	100
4	Данія	95
5	Австрія	79
6	Фінляндія	78
7	Словенія	34
8	Греція	31
9	Словацька республіка	23
10	Україна	6

Джерело: систематизовано автором на базі [140, 141]

Додаток Б
Таблиця Б.1

Перелік індикаторів та джерел вхідної інформації інвестиційно-інноваційної безпеки

№	Найменування індикатора, одиниця виміру	Порядок розрахунку індикатора	Джерело вхідної інформації
1	Валове нагромадження основного капіталу, відсотків ВВП	-	експрес-випуск “Валовий внутрішній продукт України” (видання Держстату)
2	Відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій, відсотків	вартість введених у дію нових основних засобів, млн. гривень / капітальні інвестиції, млн. гривень x 100	статистичний бюлетень “Баланс основних засобів України” (видання Держстату) експрес-випуск “Капітальні інвестиції в Україні” (видання Держстату)
3	Інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища, відсотків	середнє значення нормованих показників (індекс умов ведення бізнесу, індекс інвестиційної привабливості та індекс поточного фінансово-економічного стану підприємств України), де індекс поточного фінансово-економічного стану підприємств України - середньозважений за структурою випуску товарів та послуг в економіці України показник нормованих індексів поточного фінансово-економічного стану сільськогосподарських, промислових, будівельних, торговельних, транспортних підприємств та підприємств сфери послуг	“Doing Business” (видання International Finance Corporation and the World Bank) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.doingbusiness.org/ Європейська Бізнес Асоціація [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://eba.com.ua/uk/about-eba/indices/investment-attractiveness-index “Очікування сільськогосподарських підприємств щодо перспектив розвитку їх ділової активності”, “Очікування промислових підприємств щодо перспектив розвитку їх ділової активності”, “Очікування будівельних підприємств щодо перспектив розвитку їх ділової активності”, “Очікування торговельних підприємств щодо перспектив розвитку їх ділової активності”, “Очікування транспортних підприємств щодо перспектив розвитку їх ділової активності”, “Очікування підприємств сфери послуг щодо перспектив розвитку їх ділової активності” (видання Держстату) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

Продовження таблиці Б.1

4	Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, відсотків	прямі інвестиції (сальдо), млн. доларів США x середній курс гривні до долара США / ВВП, млн. гривень x 100	Платіжний баланс і зовнішній борг України (видання Національного банку) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58128 експрес-випуск "Валовий внутрішній продукт України" (видання Держстату)
5	Відношення кредитів, наданих нефінансовим корпораціям та домашнім господарствам на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (кумулятивно, скореговані на курсову різницю), відсотків ВВП	((Кнеф. корп. у гривнях + Кд.г. у гривнях) + ((Кнеф. корп. у євро + Кд.г. у євро) / Тр гривні до євро) + ((Кнеф. корп. у доларах США + Кд.г. у доларах США) / Тр гривні до долара США) + (Кнеф. корп. в інших валютах + Кд.г. в інших валютах)) / ВВП x 100, де Кнеф. корп. - кредити, надані нефінансовим корпораціям у розрізі валют на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (залишки коштів на кінець періоду), млн. гривень; Кд.г. - кредити, надані домашнім господарствам у розрізі валют на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (залишки коштів на кінець періоду), млн. гривень; Тр гривні до євро - темп зростання середнього курсу гривні до євро, відсотків до відповідного періоду попереднього року; Тр гривні до долара США - темп зростання середнього курсу гривні до долара США, відсотків до відповідного періоду попереднього року	Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) (Національний банк) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44579 Середній курс гривні (Національний банк) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44446 експрес-випуск "Валовий внутрішній продукт України" (видання Держстату)

Продовження таблиці Б.1

6	Частка продукції, що була реалізована на конкурентних ринках країни, відсотків загального обсягу продукції (станом на початок року)	-	Звіт Антимонопольного комітету України за відповідний рік (Антимонопольний комітет) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/95116
7	Розмір економіки України, відсотків до світового ВВП	(валовий внутрішній продукт України, млн. гривень / середній курс гривні до долара США) / світовий валовий внутрішній продукт, млн. доларів США x 100	експрес-випуск “Валовий внутрішній продукт України” (видання Держстату) Середній курс гривні, Національний банк [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44446 UNCTADstat [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx
8	Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, відсотків	-	експрес-випуск “Виконання наукових та науково-технічних робіт” (видання Держстату)
9	Відношення витрат на наукові та науково-технічні роботи за рахунок держбюджету, відсотків ВВП	-	- " -
10	Чисельність спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи, до чисельності зайнятого населення (на 1 тис. осіб)	чисельність спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи, тис. осіб / чисельність зайнятого населення у віці 15 - 70 років, млн. осіб	експрес-випуски “Виконання наукових та науково-технічних робіт”, “Економічна активність населення” (видання Держстату)

Продовження таблиці Б.1

11	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств, відсотків	-	доповідь “Інноваційна діяльність промислових підприємств України”, статистичний збірник “Наукова та інноваційна діяльність в Україні” (видання Держстату)
12	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості, відсотків	-	статистичний збірник “Наукова та інноваційна діяльність в Україні” (видання Держстату)
13	Відношення експорту роялті, ліцензійних послуг, комп’ютерних та інформаційних послуг, наукових та конструкторських розробок, послуг в архітектурних, інженерних та інших технічних галузях, відсотків до ВВП	((комп’ютерні та інформаційні послуги (кредит), млн. доларів США + роялті та ліцензійні послуги (кредит), млн. доларів США + наукові та конструкторські розробки (кредит), млн. доларів США + послуги в архітектурних, інженерних та інших технічних галузях (кредит), млн. доларів США) / середній курс гривні до долара США) / ВВП, млн. гривень x 100	Платіжний баланс і зовнішній борг України (видання Національний банк) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58128 Середній курс гривні, Національний банк [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44446 експрес-випуск “Валовий внутрішній продукт України” (видання Держстату)
14	Частка осіб, які повідомили, що за останні 12 місяців користувалися послугами Інтернету (обстеження домогосподарств), відсотків	-	доповідь “Соціально-економічне становище домогосподарств України” (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств) (видання Держстату)

Джерело: [14]

Таблиця Б.2

Значення індикаторів інвестиційно-інноваційної безпеки для нормування

№	Найменування індикатора, одиниця виміру	Характеристичні значення індикатора									
		$X^L_{\text{крит}}$	$X^L_{\text{небезп}}$	$X^L_{\text{нездв}}$	$X^L_{\text{здв}}$	$X^L_{\text{опт}}$	$X^R_{\text{опт}}$	$X^R_{\text{здв}}$	$X^R_{\text{нездв}}$	$X^R_{\text{небезп}}$	$X^R_{\text{крит}}$
1	Валове нагромадження основного капіталу, відсотків ВВП	18	20	23	25	30					
2	Відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій, відсотків	55	65	70	75	85					
3	Інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища, відсотків	50	60	70	80	90					
4	Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, відсотків	4	4,5	5	6	7					
5	Відношення кредитів, наданих нефінансовим корпораціям та домашнім господарствам на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (кумулятивно, скореговані на курсову різницю), відсотків ВВП	10	13	15	20	25	30	50	60	70	80
6	Частка продукції, що була реалізована на конкурентних ринках країни, відсотків загального обсягу продукції (станом на початок року)	50	55	60	70	80					
7	Розмір економіки України, відсотків до світового ВВП	0,15	0,2	0,5	1,5	2,5					
8	Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, відсотків	0,5	1	1,5	2	3					

Продовження таблиці Б.2

9	Відношення витрат на наукові та науково-технічні роботи за рахунок держбюджету, відсотків ВВП	0,2	0,3	0,5	0,75	1					
10	Чисельність спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи, до чисельності зайнятого населення (на 1 тис. осіб)	5	10	13	17	22					
11	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств, відсотків	5	10	15	25	35					
12	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості, відсотків	3	7	15	20	25					
13	Відношення експорту роялті, ліцензійних послуг, комп'ютерних та інформаційних послуг, наукових та конструкторських розробок, послуг в архітектурних, інженерних та інших технічних галузях, відсотків до ВВП	0,4	0,6	0,8	1	1,5					
14	Частка осіб, які повідомили, що за останні 12 місяців користувалися послугами Інтернету (обстеження домогосподарств), відсотків	20	30	45	60	80					

Джерело: [14]

Таблиця Б.3

Вагові коефіцієнти для розрахунку інтегрального показника інвестиційно-інноваційної безпеки

№	Найменування індикатора інвестиційно-інноваційної безпеки, одиниця виміру	Значення вагового коефіцієнта
1	Валове нагромадження основного капіталу, відсотків ВВП	0,0807
2	Відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій, відсотків	0,0715
3	Інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища, відсотків	0,0771
4	Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, відсотків	0,0727
5	Відношення кредитів, наданих нефінансовим корпораціям та домашнім господарствам на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості (кумулятивно, скореговані на курсову різницю), відсотків ВВП	0,0747
6	Частка продукції, що була реалізована на конкурентних ринках країни, відсотків загального обсягу продукції (станом на початок року)	0,0644
7	Розмір економіки України, відсотків до світового ВВП	0,0658
8	Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, відсотків	0,0719
9	Відношення витрат на наукові та науково-технічні роботи за рахунок держбюджету, відсотків ВВП	0,0654
10	Чисельність спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи, до чисельності зайнятого населення (на 1 тис. осіб)	0,0642
11	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств, відсотків	0,0843
12	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості, відсотків	0,0855
13	Відношення експорту роялті, ліцензійних послуг, комп'ютерних та інформаційних послуг, наукових та конструкторських розробок, послуг в архітектурних, інженерних та інших технічних галузях, відсотків до ВВП	0,0703
14	Частка осіб, які повідомили, що за останні 12 місяців користувалися послугами Інтернету (обстеження домогосподарств), відсотків	0,0516

Джерело: [14]

Фактор продуктивності капіталу	Фактор людського капіталу	Фактор інституційного потенціалу	Фактор фінансового потенціалу
- операційна прибутковість підприємств, %; - поточні активи, млн. грн.; - високоліквідні поточні активи, млн. грн.; - запаси підприємств, млн. грн.; - прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн.; - підприємства, які отримали прибуток від звичайної діяльності, % від сукупної кількості підприємств; - ВВП в звичайних цінах, млн. грн.; - внесок галузі до ВВП, %.	- попит на працю, тис. чоловік; - робота населення за наймом, тис. чоловік.	- основний капітал в фактичних цінах, млн. грн.; - основний капітал в приватній власності в поточних цінах, млн. грн.; - основний капітал у власності інтернаціональних організацій та офіційних представництв інших країн в поточних цінах, млн. грн.; - основний капітал в комунальній та колективній власності в поточних цінах, млн. грн.; - частка основного капіталу в приватній власності, % від сукупної кількості; - вартість власності як предмету приватизації, млн. грн.; - вартість часток, які планується до продажу, млн. грн.; - частка спільних підприємств, % від загальної кількості.	- сукупні зобов'язання банків за фондами депозитів промислового бізнесу, млн. грн.; - банківські зобов'язання за депозитами промислових організацій, млн. грн.; - банківські зобов'язання за депозитами промислових організацій в іноземній валюті, млн. грн.; - довгострокові зобов'язання банків за депозитами промислових підприємств в національній валюті, млн. грн.; - довгострокові зобов'язання банків за депозитами промислових підприємств в іноземній валюті, млн. грн.; - позови банків за короткостроковими кредитами, наданими організаціям галузі, % від загальних кредитів; - позови банків за довгостроковими кредитами, наданими організаціям галузі, % від загальних кредитів; - власний капітал організацій галузі, млн. грн.; - статутний капітал підприємств, млн. грн.; - обсяг короткострокових кредитів, наданих комерційними банками організаціям галузі, млн. грн.

Рис. В. Індикатори інвестиційного потенціалу
Складено автором на базі [62]

Таблиця В

Інтегровані оцінки інвестиційної безпеки галузей

Галузі	Інтегральні оцінки			
	Інвестиційного потенціалу (IP)	Інвестиційних ризиків (IR)	Інвестиційної активності (IA)	Інвестиційної безпеки (IS)
Промисловість	1	3	1	1
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	3	1	3	3
Транспорт та зв'язок	3	2	3	3
Будівництво	3	2	3	3
Оптова та роздрібна торгівля	2	2	2	2
Готелі та ресторани	3	1	3	3
Нерухомість, рента та консалтинг	2	1	2	2
Фінансова діяльність	2	1	2	2
Охорона здоров'я, соціальна підтримка	3	1	3	3
Державне управління	3	1	3	3
Освіта	3	1	3	3
Комунальні, соціальні та індивідуальні послуги	3	1	3	3

Джерело: [62]

Додаток Д
Таблиця Д

Методи, цілі, форми і інструменти державного регулювання інвестиційної безпеки національної економіки

Методи	Первинні цілі	Форма впливу	Інструменти впливу
Прямі (впливають безпосередньо на інвестиційну сферу)	- стимулювання інвестиційної активності і зростання виробництва; - формування конкурентного середовища; - забезпечення виживання окремих секторів економіки; - забезпечення необхідної спрямованості розвитку окремих галузей економіки; - формування платоспроможного попиту; - підвищення зайнятості населення	- кредитування інвестиційних проектів; - субсидування інвестиційних проектів; - змішані державні інвестиційні проекти; - організація емісії цінних паперів; - пільгове надання державних капітальних ресурсів (земля, обладнання та тощо); - інвестиційні витрати бюджету	- адресні інвестиційні програми; - цільові інвестиційні програми; - проектне фінансування; - бюджетне кредитування; - концесійні угоди; - випуск і забезпечення державних цінних паперів; - державне замовлення; - придбання цінних паперів інвесторів
Непрямі (прямо не зачіпають інвестиційну сферу)	- забезпечення вектора розвитку окремих галузей і регіонів; - оновлення матеріально-технічної та технологічної бази; - протекціонізм; - поліпшення інвестиційного клімату; - стимулювання виробництва конкретних видів продукції	- податкова політика; - митна політика; - амортизаційна політика; - надання державних гарантій; - регулювання фінансового ринку та банківської сфери; - державні наукові дослідження і розробки	- зміна податкових ставок, бази оподаткування; - податкові пільги, канікули, відстрочки; - зміна митних режимів, пільги та відстрочки платежів з мита і зборів; - диференціація амортизаційних режимів за різними критеріями, прискорені механізми; - гарантії та співфінансування приватних інвестиційних проектів; - постійний моніторинг і коректування облікової ставки та резервів

Джерело: [72]

Додаток Е
Таблиця Е.1

ВВП на одного зайнятого в Україні протягом 2010-2015 років

Роки / показники	Кількість зайнятих, тис. осіб	ВВП, млн. грн.	ВВП на одного зайнятого	
			тис. грн.	тис. дол.
2010	19180,2	1082569	56	7,7
2011	19231,1	1302079	68	8,2
2012	19261,4	1411238	73	8,8
2013	19314,2	1454931	75	9,7
2014	18073,3	1586915	88	8,2
2015	16443,2	1988544	121	7,4
В середньому за 2010-2015 рік				8,3

Джерело: систематизовано автором на базі [142, 143]

Таблиця Е.2

Частка оплати праці у ВВП протягом 2010-2015 років

Показник / роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Частка оплати праці у ВВП, %	48	47	50,2	49,9	46,3	39,1

Джерело: систематизовано автором на базі [142, 143]

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

**Кількість підприємств видавничої діяльності, підприємств поліграфічної діяльності та тиражування інформації
протягом 2001-2007 років**

№	Показники / роки	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1.	Видавнича справа	2352	2440	2746	2854	2926	2889	2928
2.	Поліграфічна діяльність, тиражування записаної інформації	2673	2950	3068	3147	3027	3045	3042
3.	Разом	5025	5390	5814	6001	5953	5934	5970

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 83, 93, 94]

Таблиця Ж.2

**Кількість підприємств видавничої діяльності, підприємств поліграфічної діяльності та тиражування інформації
протягом 2010-2015 років**

№	Показники / роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Видавнича справа	3865	4154	3822	3929	3406	3276
2.	Поліграфічна діяльність, тиражування записаної інформації	1892	1770	1671	1978	1810	1783
3.	Разом	5757	5924	5493	5907	5216	5059

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 83, 93, 94]

Таблиця Ж.3

**Структура підприємств видавничої справи та підприємств поліграфічної діяльності, тиражування інформації
протягом 2001-2015 років**

№	Показники / роки	Структура у % за кількістю підприємств												
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Видавнича справа	47	45	47	48	49	49	49	67	70	70	67	65	65
2.	Поліграфічна діяльність, тиражування інформації	53	55	53	52	51	51	51	33	30	30	33	35	35
3.	Разом	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 83, 93, 94]

Таблиця Ж.4

Чистий дохід від реалізації продукції підприємств видавничої справи та підприємств поліграфічної діяльності, тиражування інформації протягом 2001-2007 років, млн. грн.

№	Показники / роки	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1.	Видавнича справа	1767,8	2181,3	3181,2	3644,6	3463,4	2546,4	3130,3
2.	Поліграфічна діяльність, тиражування записаної інформації	1266,8	1518,5	1838,6	2341,5	3374,8	5099,8	6350,5
3.	Разом	3034,6	3699,8	5019,8	5986,1	6838,2	7646,2	9480,8

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 83, 93, 94]

Таблиця Ж.5

Чистий дохід від реалізації продукції підприємств видавничої справи та підприємств поліграфічної діяльності, тиражування інформації протягом 2010-2015 років, млн. грн.

№	Показники / роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Видавнича справа	7345,3	8934,2	8016,4	6272,2	5338,1	5369,1
2.	Поліграфічна діяльність, тиражування записаної інформації	4980,7	4470,3	6732,6	7858,7	8726,2	10785,8
3.	Разом	12326	13404,5	14749	14130,9	14064,3	16154,9

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 83, 93, 94]

Таблиця Ж.6

**Структура підприємств видавничої справи та підприємств поліграфічної діяльності, тиражування інформації
за чистим доходом протягом 2001-2015 років**

№	Показники / роки	Структура у % за чистим доходом												
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Видавнича справа, %	58,3	59,0	63,4	60,9	50,6	33,3	33,0	60	67	54	44	38	33
2.	Поліграфічна діяльність, тиражування записаної інформації, %	41,7	41,0	36,6	39,1	49,4	66,7	67,0	40	33	46	56	62	67
3.	Разом, %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 83, 93, 94]

Таблиця Ж.7

**Чистий дохід від реалізації продукції підприємств видавничої справи та підприємств поліграфічної діяльності,
тиражування записаної інформації, млн. грн.**

№	Показники / роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Видавнича справа, в т.ч.:	7345,3	8934,2	8016,4	6272,2	5338,1	5369,1
1.1	видання книг, періодичних видань та інша видавнича діяльність	5983,2	7070,5	7112,2	5565,3	4721,2	4552
1.2	видання програмного забезпечення	1362,1	1863,7	904,2	706,9	616,9	817,1
2.	Поліграфічна діяльність, тиражування інформації, в т.ч.:	4980,7	4470,3	6732,6	7858,7	8726,2	10785,8
2.1	поліграфічна діяльність	4843,5	4416	6692,8	7485,1	8705	10774,9
2.2.	тиражування записаних носіїв інформації	137,2	54,3	39,8	373,6	21,2	10,9
3.	Разом	12326	13404,5	14749	14130,9	14064,3	16154,9

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 83, 93, 94]

Таблиця Ж.8

**Структура чистого доходу підприємств видавничої справи та підприємств поліграфічної діяльності,
тиражування записаної інформації протягом 2010-2015 років, %**

№	Показники / роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Видавнича справа, в т.ч.:	100	100	100	100	100	100
1.1	видання книг, періодичних видань та інша видавнича діяльність	81	79	89	89	0,88	85
1.2	видання програмного забезпечення	19	21	11	11	12	15
2.	Поліграфічна діяльність, тиражування інформації, в т.ч.:	100	100	100	100	100	100
2.1	поліграфічна діяльність	97,2	98,8	99,4	95,2	99,8	99,9
2.2	тиражування записаних носіїв інформації	2,8	1,2	0,6	4,8	0,2	0,1

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 83, 93, 94]

Таблиця Ж.9

Частка доданої вартості підприємств видавничої справи у доданій промисловості та ВВП протягом 2010-2015 років

№	Показники / роки	2012	2013	2014	2015
1.	Додана вартість у видавничій справі, млн. грн.	2200,7	2678,2	2769,3	3164,6
2.	Додана вартість у промисловості, млн. грн.	463687,6	408722,7	581114,6	772898,9
3.	ВВП, млн. грн.	1411238	1454931	1586915	1988544
4.	Частка доданої вартості підприємств видавничої справи у доданій вартості промисловості, %	0,47	0,66	0,48	0,41
5.	Частка доданої вартості підприємств видавничої справи у ВВП, %	0,16	0,18	0,17	0,16

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 83, 93, 94]

Таблиця Ж.10

Частка доданої вартості підприємств поліграфічної діяльності, записаної інформації у доданій промисловості та ВВП протягом 2010-2015 років

№	Показники / роки	2012	2013	2014	2015
1.	Додана вартість у поліграфічній діяльності, тиражування записаної інформації, млн. грн.	2158,1	2622,2	3794,3	5071,3
2.	Додана вартість у промисловості, млн. грн.	463687,6	408722,7	581114,6	772898,9
3.	ВВП, млн. грн.	1411238	1454931	1586915	1988544
4.	Частка доданої вартості видавничо-поліграфічної галузі у промисловості, %	0,47	0,64	0,65	0,66
5.	Частка доданої вартості підприємств видавничої справи у ВВП, %	0,15	0,18	0,24	0,26

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 83, 93, 94]

Таблиця Ж.11

Показники ефективності використання персоналу у видавничій справі

№	Показники / роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Чистий дохід, млн. грн.	7345,3	8934,2	8016,4	6272,2	5338,1	5369,1
2.	Середньооблікова чисельність	39100	39400	33500	30600	25900	21800
3.	Продуктивність праці, тис. грн./чоловіка	187,9	226,8	239,3	205,0	206,1	246,3
4.	Середньорічна заробітна плата, тис. грн.	24,6	26,4	32,7	33,7	34,3	40,6
5.	Відношення продуктивності праці до заробітної плати (п.3/п.4)	7,6	8,6	7,3	6,1	6,0	6,1

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 83, 93, 94]

Таблиця Ж.12

Показники ефективності використання персоналу підприємств поліграфічної діяльності, тиражування інформації

№	Показники / роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Чистий дохід, млн. грн.	4980,7	4470,3	6732,6	7858,7	8726,2	10785,8
2.	Середньооблікова чисельність	20700	22200	23300	24600	23200	19800
3.	Продуктивність праці, тис. грн./чоловіка	240,6	201,4	289,0	319,5	376,1	544,7
4.	Середньорічна заробітна плата, тис. грн.	20,5	23,6	29,1	31,5	35,0	46,1
5.	Відношення продуктивності праці до заробітної плати (п.3/п.4)	11,8	8,5	9,9	10,1	10,7	11,8

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 83, 93, 94]

Таблиця Ж.13

Відношення продуктивності праці підприємств видавничої справи та поліграфічної діяльності, тиражування записаної інформації до продуктивності праці у промисловості

№	Сфера національного господарства / роки	2003	2004	2005	2006	2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Видавнича справа	1,4	1,2	1,4	1,2	1,0	0,5	0,5	0,5	0,4	0,3	0,3
2.	Поліграфічна діяльність, тиражування записаної інформації	1,4	1,2	1,4	1,2	1,0	0,6	0,5	0,58	0,63	0,59	0,65

Джерело: систематизовано автором на базі [83, 93]

Таблиця Ж.14

Капітальні інвестиції в поліграфічну діяльність, тиражування записаної інформації протягом 2010-2015 років

№	Показники / роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Капітальні інвестиції в поліграфічну діяльність, тиражування записаної інформації, млн. грн.	140	261	319	303	415	201
2.	Індекс капітальних інвестицій в поліграфічну діяльність, тиражування записаної інформації		2,04	0,83	1,44	1,18	0,37

Джерело: систематизовано автором на базі [86]

Таблиця Ж.15

Частка капітальних інвестицій в поліграфічну діяльність, тиражування записаної інформації в капітальних інвестиціях у промисловість та національну економіку протягом 2010-2015 років

№	Показники / роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Капітальні інвестиції в поліграфічну діяльність, тиражування записаної інформації, млн. грн.	140	261	319	303	415	201
2.	Капітальні інвестиції в промисловість, млн. грн.	55384	78726	91598	97574	86242	87656
3.	Капітальні інвестиції в національній економіці, млн. грн.	180575,5	241286,0	273256,0	249873,4	219419,9	273116,4
4.	Частка капітальних інвестицій в поліграфічну діяльність, тиражування записаної інформації в капітальних інвестиціях у промисловість, %	0,25	0,33	0,35	0,31	0,48	0,23
5.	Частка капітальних інвестицій в поліграфічну діяльність, тиражування записаної інформації в капітальних інвестиціях національної економіки, %	0,08	0,11	0,12	0,12	0,19	0,07

Джерело: систематизовано автором на базі [86]

Таблиця Ж.16

Капітальні інвестиції у видавничу справу протягом 2010-2015 років

№	Показники / роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Капітальні інвестиції у видавничу справу, млн. грн.	150	209	294	151	90	146
2.	Індекс капітальних інвестицій у видавничу справу		1,39	1,41	0,51	0,60	1,62

Джерело: систематизовано автором на базі [86]

Таблиця Ж.17

Частка капітальних інвестицій у видавничу справу протягом 2010-2015 років

№	Показники / роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Капітальні інвестиції у видавничу справу, млн. грн.	150	209	294	151	90	146
2.	Капітальні інвестиції в промисловість, млн. грн.	55384	78726	91598	97574	86242	87656
3.	Капітальні інвестиції в національній економіці, млн. грн.	180575,5	241286,0	273256,0	249873,4	219419,9	273116,4
4.	Частка капітальних інвестицій у видавничу справу в капітальних інвестиціях у промисловість, %	0,27	0,27	0,32	0,15	0,10	0,17
5.	Частка капітальних інвестицій у видавничу справу в капітальних інвестиціях національної економіки, %	0,08	0,09	0,11	0,06	0,04	0,05

Джерело: систематизовано автором на базі [86]

Таблиця Ж.18

Частка капітальних інвестицій в поліграфічну діяльність, тиражування записаної інформації в чистому доході та первісній вартості основних засобів цих підприємств протягом 2010-2015 років

№	Показники / роки	2012	2013	2014	2015
1.	Капітальні інвестиції в поліграфічну діяльність, тиражування записаної інформації, млн. грн.	319	303	415	201
2.	Чистий дохід підприємств поліграфічної діяльності, тиражування записаної інформації, млн. грн.	6692,8	7485,1	8705	10774,9
3.	Первісна вартість основних засобів підприємств поліграфічної діяльності, тиражування записаної інформації, тис. грн.	7567833	7632487	7749744	60477584
4.	Частка капітальних інвестицій в поліграфічну діяльність, тиражування записаної інформації в чистому доході, %	4,8	4,0	4,8	1,9
5.	Частка капітальних інвестицій в поліграфічну діяльність, тиражування записаної інформації в первісній вартості основних засобів, %	4,2	4,0	5,4	0,3

Джерело: систематизовано автором на базі [86]

Таблиця Ж.19

Частка капітальних інвестицій у видавничій справі протягом 2010-2015 років

№	Показники / роки	2012	2013	2014	2015
1.	Капітальні інвестиції у видавничу справу, млн. грн.	294	151	90	146
2.	Чистий дохід підприємств видавничої справи, млн. грн.	8016,4	6272,2	5338,1	5369,1
3.	Первісна вартість основних засобів підприємств видавничої справи, тис. грн.	1804231	1823876	1510218	1544576
4.	Частка капітальних інвестицій видавничої справи в чистому доході, %	3,7	2,4	1,7	2,7
5.	Частка капітальних інвестицій видавничої справи в первісній вартості основних засобів, %	16,3	8,3	6,0	9,5

Джерело: систематизовано автором на базі [86]

Додаток 3

Таблиця 3.1

Основні показники розвитку промисловості України

№	Показники / роки	1991	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1.	Фондовіддача основних засобів	2,09	0,60	0,81	0,93	1,04	1,05	1,07
2.	Коефіцієнт зносу основних засобів, %	45,8	54,5	56,4	58,3	57,9	58,6	59
3.	Частка інвестицій в основний капітал у первісній вартості основних засобів		0,04	0,05	0,07	0,08	0,09	0,10
4.	Частка інвестицій в основних капітал у чистому доході		0,066	0,068	0,070	0,075	0,008	0,090
5.	Продуктивність праці у промисловості, тис. грн./чоловіка			73,3	101,7	119,7	143,2	194,3
6.	Середньорічна заробітна плата, тис. грн.			6,6	8,4	11,0	13,7	17,8
7.	Відношення продуктивності до середньої заробітної плати			11,0	12,2	10,9	10,4	10,9
8.	Частка збиткових підприємств, %		43,2	41,3	38	37	35	33

Джерело: систематизовано автором на базі [70, 93, 144-151]

Таблиця 3.2

Основні показники розвитку промисловості України

№	Показники / роки	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015
1.	Фондовіддача основних засобів	1,21	0,83	0,95	0,85	0,76	0,74	0,49
2.	Коефіцієнт зносу основних засобів, %	58	61,8	63	57	57	60	77
3.	Частка інвестицій в основний капітал у первісній вартості основних засобів	0,10	0,06	0,05	0,061	0,066	0,056	0,046
4.	Частка інвестицій в основних капітал у чистому доході	0,084	0,072	0,048	0,054	0,061	0,066	0,056
5.	Продуктивність праці у промисловості, тис. грн. / чоловіка	260,0	253,2	374,9	495,3	503,6	636,6	838,1
6.	Середньорічна заробітна плата, тис. грн.	23,2	24,4	28,6	40,8	43,7	47,4	56,0
7.	Відношення продуктивності до середньої заробітної плати	11,2	10,4	13,1	12,1	11,5	13,4	15,0
8.	Частка збиткових підприємств, %	39	40,7	41,8	39,3	37,7	37,6	27,4

Джерело: систематизовано автором на базі [86, 152]

**Перелік підприємств, які входять до складу ПАТ “ДАК
“Укрвидавполіграфія”**

1. ПрАТ “Донбаскнига”
2. ПрАТ “Галицька книга”
3. ПрАТ “Укрполіграфпостач”
4. ПрАТ “Львівполіграфпостач”
5. ПрАТ “Видавництво “Вільна Україна”
6. ПрАТ “Видавництво “Закарпаття”
7. ПрАТ “Видавництво “Зоря”
8. ПрАТ “Видавництво “Київська правда”
9. ПрАТ “Видавництво “Наддніпрянська правда”
10. ПрАТ “Видавництво “Поділля”
11. ПрАТ “Видавництво “Полтава”
12. ПрАТ “Видавництво “Харків”
13. ПрАТ “Волинська обласна друкарня”
14. ПрАТ “Кіровоградське видавництво”
15. ПрАТ “Львівська книжкова фабрика “Атлас”
16. ПрАТ “Поліграфкнига”
17. ПрАТ “Сумська обласна друкарня”
18. ПрАТ “Харківська друкарня №2”
19. ПрАТ “Харківська книжкова фабрика ім. М.В. Фрунзе”
20. ПрАТ “Харківська книжкова фабрика “Глобус”
21. ПрАТ “Чернівецька обласна друкарня”
22. ПрАТ “УкрНДІСВД”
23. ПрАТ “ПНВЦ “Поліном”
24. ПрАТ “УНДПП ім. Т.Г.Шевченка”
25. ПрАТ “Видавництво “Прапор”
26. ПрАТ “Видавництво “Лугань”

Нормативні строки служби машин та обладнання поліграфічної діяльності

№	Машини та обладнання поліграфічної діяльності	Нормативний строк служби, років
1.	Машини та автомати наборні строко-, літеро-, шрифтовідливні 44800	12
2.	Обладнання для виготовлення кліше та форм офсетного, флексографського та глибокого друку, стереотипне обладнання, травильне, копіювальне, репродукційне (фотоапарати), оздоблювальне 44801	10
3.	Машини плоско друкарські, автомати та напівавтомати паперорізальні, паперосвердлильні, аркушерізальні, ниткошвейні, книговставочні, аркушепідбиральні, вкладочно-дротошвейні, вкладочно-швейно-різальні, блокооброблювальні, кришкоробні, для покриття книг м'якою обкладинкою 44802	15
5.	Машини високого друку ротаційні, офсетні, глибокого друку (аркушеві всіх видів), ролеві одно- та двофарбові, праводрукові та коректурні 44803	11
6.	Машини травильні, електронно-гравірувальні 44804	7
7.	Автомати ниткошвейні, агрегати та машини для безшвейного скріплення книжкових блоків, лінії поточні для виготовлення книг та брошур 44805	10
8.	Машини та верстати для обробки книжкових блоків, тигельні, преси друкарсько-позолотні 44806	13
9.	Машини високого друку ротаційні, офсетні (ролеві, газетні), флексографічні та глибокого друку (ролеві багатофарбові) 44807	14
10.	Комплект професійного комп'ютерного поліграфа 44808	5
11.	Машини та автомати фотонаборні, набірно-програмуючі, набірно-перфорууючі та проявні засоби коректури, виводу інформації, монтажу, роздрукування та контролю 44809	7
12.	Машини та автомати пишучі та аркушерахувальні, засоби обробки документів 44810	8
13.	Обладнання брошурувально-палітурне 44811	20

Джерело: систематизовано автором на базі [135]

Таблиця Л

Динаміка чистого доходу у видавничій справі

роки	Номінальний темп зростання видавничої справи, %	Темп зростання споживчих цін, %	Реальний темп зростання видавничої справи, %
2002	23,4	0,8	22,6
2003	45,8	5,2	40,6
2004	14,6	9	5,6
2005	-5,0	13,5	-18,5
2006	-26,5	9,1	-35,6
2007	22,9	12,8	10,1
2011	21,6	8	13,6
2012	-10,3	0,6	-10,9
2013	-21,8	-0,3	-21,5
2014	-14,9	12,1	-27,0
2015	0,6	48,7	-48,1

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 83, 93, 94]

Прогнози теорії життєвого циклу щодо конкуренції та діяльності галузі

	Впровадження	Зростання	Зрілість	Спад
Конкуренція	Незначна кількість компаній	Багато конкурентів, багато випадків злиття фірм та їх ліквідації	Цінова конкуренція, витіснення фірм з ринку, збільшення числа приватних марок	Вихід фірм із ринку, зменшення кількості конкурентів
Виробництво і розподіл	Надлишкові потужності, виробництво невеликими партіями, висококваліфікована робоча сила, великі виробничі витрати, спеціалізовані канали розподілу	Брак потужностей, перехід до масового виробництва, пошук каналів розподілу, масові канали розподілу	Деякі надлишкові потужності, оптимальна продуктивність, значні витрати на переміщення товару через широкий асортимент	Значні надлишкові потужності, масове виробництво, спеціалізовані канали розподілу
Прибутки	Високі ціни та граничні прибутки, незначні прибутки	Найвищі прибутки, ціни нижчі ніж на стадії впровадження, досить високі ціни	Зниження цін, зменшення прибутків, зменшення граничних прибутків	Низькі ціни та граничні прибутки
Частка інвестицій у первісній вартості основних засобів	Частка інвестицій у первісній вартості основних засобів значно більше $1/t_n$	Частка інвестицій у первісній вартості основних засобів більше $1/t_n$	Частка інвестицій у первісній вартості основних засобів дорівнює $1/t_n$	Частка інвестицій у первісній вартості основних засобів менше $1/t_n$

Джерело: систематизовано автором та доповнено на базі [67]

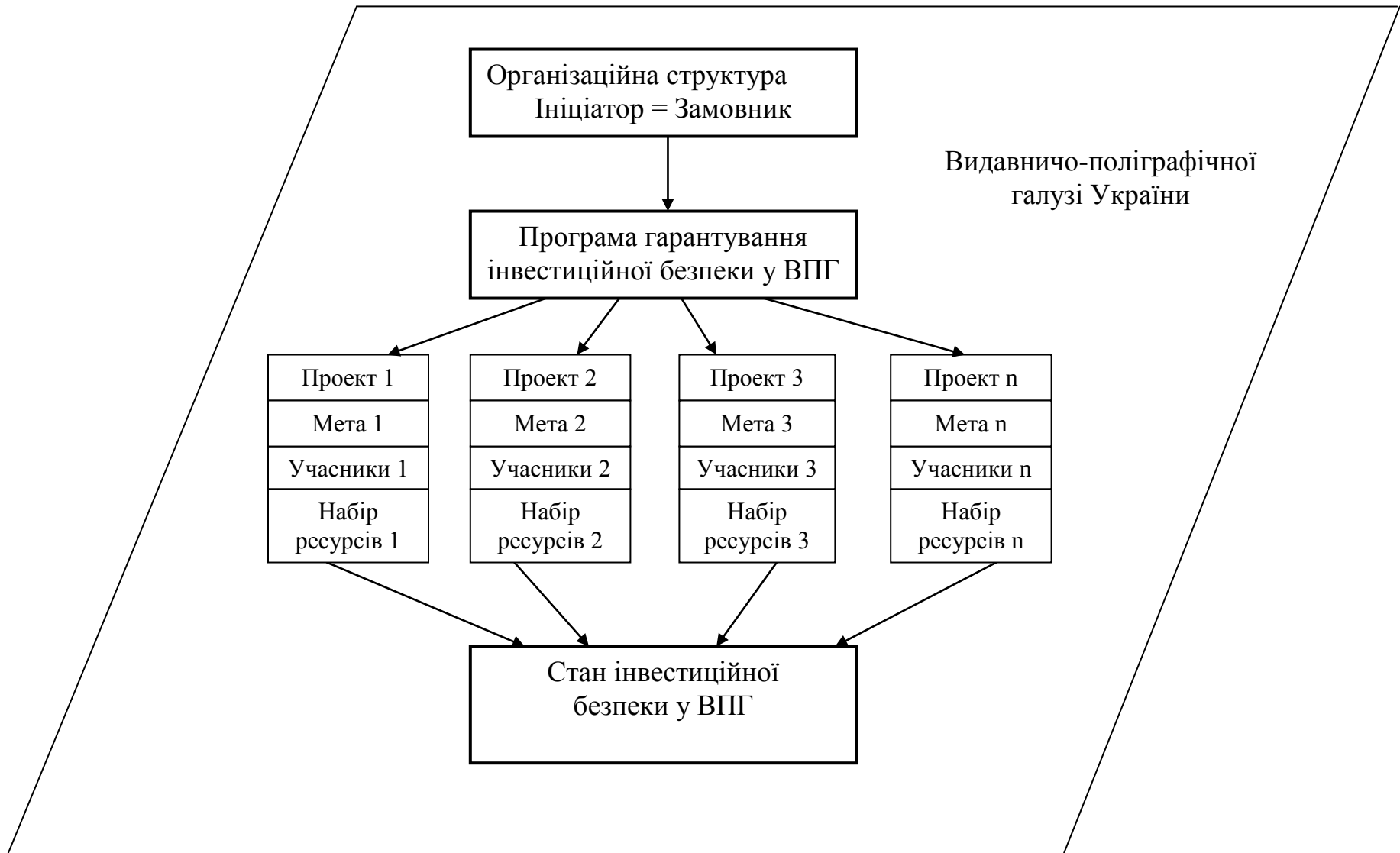

Рис. Н.1. Програмно-проектна підсистема механізму гарантування інвестиційної безпеки ВПГ
Джерело: [власна розробка автора]

Основні види та форми загроз інвестиційної безпеки в галузі

Основні види загроз	Основні форми загроз
1. Загрози від наявної конкуренції в галузі	Зріла або спадна галузь, високий рівень концентрації капіталу, наявність надлишкових потужностей, стандартний не достатньо диференційований товар, високі вихідні бар'єри, старіння галузі, впровадження урядом норм та стандартів екології та безпеки, тощо
2. Загрози від покупців	Зниження купівельної спроможності покупців, високий рівень концентрації покупців, уряд знижує закупівлі товарів галузі, стандартний товар, незначні перехідні витрати покупців, пов'язані з переходом від одного продавця до іншого, наявність зворотної інтеграції у покупців, галузевий товар не має особливого впливу на якість товарів покупців, покупець володіє повною інформацією про попит, ціни, тощо
3. Загрози від постачальників	Високий рівень концентрації постачальників, уряд обмежує доступ до матеріалів (сировини) підприємства галузі, тісно згуртована робоча сила (сильна влада профспілок), низька пропозиція рідкісних різновидів робочої сили, відсутність замінників матеріалів (сировини), галузь не є пріоритетним покупцем для постачальників, товар постачальників – важливий ресурс для галузі, товари постачальників є сильно диференційованими, високі кредитні ставки, тощо
4. Загрози від входження нових конкурентів	Відсутність бар'єрів входження в галузь (економія на масштабі, патенти, доступ до каналів розподілу, значні обсяги інвестицій)
5. Загрози від товарів-замінників	Наявність товарів-замінників з високими характеристиками “ціна-якість”, уряд субсидує виробництво товарів-замінників

Джерело: [власна розробка автора]

Таблиця Р.1

**Вхідні дані для визначення доступності кредитних ресурсів для
книжкової підгалузі ВПГ у 2012-2015 роках**

№	Показники / роки	2012	2013	2014	2015
1.	Процентна ставка за новими кредитами не фінансовим корпораціям за строком погашення від 1 до 5 років, %	14,5	14,9	14,8	15,6
2.	Рентабельність операційної діяльності в поліграфічній промисловості, %	6,1	5,3	-4	-2,1
3.	Різниця між рівнем операційної рентабельності та процентною ставкою за новими кредитами (2-1), %	-8,4	-9,6	-18,8	-17,7

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 70, 85, 93, 94]

Таблиця Р.2

**Величини індикаторів інвестиційної безпеки книжкової підгалузі ВПГ
протягом 2012-2015 років**

№	Показники / роки	2012	2013	2014	2015
1.	Індекс девальвації національної валюти	1,01	1,01	1,92	1,47
2.	Індекс зростання цін на книжкову та газетну продукцію	1,03	1,02	1,08	1,39
3.	Відношення індексу девальвації національної валюти до індексу зростання цін на книжкову та газетну продукцію	0,98	0,99	1,78	1,06

Джерело: систематизовано автором на базі [57, 70, 85, 93, 94]

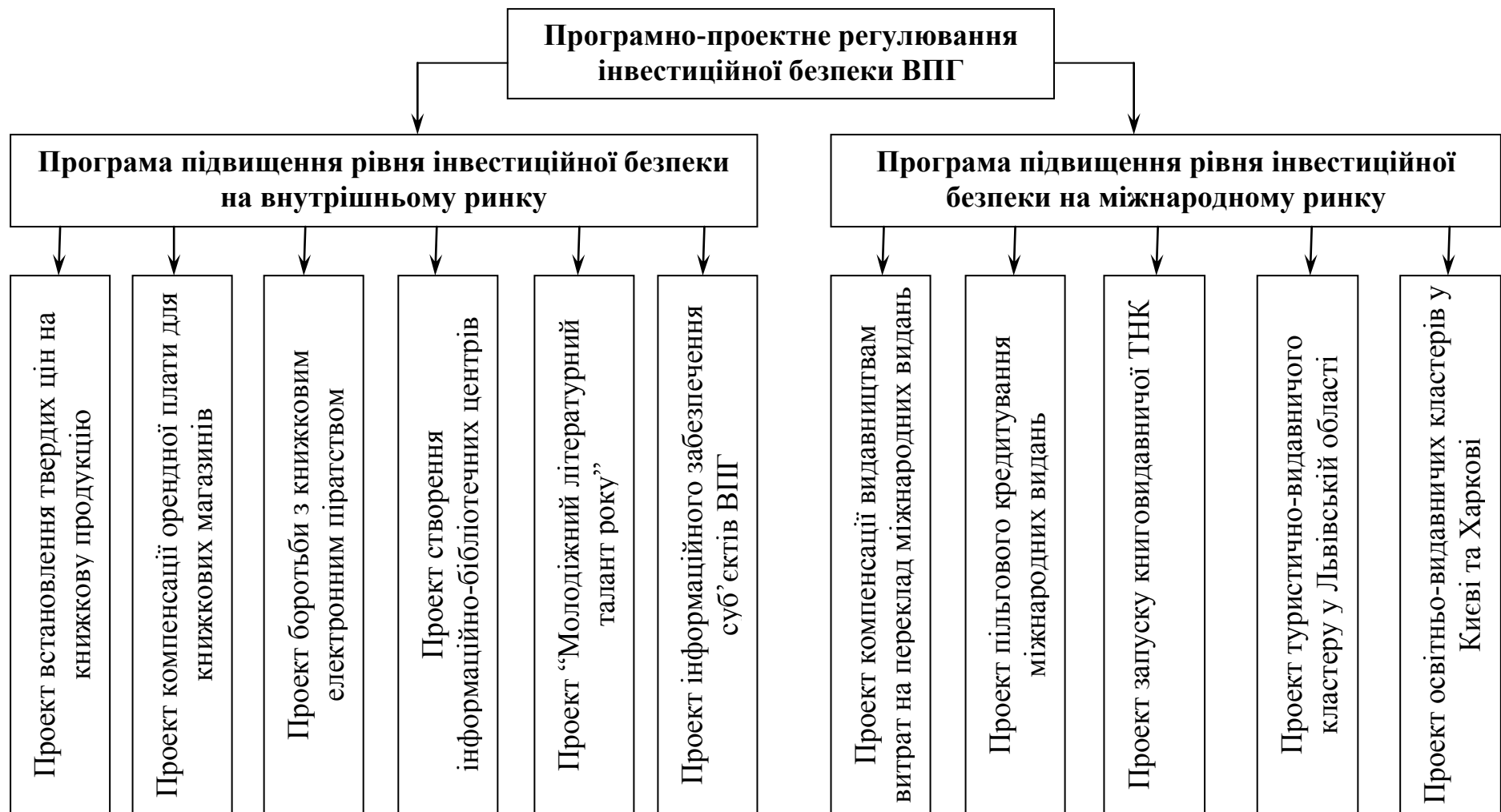

Рис. С. Програмно-проектна підсистема механізму регулювання інвестиційної безпеки ВПГ
Джерело: [розробка автора]

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "ДОРАДО-ДРУК"

ОФІС В КИЄВІ:
04080, Україна, м. Київ, вул. Турівська, 24, літера «А», а/с 4
тел./факс: +38 (044) 501-75-69 (багатоканальний)
e-mail: office@dorado-druk.kiev.ua

КНИЖКОВА ФАБРИКА:
09000, Україна, Київська обл., м. Сквиря, вул. Щорса, 7
тел.: +38 (04568) 5-27-41, 5-27-06, факс: +38 (04568) 5-27-41
www.doradoalliance.com

17.04.2017 № 01/17-04

ДОВІДКА
про використання науково-методичних розробок та результатів
досліджень здобувача наукового ступеня кандидата економічних наук
Євтушенко Світлани Валеріївни

Результати дисертаційного дослідження Євтушенко С.В. за темою: "Регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі", виконаного за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, використовуються в розробці інвестиційної стратегії ТОВ "Дорадо-Друк".

Зокрема, розроблена індикаторна модель оцінки рівня інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі, яка дозволяє оцінити вплив основних загроз в довгостроковому періоді, пов'язаних зі зниженням платоспроможного попиту населення, коливанням курсу національної валюти, тощо. Виходячи з довгострокової рентабельності операційної діяльності та характеру відтворювальних процесів у видавничо-поліграфічній галузі запропоновано матрицю інвестиційної безпеки, яка дає змогу інтегрально оцінити рівень інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічній галузі.

Генеральний директор _____

_____ Михайленко І.О.

**Приватне акціонерне товариство
„Український науково-дослідний інститут спеціальних видів друку”
корпоративне підприємство ДАК „Укрвидавполіграфія”
(„УкрНДІСВД”)**

вул. Кіото, 25, м. Київ-02156,
тел./факс +38(044) 513 2598, 513 8263
E-mail: office@ukrndisvd.com.ua
www.ukrndisvd.com.ua

П/р 26007002934001 в ПАТ «Креді Агроколь Банк»,
МФО 300614, код ЄДРПОУ 02426463,
свід. платн. № 100308001
інд. податковий номер 024264626522

„26” „06” 2017 р. № 52/1-02

На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про використання науково-методичних розробок та результатів досліджень здобувача наукового ступеня кандидата економічних наук
Євтушенко Світлани Валеріївни**

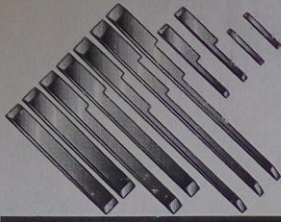
Результати дисертаційного дослідження Євтушенко С. В. за темою: «Регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі», виконаного за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, використовуються в консультативній діяльності Приватного акціонерного товариства «Український науково-дослідний інститут спеціальних видів друку» корпоративне підприємство ДАК «Укрвидавполіграфія» («УкрНДІСВД»).

Зокрема, розроблена індикаторна модель оцінки рівня інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі дає змогу врахувати вплив основних загроз у довгостроковому періоді, пов'язаних зі зниженням платоспроможного попиту населення, коливанням курсу національної валюти тощо. Виходячи з довгострокової рентабельності операційної діяльності та характеру відтворювальних процесів у видавничо-поліграфічній галузі, матриця інвестиційної безпеки дозволяє інтегрально оцінити рівень інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічній галузі.

Генеральный директор

О. В. Деревянко

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА “КРОК”**

Україна, м. Київ, 03113,
вул. Лагерна, 30-32, а/с 65
Тел.: (044) 455-57-57, 455-58-88, 455-56-66
Тел./факс: (044) 456-84-28
krok@krok.edu.ua

№ 213 від «30» червня 2017 року

ДОВІДКА

**про використання науково-методичних розробок та результатів досліджень
здобувача наукового ступеня кандидата економічних наук
Євтушенко Світлани Валеріївни**

Результати дисертаційного дослідження Євтушенко С.В. за темою: “Регулювання інвестиційної безпеки видавничо-поліграфічної галузі”, виконаного за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, використовуються у навчальному процесі підготовки студентів напряму 6.030504 “Економіка підприємства” університету економіки та права “КРОК”.

Зокрема, було розроблено модель оцінки рівня інвестиційної безпеки галузі із застосуванням індикаторного підходу та матрицю інвестиційної безпеки, які використовуються у викладанні дисципліни “Економіка підприємства” та дипломному проектуванні. Наукові розробки дозволили підвищити якість прийняття управлінських рішень та зменшити вплив суб’єктивного фактору, скоротити витрати часу і забезпечити вищий рівень обґрунтованості планових і організаційних завдань в порівнянні з інструментарієм вітчизняних прогнозо-аналітичних досліджень.

Ректор Університету економіки та права “КРОК”

С.М. Лаптев

Завідувач кафедри економіки та менеджменту
підприємства, д.е.н., професор

І.О. Галиця

Доцент кафедри економіки та менеджменту
підприємства, к.е.н.

О.О. Лелюк

